Derleyen: **Cemil BOYRAZ**

Gençler tartışıyor

Siyasete katılım, sorunlar ve çözüm önerileri

TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı

GENÇLER TARTIŞIYOR:

SİYASETE KATILIM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

GENÇLER TARTIŞIYOR:
SİYASETE KATILIM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu kitabın tüm hakları TÜSES'e aittir.
Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

HAZIRLAYAN: TÜSES
GÖRSEL YÖNETMEN: Özge Şen
KAPAK TASARIM: Gülşah Ergün

Türkiye
Sosyal Ekonomik Siyasal
Araştırmalar Vakfı

TÜSES

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
İstiklal Caddesi Bekar Sokak No: 22/2 Beyoğlu 34435-İstanbul
TEL: (212) 251 18 35

YAYIMCI: Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.
ISBN: 978-605-5755-41-6
BASIM ve CİLT: GD Ofset • Topkapı Tic. Merk. 2. Kısım No:26 Cevizlibağ / İSTANBUL
TEL: (212) 671 91 00

GENÇLER TARTIŞIYOR:

SİYASETE KATILIM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

DERLEYEN
CEMİL BOYRAZ

İÇİNDEKİLER

Grafik ve Tablo Listesi.....7
Yazarlar.....11
Teşekkür.....15
Önsöz.....17
Giriş.....19

Makaleler

1- Kemal KILIÇ: Kentsel Gençlik Araştırması Anketi Bağlamında: Gençlerin Siyasal Eğilimlerini Etkileyen Faktörler.....29

2- Emre ERDOĞAN: Olasılıksızlığın Kuramını Aramak: Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım.....69

3- Yüksel TAŞKIN: Siyasi Partilerin Gençlik Kolları: Politikleşme Öyküleri ve İdeolojik Yönelimler Üzerinden Bir Değerlendirme.....97

4- Cemil BOYRAZ: Siyasi Partilerin Gençlik Teşkilatlarında Siyaset ve Demokratik Katılım.....129

5- Pınar UYAN SEMERCİ: Gençlerle Beraber Siyasal Alanın Sınırlarını Düşünmek: Günlük Yaşam, Aileler ve 'Özgürce' Karar Almak.....163

6- Demet LÜKÜSLÜ: Gençlerin Siyaset Algıları ve Deneyimleri: Yeni Bir Siyaset Modeli Üzerine Düşünmek.....189

7- Volkan YILMAZ: Siyasi Örgütlenmelerde Genç Olmak: Kurtarmaya Giderken Yakalandıklarımız.....217

8- Cemil BOYRAZ - H. Ege ÖZEN: Gençlik ve Siyaset: Uluslararası İlişkileri Anlamlandırmak?.....233

9- Barış Gençer BAYKAN - Demet LÜKÜSLÜ: Gençlere Göre Çevre: Küresel Ama Satırarası Bir Sorun.....257

GRAFİK VE TABLO LİSTESİ

Grafik 1 – Araştırmaya katılanların demografik dağılımı....32
Grafik 2 – "Yarın seçim olsa kime oy verirsiniz" sorusunda verilen yanıtlar....33
Grafik 3 – "Yarın seçim olsa kime oy verirsiniz" sorusuna cinsiyetlere göre verilen yanıtların dağılımı....34
Grafik 4 – Gençlerin sağ-sol cetvelinde kendilerini nasıl tanımladıklarının dağılımı....35
Grafik 5 – Gençlerin sağ-sol cetvelinde kendilerini nasıl tanımladıklarına göre parti yandaşlıklarının dağılımı....35
Grafik 6 – Gençlerin "Büyük sanayi kuruluşların mülkiyeti devletin olmalı mı?" sorusuna verdikleri yanıt ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı....36
Grafik 7 – Gençlerin "Devlet gelirlerde eşitlik sağlamak için ekonomiye karışmalıdır" sorusuna verdikleri yanıt ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı....37
Grafik 8 – Gençlerin "Üniversiteler dahil bütün okullar ücretsiz olmalıdır" sorusuna verdikleri yanıt ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı....38
Grafik 9 – Gençlerin "Türkiye'nin AB üyeliğini ne kadar istersin?" sorusuna verdikleri yanıtın dağlımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı....39-40
Grafik 10 – Gençlerin "Kendinizi Türk mü Türkiyeli mi Tanımlıyorsunuz?" sorusuna verdikleri yanıtın dağlımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı....41
Grafik 11 – Gençlerin "Hükümet işleri dini kurallara göre düzenlenmeli mi?" sorusuna verdikleri yanıtın dağlımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı....44
Grafik 12 – Gençlerin "Anadili Kürtçe olan serbest kullanabilmeli ve okullarda öğrenebilmelidir" sorusuna verdikleri yanıtın dağlımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı....46
Grafik 13 – Gençlerin çeşitli dini hassasiyetlerine yönelik olarak sorulmuş olan kimi sorulara ve kendilerine en yakın din/mezhep tanımına yönelik olarak vermiş oldukları yanıtlar....46
Grafik 14 – Gençlerin çeşitli dini hassasiyetlerine yönelik olarak sorulmuş olan kimi sorulara vermiş oldukları yanıtlar bazında siyasi parti yandaşlıkları dağılımları....48

Grafik 15 – Gençlerin çeşitli mezhepsel tanımlamaları bazında siyasi parti yandaşlıklarının dağılımları.....49
Grafik 16 – Kendilerini *Hanefi* veya *Sünni* olarak tanımlayan *işsiz* gençlerinve *işsiz* veya *ev kadını* olan genç kadınların siyasi parti yandaşlıkları dağılımları.....50
Grafik 17 – Gençlerin kendilerini öncelikle Türk mü, Kürt mü yoksa diğer bir başka kimlikle mi tanımlamasına dair yanıtlar.....51
Grafik 18 – Kendilerini *Kürt* olarak tanımlayan gençlerin parti yandaşlıkları dağılımı ve siyasi parti bazında kendilerini *Türk* veya *Kürt* olarak tanımlayanların oranları.....52
Grafik 19 – Kendilerini *Atatürkçülüğün* ve *İslamcılığın* ne kadar tanımladığı sorulduğunda, gençlerin vermiş olduğu yanıtların dağılımı; kendilerini *İslamcılığa* yakın veya çok yakın hisseden gençlerin *Atatürkçülük* ve *laikliğin* kendilerini ne kadar tanımladığı sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı.....54
Grafik 20 – Kendilerinin *Atatürkçülük, laik, milliyetçilik* ve *İslamcılık* kavramlarına *yakın* ya da *çok yakın* olduklarını belirtmiş olan gençlerin siyasi parti yandaşlıklarının dağılımları.....55
Grafik 21 - Kendilerinin *demokrat, muhafazakar, ulusalcılık* ve *devrimcilik* kavramlarına *yakın* ya da *çok yakın* olduklarını belirtmiş olan gençlerin siyasi parti yandaşlıklarının dağılımları.....56
Grafik 22 – "Siyasete Ne Kadar İlgi Duyuyorsunuz" sorusuna verilen yanıtların dağılımı.....58
Grafik 23 - "Siyasete Ne Kadar İlgi Duyuyorsunuz" sorusuna verilen yanıtların ortalama değerlerinin siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımı.....58
Grafik 24 – Gençlerin siyasi parti veya parti gençlik örgütlerine üye olup olmadıkları sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bir şekilde daha aktif olarak katıldığını ifade eden gençlerin siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları.....59
Grafik 25 –Yakın çevreleriyle ne kadar siyaset konuştukları sorularına vermiş oldukları yanıtların ve *hemen her gün* konuşanların siyasi parti yandaşlıkları bazındaki dağılımları.....60
Grafik 26 – Gençlerin, "*Siyasi partilerde yolsuzluk olduğuna katılır mısınız?*" sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bu yanıtların siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları.....61-62
Grafik 27– Gençlerin, "*Siyasi partilerin demokratik yönetime sahip olduğuna katılır mısınız?*" sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bu yanıtların siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları.....63
Grafik 28– Gençlerin, "*Siyasi partilerde çalışarak hiçbir sorunu çözemezsiniz görüşüne katılır mısınız?*" sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bu yanıtların siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları.....64

Tablo 1 – Sosyal, Ekonomik ve Politik diğer sorulara verilen yanıt ortalamalarının parti bazında ve genel değerleri.....42

Tablo 2 – Çeşitli siyasal düşünce akımlarına gençlerin verdikleri yanıtların, ortalama, standart sapma ve mode'ları.....52

Tablo 3 – Parti yandaşlıkları ikişerli şekilde ele alınarak söz konusu on iki faktör üzerinden, C4.5 algoritması kullanılarak yapılan sınıflandırma analizinin *test* (parantez içerisindeki rakamlar *model*) verilerinde doğru sınıflandırma yapma oranları.....66

Tablo 4 – Gençlerin Katılımı: 1999-2008.....77

CEMİL BOYRAZ

1980 yılında İstanbul'da doğan Cemil Boyraz, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden 2003 senesinde mezun oldu ve 2006'da yine aynı üniversiteden yüksek lisans derecesini aldı. Halen İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi doktora programı öğrencisi ve 2007 yılından bu yana da aynı üniversitenin Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olan Boyraz, "Küreselleşme, Sınıf ve Milliyetçilik: Türkiye'de Özelleştirme Sürecine Bir Bakış" başlıklı doktora tez çalışmasını sürdürmektedir. Türk Siyaseti, Uluslararası İlişkiler Teorisi ve Milliyetçilik Kuramları üzerine yoğunlaşan Boyraz, aynı zamanda Siyaset Felsefesi, Devlet ve Demokrasi Kuramları, Uluslararası Ekonomi Politik alanlarında da çalışmalarını sürdürmektedir.

YAZARLAR

BARIŞ GENÇER BAYKAN

1978 yılında İstanbul'da doğan Barış Gençer Baykan, Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü'nden 2001 senesinde mezun oldu. Paris 10 Nanterre Üniversitesi'nde Siyaset Sosyolojisi yüksek lisans derecesini aldı. 2005 yılından bu yana University of Kent'te "Türkiye'de Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara (GDO) Karşı Hareket" başlıklı doktora tez çalışmasını sürdürmektedir ve 2008 yılından bu yana Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi'nde (BETAM) araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Çevre Siyaseti, Çevre Hareketleri ve Çevreci Sivil Toplum Örgütleri üzerine yoğunlaşan Baykan, aynı zamanda Toplumsal Hareketler ve Alternatif Küreselleşme Hareketleri alanlarında da çalışmalarını sürdürüyor.

DEMET LÜKÜSLÜ

1977'de İstanbul'da doğan Demet Lüküslü, Üsküdar Amerikan Lisesi ve Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi'ndeki eğitiminin ardından yüksek lisans ve doktorasını Paris'te Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'de (EHESS) sosyoloji alanında yapmıştır. Doktora tezi "Türkiye'de 'Gençlik Miti': 1980 Sonrası Türkiye Gençliği" başlığıyla Mayıs 2009'da İletişim Yayınları tarafından yayımlanan Lüküslü, Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Yardımcı Doçent Dr. olarak görev yapmakta ve Boğaziçi Sosyoloji Bölümünde de gençlik sosyolojisi üzerine ders vermektedir.

EMRE ERDOĞAN

Emre Erdoğan 1971'de Bursa'da doğmuştur. Lise öğrenimi Galatasaray Lisesi'nde tamamladıktan sonra Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1995'te mezun olmuştur. Aynı bölümde doktora çalışmasını 2001 yılında seçmen davranışları ve parti siyaseti üzerine yazdığı tez ile tamamlamıştır. 1996 yılından beri kamuoyu ve pazarlama araştırmaları sektöründe çalışan Erdoğan, 2003 yılında Infakto RW'nın kurucuları arasında yer almıştır. Erdoğan 2005 yılından itibaren Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü'nde sosyal istatistik ve araştırma yöntemleri dersi vermektedir. Erdoğan, seçmen davranışı, siyasal katılım, sosyal sermaye ve gönüllülük üzerine çalışmalarını devam ettirmektedir.

HALİL EGE ÖZEN

1982 yılında Ankara'da doğan H. Ege Özen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Sosyoloji Bölümleri'nden 2005 yılında mezun oldu. Yüksek Lisans derecesini ise 2008 yılında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nden, "Osmanlı Ekonomik Gelişiminde Alman Etkisi: Bankacılık, Demiryolları ve Diğer Yatırımlar, 1888-1914" başlıklı tezi ile almıştır. 2006 yılından bu yana İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. 2009 yılından itibaren İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi doktora programında öğrenimine devam edecek olan H. Ege Özen, Türk Siyaseti, Karşılaştırmalı Siyaset, Araştırma Metodları, Kent Sosyolojisi, Tarihsel Sosyoloji alanlarında devam ettirmektedir.

KEMAL KILIÇ

1973 yılında Lefkoşa'da doğan Kemal Kılıç, Boğaziçi Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden lisans (1995), Bilkent Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü'nden yüksek lisans (1997) ve Toronto Üniversitesi Makine ve Endüstri Mühendisliği Bölümünden doktora (2002) derecelerini aldı. 2002 yılından bu yana Sabancı Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Veri madenciliği, bioenformatik ve inovasyon yönetimi alanlarında çalışmaları bulunan Kemal Kılıç, halen Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırma Vakfında (TÜSES) genel sekreterlik görevini yürütmektedir.

PINAR UYAN SEMERCİ

1975 doğumlu Yard. Doç. Dr. Uyan Semerci, İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi ve Siyaset Bilimi Program Koordinatörüdür. 2007 yılından beri Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi müdürlüğü görevini de yürütmektedir. Akademik çalışma alanları siyaset felsefesi, sosyal politika ve sosyal bilimlerde metodoloji olan Uyan Semerci; evrensellik, adalet, pozitif özgürlük, sosyal haklar, insani gelişim, yapabilirlik yaklaşımı, yoksulluk (özellikle çocuk ve kadın), göç ve kollektif kimlik oluşumları konularında çalışmakta ve bu konularda çeşitli yayınları bulunmaktadır.

VOLKAN YILMAZ

Lisans derecelerini 2008 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü ve Sosyoloji bölümünden alan Volkan Yılmaz, halen Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde Modern Türkiye Tarihi programında yüksek lisans öğrencisidir. 2008 yılından bu yana Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (SPF) bünyesinde çeşitli araştırmalarda yer alan Yılmaz, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) yüksek lisans bursiyeridir. "Engellilik, İstihdam ve Sosyal Korunma" konulu yüksek lisans tezi çalışmalarını sürdüren Yılmaz'ın ilgilendiği araştırma konuları sosyal politika, devlet kuramları, siyasal iktisat, kentsel sosyoloji ve demokrasi kuramlarıdır.

YÜKSEL TAŞKIN

1972 Rize Pazar doğumlu Yüksel Taşkın, 1994 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun oldu. Yüksek Lisans (1995) ve Doktora (2001) derecelerini de aynı üniversiteden alan Taşkın, 2002 yılında Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde tam zamanlı yardımcı doçent olarak görevine başladı, 2009 yılında doçent oldu. Akademik çalışma alanları arasında Türkiye'de muhafazakarlık, siyasal İslamcılık, radikal sağ, toplumsal hareketler ve entelektüeller, siyasi tarih, siyasi düşünce tarihi, Ortadoğu'da toplum ve siyaset, gençlik ve siyaset konuları yer almaktadır. Taşkın'ın bu alanlarda yayımlanmış makaleleri ve "Anti-Komünizmden Küreselleşme Karşıtlığına: Milliyetçi Muhafazakar Entelijensiya" isimli kitabı, İletişim Yayınları tarafından basılmıştır (2007).

TEŞEKKÜR

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) olarak "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı kitabın yayımlanmasına vermiş oldukları destek nedeniyle Friedrich-Ebert-Stiftung Vakfı (FES) Türkiye Temsilciliği'ne, özellikle çalışmanın her aşamasında ilgilerini esirgemeyen ülke direktörü Betina Luise Rürup ve proje koordinatörü Cihan Hüroğlu'na teşekkür etmeyi borç biliriz.

Çalışmanın ilk basamağı olan niceliksel araştırmanın gerek içeriğinin hazırlanması gerekse saha çalışmalarının yapılıp elde edilen sonuçların proje ekibine sunulması aşamalarında büyük emeği geçen Prof. Dr. Yılmaz Esmer'in katkıları olmasa bu çalışma bu şekliyle gerçekleştirilemezdi.

Öte yandan çalışmanın ikinci aşaması olan odak grupların yapılabilmesi amacıyla Beşiktaş yerleşkesinde güzel bir odayı muntazaman kullanmamızı sağlayan Bahçeşehir Üniversitesi'ne ve çalışmanın gerek başka akademisyenlerle gerekse katılımcı gençlerin bir bölümüyle paylaşılması amacıyla yapılan çalıştay toplantılarına ev sahipliği yapan Bilgi Üniversitesi'ne bu karşılıksız desteklerinden dolayı teşekkür etmek isteriz.

Çalışma sonuçlarının elinizde tuttuğunuz bu güzel kitap halinde yayımlanmasını Öykü Ajans'ın yaratıcı tasarım ekibine özellikle kitap tasarımında emeği geçen Sayın Özge Şen'e ve bize bu olanağı sağlayan Sayın Necati Özkan'a borçluyuz.

Bu çalışmanın hem niceliksel hem de niteliksel aşamalarında değerli zamanlarını araştırmaya veri sağlayabilmek amacıyla bizimle paylaşan bütün katılımcı gençlere de teşekkür etmemiz gerekir.

Son olarak oldukça genç akademisyenlerden oluşan proje ekibinin özverili çalışmaları olmasaydı bu kitap olmayacaktı. Her birisini bu nitelikli çalışmaya yapmış oldukları katkılarından dolayı tebrik eder ve akademik yaşamlarında başarılar dileriz.

TÜSES Yönetim Kurulu adına
Mehmet Ural

ÖNSÖZ

"Gençlik olmadan devlet olmaz" sözü Almanya'da gençliğin demokratik birlikte yaşama pratiklerine entegrasyonun önemini vurgulamak için kullanılagelmiştir. Sağlam demokrasiler ancak yurttaşların aktif katılımları ve özgüvenleri üzerinde yükselebilirler. Hiç bir demokrasi gençliğin katılımını yok sayarak kendini var edemez.

Buna rağmen gençlerin politik süreçlere katılımı çoğu zaman kendiliğinden gelişen bir süreç değildir. Kurumsallaşmış kamusal ve siyasi yapıların içerisinde çoğu zaman karşılıklı bir ilgisizlik ve mesafe oluşur. Gençliğin katılımını sağlayabilmek için her iki taraftan çaba sarfedilmesine ihtiyaç vardır. Meclis, Hükümet ve Yargı gibi demokrasinin temel kurumları da politik partiler ve sivil toplum kuruluşları kadar gençliğin taze fikirlerinden ve spesifik perspektiflerinden yararlanabilirler. Tam da Türkiye gibi nüfusunun kabaca yüzde 50'si 26 yaş altında olan "genç toplumlar"da gençlik - halihazırdaki heterojen haliyle - demokrasinin güçlendirilmesi ve derinleştirilmesi için önemli bir kaynaktır.

Sosyal demokrat TÜSES Vakfı zahmetli bir araştırma üstlenerek bu konuda yoğun olarak çalıştı. TÜSES, bu kitap aracılığı ile geniş çaplı ampirik bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koyuyor. Bu çalışmada niteliksel yöntemlerle yapılan odak grup görüşmelerinin yanında niceliksel yöntemlerle yapılan anket çalışmaları (1203 gence) uygulandı. Çalışma, muhafazakâr genç ev kadınlarından, iş arayan gençlere ve seçilmiş üniversitelerde okuyan politik olarak aktif gençlere kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamayı başardı. Bu çalışma ile böylece 18-29 yaş arasındaki gençliğin politik ilgi alanları ve zihniyetleri ile ilgili ilginç veriler ortaya çıkmış oldu. Örneğin, kitap bazı gençlerin politikaya ilgilerinin

nasıl geliştiğini ve siyasi partilerle ilk iletişimlerinin nasıl kurdukları konusunda da aydınlatıcı bilgiler içeriyor.

Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği (FES) Almanya ve Dünya çapındaki 100 kadar bürosunda daha fazla demokrasi ve toplumsal eşitlik adına yürüttüğü çalışmalarının çerçevesinde hem gençlerin çalışmalarına hem de gençlerle çalışmaya ayrı bir önem vermektedir. Weimar Cumhuriyeti döneminde demokratik seçimle başa gelen ilk devlet başkanı olan Friedrich Ebert'in sonuç çıkarımı olan "Demokrasinin demokratlara ihtiyacı vardır" sözünü Friedrich- Ebert-Stiftung Derneği gençlere ve eğitime desteğin ciddiye alınması talebi olarak algılamaktadır. Böylece gençler pek çok FES aktivitesinin odak noktasında bulunmaktadırlar. Bunu gerçekleştirmenin önemli araçları hem burs programları, hem de gençlerin kendi duruşlarını oluşturup ifade etmelerini sağlayan katılım odaklı toplantılardır. Gençleri ilgilendiren güncel politik konular pek çok konferans ve oturumlarda halkla, uzmanlarla ve karar organlarıyla tartışılmaktadır.

Sosyal demokrat TÜSES Vakfı ve Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye'de uzun yıllardır güvene dayalı bir çalışma ortaklığı içerisindeler. Bu çalışması sebebiyle TÜSES'i tekrar tebrik eder, gelecekteki çalışmalarında başarılar dileriz.

Bu çalışma gençlerin ve genç politikacıların ihtiyaçlarına yönelik ilerlemeci, sosyal ve demokratik bir politika için önemli ve ilginç bir temel oluşturuyor. Kitaptaki sayılar ve verilerin gençlere yönelik bir politika için siyasi aktörlere ilham vermesini diliyoruz.

İstanbul, Aralık 2009,
Bettina Luise Rürup

GİRİŞ

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın (TÜSES) yürütücülüğünü yaptığı ve Friedrich Ebert Vakfı (FES) Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" adlı araştırma, Ağustos-Kasım 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, TÜSES tarafından Prof. Dr. Yılmaz Esmer koordinatörlüğünde 1203 katılımcı ile gerçekleştirilen niceliksel araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak burada ve diğer nicel veriler sunan gençlik çalışmalarında görülen olguların niteliksel bir incelemesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de gençlerin siyaseti algılayış biçimlerine ve kendileri ile siyaseti nasıl ilişkilendirdiklerine odaklanılarak, gençliğin siyasete aktif katılımı önündeki engelleri ve bu engellerin nasıl kaldırılacağına dair gençlerin bakışlarının görünür kılınması hedeflenmektedir. Araştırma, İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Pınar Uyan, Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç.

Dr. Yüksel Taşkın ve Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Demet Lüküslü tarafından oluşturulan bir akademik kadro tarafından yürütülmüş, araştırma sürecinde öğretim üyelerine proje asistanları Cemil Boyraz, Cangül Örnek ve Volkan Yılmaz eşlik etmiştir.

Bu niteliksel araştırmanın çıkış noktasını, 1990'lı yıllardan itibaren gençlik üzerine yapılan anketlerde çıkan artık "klişeler" haline gelmiş olan olgular üzerine gençlerle konuşmak ve gençlerin siyaset başta olmak üzere toplumsal konulara bakışlarını ve deneyimlerini anlama çabası oluşturmuştur. Gençleri yargılamak ya da övmek değil "anlamak" düşüncesiyle yola çıkan araştırmacılar, bu araştırmanın gençlerin kendilerini ifade etme kanallarından bir tanesi olmasını da hedeflemişlerdir. Bu nedenle yöntem olarak odak grup çalışması seçilmiş ve araştırma dâhilinde İstanbul'da farklı siyasi partilerde aktif olarak çalışan, çeşitli sosyal hareketler ve sivil toplum kuruluşlarında yer alan ve herhangi bir şekilde katılım göster(e)meyen genç gruplarıyla toplam 164 gencin katıldığı 26 odak grup, araştırma öncesinde araştırmayı yönetenler tarafından araştırmanın amacına uygun ve gençlik evrenini en iyi temsil edebilecek şekilde belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma, gençlerin siyaseti algılayış biçimlerine ve kendileri ile siyaseti nasıl ilişkilendirdiklerine odaklandığı gibi, gençlerin güncel siyasetin durumunu nasıl gördüklerini, siyasal alana katılmama nedenlerini görünür kılarken farklı katılım biçimlerini de gözler önüne sermektedir. Bu farklı katılım biçimleri ve gençlerin gündelik hayat pratiklerinden yola çıkarak yaptıkları siyaset tanımını genişleten yorumlar, yeni bir siyaset üzerine düşünmek için de zengin malzeme sunmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz olguları anlamanın ve yeni bir düşünme pratiği gerçekleştirmenin bir aracı olarak odak grup yöntemi çalışmanın metodolojik çerçevesini oluşturmaktadır.

Metodolojik olarak odak grup yönteminin seçilmesinin sebebi, yukarıda belirtilen TÜSES tarafından Prof. Dr. Yılmaz Esmer koordinatörlüğünde 1203 katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmada ve diğer niceliksel gençlik araştırmalarında ortaya çıkan sonuçların niteliksel bir sınamaya tabi tutulması ve derinlemesine yorumlanması arzusudur. Bilindiği üzere, odak grup tartışmalarının amacı, belirlenen bir konu hakkında katılımcıların bakış açılarına, yaşantılarına, deneyimlerine, eğilimlerine, fikirlerine, tutum ve alışkanlıklarına dair derinlemesine ve çok boyutlu nitel bilgi edinmektir. Odak grup tartışmalarında önemli olan, katılımcıların kendi görüşlerini özgürce ortaya koymalarını sağlayacak ortamı oluşturmaktır. Buradan hareketle, çalışma-

mızdaki katılımcılara yarı-yapılandırılmış sorular sorulmuş, yönlendirmeler sadece konuşmanın akışına göre bağlamı hatırlatıcı nitelikte sınırlı kalmış, bir de gözlemci-araştırmacı yer almış ve sürekli notlar alınmıştır. Odak grup moderatörlerinin gerek çalışma kapsamına dahil edilen konular gerek çalışmanın yöntemine dair tecrübeleri, ortaya çıkması muhtemel sorunları da asgariye indirgeyen bir unsur olmuştur. Görüşmecilerin kendilerini rahat hissetmeleri ve özgürce düşüncelerini dile getirebilmeleri için görüşmeler görüntülü kayda alınmamış, sadece sesli kayıt yapılmış, istenildiği takdirde kayıda ara verilebileceği belirtilmiş ve sonrasında tüm kayıtlar çözümlenmiştir. Bu sayede çok farklı konu başlıklarında tartışmalar yapılabilmiş ve değerlendirilmeyi bekleyen oldukça zengin bir materyal ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların konular üzerindeki görüşlerini birbirleriyle etkileşim ve diyalog içerisinde bildirmelerini sağlayan bu yöntem, elde edilen materyali daha da zengin kılan başka bir unsur olmuştur. Ayrıca bu yöntemle niceliksel gençlik çalışmalarında görülen kimi bulguların, soruların ve hipotezlerin geniş katılımlı toplantılarla (kendi içinde moderatör-raportör değerlendirmesi, diğer moderatör-raportörlerle değerlendirme ve konu hakkında düşünce sahibi farklı katılımcılarla biraraya gelerek değerlendirme şeklinde) yorumlanabilmesi imkanı da yakalanabilmektedir ve çalışmamızda bu da gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma, Türkiye'deki gençlik araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmayı hedeflemektedir. Gerek farklı siyasal partilerde aktif olarak çalışan gençler, gerekse çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında katılım gösteren gençlik grupları ile yapılan odak gruplarının yanı sıra, katıl(a)mayan gençler üzerine de odaklanılması hiç kuşkusuz önemlidir. Araştırmaya genelde gençlik deyince akla gelmeyen ev kızları, ya da hizmet sektörü çalışanları, tekstil işçileri gibi kategorilerin de dahil edilmesi, ya da yine gençlik deyince akla gelmeyen, yok sayılan bir gençlik kategorisi olan engelli gençlerle de odak grubu yapılmış olması Türkiye'de gençlik araştırmalarının sadece okuyan gençlik üzerine değil, bir topluluk olarak gençlerin sahip olduğu farklı gerçeklikleri görünür kılmak için yapılan bir çağrı olarak da okunabilir.

Çalışmada odak grupların minimum 5, maksimum 8 gençten oluşması planlanmıştır ancak çoğunlukla buna uygun gruplarla gerçekleştirilse de 4 ve 9 katılımcı ile gerçekleştirilen odak gruplar olmuştur. Odak gruplara katılacak gençlerin yaş aralığı 18-25 olarak planlanmış ancak yine grupların özelliklerine göre bu aralığın üstünde ve altında katılımın da olduğu odak gruplar da olmuştur. Tamamı İstanbul'da gerçekleştirilen odak gruplarda

gençlerin kendilerini rahatça ifade edebilmesi için açık uçlu bir soru formu hazırlanmış ve bu soru formu Türkiye'de ve dünyada siyaset konularından gençlerin gündelik siyasal deneyimlerine kadar uzanan geniş bir yelpazeyi (kişisel profilleri, gençliğe bakış, gençlik-siyaset ilişkisi ve sorun alanları, siyaset anlayışları, siyasal alan içerisinde kendilerine konumlayışları ve tanımlamaları, güncel-tarihsel-yerel-ulusal-uluslararası siyaset konularına bakışlar, siyasal sosyalizasyon süreçleri, katılım biçimleri, gelecek planları ve toplumsal sorunlara dair değerlendirmeleri) kapsamıştır. Görüşme yapılan odak grupların isimleri sırasıyla Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Gençlik Kolları, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Gençlik Kolları, Milliyetçi Hareket Partisi-Ülkü Ocakları (MHP), Büyük Birlik Partisi-Alperen Ocakları (BBP), Demokrat Parti (DP) Gençlik Kolları, Saadet Partisi (SP) Gençlik Kolları, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) Gençlik Kolları, Emek Partisi (EMEP) Gençlik Kolları, Türkiye Komünist Partisi (TKP) Gençlik Kolları, Demokratik Toplum Partisi (DTP) Gençlik Kolları, DİSK Gençlik Sendikası (Genç-Sen), Genç-Siviller, Lambdaistanbul Lezbiyen Gey Biseksüel Travesti Transseksüel Dayanışma Derneği (Lambda İstanbul), Avrupa Öğrencileri Forumu Derneği-İstanbul (AEGEE İstanbul), 1907 Üniversiteli Fenerbahçeliler Derneği (ÜNİFEB), Ekoloji ve Çevre Hareketi (Greenpeace Türkiye, Genç TEMA, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Hizmet Kulübü Marul Grubu, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Genç Yeşiller), Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG), Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AKDER), İslami yardım kuruluşlarında gönüllü olarak çalışan gençler (İHH), Genç-Feministler, Alevi Gençlik, Hizmet Sektöründe Çalışan Genç İşçiler, Tekstil Sektöründe Çalışan Genç Kadınlar, Sendikalı Erkek İşçiler, Engelli Gençler, Ev Kızı-Ev Kadınları. Bütün bu odak grupların dışında görüşmeyi planladığımız ancak bu şansı yakalayamadığımız gençlik grupları da olmuştur. Ümit ediyoruz ki bu çalışma, ilerleyen süreçte daha geniş kapsamlı ve katılımlı çalışmaların yapılabilmesi için bir basamak oluşturacaktır.

Yapılan odak grup görüşmelerinin deşifrasyonu işleminden sonra metinlerin yorumlanması ve değerlendirilmesi süreci başlamıştır. Farklı kesim gençlerle yapılan odak grup çalışmalarıyla Türkiye'deki gençlik araştırmalarına çeşitlilik getirmenin dışında araştırmanın sadece akademik çevrede kalmaması, gençlerle de tartışılması gerektiğine inanıldığı için araştırmanın son aşamasında araştırmacılar bulgularını sadece akademisyenlerle değil odak grup çalışmasına katılan gençlerle de paylaşma ve ortak bir paylaşım alanı

yaratma çabası içine girmişlerdir. Bu sürecin bir parçası olarak çalışmanın sonuçlarını değerlendirmeye ve tartışmaya açma amacıyla ilki 29 Kasım 2008, ikincisi ise 21 Şubat 2009'da olmak üzere iki çalıştay-toplantı düzenlenmiş ve gerek odak grup katılımcıları gerekse akademisyenler-araştırmacılar bu düşünme egzersizlerine yaptıkları yorumlar ve sundukları öneriler ışığında katılım sağlayarak çalışmaya katkıda bulunmuşlardır. Tüm katılımcıların çalışma süresince ortaya koyduğu görüş, değerlendirme ve yorumların bizleri bu alanda daha ileri düzeyde bir araştırma yapma yönünde teşvik ettiğini söyleyebiliriz.

Son olarak çalışmada yer alan makalelerdeki odak grup görüşmeleri deşifrasyonları üzerinde durmanın okuyucular açısından önem taşıdığını düşünmekteyiz. İlk olarak belirtilmesi gereken nokta, makaleler içerisinde yer alan görüşmelerden verilen alıntılar aslına uygun biçimde aktarılmıştır. İkinci olarak altı çizilmesi gereken husus, alıntı yapılan kişinin ismi açık bir biçimde verilmemiş, sadece hangi odak grup görüşmesinden olduğu belirtilmiş ve katılımcının ismi kodlanmıştır. Örneğin Yüksel Taşkın-Cemil Boyraz tarafından yürütülen siyasi partiler odak grup görüşmelerinden 1. görüşme olan AKP Gençlik Kolları görüşmesindeki A harfiyle ifade edilen katılımcıya dair alıntı YC1A şeklinde kodlanmıştır. Benzer bir kodlama diğer odak gruplarda PC3E (Pınar Uyan-Cangül Örnek tarafından yürütülen 3 nolu görüşme, E harfi ile kodlanan konuşmacı) ya da DV5B (Demet Lüküslü-Volkan Yılmaz tarafından yürütülen 5 nolu görüşme, B harfi ile kodlanan katılımcı) örneklerinde olduğu şekliyle görülebilir. Son olarak altını çizmek istediğimiz bir diğer husus ise katılımcıların hangi gruptan (parti, örgüt vs.) olduğunun belirtilmesi (örneğin DP'den, Genç-Siviller'den vs. şeklinde) birebir o grup hakkında bir genellemeye gidilebileceği düşüncesinden değil, sadece tanımlama amaçlıdır.

Elizindeki çalışmada yer alan makaleler dizisi, Kemal Kılıç tarafından ele alınan "Kentsel Gençlik Araştırması Anketi Bağlamında: Gençlerin Siyasal Eğilimlerini Etkileyen Faktörler" başlıklı değerlendirme ile başlamaktadır. Makale genel hatlarıyla, yukarıda da değindiğimiz, Yılmaz Esmer koordinatörlüğünde 12 ilde yaşları 16-29 arasında olan 1203 genç katılımcıyla gerçekleştirilen "Kentsel Gençlik Araştırması"nın sonuçlarını paylaşmaktadır. Her ne kadar söz konusu çalışmada daha geniş düzlemde çıkarımlar yapmak mümkün olsa da, makalede sadece gençlerin siyasi tercihleri, parti yandaşlıkları, çeşitli sosyal, ekonomik ve siyasal sorunlar karşısındaki eğilimleri, siyasal partileri algılayışları ve siyasal tercihlerinin oluşumunda etkisi olması muhte-

mel kimi faktörlerin belirlenmesine yönelik sorulara vermiş oldukları yanıtlar özetlenecek ve gençlerin siyasal eğilimlerini etkileyen faktörler irdelenecektir.

Yukarıda değinilen niceliksel çalışmanın niteliksel bir araştırma yöntemiyle sorgulamasının yapıldığı *Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* başlıklı çalışmamız içerisindeki makalelerde ilk olarak, Emre Erdoğan'ın "Olasılıksızlığın Kuramını Aramak: Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım" adlı makalesi yer almaktadır. Erdoğan ilk olarak neredeyse bir kültürel determinizm olarak Türk siyasal kültüründe siyasal katılımın yokluğu üzerine kısa bir tartışma yapmaktadır. Daha sonra ise, Türk gençlerinin katılımıyla ilgili yapılmış bazı görgül çalışmaların verilerini büyük resmin anlaşılmasına katkıları nedeniyle sergileyen Erdoğan, TÜSES projesi çerçevesinde yürütülmüş odak grup çalışmalarından siyasal parti gençlik kollarına üye gençlerle yapılan tartışmaları çalışmanın görgül bölümünde kullanmaktadır. Sonuç bölümündeyse neredeyse "olasılıksız" olarak tanımlayabileceğimiz Türk gençliğinin siyasal katılımını, "olanaklı" hale getirmeye yönelik bazı uygulama adımları önerilmektedir.

Yüksel Taşkın, "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları: Politikleşme Öyküleri ve İdeolojik Yönelimler Üzerinden Bir Değerlendirme" başlıklı çalışmasında ise öncelikle siyasi partilerin gençlik kollarında aktif olarak çalışan gençliğin, politikleşme süreçleri ve ideolojik yönelimleriyle ilişkili olarak karşılaştırmalı bir inceleme ortaya koymakta ve bu anlamda gençlerin ideolojik değer ve tutumlarına dair karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktadır. Sonrasında da, siyasal sosyalizasyon konusundaki bölüm içerisinde gençlerin nasıl politikleştiğine ve mevcut partilerine nasıl üye olduklarına dair bilgileri derlemektedir. Bu bağlamda, "sağ-sol ayrımı yaparak ilerlendiğinde anlamlı farklılıklar yakalanıyor mu?" sorusu üzerinde yoğunlaşan Taşkın; ideal tipler olarak alınan Sağ ve Sol sınıflandırmasının ötesinde veya kategori içi-dışı farklılaşma ve benzerliklerden yola çıkarak, kimi mütevazı önerilerde bulunmaktadır.

Siyasi parti gençlik teşkilatlarıyla yapılan odak grup görüşmelerinden yola çıkarak yapılan bir diğer tartışma ise, Cemil Boyraz'ın "Parti Gençlik Teşkilatları'nda Siyaset ve Demokratik Katılım" başlıklı çalışmasında yer almaktadır. Boyraz, gençlerin siyasal sosyalleşmesi ve katılımı üzerinde etkili olan faktörleri, siyasal partilerin gençlik teşkilatları üzerinden incelemekte ve siyasi parti gençlik teşkilatlarının siyasi katılım süreçlerinde oynadığı rolü sorgulamaktadır. İlk olarak Türkiye'deki parti ve seçim sistemindeki yapısal sınırlar ve sorunlar yumağı üzerine yoğunlaşan Boyraz, bu durumun gerek görüşme

yapılan farklı gençlik gruplarının siyasete, siyasi partilere ve gençlik teşkilatlarına bakışını gerek gençlik teşkilatlarındaki üyelerin siyasete ve demokratik süreçlere bakışını nasıl şekillendirdiğini ve etkilediğini tartışmaktadır. Böylece gençlerin siyasal süreçlere aktif ve eşit katılımı önünde bir engel olarak duran faktörler karşılaştırmalı ve kapsayıcı bir perspektifle eleştirel bir incelemeye tabi tutulmaktadır. Sonuç bölümünde ise, gençlere siyasal alanda kendilerine ifade edebilecekleri, özgürce tartışabilecekleri ve sorunlar üzerine düşünebilecekleri mekanizmaları genişletmenin önemi ve bu yöndeki imkanlar-sınırlar, siyasi partilerin gençlik teşkilatlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen zengin materyalle ele alınmaktadır.

Gençlerin siyasetten uzak durma durumunu sorgulayan ve siyaseti yeniden tanımlamaya çalışan gençlerin ifadelerine yer veren bir diğer çalışma da, Pınar Uyan Semerci tarafından "Gençlerle Beraber Siyasal Alanın Sınırlarını Düşünmek: Günlük Yaşam, Aileler ve 'Özgürce' Karar Almak" başlığıyla ele alınmıştır. Siyasetin günlük yaşamla bağının kurulmasının gerekliliği üzerinde duran Uyan-Semerci, bu noktada gençlerin kendi yaşamlarındaki sorunlarla siyaseti ilişkilendirip, ilişkilendirmediğini tartışmaktadır. Özellikle siyasetin 'kollektif karar alma' prosedürü olarak da tanımlanmasına referansla, gençlerin 'özel' yaşamlarında birey olarak karar al(a)mama; kendi hayatlarını kontrol edememe durumları gençlerin 'aile'leriyle olan ilişkileri çerçevesinde incelemektedir. Son olarak da siyasal sistemin önünü açmak için gerekli olduğu düşüncesiyle gençlerin aileleriyle olan bu bağımlılık ilişkisini aşabilmeye dair sosyal politikanın önemi vurgulamaktadır.

Gençlerin siyaset algıları üzerine odaklanan Demet Lüküslü ise, Gençlerin Siyaset Algıları ve Deneyimleri: Yeni Bir Siyaset ve Örgütlenme Modeli Üzerine Düşünmek" başlıklı çalışmasında, bir taraftan gençlerin halihazırda var olan siyaseti nasıl algıladıkları üzerine bir tartışma yaparken, diğer taraftan nasıl bir siyasetin ve örgütlenme ve katılım şeklinin idealize edildiği sorusunu sormaktadır. Lüküslü, siyasetin nasıl algılandığını ve de nasıl bir siyaset arzu edildiğini ortaya koyduktan sonra; "geleneksel siyasetin" tıkandığı noktalar, siyasetin açılımı, yeni bir siyasetin oluşturulması gibi konulara daha teorik yaklaşarak bu konuların aslında sadece Türkiye'ye özgü olmadığının, geleneksel siyasetin genel bir kriz yaşamakta olduğunun ve bu açılardan bu kuşağın gençlerinin "zamanın ruhundan" çok da ayrı düşmediklerinin altını çizmektedir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarında veya çeşitli insiyatiflerde gönüllülük yapan gençlerle yapılan odak grup toplantıları zengin malzeme sunmaktadır.

Gençlerin siyasete düşük katılımının nedenlerini genelde yapıldığı gibi gençlere içkin bir sorun olarak tanımlamamak gerektiğini düşünen Volkan Yılmaz ise, "Siyasi Örgütlenmelerde Genç Olmak: Kurtarmaya Giderken Yakalandıklarımız" başlıklı çalışmasında odağı siyasetin kendisine çevirmekte ve "varolduğu haliyle siyasi örgütlenmelerin neden gençlerin eşit söz hakkına açık olmadığı" sorusunu öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda Yılmaz, aile ilişkilerinde olduğu gibi, siyasi örgütlenmelerin de yaş üzerinden işleyen iktidar ilişkilerinden bağımsız ol(a)madığını savunmaktadır. Gençliği yetişkinlerle girilen iktidar ilişkileri içerisinde oluşan bir öznelik durumu olarak değerlendiren Yılmaz, genç olma deneyimi üzerinden geliştirilebilecek ve diğer demokratik taleplerle beraber anlam kazanacak bir gençlik siyasetin olanaklarına vurgu yapıyor.

Yukarıda daha genel sayılacak temalar üzerinden kaleme alınan çalışmaların yanı sıra, görüşmelerden hareketle daha özel konu başlıkları ve tartışmaları ele alan yazılar da ortaya çıktı. Uluslararası ilişkileri anlamlandırmak ve çevre siyaseti üzerine düşünmek konulu makaleler bu yönde bir çabanın sonucu olarak ortaya çıktı. Elbette ki görüşmelerden ortaya çıkan zengin materyal, farklı konu başlıklarında kaleme alınabilecek yazılar olabileceği fikrini güçlendirdi. Bu sebepten söz konusu materyalin, gençlik ve siyaset üzerine farklı konu başlıklarındaki çalışmalar için değerlendirmek isteyen herkese, etik kodlar içerisinde kalmak kaydıyla, açık olduğunu vurgulamak isteriz.

Az önce bahsedilen çabalardan ilkinde Cemil Boyraz ve Halil Ege Özen, "Gençlik ve Siyaset: Uluslararası İlişkileri Anlamlandırmak" başlıklı çalışmalarında gençliğin uluslararası ilişkilerdeki tartışma konularına bakışı üzerinde durmaktadır. Uluslararası ilişkilerde ve Türkiye'nin dış politika konularında son dönemlerde gözlenen gelişmelerin kendine özgü bir toplumsal kesit olan gençler üzerindeki düşünsel etkileri ya da tezahürlerinin bulmayı amaçlayan Boyraz ve Özen, gençliğin bu konular üzerindeki görüşlerini üzerinde kuramsal bir perspektiften ele almaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'deki gündem konularına ve tartışmalara bakış ile uluslarara ilişkilere dair geliştirilen yaklaşımların taşıdıkları paraleliklerin-örneğin realist bir çizgide "güç-çıkar-rekabet" öğelerinin öne çıkarılmasında, iç-dış siyaset ayrımında, ötekileştirme süreçlerinde, egemenlik-devlet-güvenlik söylemlerinde kendisini gösteren-hakim siyaset algısını anlamakta da önemli olduğu düşünülmektedir.

Yukarıdaki gibi farklı türden bir düşünme pratiğini Demet Lüküslü ve Barış Gençer Baykan'ın kaleme aldığı "Gençlere Göre Çevre: Küresel Ama Satırarası Bir Sorun" adlı çalışmada da görmek mümkündür. Lüküslü ve Baykan, çalışma kapsamındaki görüşmeler boyunca yer yer dile getirilen ve küresel-ulusal-yerel

bir içerik taşıyan çevre sorununa dair bakışlara odaklanmaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan bir toplumsal hareket olarak çevre siyasetinin de mevcut durumuna bakılmakta ve gençlik-siyaset ilişkisi bu çerçevede özgül bir örnek olarak incelenmektedir.

Çalışmamız içerisinde yer alan makalelerin kısa bir özetinden sonra, son olarak, çalışmaya katkıda bulunan kişi ve kurumlara teşekkür etmeden bu giriş bölümünü tamamlamak elbette ki olanaksızdı. Çalışmamızı her anlamda destekleyen TÜSES ve FES'e ve özel olarak Kemal Kılıç ve Cihan Hüroğlu'na, odak grup görüşme odasını çalışmamızın hizmetine sunan Bahçeşehir Üniversitesi'ne ve özellikle Kemal Süher'e, odak grupların deşifrasyonları işini büyük bir özveriyle yürüten Açık Radyo'dan Dilek Hepgüler ile araştırmacılarımızdan Cangül Örnek'e ve elbette ki gerek odak gruplara gerek tartışma toplantılarımıza katılan herkese teşekkürlerimizi sunarız.

CEMİL BOYRAZ

KENTSEL GENÇLİK ARAŞTIRMASI ANKETİ BAĞLAMINDA:

GENÇLERİN SİYASAL EĞİLİMLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

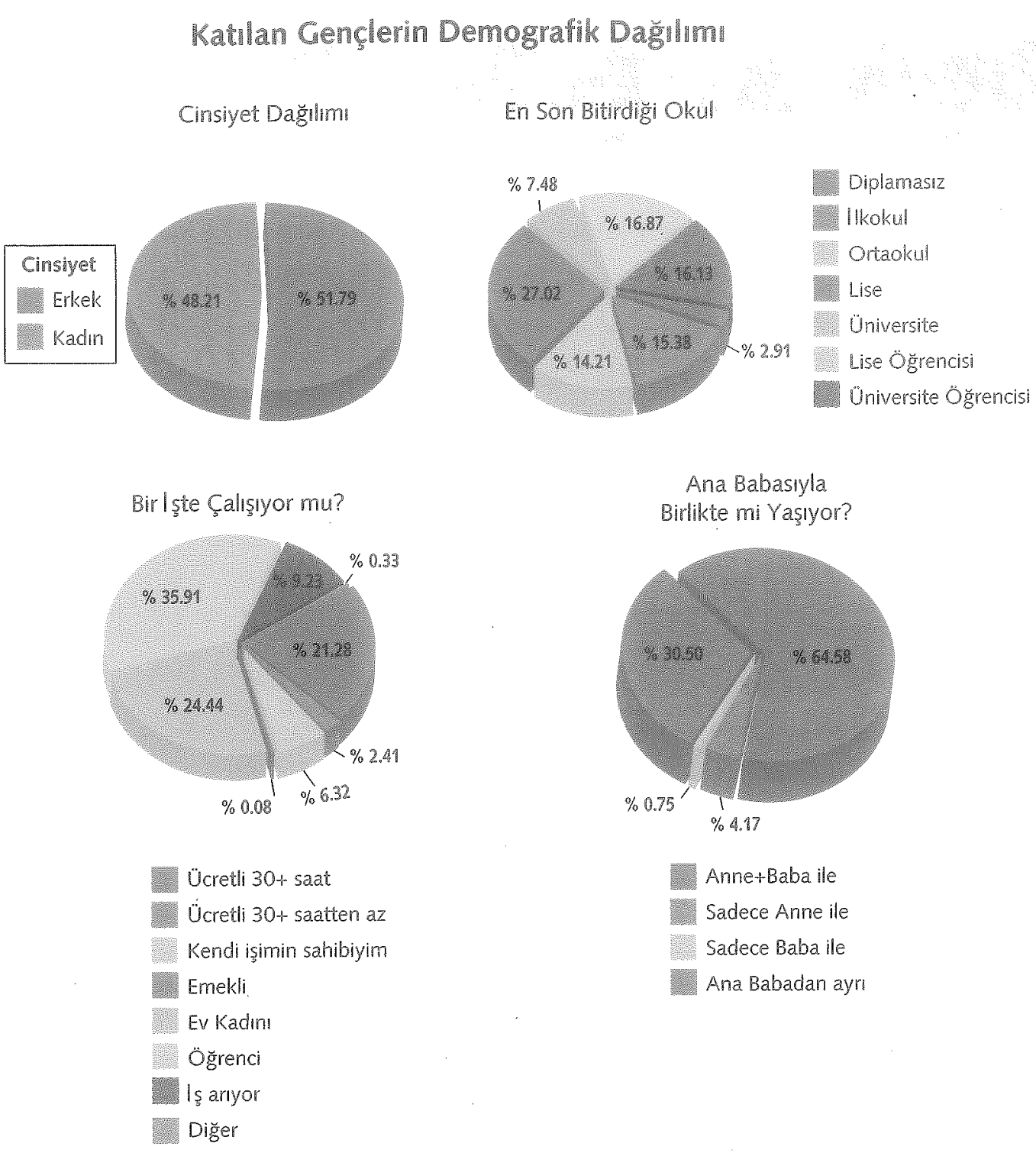
Kemal Kılıç

1. BÖLÜM

Giriş

"Gençlik tartışıyor: Siyasete katılım, sorunlar ve çözüm önerileri" başlıklı kitabın temelini oluşturan bilimsel araştırmanın birinci aşaması, Prof. Dr. Yılmaz Esmer tarafından koordine edilmiş olan Kentsel Gençlik Araştırması Anketine dayanmaktadır. Araştırmada kullanılan anket, Mayıs - Haziran 2007 tarihlerinde 12 NUTS-1 bölgesinin her birinden seçilmiş olan Ankara, Antalya, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kayseri, Malatya, Samsun, Tekirdağ ve Trabzon kent merkezlerinde, yaşları 16-29 arasında olan 1203 genç ile yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

Yapılan anket çalışmasında oldukça geniş bir yelpazeden sorular olmasına rağmen, bu makalede sadece gençlerin siyasi tercihleri, parti yandaşlıkları, çeşitli sosyal, ekonomik ve siyasal sorunlar karşısındaki eğilimleri, siyasal partileri algılayışları ve siyasal tercihlerinin oluşumunda etkili olması muhtemel kimi faktörlerin belirlenmesine yönelik sorulara vermiş oldukları yanıtlar ele alınacak ve gençlerin siyasal eğilimlerini etkileyen faktörler irdelenecektir.

Grafik 1 – Araştırmaya katılanların demografik dağılımı

Araştırmaya katılan gençlerin kız-erkek dağılımı yaklaşık yarı yarıyadır. Eğitim durumları açısından en büyük grubu lise mezunları oluşturmaktadır. Gençlerin yaklaşık üçte biri öğrenci, yaklaşık dörtte biri ise ev kadınıdır. İş gücüne katılmış olanların oranı ise %40 seviyesindedir. Bu gençlerin ise yaklaşık dörtte biri işsizdir. Bu veriler TUİK Hane Halkı İş Gücü Araştırması verileriyle de uyumludur[1]. TUİK

[1] TUİK, Hane Halkı İş Gücü Anketi, Şubat 2009

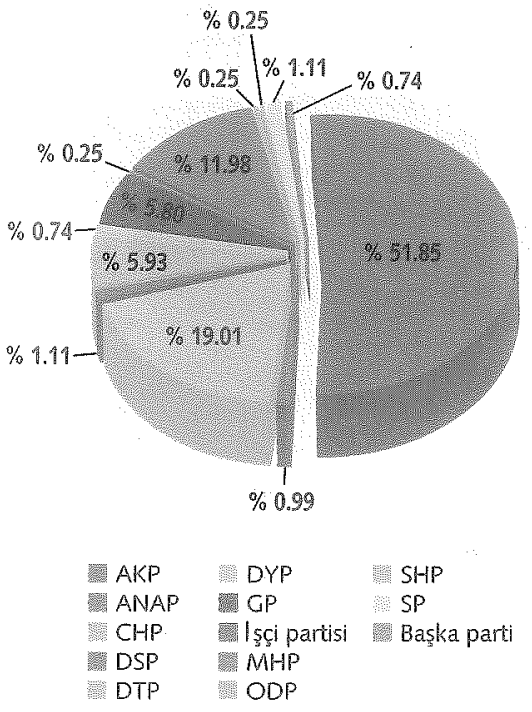
verilerine göre ülkemizde 15-24 yaşları arasında 12,4 milyon genç bulunmakta ve bu gençlerin yaklaşık 4,2 milyonu iş gücüne dahildir (%34). Öte yandan söz konusu olan 4,2 milyon gençten sadece 2,7 milyonu tam olarak istihdam edilmiş sayılabilir. Kalan 1,5 milyonunu ise ya işsiz ya da zamana bağlı eksik istihdam veya yetersiz istihdam edilmiş, yani kendisini geçindirecek uygun bir işe sahip olmayıp yeni bir iş arayan gençler oluşturmaktadır. Şubat 2009 itibarıyla genç nüfusumuzun %28,5'i işsizdir. Eksik istihdam oranı ise %5,7'dir. Öte yandan iş gücüne dahil olmadıkları için işsiz olarak sayılmayan ama evde oturan genç kadınların sayısı ise 2.2 milyondur. Araştırmaya katılan gençlerin önemli bir kısmı anne ve babalarıyla oturmakta, %30,4'ü ise anne-babalarından ayrı bir evde oturmaktadır (Önemli bir kısmı evlenmiş ve yeni bir aile kurmuştur).

Yarın Seçim Olsa Kime Oy Verirsiniz?

22 Temmuz 2007 genel seçimlerinin hemen öncesinde yapılan bu anket çalışmasında 'yarın seçim olsa kime oy verirsiniz?' sorusuna verilen yanıtlar, kararsızlar dağıtıldıktan sonra üç aşağı beş yukarı 22 Temmuz seçimlerinde de karşımıza çıkan tabloyla aşağı yukarı özdeş olmuştur. Gençlerin yaklaşık %51'i AKP'ye, %19'u CHP'ye, %12'si MHP'ye, %5,9'u DTP'ye ve %5,8'i Genç Parti'ye oy vereceklerini dile getirmişlerdir.

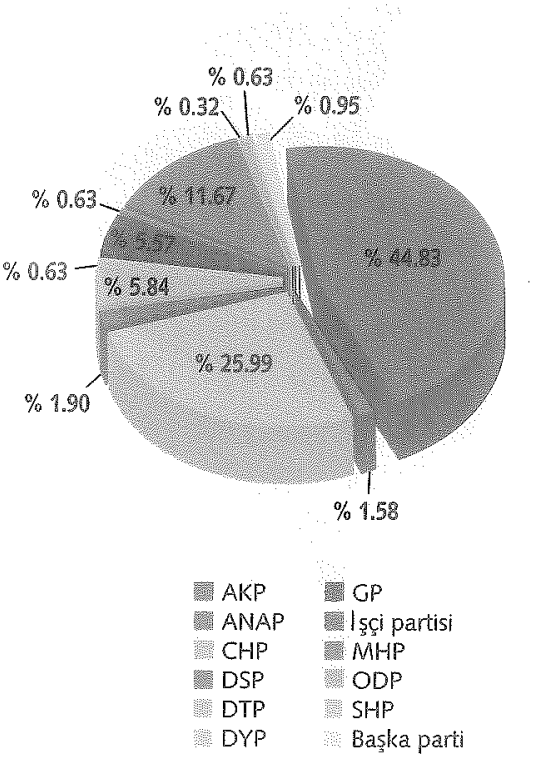
Yarın Seçim Olsa

Kararsızlar dağıtıldıktan sonra

Yarın Seçim Olsa (Lise mezunu ve üstü eğitimliler

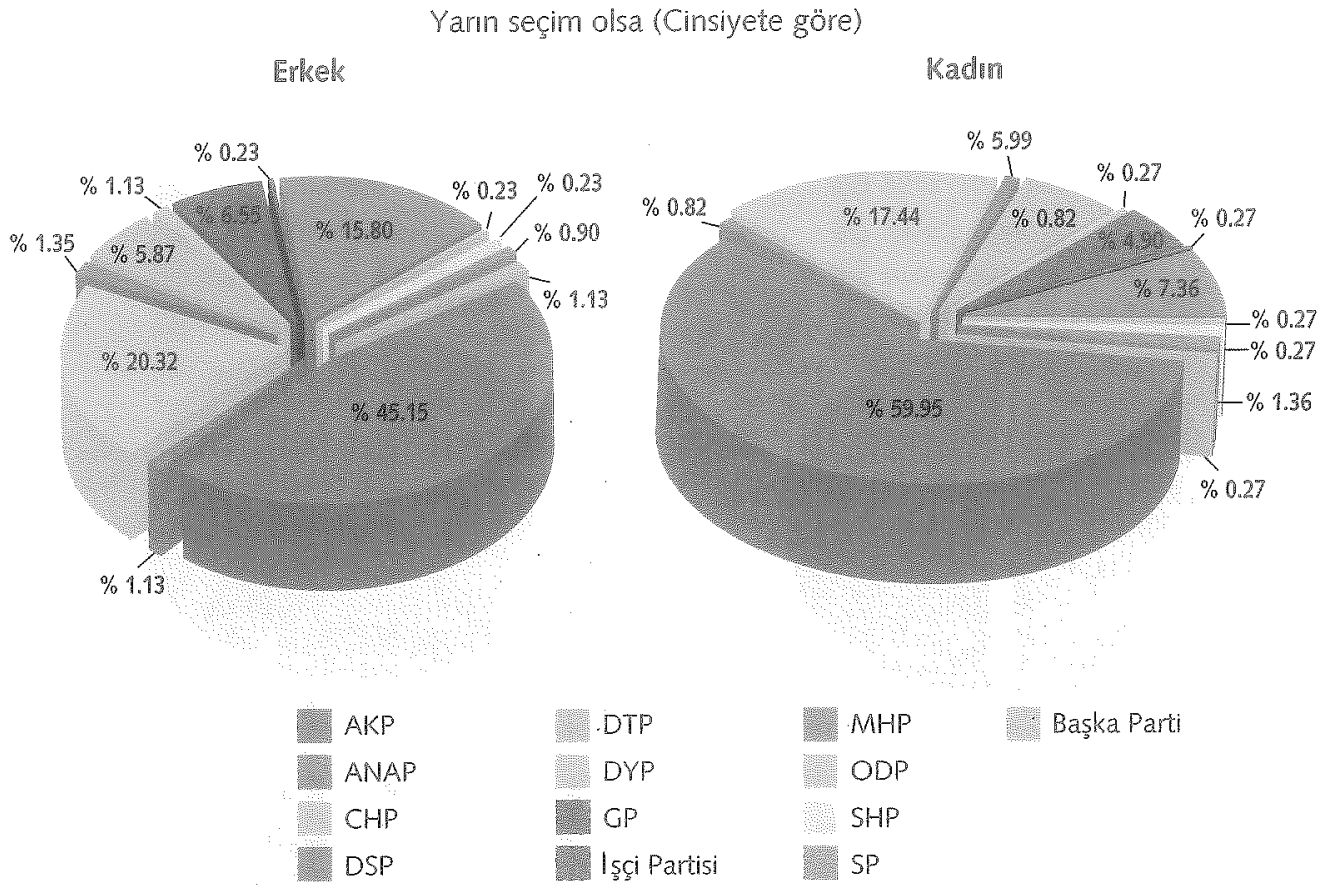
Kararsızlar dağıtıldıktan sonra

Grafik 2 – "Yarın seçim olsa kime oy verirsiniz," sorusunda verilen yanıtlar.

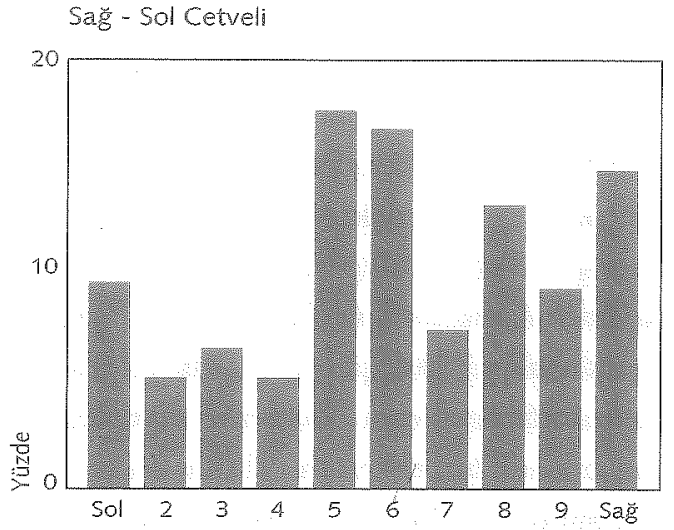
Öte yandan, sadece lise ve dengi okul mezunlarına bakıldığında AKP'nin oy oranının %45,6'ya düşerken, CHP'ye oy vereceklerini söyleyenlerin oranları ise %26'ya yükselmektedir. Diğer partilerin oy oranlarında belirgin bir değişiklik görünmemektedir. Diğer pek çok araştırmanın gösterdiği gibi bu sonuçlar da eğitim seviyesi yükseldikçe gençlerin parti yandaşlıklarında bir değişikliğin olduğunu ve CHP'ye yönelik eğilim yükselirken, AKP'ye yönelik eğilimin azaldığını göstermektedir. Özetle, gençlerin eğitim seviyeleri özellikle CHP ve AKP'ye yönelik yandaşlıklarının şekillenmesinde etkili olan faktörlerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Yapılan anket çalışmasının sonucunda, cinsiyetin de parti yandaşlıklarını etkileyen bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Genç kadınlarda AKP yandaşlığı yaklaşık %60 oranındayken, erkeklerde %45'e düşmektedir. Diğer taraftan MHP yandaşlığı genç erkeklerde yaklaşık %15,8 iken, genç kadınlarda yarı yarıya azalıp %7,3'e düşmekte, CHP yandaşlığı ise genç erkeklerde %20,3, kadınlarda ise %17,4 olarak gerçekleşmektedir. Ankete katılmış 1203 deneğin arasında yer alan *ortaokul* ve *altı eğitimli* 176 genç kızdan oluşan alt kategorinin (örneklemin yaklaşık %15'i) bu soruya verdiği yanıt oldukça çarpıcıdır. Bu genç kızların %72'si tercihlerini AKP'den yana kullanmıştır.

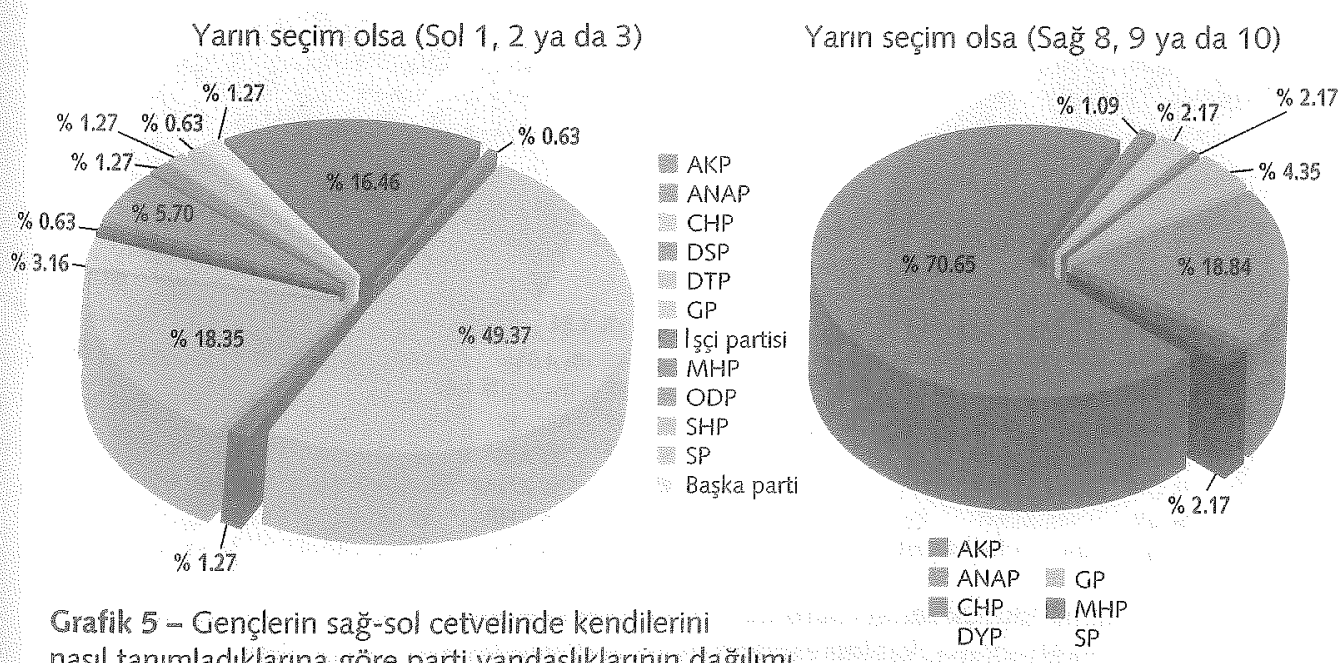
Grafik 3 – "Yarın seçim olsa kime oy verirsiniz" sorusuna cinsiyetlere göre verilen yanıtların dağılımı.

Gençlerin siyasal parti yandaşlıklarında etkisi olan faktörlerden bir tanesi de kendilerini sağ-sol ekseninde nerede tanımladıkları olarak ortaya çıkmaktadır. Gençlerin önemli bir kısmı (yaklaşık %45'i) kendilerini merkezde (4, 5, 6 veya 7), %34'ü sağda (8, 9 veya 10), %21'i ise solda (1, 2 veya 3) tanımlamaktadır. (Grafik 4)

Grafik 4 – Gençlerin sağ-sol cetvelinde kendilerini nasıl tanımladıklarının dağılımı

Kendilerini solda tanımlayanların (1, 2 veya 3) arasında CHP'ye yandaş olanlar çoğunluktayken (%49), ikinci sıraya DTP yerleşmektedir (%17). Kendilerini sağda tanımlayanların (8, 9 veya 10) çok büyük bir kısmı AKP'ye (%71) ve MHP 'ye (%19) yandaş olduklarını belirtmişlerdir. Bu soruda alınan yanıtlardan ilgi çekici bir sonuç, kendisini belirgin bir şekilde sola yerleştiren gençlerden %5,7'sinin MHP'ye yandaş olduklarını dile getirmeleridir. Bu rakam kendisini solda gören gençlerin arasından ÖDP, DSP, SHP ve İşçi Partisi gibi solda yer alan partilere yandaş olan gençlerin toplamından daha büyüktür. Kendilerini solda tanımlayan gençlerin üçüncü tercihlerinin AKP olması da gene dikkat çeken bir diğer sonuçtur. (Grafik 5)

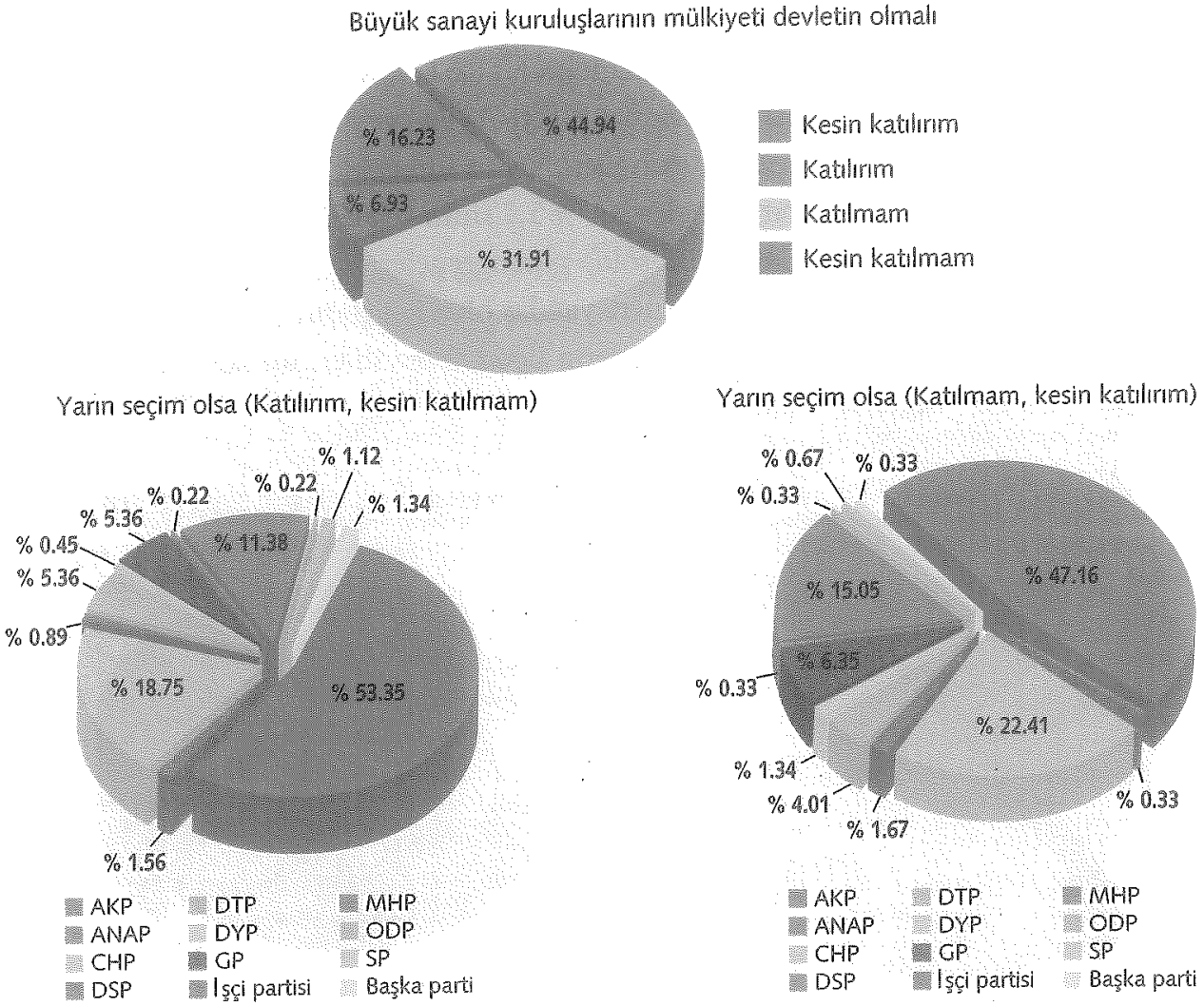

Grafik 5 – Gençlerin sağ-sol cetvelinde kendilerini nasıl tanımladıklarına göre parti yandaşlıklarının dağılımı

Gençlerin sağ-sol cetvelinde kendilerini nerede konumlandırdıkları her ne kadar, g siyasal parti yandaşlıklarının oluşumunda etkili bir faktör olarak görünüyor olsa da, gençlerin *sosyal, siyasal ve ekonomik konulardaki tercihlerinin* parti yandaşlıklarında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmadığı görülmektedir. Aşağıdaki bölümde bu sonuçlar detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu durum gençlerin sağ-sol cetvelindeki konumlarıyla siyasi parti yandaşlıkları arasında kurulacak neden-sonuç ilişkisinin belki de tam tersi yönde olabileceğine işaret etmektedir. Yani gençlerin önemli bir kısmı kendilerini sağ-sol cetvelinde tanımlarken, yandaşı oldukları partinin bu cetvelde nasıl konumlandığından yola çıkıyor görünmektedir.

Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Konulardaki Tercihler ve Parti Yandaşlıkları

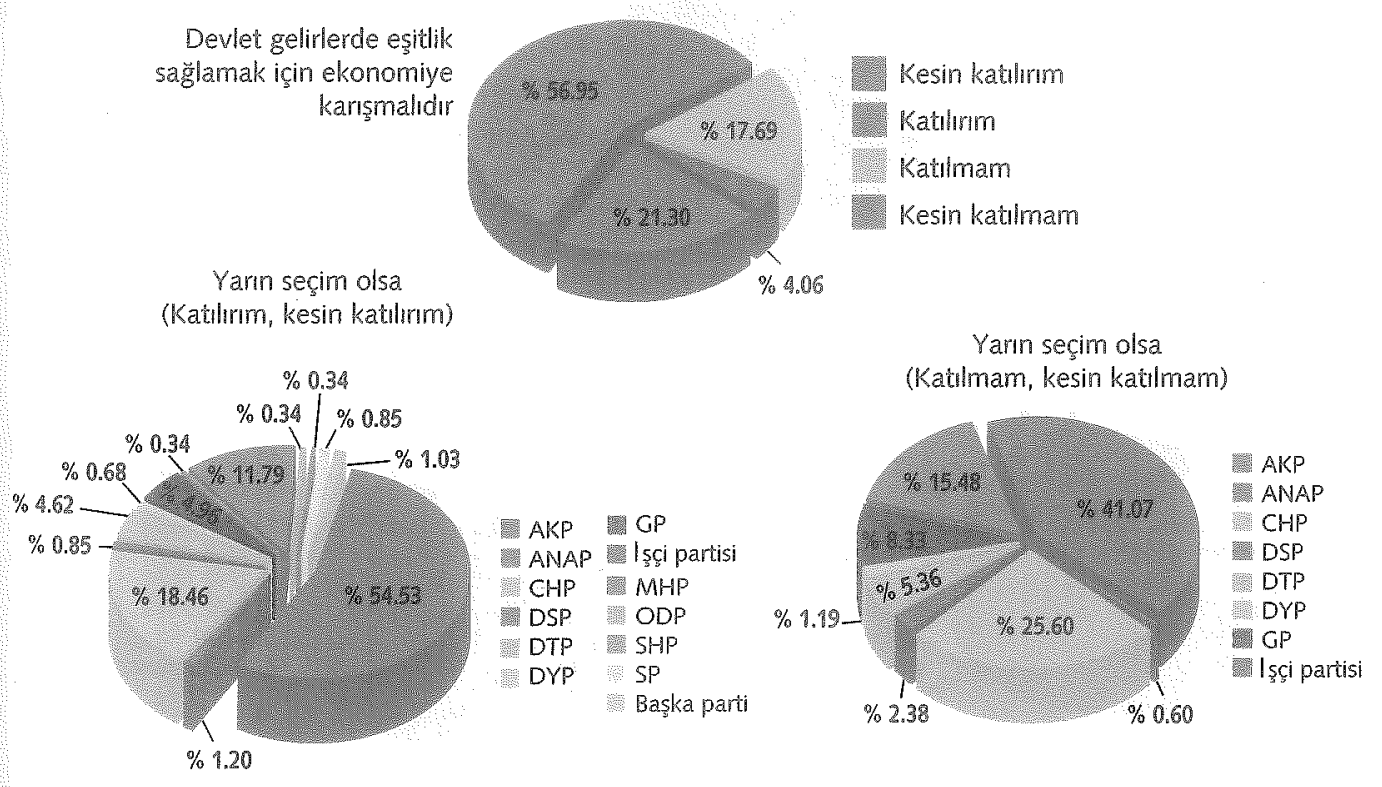
Ankete katılanlara "Büyük sanayi kuruluşlarının mülkiyeti devletin olmalı mı?" sorusunu sorduğumuzda *"kesin katılırım"* veya *"katılırım"* diyenlerin oy oranı %60 olmaktadır. Bu oran, gençlerin önemli bir kısmının (%80'e yakın) kendilerini merkezde ya da sağda tanımladığı göz önüne alındığında bu konumlanmanın *ekonomik* konulardaki tercihlerinden kaynaklanmadığına işaret etmektedir. (Grafik 6)

Grafik 6 – Gençlerin "Büyük sanayi kuruluşların mülkiyeti devletin olmalı mı?" sorusuna verdikleri yanıt ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı

Öte yandan, *"kesin katılırım"* veya *"katılırım"* diyenleri bir küme, *"katılmam"* veya *"kesin katılmam"* diyenleri de ikinci bir küme olarak ele alıp, kümelerin parti yandaşlıklarını analiz ettiğimizde, bu konudaki görüşlerinin parti yandaşlıkları bağlamında önemli bir ayrım konusu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Büyük sanayi kuruluşlarının mülkiyeti devletin olmalıdır diyenlerin (yani kesin katılırım veya katılırım diyenlerin) %53,3'ü AKP'ye oy vereceğini dile getirmişken, *"katılmam"* veya *"kesin katılmam"* diyenlerde bu oran %47,1 olmaktadır. Aynı soruya CHP açısından baktığımızda "katılmam" veya "kesin katılmam" diyen gençlerin %22,4'ü CHP'ye yandaş olduklarını dile getirmişken, *"katılırım"* veya *"kesin katılırım"* diyenlerin arasında oy oranı %16,8 olmaktadır. Şekil 6'da da görüldüğü gibi, bu soru parti yandaşlıklarında belirgin bir farklılaşma yaratmamaktadır. Üstelik, küçük sayılabilecek bir oy kayması, bu soruya olumlu yanıt verenler bağlamında sol olarak tanımlanan bir partide (CHP) beklenilenin aksine bir şekilde azalma, sağ olarak tanımlanan bir partide (AKP) ise artma olarak ortaya çıkmaktadır.

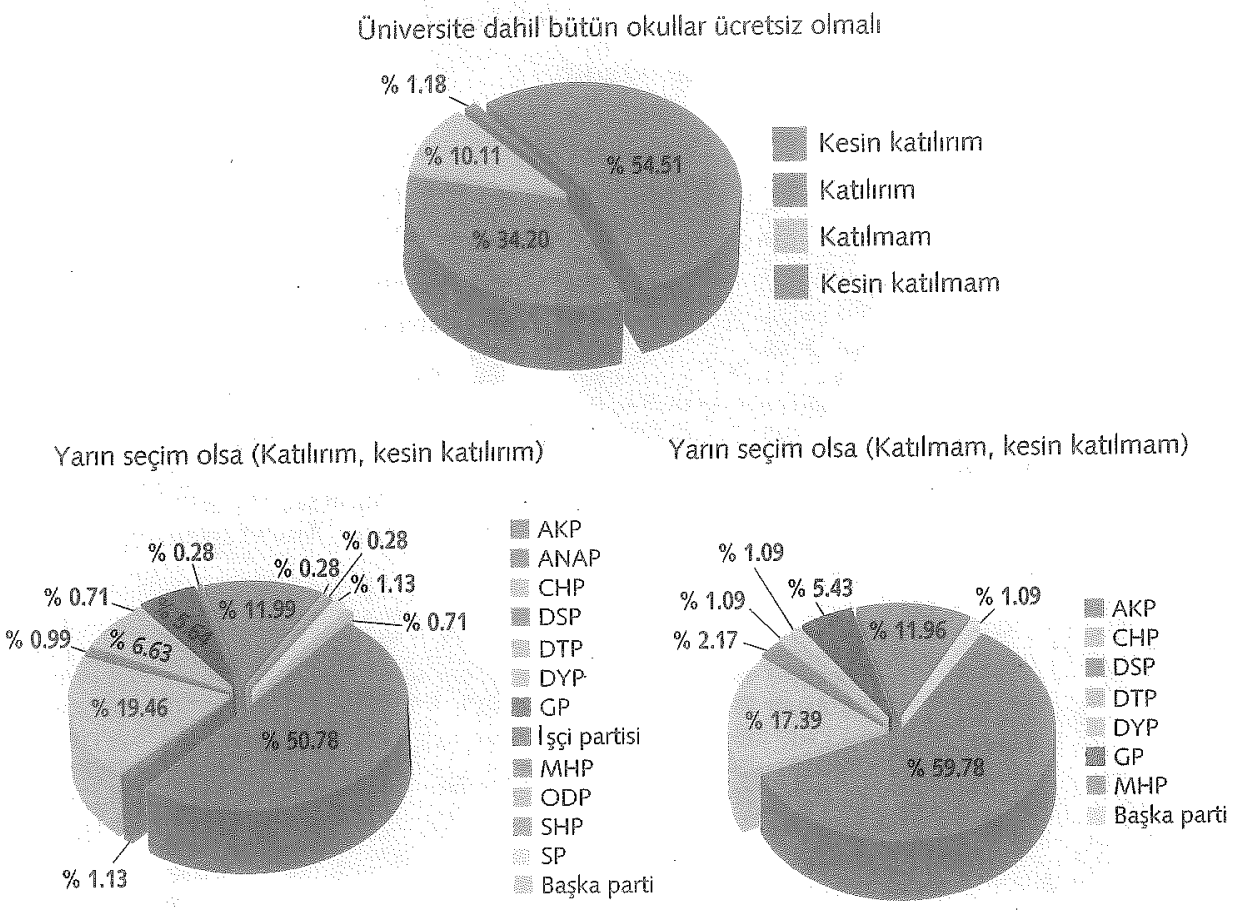
Ankete katılanlara 'Devlet gelirlerde eşitlik sağlamak için ekonomiye karışmalı mı?' diye sorulduğu zaman büyük bir kısmı (%78'i) *"katılırım"* veya *"kesin katılırım"* diye cevap vermiştir (Grafik 7). Bir önceki soruya verilen yanıtı değerlendirirken dile getirmiş olduğumuz gibi bu soruya verilen cevaplar da sol-sağ cetvelinde kendilerini değerlendirirken, aslında gençlerin ekonomik konulardaki düşüncelerinin kendilerini konumlandırdıkları yeri pek fazla etkilemediğine işaret etmektedir. Zaten bu soruya verilen yanıtları, sağ-sol cetvelindeki konumlandırmalarıyla çapraz analiz ettiğimizde bu durum daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Grafik 7 – Gençlerin "Devlet gelirlerde eşitlik sağlamak için ekonomiye karışmalı mıdır" sorusuna verdikleri yanıt ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı

"Devlet gelirlerde eşitliği sağlamak için ekonomiye karışmalı mıdır" sorusuna olumlu yanıt verenlerle olumsuz yanıt verenleri kümelere ayırıp, her bir kümeyi siyasal parti yandaşlıkları bağlamında analiz ettiğimiz zaman, bu soruya verilen yanıtların da parti yandaşlıkları üzerinde keskin bir ayrışma yaratmadığı görülmektedir. Hatta bu soruya verilen yanıtların parti yandaşlığı bağlamında yapmakta olduğu etki beklenilenin aksi bir yönde olmuştur. Şöyle ki, bu soruya olumsuz yanıt verenler arasında CHP'ye yandaş olduklarını söyleyenlerin oranı %25,6 ve AKP yandaşı gençlerin oranı %41,1 olurken, olumlu yanıt verenler bağlamında CHP'nin oranı %18,4'e düşmekte, AKP'nin oranı ise %54,5'e çıkmaktadır. Yani ekonomik anlamda *solda* olan bir tercihi yapanlar, kendisini *sağda* olarak tanımlayan bir partiye az da olsa daha fazla bir eğilim göstermektedir.

Gençlerin, ekonomik bir konudaki tercihlerini belirlemek amacıyla sorulmuş üçüncü bir soru olan "Üniversite dahil bütün okullar ücretsiz olmalı mıdır" sorusuna, gençlerin %89'u *"kesin katılırım"* veya *"katılırım"* şeklinde yanıt vermişlerdir. Diğer iki soruda olduğu gibi gençlerin bu soruya vermiş olduğu yanıtlar da parti tercihlerinden bağımsız, sosyoekonomik açıdan aslında oldukça *devletçi (bir anlamda solda)* olduklarını göstermektedir. Zaten bu soruya olumlu yanıt verenlerin parti yandaşlıkları dağılımıyla ankete katılan bütün gençlerin parti yandaşlıkları dağılımı arasında çok belirgin bir fark bulunmamaktadır (Grafik 8).

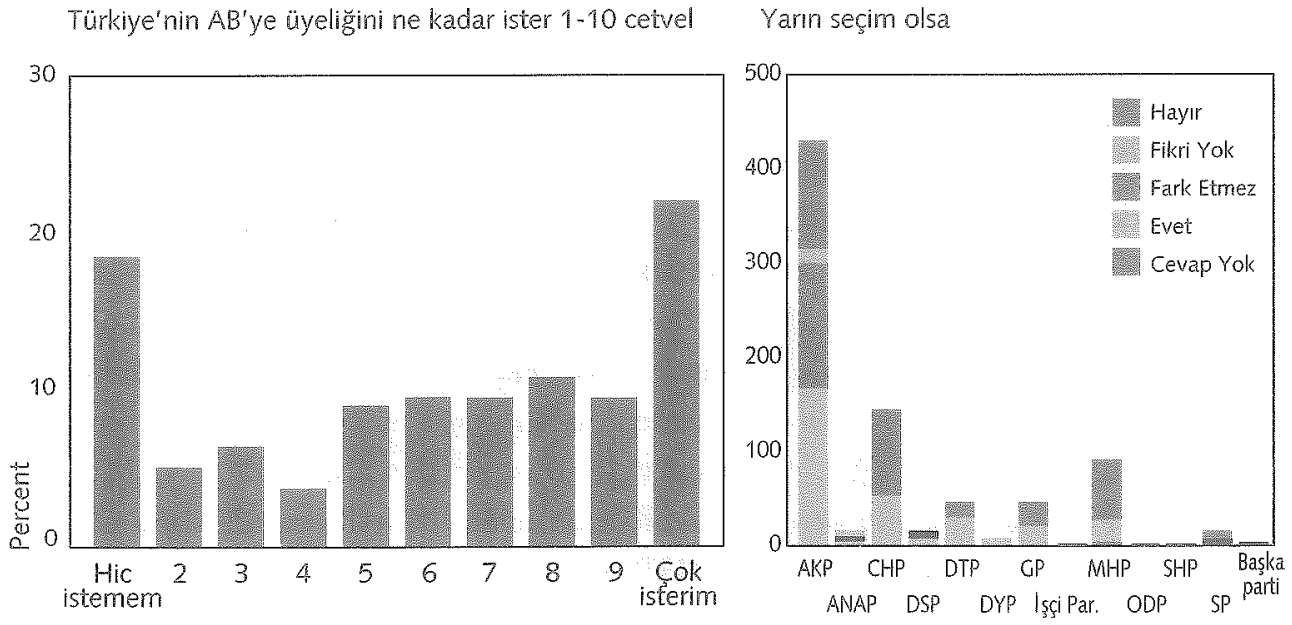

Grafik 8 – Gençlerin "Devlet gelirlerde eşitlik sağlamak için ekonomiye karışmalı mıdır" sorusuna verdikleri yanıt ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı

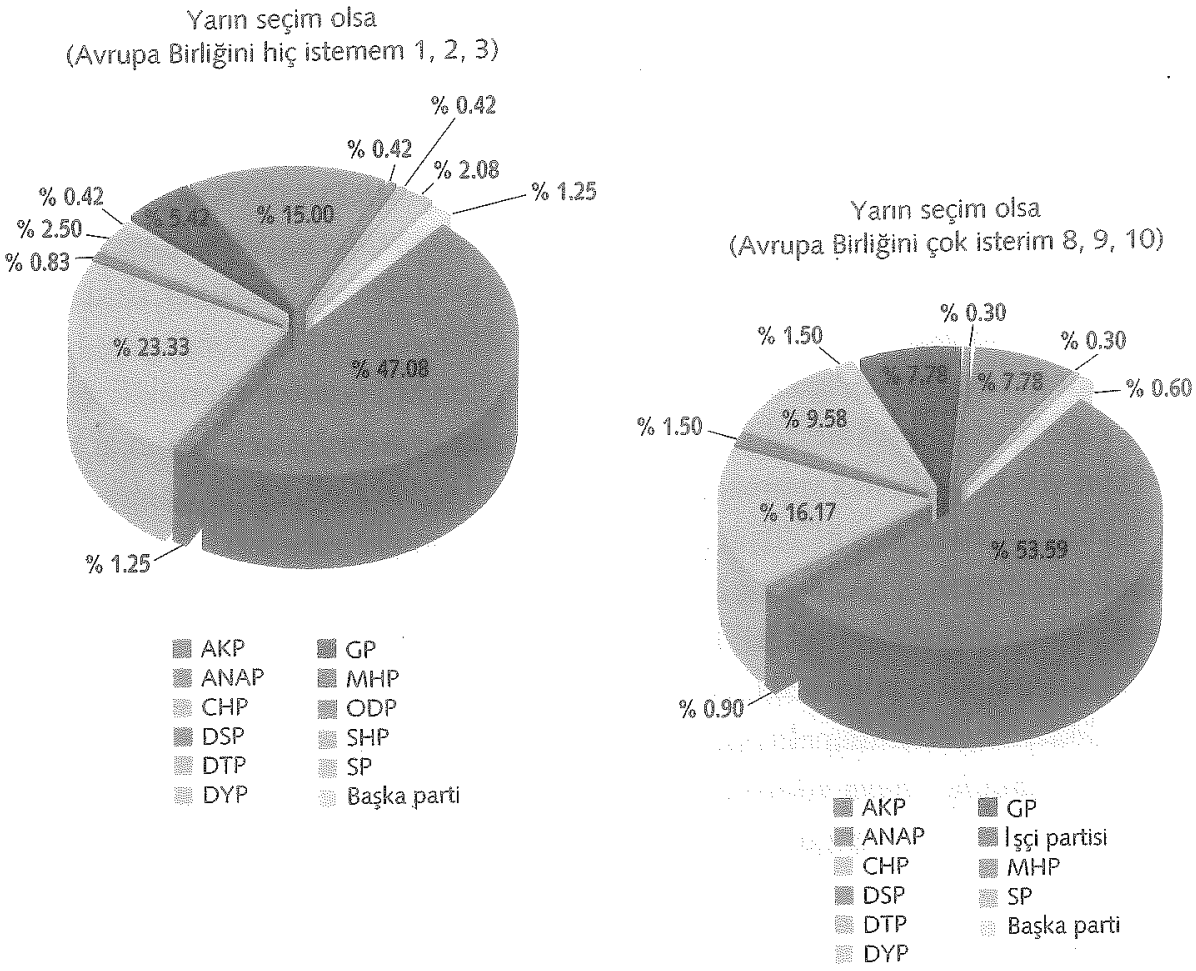
Şekil 8'de de görüldüğü gibi sadece DTP'li gençlerin çok önemli bir kısmı üniversiteler dahil bütün okulların ücretsiz olması yönünde yanıt vermişlerdir. Öte yandan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu olan AKP, CHP ve MHP'ye yandaş olduklarını söyleyen gençlerin bu konudaki görüşlerinin DTP'ye yandaş olan gençler kadar homojen olmadığı gözlenmektedir. Okulların ücretsiz olmasını istemeyenler arasındaki yandaşlık oranı, sadece AKP'de genele göre daha fazlayken, MHP ve CHP açısından aradaki fark ihmal edilebilecek büyüklüktedir.

Ankete verilen cevaplardan, şimdiye kadar üzerinde durduğumuz ekonomik konular bağlamında var olan düşünsel farklılıkların, gençlerin parti yandaşlıklarına aslında beklenilenin aksine çok da fazla etki yapmadığı ortaya çıkmaktadır. Anket kapsamında gene parti yandaşlıklarını etkileyeceği düşünülmüş olan diğer sosyal ve siyasal konulardaki görüşler de ele alınmıştır.

Ankete katılan gençler tarafından "Türkiye'nin AB üyeliğini ne kadar istersin?" sorusuna verilen yanıtlara baktığımızda, gözümüze ilk çarpan gençlerin merkezden ziyade iki uçta yer aldıklarını gözlemlemekteyiz. Verilen yanıtlar arasında en yoğun kümelenme "çok isterim" cevabında ortaya çıkmaktayken (%20,3), ikinci yoğun kümelenme "hiç istemem" olmuştur (%17,6). Bu durum Türkiye'nin AB üyeliği açısından gençlerin bir miktar kutuplaşmış olduğunu göstermektedir. Soruya verilen yanıtları genel olarak ele aldığımızda AB üyeliğine olumlu bakan gençlerin (şıklardan 6-10 arasındakileri tercih edenlerin) oranı kabaca %60, olumsuz bakanların oranı (şıklardan 1-5 arasındakileri tercih edenlerin) ise %40 olmuştur. Bu durumda gençlerin çoğunluğunun AB üyeliğine olumlu baktığını söyleyebiliriz.

Grafik 9 – Grafik 9 – Gençlerin "Türkiye'nin AB üyeliğini ne kadar istersin?" sorusuna verdikleri yanıtın dağılımı, parti bazında verilen yanıtların ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı

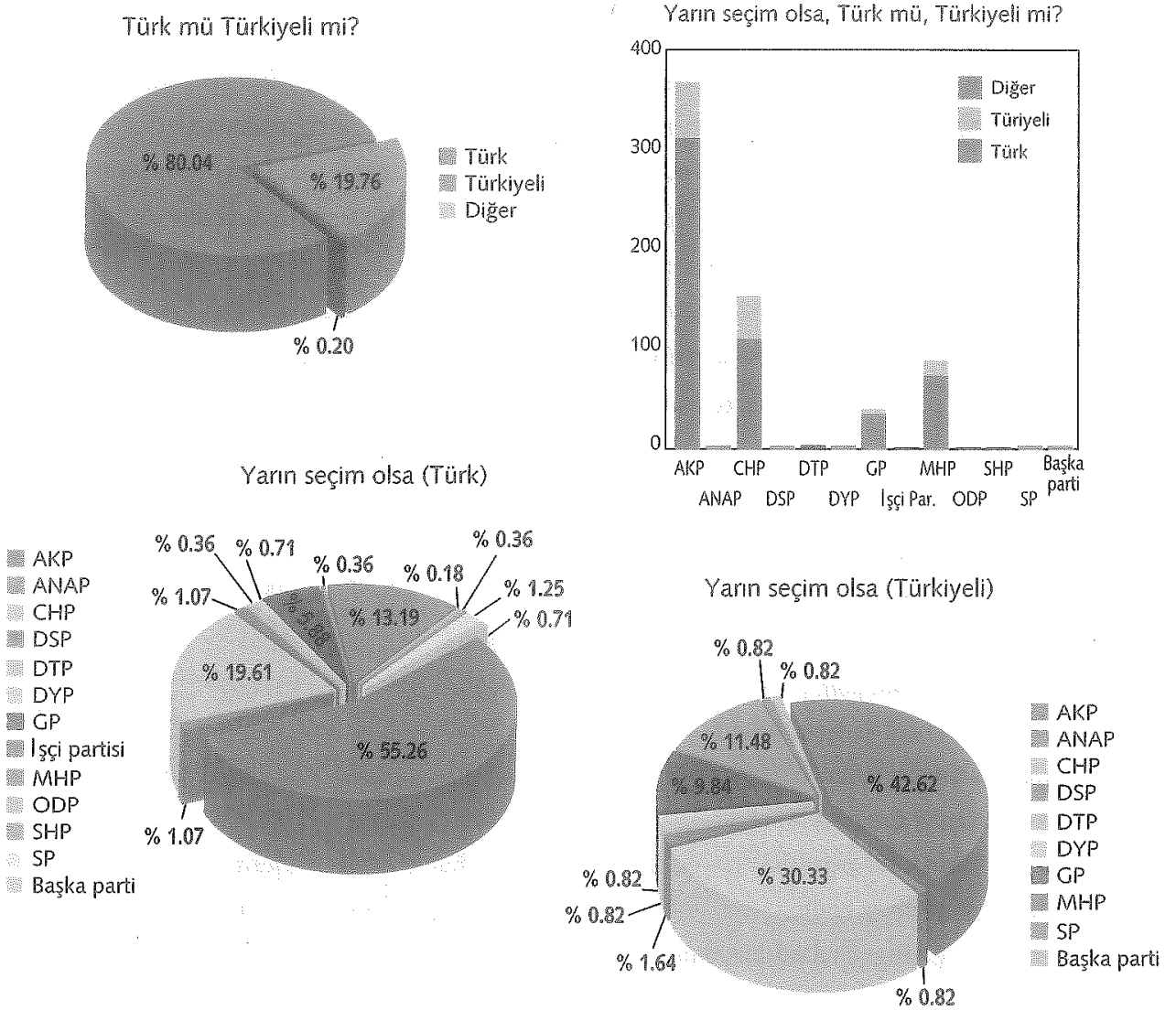

Grafik 9 – (devamı) Grafik 9 – Gençlerin "Türkiye'nin AB üyeliğini ne kadar istersin?" sorusuna verdikleri yanıtın dağılımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı

Gençlerin AB üyeliğine yaklaşımını parti yandaşlığı bazında analiz ettiğimizde, AKP'ye, MHP'ye ve CHP'ye yandaş olan gençlerin arasında hem "çok isterim" hem de "hiç istemem" diyen gençler önemli oranlarda bulunmaktadır. Verilen yanıtların ortalamalarını kullanarak istatistiksel analizler yaptığımızda partiler arasında kısmi fark olduğu görünmektedir. Bu soruya AKP'ye yandaş olan gençler ortalama olarak 10 üzerinden (çok isterim) 6,16, CHP'ye yandaş olan gençler 5,49 ve MHP'ye yandaş olan gençler ise 4,96 yanıtını vermiştir. Öte yandan DTP'ye yandaş olan gençler bu soru bağlamında oldukça homojen bir şekilde Türkiye'nin AB üyeliğini olumlu bulduklarını belirtmişler (ortalama olarak 7,98). Yapılan analizler sonucunda DTP'li gençlerin diğer bütün partilerden gençlere göre istatistiksel açıdan önemli bir miktarda daha olumlu düşündüğü, AKP'li gençlerin ise ortalamada CHP'ye ve MHP'ye yandaş olan gençlere oranla benzer bir biçimde önemli bir miktarda daha olumlu düşündükleri görülmüştür. CHP ve MHP'ye yandaş gençler arasında ise bu soruya verilen yanıtlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir.

"Kendinizi Türk mü Türkiyeli mi tanımlıyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, ankete katılan gençlerin %80'i kendisini "Türk" olarak, %20'ye yakını ise "Türkiyeli" olarak tanımlamıştır. Anket sonuçlarında göze çarpan bir nokta, DTP yan-

daşı gençlerin bu soruya ağırlıklı bir şekilde yanıt vermemiş olmalarıdır. Göze çarpan bir diğer noktaysa parti üst yönetimlerinin genel söylemleriyle partiye yandaş olan gençlerin söylemlerinin özellikle ve CHP ve AKP açısından pek örtüşmediğidir. CHP'ye yandaş olan gençlerde kendilerini "Türkiyeli" olarak tanımlayanların görece oranı AKP'ye yandaş olan gençlere göre belirgin bir şekilde daha yüksektir. Yani kendini Türkiyeli olarak tanımlayan gençlerin arasında CHP'ye yandaşlık oranı %30 iken, Türk olarak tanımlayan gençler arasında bu oran %20 civarındadır. Öte yandan kendilerini Türk olarak tanımlayan gençler arasında AKP'ye yandaş olan gençler %55 iken, Türkiyeli olarak tanımlayan gençler arasında bu oran %43'e düşmektedir. Bu örnek, parti üst yönetimlerinin söylemlerinin parti tabanında bazen hiç yer bulmadığını da göstermektedir. İlginçtir ki, gençlerin bu kadar hassas ve öncelikli bir konuda parti üst yönetimiyle farklı düşünmeleri bile onların parti yandaşlığı açısından yapmakta oldukları tercihleri pek de etkilemiyor görünmektedir.

Grafik 10 – Gençlerin "Kendinizi Türk mü Türkiyeli mi Tanımlıyorsunuz?" sorusuna verdikleri yanıtın dağılımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı.

Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Diğer Sorulara Verilen Yanıtların Özet Analizi

Anket kapsamında gençlerin sosyal, ekonomik ve siyasal başka konulardaki görüşleri de sorulmuş ve alınan yanıtlarla çeşitli analizler yapılmıştır. Gerek okurların dikkatinin dağılmasını engellemek gerekse makale boyutlarını sınırlayabilmek amacıyla bu sorulara verilen yanıtların dağılımlarını görsel yöntemlerle sunmayacağız ve yanıtların ortalamaları bazında gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonuçlarını paylaşmakla yetineceğiz.

Daha önceki sorularda olduğu gibi bu sorularda da katılımcıların 1-4 skalası kullanılarak yanıt vermesi istenilmiştir (1: Kesin Katılırım, 2: Katılırım, 3: Katılmam, 4: Kesin Katılmam). Öncelikle söz konusu diğer soruları sıralamak gerekirse:

1. Özelleştirme daima ülke yararınadır.
2. Devlet sağlık hizmetlerini tamamen ücretsiz sağlamalıdır.
3. Devlet ekonominin işleyişine kesinlikle karışmamalıdır.
4. Devlet iş alanı açmalı, işsizliği çözmek için özel sektöre güvenmemelidir.
5. Sosyal güvenlik hizmetleri tamamen özel sektöre bırakılmalıdır.
6. Devlet her vatandaşa asgari geliri garanti etmelidir.
7. Özelleştirme sağlık hizmetinin kalitesini arttırır ve yaygınlaştırır.
8. Yabancılara gayrimenkul satışı engellenmelidir.

Aşağıdaki tablo, TBMM'de grubu bulunan dört partiye yandaş olan gençler ile parti üyesi tüm gençlerin genelinin bu sekiz soruya vermiş olduğu yanıtların ortalamasını göstermektedir.

	AKP	CHP	MHP	DTP	Genel
1. Özelleştirme daima yararlıdır	2,33	2,83	2,62	2,66	2,50
2. Sağlık ücretsiz olmalıdır	1,58	1,54	1,75	1,39	1,58
3. Devlet ekonomiye karışmamalıdır	2,76	2,77	2,72	2,89	2,76
4. Devlet iş alanı açmalıdır	1,69	1,60	1,68	1,49	1,65
5. Sosyal güvenlik özelleştirilmelidir	2,53	2,87	2,68	2,68	2,64
6. Herkese asgari gelir garantisi	1,66	1,67	1,93	1,30	1,67
7. Sağlık özelleştirmesi iyidir	2,09	2,52	2,37	2,31	2,24
8. Yabancılara gayrimenkul satılmamalı	2,00	2,03	2,03	2,70	2,05

Tablo 1 – Sosyal, Ekonomik ve Siyasal diğer sorulara verilen yanıt ortalamalarının parti bazında ve genel değerleri

Tablo 1'de görüldüğü gibi, istisnasız her soru için gençlerin verdikleri yanıtların genel olarak ortalama yanıtı 2'den küçük olduğu durumlarda ('Kesin Katılırım' ve 'Katılırım') her dört parti için de, gençler parti yandaşlıklarından bağımsız bir şekilde ortalama olarak 2'den küçük yanıt vermiştir. Aynı şekilde, genel ortalamanın 2'den büyük olduğu durumlarda da ('Katılmam' ve 'Kesin Katılmam') gençler gene parti yandaşlıklarından bağımsız, ortalama olarak 2'den büyük yanıt vermişlerdir. Yani parti yandaşlıkları bağlamında bu sorulara verilen yanıtlarda gençlerin genel eğilimleri açısından fark gözlenmemektedir.

Genelde de, parti yandaşlıkları bazında da, tabloyu incelediğimizde, gençler ortalama olarak özelleştirmenin daima yararlı olduğuna, devletin ekonomiye karışmaması gerektiğine, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi gerektiğine, sağlığın özelleştirilmesine ve yabancılara gayrimenkul satılmamasına katılmamaktayken; sağlığın ücretsiz olmasına, devletin iş alanı yaratmasına ve her vatandaşa asgari gelir garantisi sağlaması gerektiğine ise katılmaktadır.

Öte yandan katılma ve katılmama dereceleri açısından parti yandaşlıkları bağlamında kimi farklar göze çarpmaktadır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda AKP'ye yandaş olan gençlerle CHP'ye yandaş olan gençler arasında 1., 5. ve 7. sorulara verilen yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı derece farkı bulunmaktadır. Yani gerek AKP'ye yandaş olan gerekse CHP'ye yandaş olan gençler ortalama itibariyle benzer eğilimde olsalar da (örneğin, 1. konuda özelleştirmenin daima ülke yararına olduğuna katılmıyorlar), bu sorular açısından CHP'ye yandaş olan gençlerin katılma ya da katılmama dereceleri AKP'ye yandaş olan gençlere göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklıdır. Benzer şekilde AKP'ye yandaş olan gençlerle MHP'ye yandaş olan gençler arasında 1., 2., 6. ve 7. sorulara verilen yanıtlar arasında, AKP'ye yandaş gençlerle DTP yandaşları arasında ise 1., 6. ve 8. sorularda istatistiksel olarak anlamlı derece fark bulunmaktadır.

Öte yandan benzer analizler yapıldığında CHP'ye yandaş olan gençlerle MHP'ye yandaş olan gençler arasında 1., 2. ve 6. sorularda, gene CHP'ye yandaş olan gençlerle DTP'ye yandaş olan gençler arasında ise 6. ve 8. sorularda istatistiksel açıdan anlamlı derece fark bulunmaktadır. Son olarak MHP'ye yandaş olan gençlerle DTP'ye yandaş olan gençler arasında 2., 6. ve 8. sorularda istatistiksel açıdan anlamlı derece fark bulunmaktadır.

Diğer sorulara verilen yanıtların ortalamaları açısından ise partiler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

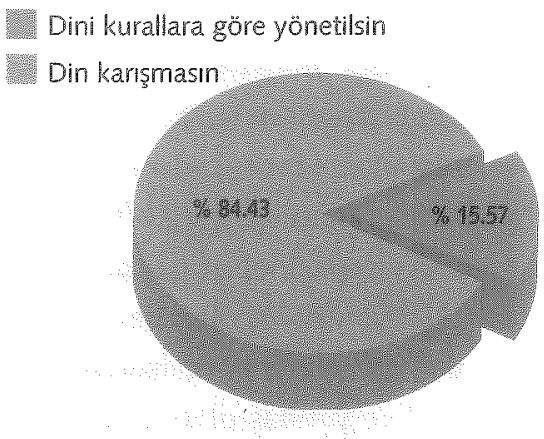
Özetlemek gerekirse, AKP'ye yandaş olan gençler sağlığın özelleştirilmesi ve özelleştirmenin ülkeye olan yararı bağlamında diğer partilere yandaş olan gençlerden bir derece farklı düşünmektedir. DTP'ye yandaş olan gençler ise sağlığın özelleştirilmesi, devletin her vatandaşa asgari gelir garanti etmesi ve gayrimenkullerin yabancılara satışı konusunda genel olarak diğer partilere yandaş olan gençlerden bir

derece farklı düşünmektedir. Ama ilk başta demiş olduğumuz gibi partiler arasında katılma ya da katılmama dereceleri arasında kimi sorularda farklar olsa da, gençlerin bu konulardaki temel eğilimleri parti yandaşlıklarından bağımsız bir şekilde paralel görünmektedir. Söz konusu farklar sadece katılıyorlarsa katılım dereceleri arasında bir fark olduğunu, katılmıyorlarsa da katılmama dereceleri arasında bir fark olduğunu ifade etmektedir.

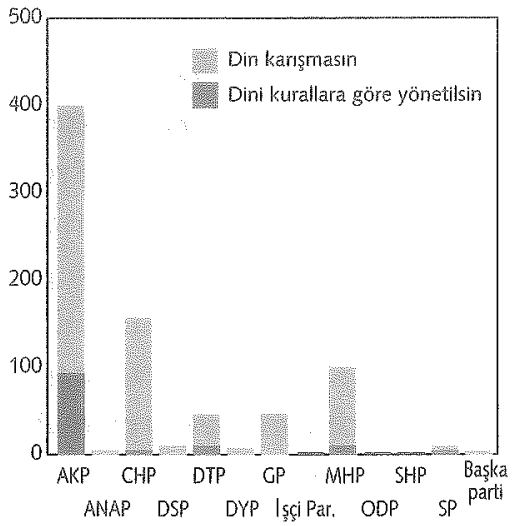
Hassasiyetler, Mezhepsel Kimlikler, Etnik Kimlikler ve Parti Yandaşlıkları

Ankete katılan gençlerin %84,4'ü, "Hükümet işleri dini kurallara göre düzenlenmeli mi?" sorusuna *'Hayır'* derken %15,6'sı *"Evet"* demiştir.

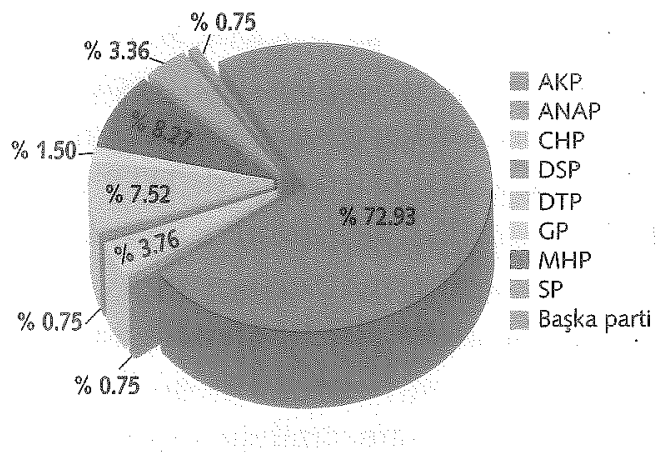
Hükümet işleri dini kurallara göre düzenlensin mi?

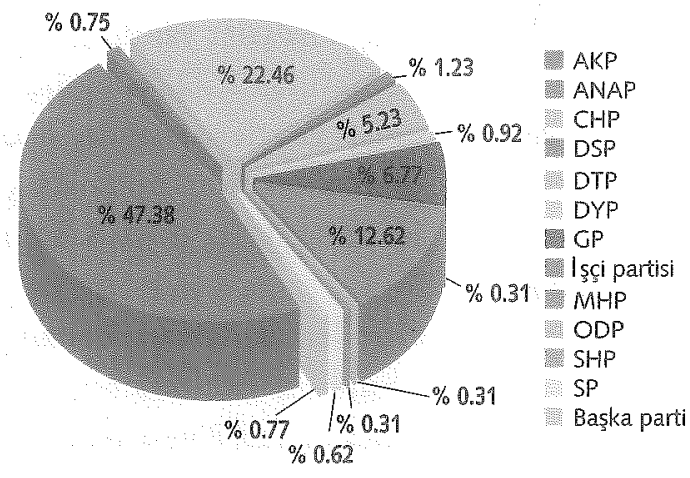
Yarın seçim olsa

Yarın seçim olsa (Dini kurallara göre yönetilsin)

Yarın seçim olsa (Dini kurallara göre yönetilmesin)

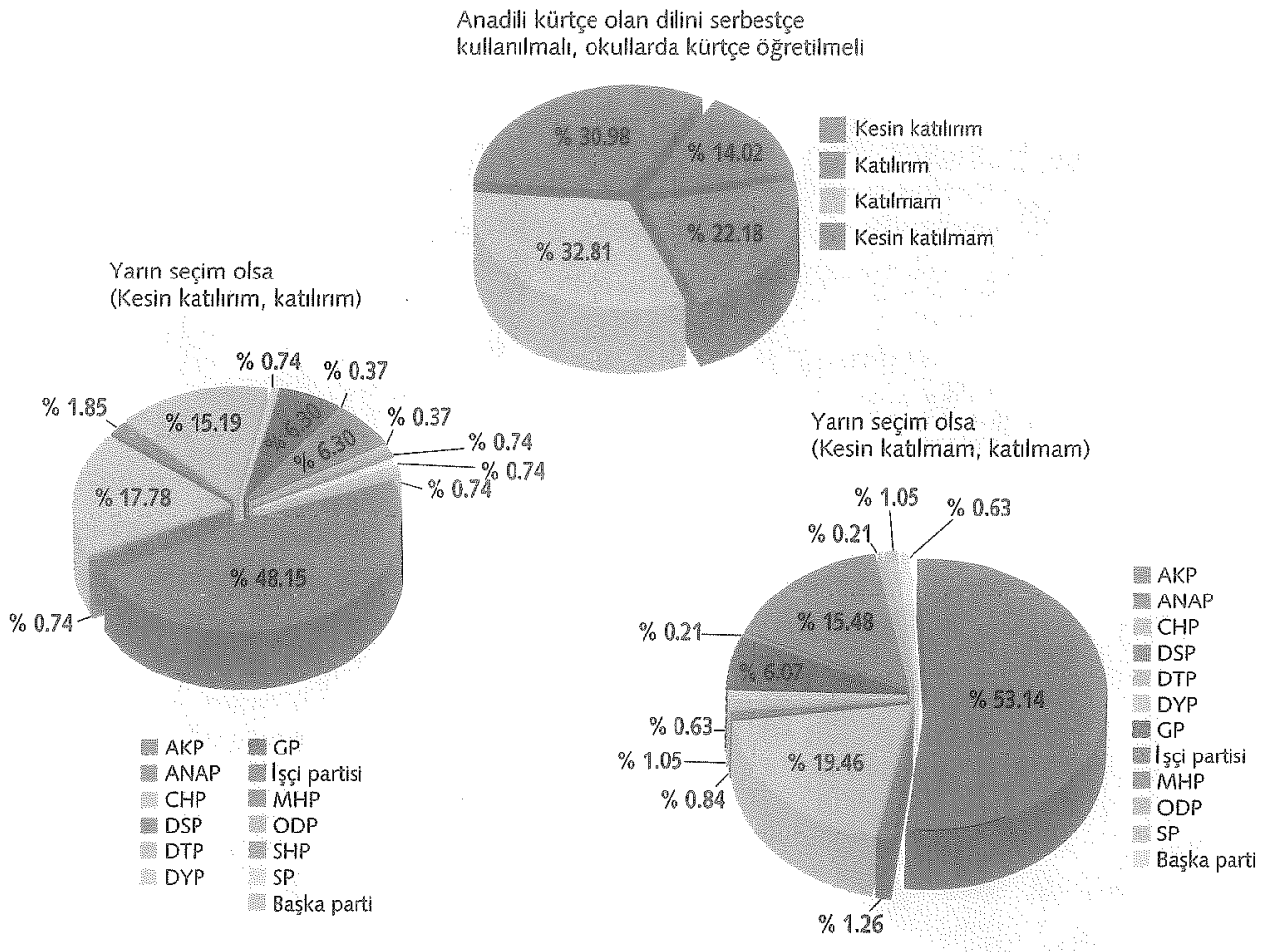

Grafik 11 – Gençlerin "Hükümet işleri dini kurallara göre düzenlenmeli mi?" sorusuna verdikleri yanıtın dağılımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla, katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı.

Parti yandaşlıklarından bağımsız olarak gençlerin önemli bir çoğunluğunun temel eğilimi dini kuralların hükümet işlerine karıştırılmaması gerektiği yönündedir. Saadet Partisini bir kenara koyacak olursak, bu soruya olumlu yanıt verenler, TBMM'de grubu bulunan dört parti arasında sadece AKP içerisinde gözle görülür bir orana sahipken, CHP, MHP ve DTP içerisinde oldukça uç bir azınlık konumundadırlar.

Önceki bölümde analiz ettiğimiz diğer sosyal, ekonomik ve siyasi konulardaki sorularla karşılaştırıldığında, bu soruya verilen yanıtların parti yandaşlıkları bağlamında daha belirleyici bir rolü olduğu görülmektedir. Şöyle ki, anket sonuçlarına göre, hükümet işlerinin dini kurallara göre yönetilmesini destekleyen yaklaşık her dört gençten üç tanesi (%73) AKP yandaşıdır. Öte yandan, AKP yandaşı gençler arasında hükümet işlerinin dini kurallara göre düzenlenmesini destekleyenlerin oranı ise %24'tür. Yani yaklaşık her dört AKP'ye yandaş olan gençten sadece bir tanesi bu soruyu olumlu bir şekilde yanıtlamıştır ve AKP'ye yandaş olan gençler arasında bile bu grup azınlıkta kalmaktadır.

"Anadili Kürtçe olan dilini serbest kullanabilmeli ve okullarda öğrenebilmelidir" sorusuna verilen yanıtlar da gençlerin parti yandaşlıklarına göre farklılaşma göstermektedir. Ankete katılan gençlerin %37'ye yakın bir kısmı bu soruyu *"kesin katılırı,"* veya *"katılırım,"* şeklinde yanıtlarken %33'ü *"katılmam,"* %31'i de *"kesin katılmam,"* şeklinde yanıtlamıştır. Parti yan-

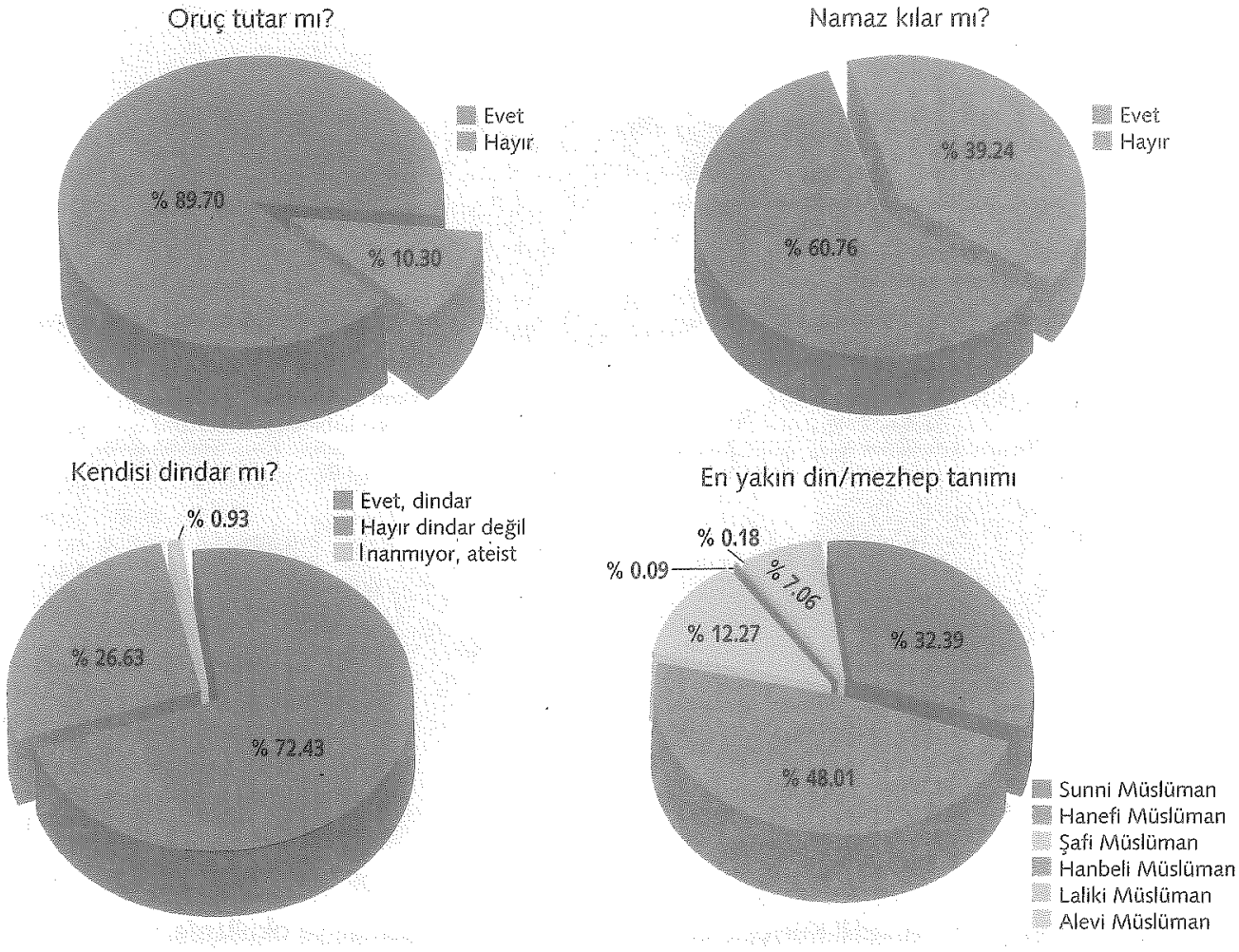

Grafik 12 – Gençlerin "Anadili Kürtçe olan dilini serbest kullanabilmeli ve okullarda öğrenebilmelidir" sorusuna verdikleri yanıtın dağılımı, parti bazında verilen yanıtların dağılımı ve katılanlarla katılmayanların siyasi parti yandaşlıklarının dağılımı.

daşlıkları bağlamında verilen yanıtların dağılımına bakıldığında ise mecliste grubu bulunan partilerden DTP haricinde diğerlerinde *"katılmam,"* ve *"kesin katılmam"* diyenlerin toplam oranı, *"katılırım"* ve *"kesin katılırım,"* diyenlerin toplam oranından fazla olmuştur. Öte yandan soruya verilen yanıtların dağılımı bağlamında AKP'ye yandaş olan gençlere ve CHP'ye yandaş gençler arasında belirgin bir fark görülmezken, MHP'ye yandaş olan gençler ağırlıklı bir şekilde bu soruya olumsuz yanıt vermişlerdir.

Özetle bu soru bağlamında MHP'ye yandaş olan gençler ve DTP'ye yandaş olan gençlerin verdikleri yanıtlar AKP ve CHP'ye yandaş olan gençlerden belirgin bir şekilde farklılık göstermektedir. Yapılan istatistiksel testlerle de bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Yani verilen yanıtları bir cetvele oturtacak olursak MHP ve DTP yandaşı gençlerin yanıtları bu cetvelin iki ayrı ucunda yer alırken AKP ve CHP yandaşı gençlerin yanıtları bu cetvelin ortasında yer almakta, her iki uçtan da istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ayrışmaktadır.

Ankete katılan gençlerin dini hassasiyetlerine ve etnik kimliklerine yönelik çeşitli sorular sorulmuştur. Daha sonra detaylı bir şekilde inceleyeceğimiz ve gençlerin parti yandaşlıkları üzerindeki etkileri üzerinde tartışacağımız bu sorulara yönelik olarak bu aşamada öncelikle genel bir takım bulgular sıralanacaktır.

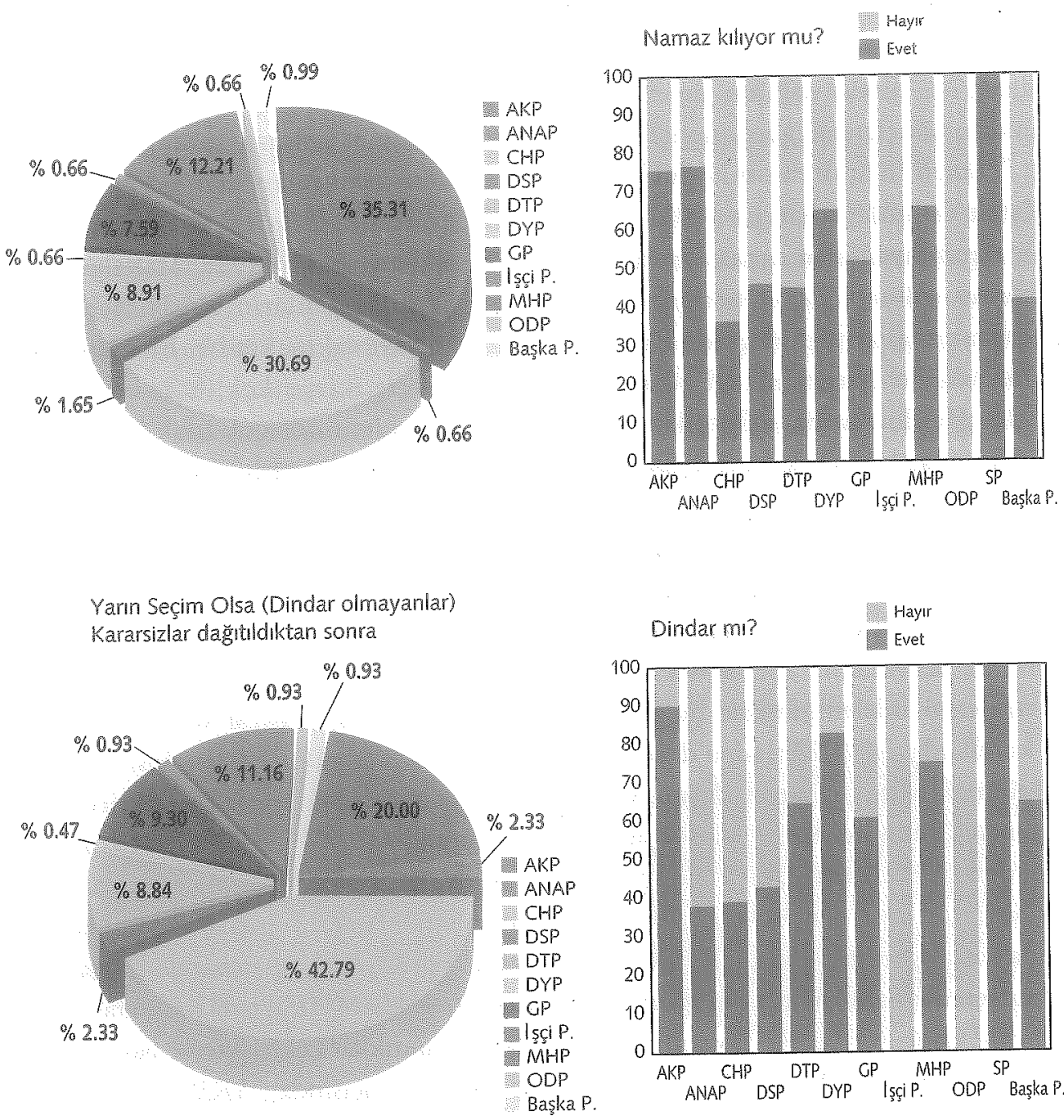
Grafik 13 – Gençlerin çeşitli dini hassasiyetlerine yönelik olarak sorulmuş olan kimi sorulara ve kendilerine en yakın din/mezhep tanımına yönelik olarak vermiş oldukları yanıtlar

Gençlerin çeşitli dini ve mezhepsel konulardaki sorulara vermiş oldukları yanıtlar Şekil 13'te gösterilmektedir. Bu yanıtlara göre, gençlerin %90'ı oruç tuttuğunu söylerken, %61'i de namaz kıldığını belirtmiştir. Öte yandan, kendisini 'dindar' olarak niteleyenler %72, 'dindar değilim' diyenler %27 ve 'ateist' olarak niteleyenler %1'dir.

Anket sonuçlarına göre, gençlerden kendisini *"Sünni"* olarak tanımlayanlar %32, *"Hanefi"* olarak tanımlayanlar %48, *"Şafi"* olarak tanımlayanlar %12, *"Alevi"* olarak tanımlayanlar ise %7'oranındadır. Kendilerini *"Maliki"* ve *"Hanbeli"* olarak tanımlayanların oranı ise ihmal edilebilecek kadar düşüktür. Makalenin asıl konusu olmasa da, kendilerini Alevi olarak tanımlayanların cinsiyetlerine göre çapraz analizi yapıldığında ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre ankete katılan Alevi gençlerden yaklaşık üçte ikisi erkek, üçte biri ise kadındır. Bu durumun, ankete katılan gençlerin örnekleminde çok ufak bir olasılıkla karşılaşılabilecek şansız bir seçim olma olasılığı göz ardı edilecek olursa, Alevi kadınların kendilerini Alevi olarak tanımlamaktan imtina ettiklerini söylemek mümkün görünmektedir. Bu durum diğer etnik ve mezhepsel gruplar için geçerli değildir. Örneğin kendilerini Kürt olarak tanımlayanların cinsiyet dağılımları erkek ve kadın arasında kabaca eşittir.

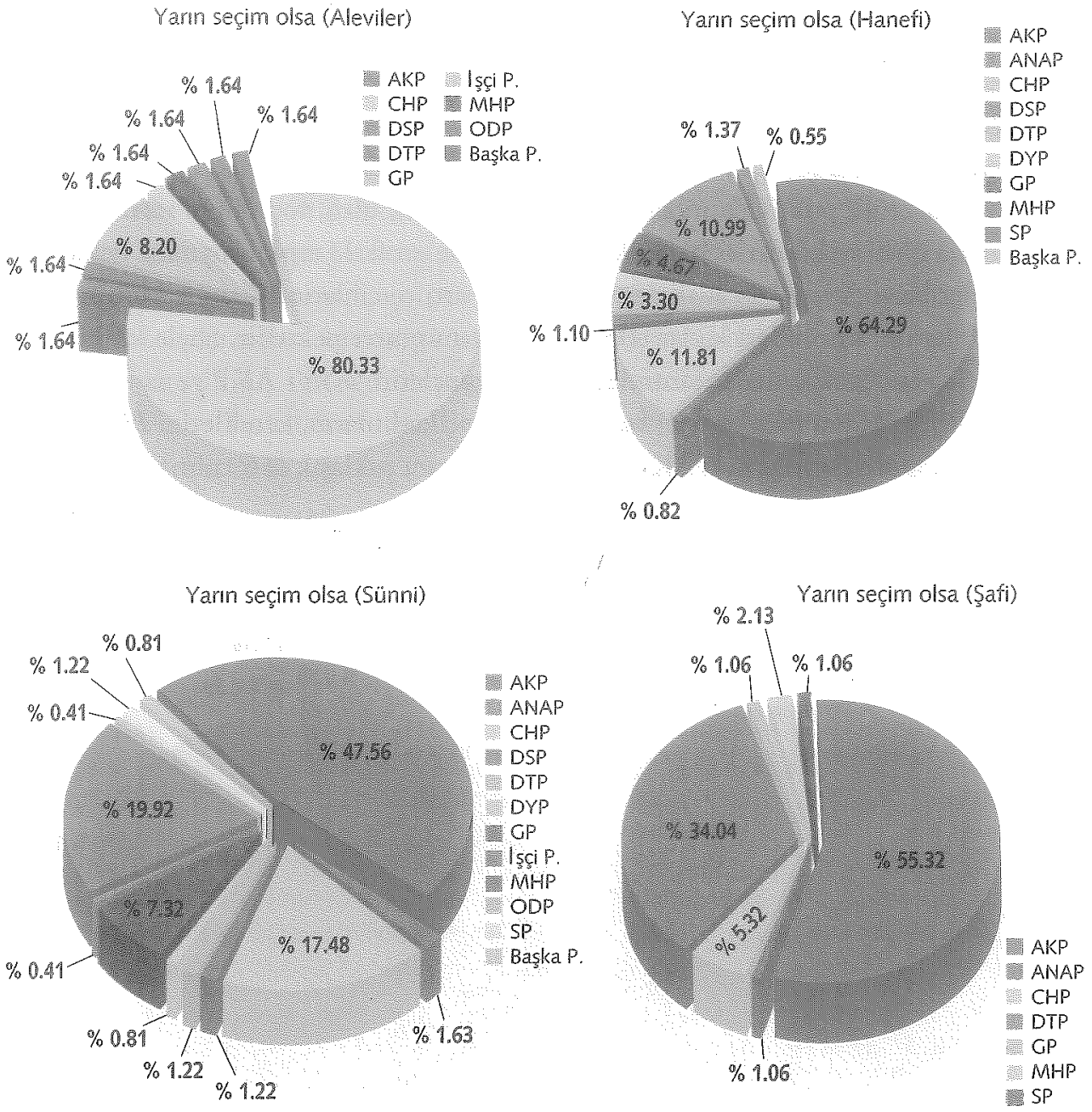
Dini hassasiyetlerin, mezhepsel ve etnik kimliklerin siyasi parti yandaşlıklarına olan etkilerini irdelediğimizde bu faktörlerin-gençlerin siyasal, sosyal ve ekonomik kimi konulardaki tercihlerinden daha ziyade siyasi parti yandaşlıklarında etkisi olduğu görülmektedir. Çapraz bir analiz yaptığımızda, namaz kılmadığını dile getirmiş olan gençlerin arasında CHP yandaşı olan gençlerin oranının (%37), AKP yandaşı olan gençlerden (%35) daha yüksek olduğu görülüyor. *'Namaz kılıyor musunuz'* sorusuna *"Evet"* yanıtını veren gençlerle *"Hayır"* yanıtını verenlerin oranlarını parti yandaşlıkları bazında karşılaştırdığımızda, CHP ve MHP'ye yandaş olan gençlerin arasında *"Hayır"* yanıtını verenlerin daha fazla olduğunu görüyoruz. Özellikle MHP'li gençlerin arasında *"Hayır"* yanıtını verenlerin oranının daha fazla olması dikkat çekmekte ve parti üst yönetiminin özellikle Anadolu'daki muhafazakâr seçmenler açısından AKP'ye alternatif olma gayretlerinin anketin yapıldığı dönemde daha tabanda henüz yankı bulmamış olduğunu göstermektedir. Öte yandan ucu açık ve çok geniş bir şekilde yorumlanabilecek olan *'Namaz kılıyor musunuz'* gibi bir soruya bile, AKP'ye oy vereceğini söyleyen her dört gençten bir tanesinin olumsuz yanıt vermesi AKP'ye yandaş gençlerin arasında önemli sayılabilecek sayıda dini hassasiyetleri pek yüksek olmayan bir kitle olduğunu göstermektedir.

Dindar olmadığını söyleyen %28 oranındaki gençlerin parti yandaşlıklarını incelediğimizde ise bu gençlerin önemli bir çoğunluğunun (%43'ü) CHP'ye oy vereceklerini söylediklerini görmekteyiz. Söz konusu grup içerisinde AKP'ye yandaş olan gençlerin oranı %20'lere düşmektedir. Anket, benzer şekilde etnik ve mezhepsel kimliklerin parti yandaşlığına etkisini de irdeleme fırsatı sağlamıştır.

Grafik 14 – Gençlerin çeşitli dini hassasiyetlerine yönelik olarak sorulmuş olan kimi sorulara vermiş oldukları yanıtlar bazında siyasi parti yandaşlıkları dağılımları

Mezhepsel kimliklerin parti yandaşlığındaki en önemli etkisini, kendilerini "Alevi" olarak tanımlayan gençlerin çok büyük bir çoğunlukla seçimlerde oyunu CHP'ye vereceğini ifade etmelerinde görüyoruz. Alevi gençlerin yaklaşık %80'i CHP'ye oy vereceğini dile getirmiş, ikinci sırada ise %8'in biraz üzerinde bir oranda DTP'yi tercih etmişlerdir. Alevi gençlerden AKP'ye oy vereceğini dile getirenlerin oranının %2'den bile düşük olması, AKP'nin "Alevi Açılımı"na neden özel bir önem vermekte olduğunu göstermektedir.

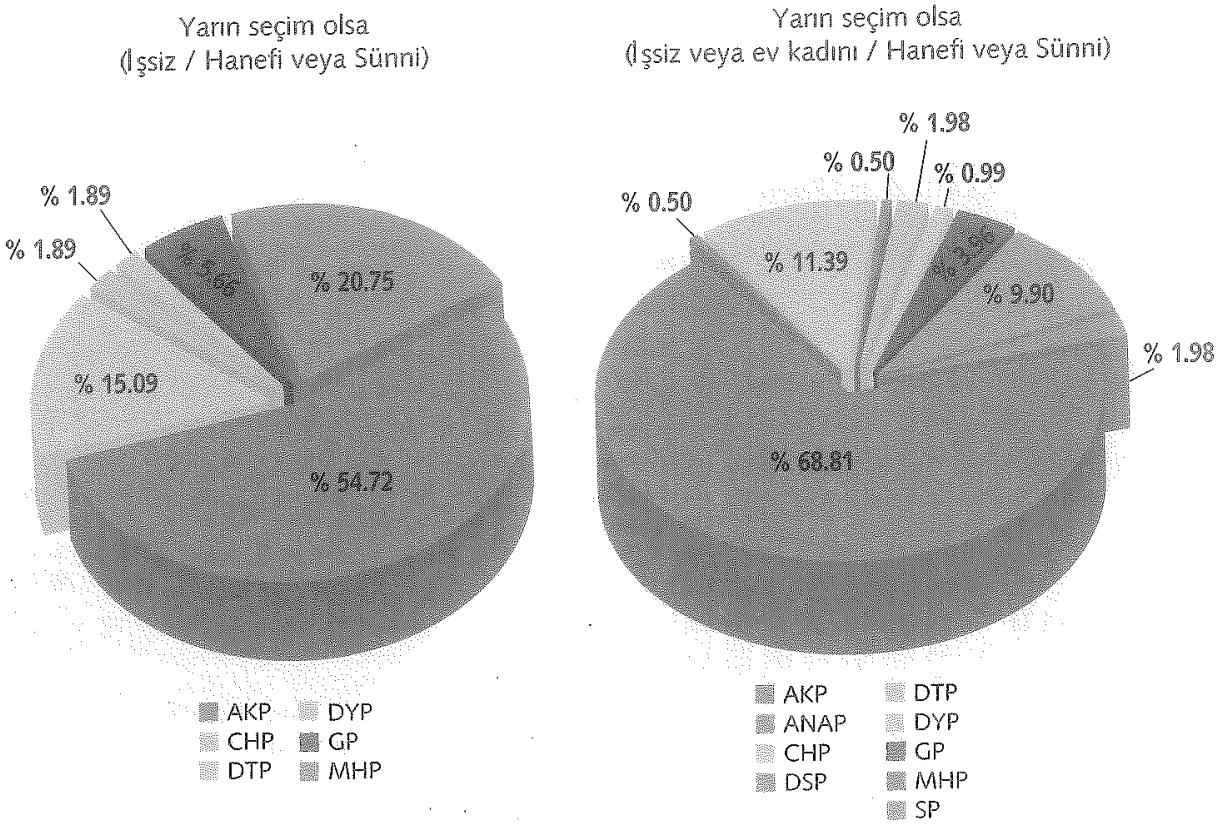
Grafik 15 – Gençlerin çeşitli mezhepsel tanımlamaları bazında siyasi parti yandaşlıklarının dağılımları

Öte yandan kendilerini *"Hanefi"* olarak tanımlayan her üç gençten ikisi (%65) AKP'yi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu gençlerden CHP'yi tercih edeceklerini belirtenlerin oranı %12, MHP'yi tercih edenlerin oranı ise %11 olmuştur. Kendilerini *"Sünni"* olarak tanımlayanların parti yandaşlık oranları AKP, MHP ve CHP için sırasıyla %47, %19 ve %17 olarak görülmektedir. Kendilerini Sünni olarak tanımlayan gençlerin MHP'ye yandaşlık oranı CHP'ye yandaşlık oranını geçmektedir.

Son olarak kendilerini *'Şafi'* olarak tanımlayan gençleri incelediğimizde, bu gençlerin %90'ı ya AKP'ye (%55) ya da DTP'ye (%34) yandaş olduklarını dile getirdiklerini görüyoruz. Şafilerin önemli bir kısmının etnik olarak Kürt olduklarını dikkate aldığımızda, ilerde daha detaylı bir şekilde inceleyeceğimiz gibi, bu gençlerin yan-

daşlıklarının temelde iki parti (AKP ve DTP) arasında bölünmekte olması, Kürt kökenli gençlerin yandaşlık tercihlerinin genel eğilimine dair bize ipucu vermektedir.

Yapılan bu analizler dini hassasiyetlerin ve mezhepsel kimliklerin parti yandaşlığının belirlenmesinde daha önce tartıştığımız kimi sosyal, ekonomik ve siyasal konulardaki düşüncelerden çok daha belirgin bir şekilde rolü olduğunu göstermektedir. Siyasal iktidarın sosyal ve ekonomik politikalarından en fazla etkilenecek olan, toplumsal refahtan en az pay almakta olan ve bu nedenle de iktidar partisine en fazla tepki duyması beklenilen işsiz gençler bazında yapılan analizler, gençlerin parti tercihlerinde içinde bulundukları şartların bile dini kimlikleri kadar etki yapmadığını göstermektedir. Şöyle ki, kendilerini Hanefi veya Sünni olarak tanımlayan işsiz gençlerin %55'i AKP'ye oy vereceğini dile getirmiştir. Hatta *işsiz* veya *ev kadını* olan genç kadınların, kendilerini *Hanefi* veya *Sünni* olarak tanımlayanlarının AKP'ye yandaşlık oranı yaklaşık %69 olmaktadır.

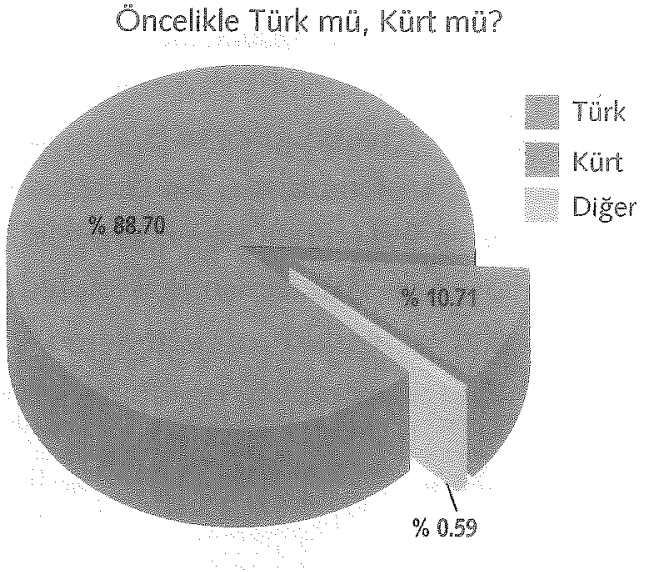

Grafik 16 – Kendilerini Hanefi veya Sünni olarak tanımlayan işsiz gençlerin ve işsiz veya ev kadını olan genç kadınların siyasi parti yandaşlıkları dağılımları

Kendilerini Hanefi veya Sünni olarak tanımlayan genç kadınların, işsiz veya ev kadını olanlarının (toplam örneklemin yaklaşık %17'sini oluşturan grup) CHP'ye yandaşlık oranı ise sadece %11 olarak gerçekleşmektedir. Bu oran, sosyal demokratlık iddiasında olan bir partinin toplumda hatırı sayılır bir büyüklükte olan bu gruba ulaşmakta zorluk çektiğinin önemli bir göstergesidir. Öte yandan genel bir analiz yapacak olursak, anketteki bu sorulara verilen yanıt-

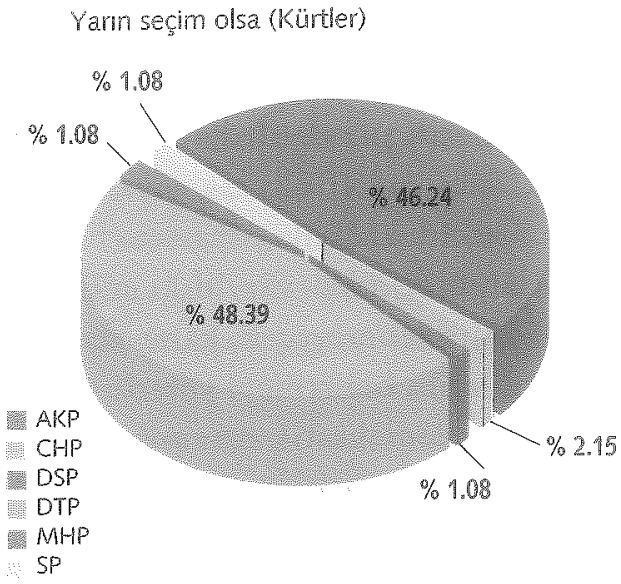
lar, kimilerinin kutuplaşma olarak nitelediği, aslında "yensen de, yenilsen de taraftarız hep senle" cümlesine paralel bir tarafgirliğin, gençlerin siyasal parti tercihlerine yerleşmekte olduğunun işaretleridir. parti yandaşlığında doğuştan kazanılmış olan kimliklerin ve dini hassasiyetlerin gündelik hayatı doğrudan etkileyen konulardaki düşüncelere göre çok daha etkili olması, siyasetin laik bir düzlemde yapılmadığını göstermektedir. Laiklik anlayışı, siyasette bir eksen olmaktan çıkartılamadığı ve siyaset kimlikler üzerinden yapıldığı müddetçe, seçmenler verilecek kararların içeriğiyle fazlaca ilgilenmeyecek, karar vericilerin kendilerinin benzerleri olmasına yönelik tercihlerini belirtmeyi yeterli göreceklerdir. Bu durumun sonucu olarak katılımcı bir demokratik ortamın kurulması gecikecektir. Bu durum, elbette bazı siyasetçilerin işine gelmektedir ama ne yazık ki toplumda, siyasetin sorunlarına çözüm bulabileceğine yönelik inanç kaybolmaktadır.

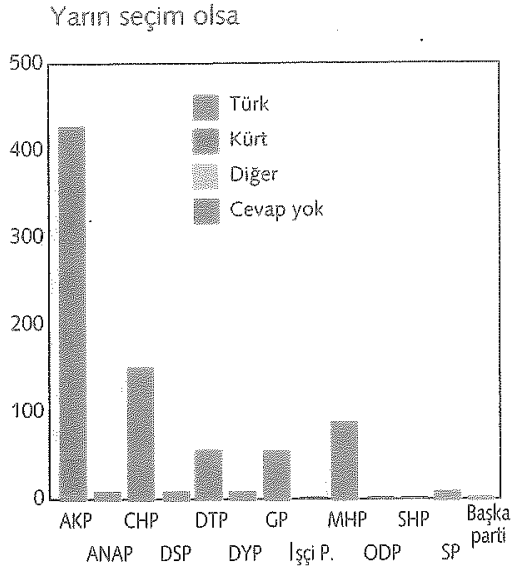
Gençlerin parti tercihlerinde etnik kimlik tanımlamaları da önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Ankete katılan gençlerden yaklaşık %11'i kendilerini *'Öncelikle Kürt'* olarak, %89'u ise *'Öncelikle Türk'* olarak tanımlamaktadır.

Grafik 17 – Gençlerin kendilerini öncelikle Türk mü, Kürt mü yoksa diğer bir başka kimlikle mi tanımladıklarına dair yanıtlar.

Kendilerini *Kürt* olarak tanımlayan gençlerin %97'ye yakını ya AKP'ye ya da DTP'ye oy vereceklerini dile getirmişlerdir. Kürt gençleri arasında CHP'ye oy vereceğini dile getiren gençler eser miktardadır (%2.15). Sosyal demokrat bir partinin, demokratik taleplerini oldukça yüksek sesle gündeme getirmekte olan önemli bir etnik gruba ulaşamamış olması ve şekilde görüldüğü gibi yandaşlarının tamamına yakının kendisini *Türk* olarak tanımlıyor olması dikkate değerdir.

Grafik 18 – Kendilerini Kürt olarak tanımlayan gençlerin parti yandaşlıkları dağılımı ve siyasi parti bazında kendilerini Türk veya Kürt olarak tanımlayanların oranları

Kimi Siyasal Kavramlar ve Parti Yandaşlıkları

Yapılan ankete katılan gençlere sosyal demokrasi, Atatürkçülük, liberalizm, demokratlık, milliyetçilik, İslamcılık, sosyalistlik, muhafazakârlık, ulusalcılık, laiklik ve devrimcilik olmak üzere on bir tane siyasal akıma yakınlık dereceleri de sorulmuştur. Gençlerden, her bir siyasi kavram açısından 1 (çok uzağım) ve 5 (çok yakınım) arasındaki beş rakamdan bir tanesini tercih etmeleri istenilmiştir. Bu çerçevede toplanan yanıtların ortalamaları, standart sapmaları ve en fazla tercih edilen kategori (mode) değerlerinin, ortalama olarak, en yakın oldukları siyasi akımdan en uzak oldukları siyasi akıma sıralı bir şekilde sunulduğu aşağıdaki tablo elde edildi;

	Ortalama	Standart Sapma	Mode
Laiklik	3,83	1,19	5
Atatürkçülük	3,82	1,29	5
Milliyetçilik	3,63	1,26	4
İslamcılık	3,44	1,33	5
Demokrat	3,41	1,32	4
Ulusalcı	3,39	1,24	4
Muhafazakar	3,09	1,33	4
Sosyal Demokrat	2,83	1,38	3
Sosyalist	2,70	1,35	1
Liberal	2,67	1,24	3
Devrimcilik	2,62	1,47	1

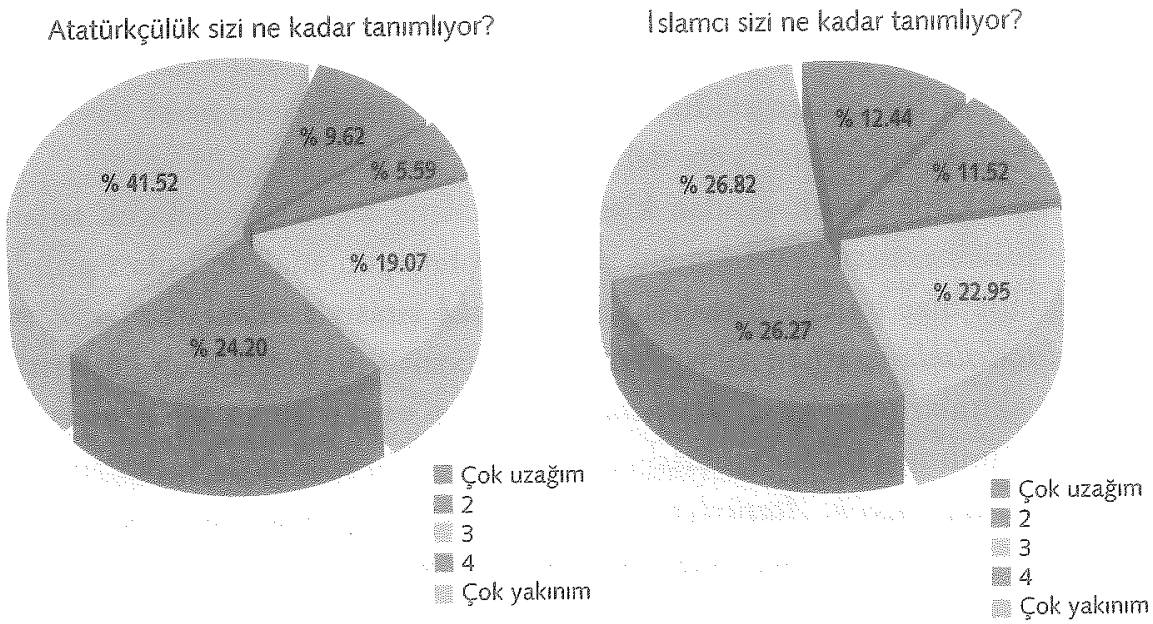
Tablo 2 – Çeşitli siyasal düşünce akımlarına gençlerin verdikleri yanıtların, ortalama, standart sapma ve mode'ları.

Tablo 2'den görüleceği üzere gençlerin kendilerini en yakın hissettikleri kavramlar sırasıyla *laiklik, Atatürkçülük ve milliyetçilik* olarak görülmekteyken, bu üçlüyü sırasıyla *İslamcılık, demokratlık ve ulusalcılık* takip etmektedir. En uzak hissettikleri kavramlar ise *Sosyalistlik, liberalizm ve devrimcilik* olarak ortaya çıkmaktadır. Mode'lara baktığımızda gençler arasında en sık rastlanan durumu *devrimcilik* ve *sosyalizm*'e en uzak; *laiklik, Atatürkçülük* ve *İslamcılığa* ise en yakın hissedilmesi şeklinde görmekteyiz. Standart sapmalar gençlerin kavramlara yakınlık bağlamında vermiş oldukları yanıtın dağılımının bir göstergesidir. Görüldüğü üzere gençler *laiklik* kavramına yakınlık bağlamında diğerlerine göre daha homojen bir yanıt vermişlerdir.

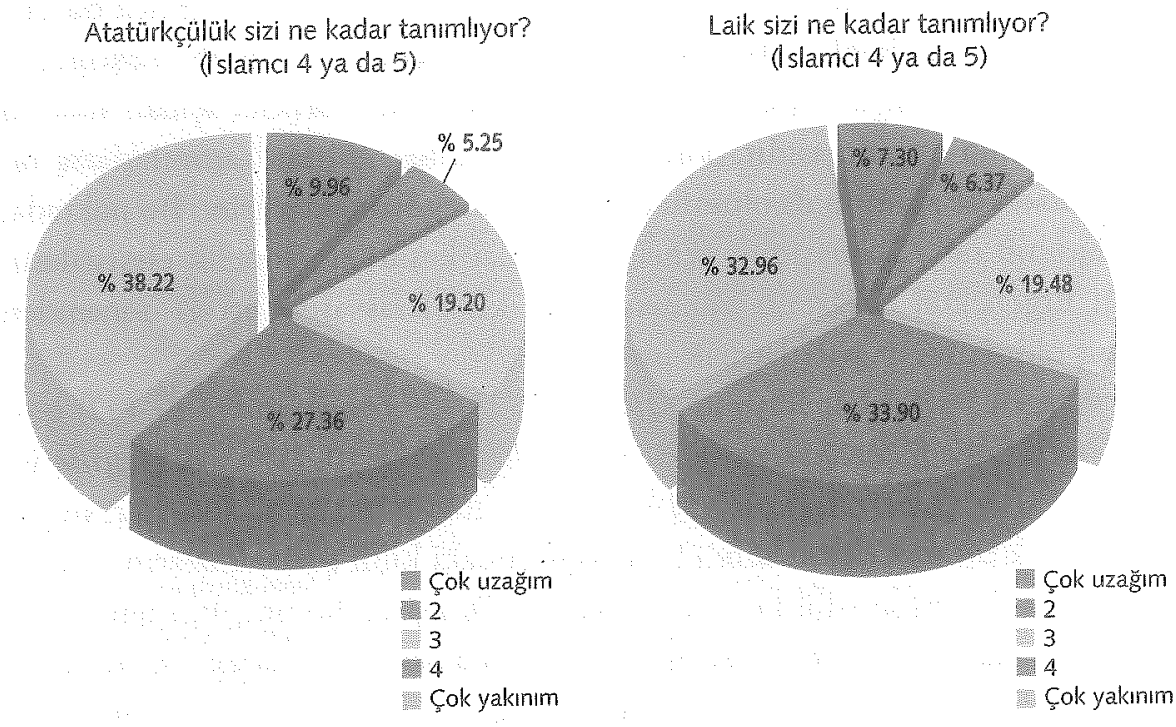
SPSS yazılımı kullanılarak yapılan klasik kümeleme analizlerinden çok anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Öte yandan yapılan korelasyon analizleri olası gruplaşmalar bağlamında bize ipucu sunmaktadır. *İslamcılık* sırasıyla *muhafazakarlık, milliyetçilik* ve *ulusalcılıkla* istatistiksel açıdan anlamlı pozitif bir korelasyon gösterirken diğer düşünce akımlarından *sosyal demokrasi, sosyalizm* ve devrimcilikle gene istatistiksel açıdan anlamlı negatif bir korelasyon göstermektedir. *İslamcılıkla*, kalan akımlar olan *demokratlık, laiklik, Atatürkçülük* ve *liberalizm* arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. *Atatürkçülük* ve *laikliğin* her ikisinin de *İslamcılık* ve *muhafazakarlık* ile istatistiksel açıdan anlamlı negatif ya da pozitif ilişkisi bulunmazken, diğer bütün siyasi kavramlarla istatistiksel açıdan anlamlı pozitif bir ilişkisi bulunmaktadır. *Milliyetçiliğin* ise *sosyal demokratlık, sosyalizm* ve *devrimcilik* haricinde diğer bütün siyasi akımlarla istatistiksel açıdan anlamlı pozitif bir ilişkisi bulunmakta; *sosyalistlik* ve *sosyal demokrasiyle* de pozitif bir ilişkisi olmasına rağmen bu ilişki istatistiksel açıdan anlamlı görünmemektedir. Korelasyon analiziyle ulaştığımız ilginç bir sonuç, *ulusalcılığın* siyasi akımların *tamamıyla* istatistiksel açıdan anlamlı bir pozitif ilişkisinin bulunmasıdır. Yani gençler kendilerini nasıl tanımlarlarsa tanımlasınlar *ulusalcılık* akımını da olumlu olarak değerlendirmektedirler. Bu noktada, anket çalışmasının saha aşamasının, genelde ulusalcı kesimlere yönelik eleştirilerin yoğunlaştığı Ergenekon davasının gündemi ağırlıklı olarak işgal ettiği dönemden önce yapılmış olduğunu da hatırlatmak isteriz.

Atatürkçülük en büyük korelasyonu, *laiklik* (0.527) ve *demokratlıkla* (0.432) gösterirken; *İslamcılık, muhafazakârlık* (0,538) ve *milliyetçilikle* (0,357); *milliyetçilik* ise *ulusalcılık* (0,415) ve *Atatürkçülükle* (0,379) göstermektedir. Bütün bu analizler, siyasal kavramların teorik bir şekilde ele alındığı tartışmalardaki kimi çıkarsamaların, pratikteki durumla pek de örtüşmediğini göstermektedir. Örneğin, ümmetçiliği temel alan *İslamcılığa* yakın olan gençler kendilerini aynı zamanda *milliyetçi* olarak, *milliyetçiliğe* yakın olan gençler kendilerini *ulusalcı* olarak tanımlamaktadır. Hatta kendilerini *İslamcılığa* yakın ya da çok yakın olarak tanımlayan her *üç gençten iki* tanesi *Atatürkçülük* ve *laikliğe* de kendilerine yakın ya da çok yakın olarak tanımlamaktadır (sırasıyla %66 ve %67). Zaten yapılan istatistiksel testler sonucunda da İslamcılığa *çok yakınım* ya da

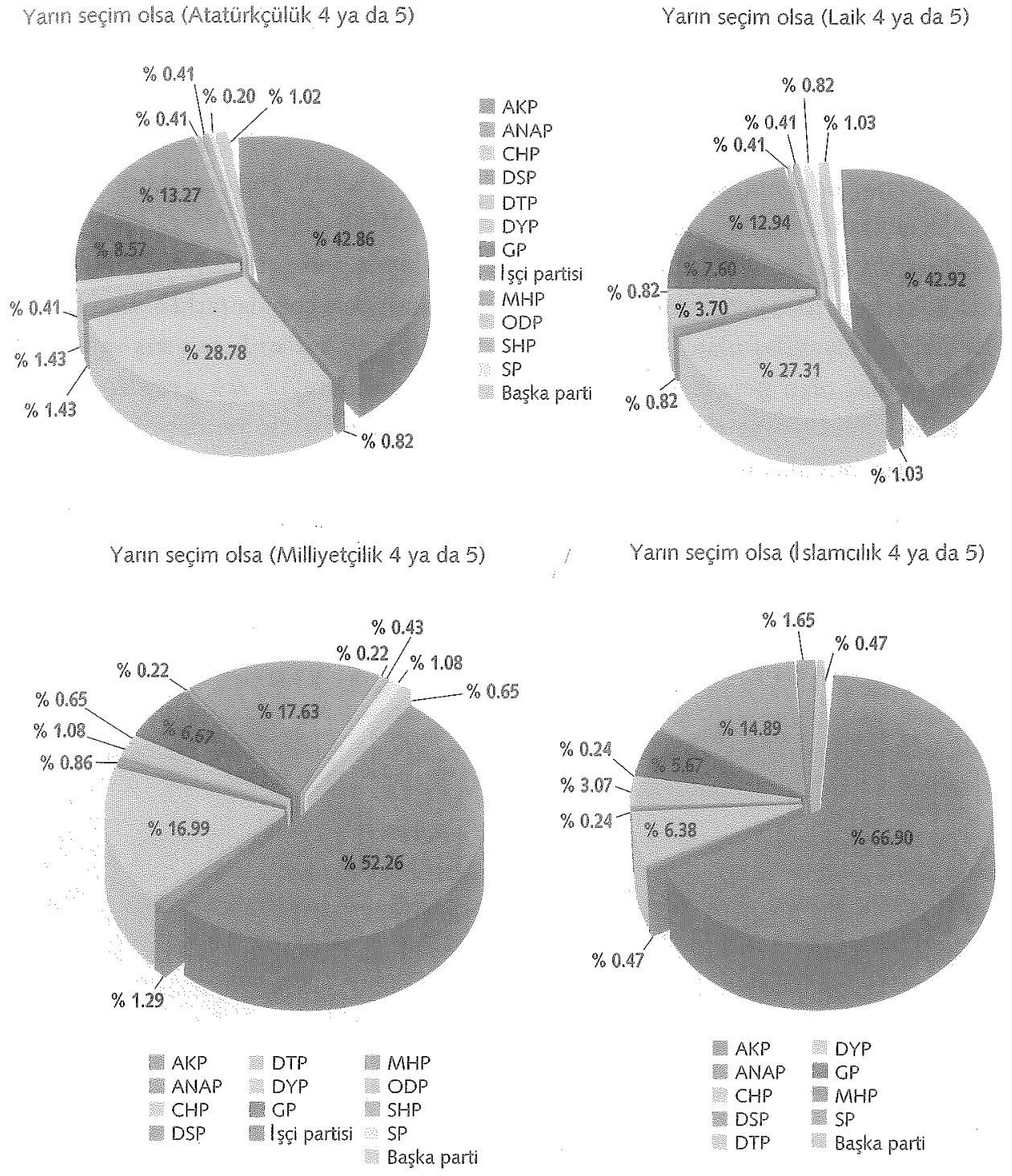
çok uzağım diyen gençlerin (yani iki ayrı uçta cevaplar verenlerin) *"Atatürkçülük sizi ne kadar tanımlıyor?"* sorusuna verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

İslamcı olarak tanımlayanlar arasında

Grafik 19 – Kendilerini *Atatürkçülüğün* ve *İslamcılığın* ne kadar tanımladığı sorulduğunda, gençlerin vermiş olduğu yanıtların dağılımı; kendilerini *İslamcılığa* yakın veya çok yakın hisseden gençlerin *Atatürkçülük* ve *laikliğin* kendilerini ne kadar tanımladığı sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı

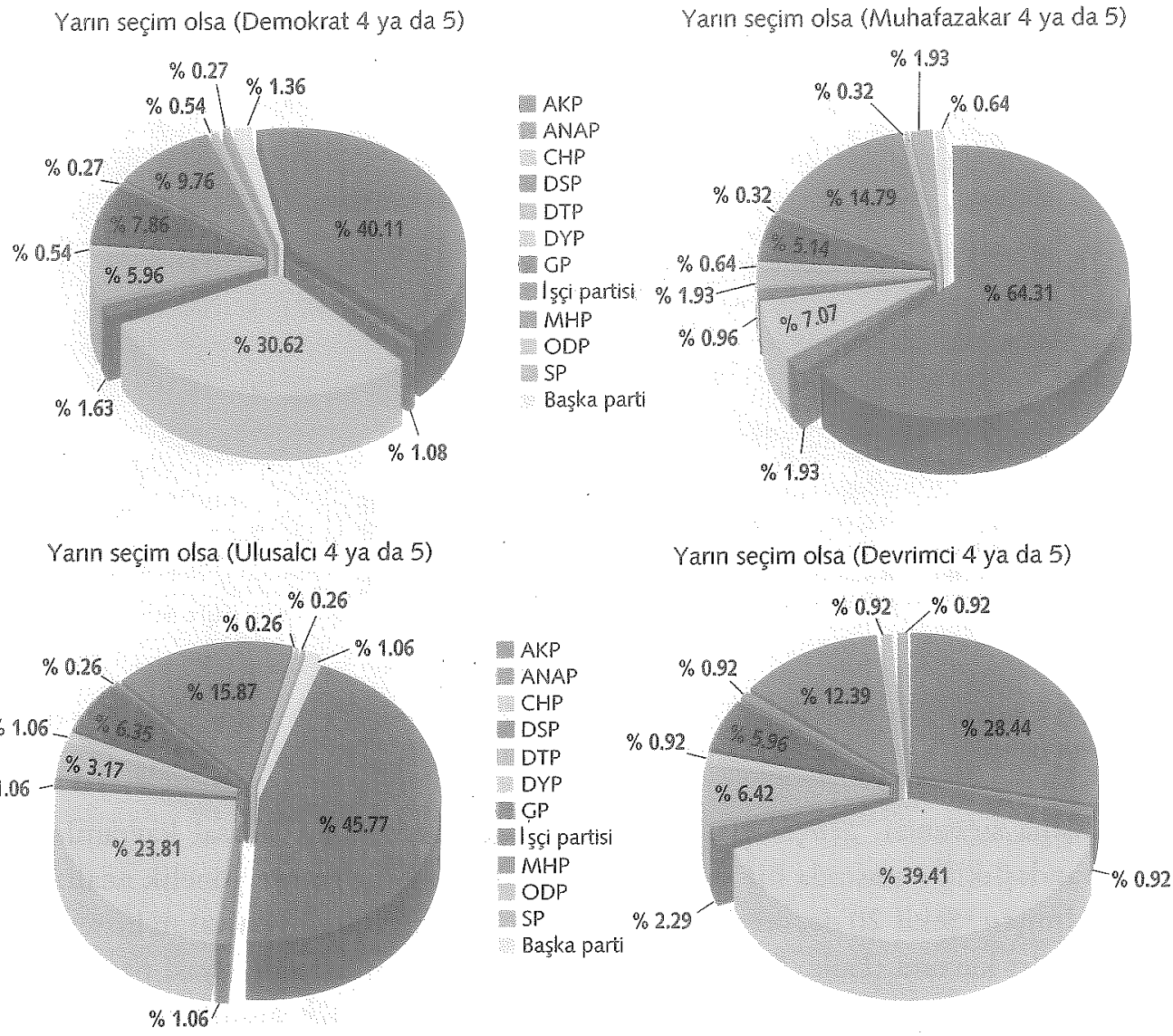

Grafik 20 – Kendilerinin *Atatürkçülük, laik, milliyetçilik* ve *İslamcılık* kavramlarına yakın ya da *çok yakın* olduklarını belirtmiş olan gençlerin siyasi parti yandaşlıklarının dağılımları

Çalışma sırasında, gençlerin kendilerini yakın hissettikleri siyasal kavramlarla parti yandaşlıkları arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemeye yönelik analizler de yapılmıştır. Şekil 20'de, ortalama olarak gençlerin kendilerini en yakın hissetmiş olduğu dört kavram (Laik, Atatürkçü, Milliyetçi, İslamcı) bazında siyasi parti yandaşlık dağılımları gösterilmektedir. Özellikle, *Atatürkçü* ve *laik* tanımlarına *yakın* ya da *çok yakın* olan gençlerin partilere yandaşlık dağılımlarıyla genel yandaşlık dağılımını karşılaştırdığımızda, AKP'ye yandaş olan gençlerin oranında kısmi bir azalma

ve CHP'ye yandaş olan gençlerin oranında ise kısmi bir artış görülmektedir. Gene de *Atatürkçülük* ve *laiklik* kavramlarına yakın veya çok yakın olan bu gençlerin arasında bile AKP'ye yandaşlık oranı halen açık ara diğer partilere olan yandaşlık oranından yüksektir. Göze çarpan bir diğer ayrıntı ise DTP'ye yandaş olan gençlerin arasında gerek *Atatürkçülük* gerekse *laiklik* kavramlarına *yakın* veya *çok yakın* olduğunu dile getirenlerin oranının görece daha düşük olduğudur.

Milliyetçilik kavramına yakın veya *çok yakın* olan gençlerin parti yandaşlığı dağılımına baktığımızda, genel parti yandaşlığı dağılımından çok da farklı olmadığını, sadece MHP'ye yandaş olan gençlerin oranında görülen bir miktar artış sayesinde CHP'ye yandaş olan gençlerin oranını geçtiğini görmekteyiz. Bu grup içerisinde bile AKP'ye yandaş olan gençlerin oranı açık ara diğer partilere yandaş olan gençlerin oranından büyüktür. Öte yandan *İslamcılık* kavramına *yakın* veya *çok yakın* olan her üç gençten iki tanesinin (%67) AKP'ye yandaş olması, bu kavramın bir ölçüde AKP'nin tekelinde olduğunu göstermektedir.

Grafik 21 – Kendilerinin demokratlık, muhafazakarlık, ulusalcılık ve devrimcilik kavramlarına yakın ya da çok yakın olduklarını belirtmiş olan gençlerin siyasi parti yandaşlıklarının dağılımları

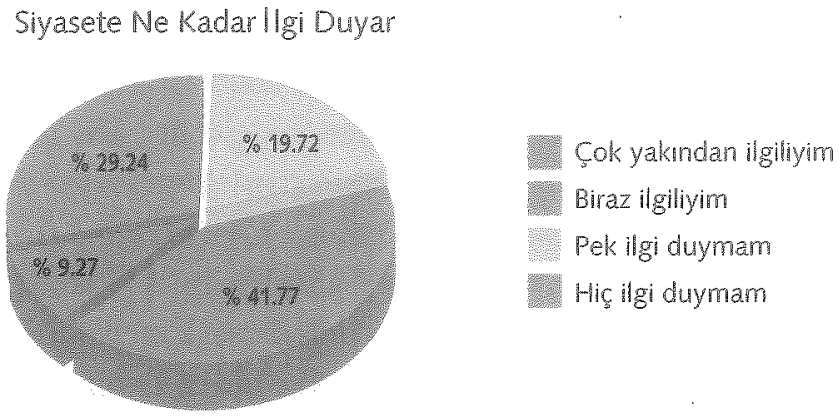
Muhafazakarlık kavramına *yakın* veya *çok yakın* olan gençlerin arasında da AKP'ye yandaş oranların oranının çok ağırlıklı olduğunu (%64, yaklaşık her üç gençten ikisi), yani bu kavramın da *İslamcılık* gibi bir anlamda AKP'nin tekelinde görüldüğünü görmekteyiz. İlginç sonuçlardan bir tanesi kendisinin *ulusalcılık* kavramına *yakın* veya *çok yakın* olduğunu belirten gençlerin arasında dahi AKP'ye yandaş olanların oranının (%46), kavramın sahibi olarak görülmekte olan CHP'ye veya MHP'ye yandaş olan gençlerin toplam oranından (%40) yüksek olmasıdır. *Ulusalcılık* kavramına *çok yakın* veya *yakın* olan gençlerin parti yandaşlığı dağılımını genel parti yandaşlığı dağılımıyla karşılaştırdığımızdaysa çok büyük bir fark görülmemektedir.

Daha çok merkez sağ siyaset tarafından sahiplenilmiş olan ve son yıllarda *cumhuriyetçiliğin* alternatifi olarak kullanılan demokrat kavramının da tabandaki gençler tarafından farklı bir şekilde algılanmakta olduğu görülmektedir. Kendilerini *demokrat* kavramına yakın veya çok yakın olarak gören gençlerin arasında AKP'ye yandaş olanların oranı (%40) her ne kadar CHP'ye yandaş olanların oranından (%31) yüksek olsa da, söz konusu grupta iki parti arasındaki makasın kapandığını görmekteyiz. Yani beklenilenin aksine, kendilerini *ulusalcılığa yakın* olarak tanımlayan gençlerin arasında AKP'ye yandaş olanların oranı kendilerini *demokrat* kavramına yakın olarak tanımlayan gençlerin arasından AKP'ye yandaş olanlarının oranından daha yüksek, ilk gruptaki CHP'ye yandaş olanların oranı ise ikinci gruptaki CHP'ye yandaş olanların oranından daha düşüktür. Her ne kadar sonuçlarını detaylı bir şekilde burada paylaşmıyorsak da, kendilerini *liberal* kavramına yakın olarak tanımlayan gençlerin parti yandaşlıkları dağılımının *demokrat* olarak tanımlayanlarla çok büyük ölçüde örtüşmekte olduğunu da belirtmek isteriz. Son olarak kendisini *devrimci* tanımına *yakın* veya *en yakın* olduğunu belirten gençlerin oluşturduğu grup içerisinde her ne kadar CHP'ye yandaş olduğunu belirtenlerin oranı en yüksekse de (%40) söz konusu grup içerisinde AKP'ye yandaş olan gençlerin oranı %30'u bulmaktadır. Üçüncü sırada ise %12 oranıyla MHP yer almaktadır.

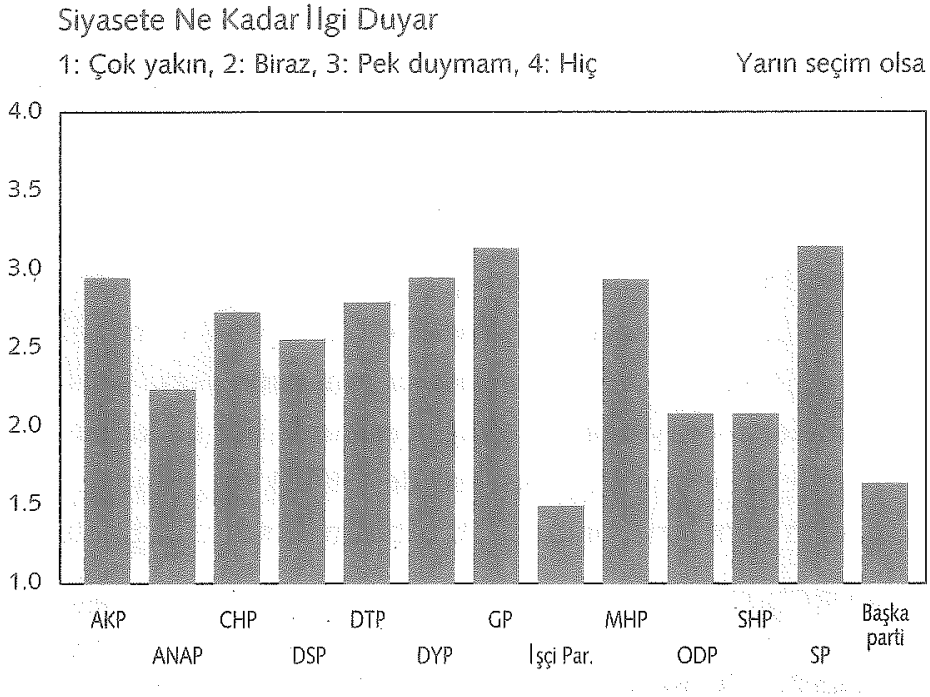
Gençlerin Siyasete Bakışları

Projenin amaçlarından bir tanesi gençlerin partileri temel alan siyaset biçimine ve siyasi partilere nasıl baktıklarının belirlenmesi, eğer gençler partileri temel alan siyaset biçimine mesafeli duruyorlarsa bunun nedenlerinin irdelenmesi ve parti temelli siyaset yerine yeni bir siyaset yapma biçimi geliştirip geliştirmediklerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu çerçevede gençlere siyasete ne kadar ilgi duydukları sorulmuş ve bu soruya, 1 *(Çok yakın)*, 2 *(Biraz)*, 3 *(Pek Duymam)* ve 4 *(Hiç)* yanıtlarından bir iki tanesini vermeleri istenmiştir. Yandaş oldukları partilerden bağımsız olarak yapılan analiz sonucunda elde edilen sonuçlar Şekil

22'de gösterilmektedir. Bu sonuçlara göre gençlerin sadece %9 kadarı siyasetle çok yakından ilgilenirken, %60'a yakın bir oran *"Hiç ilgi duymam"* veya *"Pek ilgi duymam"* demiştir.

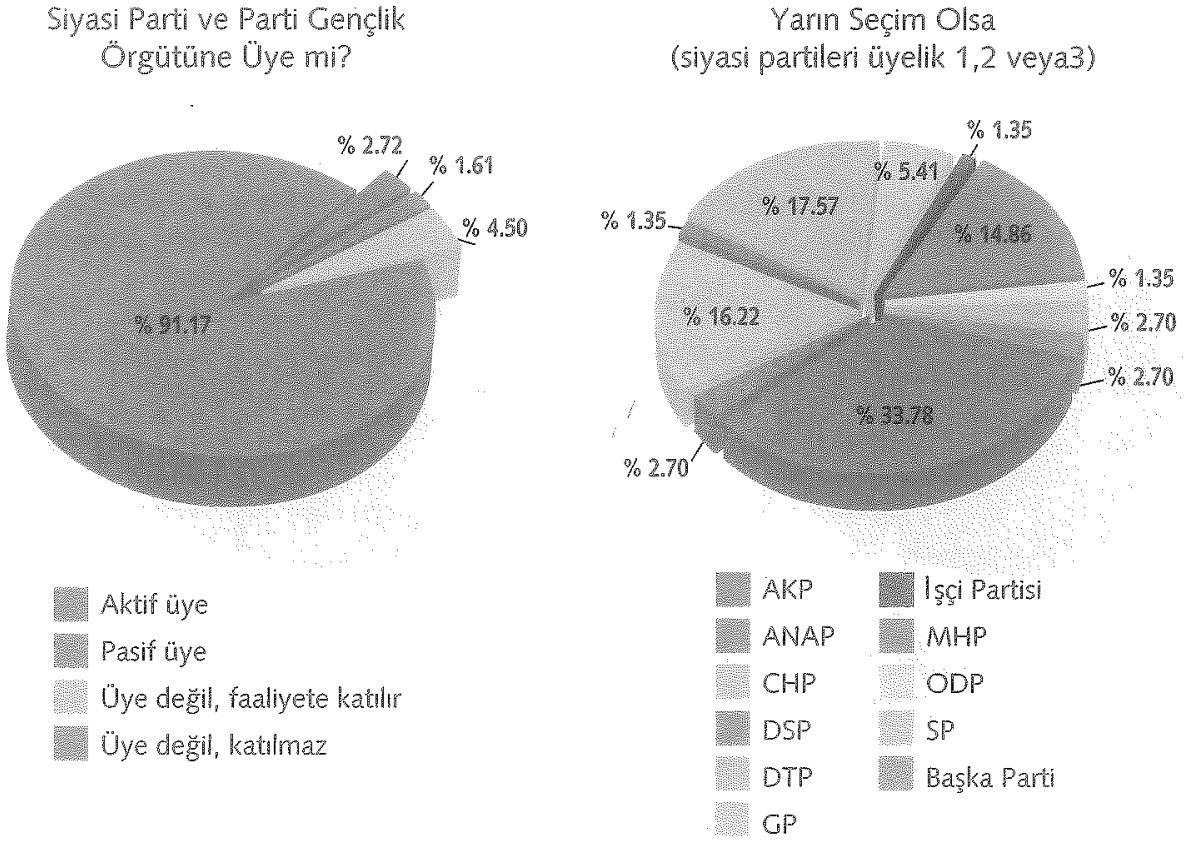
Grafik 22 – "Siyasete Ne Kadar İlgi Duyuyorsunuz" sorusuna verilen yanıtların dağılımı.

Grafik 23 – "Siyasete Ne Kadar İlgi Duyuyorsunuz" sorusuna verilen yanıtların ortalama değerlerinin siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımı

Aynı soruya verilen yanıtların ortalama değerlerinin, gençlerin yandaş oldukları partiler bazındaki dağılımına baktığımız zaman İşçi Partisi, SHP, ÖDP ve diğer partiler olarak adlandırılmış olan daha marjinal partiler haricindeki partilere yandaş olan gençler ortalama olarak *"pek duymam"* yanıtıyla *"hiç duymam"* arasında bir yerlere konumlanmış görülmektedirler. Yapılan istatistiksel testler, her ne

kadar CHP yandaşı gençlerin verdiği cevaplarla AKP yandaşı gençlerin verdiği cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermekteyse de, söz konusu durum sadece *"pek duymam"* yanıtıyla *"hiç"* yanıtı arasındaki farka işaret etmektedir.

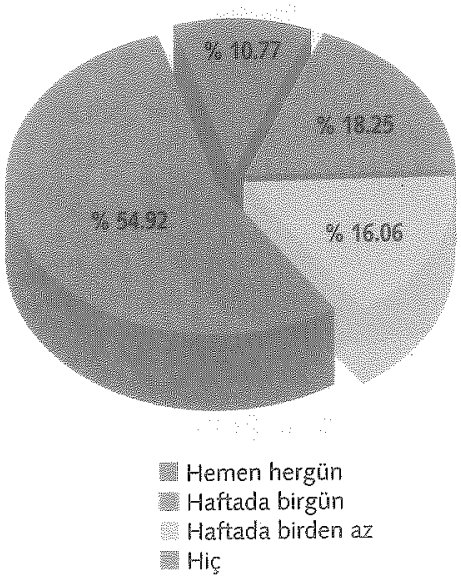
Grafik 24 – Gençlerin siyasi parti veya parti gençlik örgütlerine üye olup olmadıkları sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bir şekilde daha aktif olarak katıldığını ifade eden gençlerin siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları.

Ankete katılan gençlerin yaklaşık %91'i siyasi partilere üye olmadıklarını ve faaliyetlerine hiç katılmadıklarını ifade etmiştir. Aktif ya da pasif bir durumda üye olanların oranı %4,3 kadardır. Yaklaşık %4,6'sı ise üye olmasa da siyasi parti faaliyetlerine katıldığını dile getirmiştir. Yani kabaca gençlerin sadece %9'u siyasi partilerle o ya da bu şekilde iletişim içerisinde görünmektedir.

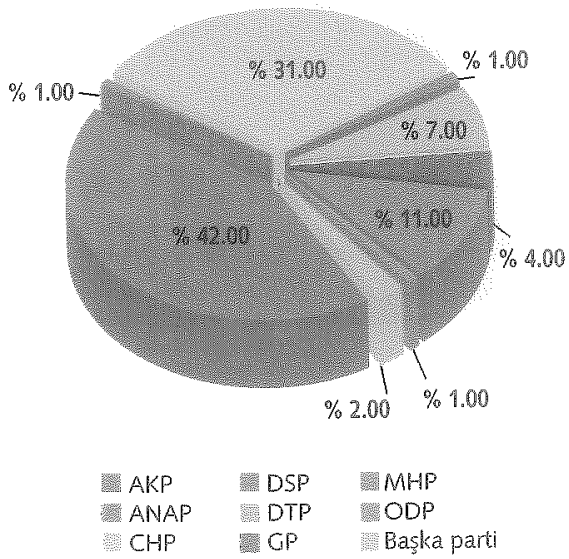
Söz konusu %9'u siyasi parti yandaşlıkları bazında analiz ettiğimizde, siyasi parti faaliyetlerine katılım açısından "ilgili" olarak adlandırabileceğimiz bu grup içerisindeki dağılımın genel durumdan önemli derecede farklılaştığını görmekteyiz. Kendilerini DTP'ye yakın hissettiğini belirtmiş olan gençler bu grup içerisinde %18'e yakın bir oranı almakta ve AKP yandaşı olan gençlerin ardından ikinci büyük grubu oluşturmaktadır. Öte yandan her ne kadar AKP'ye yandaş olduğunu ifade eden gençler halen en büyük grubu oluştursalar da, oransal olarak AKP'ye yandaş olan gençlerin bu grup içerisindeki oranı genel içerisindeki oranlarına göre küçülmüş ve %34 olarak gerçekleş-

miştir. Sonuçlara genel olarak baktığımızda MHP haricinde büyük partilerin (AKP ve CHP) *"ilgili"* grup içerisindeki oy oranları azalmakta ve küçük partilerin ise oy oranları artmaktadır. Bu durum da büyüdükçe kitle partisi niteliğini alan siyasi partilerin aktif çalışanlarının parti yandaşları arasındaki oranlarının gittikçe küçülmesi beklentisiyle örtüşmektedir. Sonuçlar DTP'li gençlerin diğerlerine göre daha fazla siyasallaşmış olduğunu ve siyasi parti faaliyetlerine daha fazla katıldığını göstermektedir.

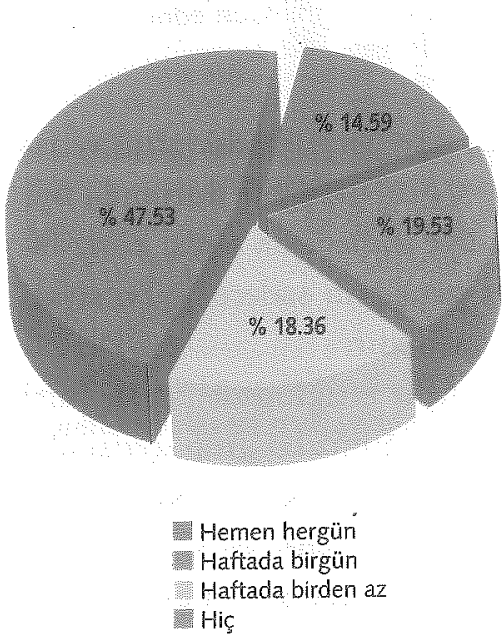
Ailesi ve akrabasıyla ne kadar sık konuşur?

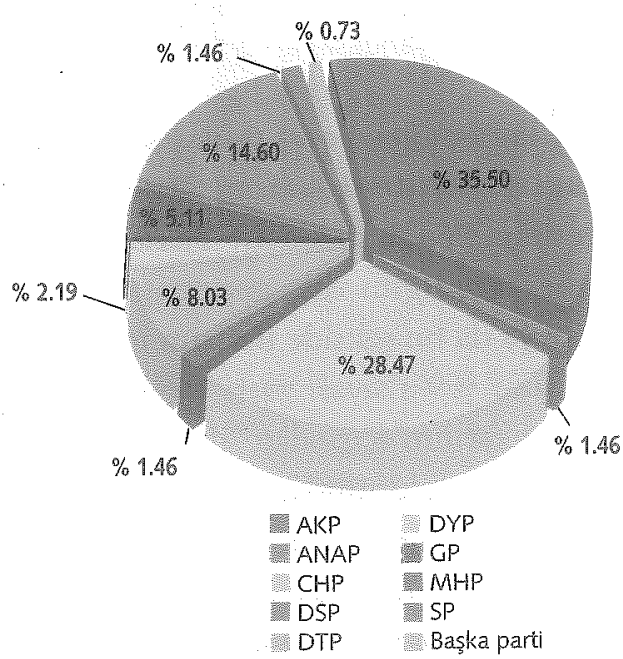
Yarın seçim olsa (Akrabalarıyla hemen hergün siyaset konuşuyor)

Arkadaşlarıyla ne kadar siyaset konuşur?

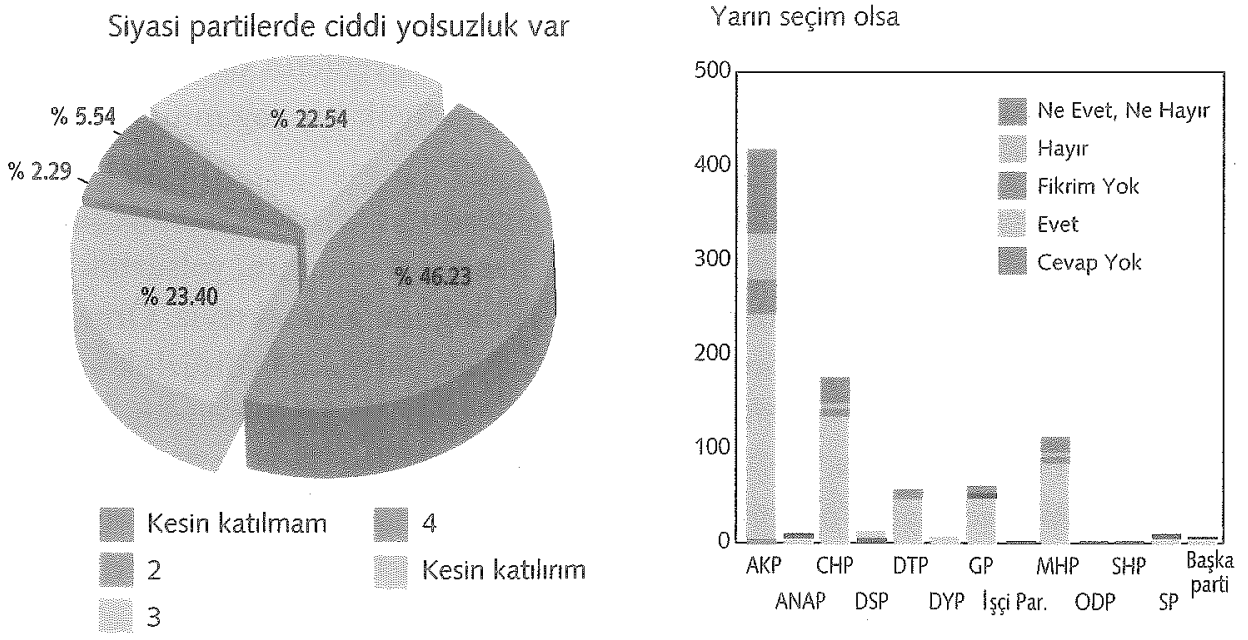
Yarın seçim olsa (Hemen hergün arkadaşlarıyla siyaset konuşuyor)

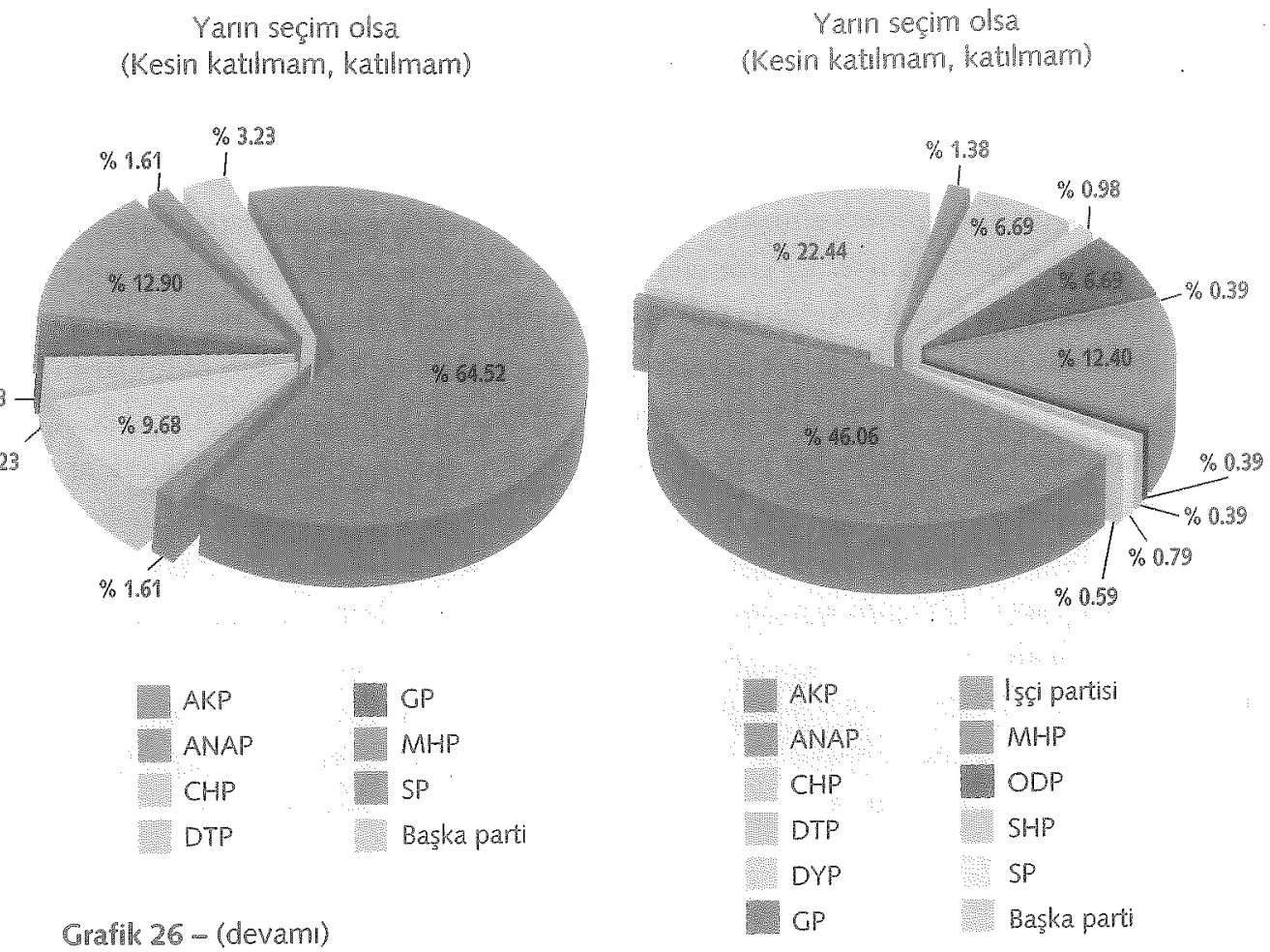
Grafik 25 – Yakın çevreleriyle ne kadar siyaset konuştukları sorularına vermiş oldukları yanıtların ve *hemen her gün* konuşanların siyasi parti yandaşlıkları bazındaki dağılımları.

Gençlerin yaklaşık %55'i ailesiyle ve akrabalarıyla, yaklaşık %48'i ise arkadaşlarıyla *"hiç siyaset konuşmadıklarını"* belirtmişlerdir. Bu rakamlara haftada birden az konuştuğunu ifade eden gençlerin oranlarını da eklediğimizde, *ailesi/akrabaları* ve *arkadaşlarıyla* siyaseti çok az konuşmakta veya hiç konuşmamakta olduğunu ifade eden gençlerin oranları sırasıyla %72 ve % 66 olmaktadır. Gerek akrabalarıyla gerekse arkadaşlarıyla *"hemen her gün konuşan"* gençler ise sırasıyla yaklaşık %11'i ve %15'i oluşturmaktadır. Bu sonuçlar gençlerin siyasi konularda yakın çevreleriyle pek konuşmadıklarını, aileleri ve akrabalarına göre arkadaşlarıyla konuşmayı daha fazla tercih etmekte olduklarını göstermektedir. Öte yandan bu iki soruya verilen yanıtları incelediğimizde istatistiksel olarak anlamlı seviyede, yüksek bir pozitif ilişki görülmektedir. Yani genel olarak arkadaşlarıyla sık olarak siyaset konuşan kişiler akrabalarıyla da sıkça siyaset konuşmakta, arkadaşlarıyla daha nadir konuşanlar ise gene akrabalarıyla da nadiren konuşmaktadır.

Bu sorulara *"hemen her gün konuşurum"* yanıtını veren gençleri siyasi parti yandaşlıkları bazında analiz ettiğimizde, CHP yandaşı olan gençlerin oranlarının genel dağılımlarına göre her iki grup (akrabalarıyla konuşan / arkadaşlarıyla konuşan) açısından da genişlemekte olduğunu (sırasıyla %31 ve %28,5), AKP yandaşı olan gençlerin oranlarının ise daralmakta olduğunu görmekteyiz. Bu durum CHP yandaşı olan gençlerin gündelik hayatında siyasi konuşmalara görece daha sık zaman ayırmakta olduğunu, yani bir anlamda daha fazla siyasallaşmış olduğunu göstermektedir. MHP yandaşı gençler ise ailelerinden ziyade arkadaşlarıyla siyasi konularda konuşmaya az da olsa zaman ayırmaktadır. Gençler kulüpler, dernekler ve internet ortamında ne kadar siyaset konuştuklarına yönelik sorulara ise %90'ların üzerinde hiç yanıtı vermişlerdir. *"Hemen her gün"* diyenlerin oranı %1'i geçmemiştir.

Grafik 26 – Gençlerin, *"Siyasi partilerde yolsuzluk olduğuna katılır mısınız?"* sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bu yanıtların siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları.

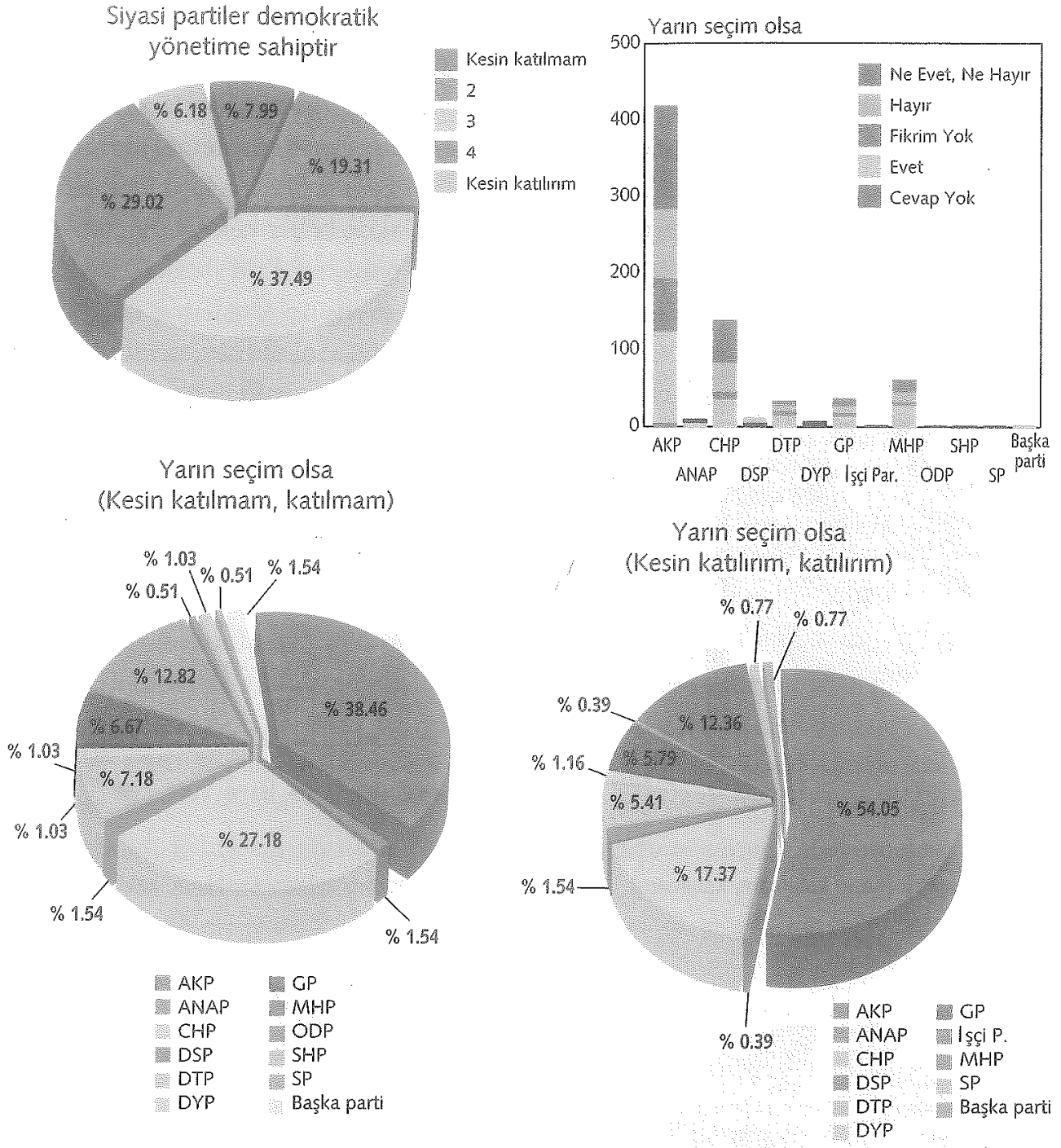
Grafik 26 – (devamı)

Klasik parti temelli siyasetle çok da fazla ilgilenmediğini görmüş olduğumuz gençler, peki siyasi partileri nasıl algılamaktadır? Bu konudaki düşüncelerini öğrenebilmek amacıyla anket kapsamında çeşitli sorular sorulmuştur.

Gençlerin arasında *"Siyasi partilerde yolsuzluk var mı?"* sorusuna *"kesin katılmam"* veya *"katılmam"* şeklinde yanıt verenlerin toplam oranı % 9 civarındayken, "katılırım" diyenlerin oranı yaklaşık %46, "kesin katılırım" diyenlerin oranı ise %23 civarındadır. Yani ankete katılan gençlerin % 70 gibi büyük bir çoğunluğu siyasi partilerde yolsuzluk olduğunu düşünmektedir.

Bu soruya verilen yanıtları parti bazında analiz ettiğimizde, istisnasız her parti için, siyasi partilerde yolsuzluk *olduğunu* düşünen gençlerin oranının, yolsuzluk olmadığını düşünenlere göre önemli derecede yüksek olduğunu görmekteyiz. Örneğin sadece AKP yandaşı olan gençleri incelediğimizde siyasi partilerde yolsuzluk *olduğunu* düşünen gençlerin oranı % 63'ün biraz üzerindeyken, *olmadığını* düşünenlerin oranı sadece % 11 civarındadır.

Siyasi partilerde yolsuzluk olduğunu düşünen ve olmadığını düşünen gençlerin parti yandaşlıklarını ayrı ayrı incelediğimizde, AKP yandaşlığının siyasi partilerde yolsuzluk *olmadığını* düşünen gençler arasındaki oranının daha yüksek olması nedeniyle, AKP yandaşı olan gençler arasında yolsuzluk algısının diğer parti yandaşı gençlere göre daha az olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

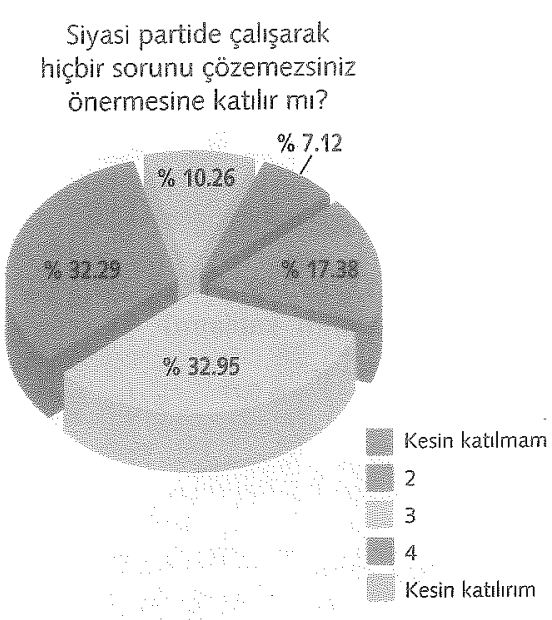

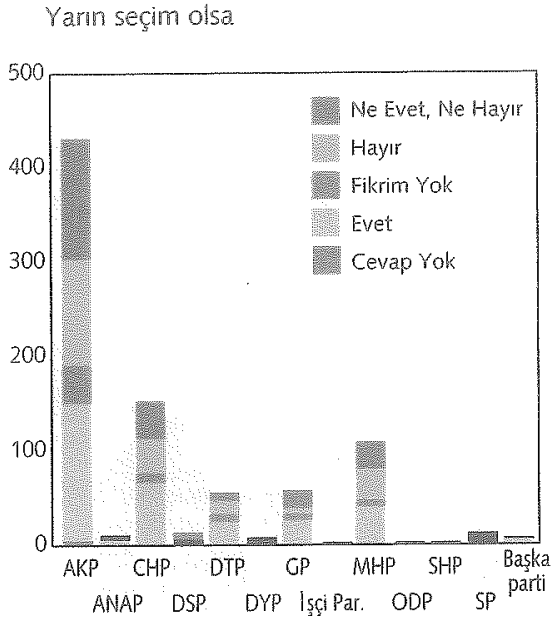
Grafik 27 – Gençlerin, *"Siyasi partilerin demokratik yönetime sahip olduğuna katılır mısınız?"* sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bu yanıtların siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları.

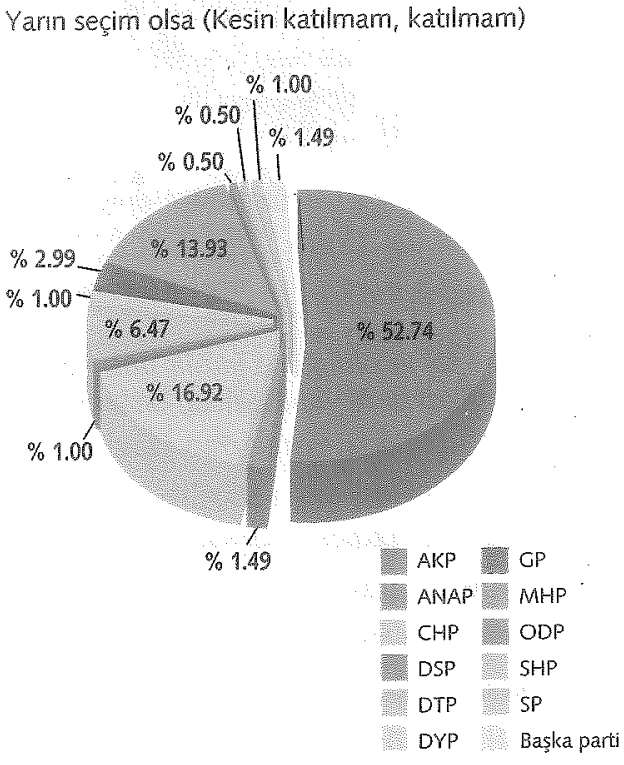
"Siyasi partilerin demokratik yönetime sahip olduğuna katılır mısınız?" sorusuna *"katılırım"* veya *"kesin katılırım"* şeklinde yanıt verenlerin oranı yaklaşık % 35, *"katılmam"* veya *"kesin katılmam"* diyenlerin toplam oranı ise % 27 civarındadır. Yani kabaca her üç gençten biri siyasi partilerde demokratik bir yönetim olduğunu düşünmekte, birisi bu konuda ortada bir görüşe sahip olduğunu ifade etmekte ve birisi de demokratik bir yönetim olmadığını düşünmektedir.

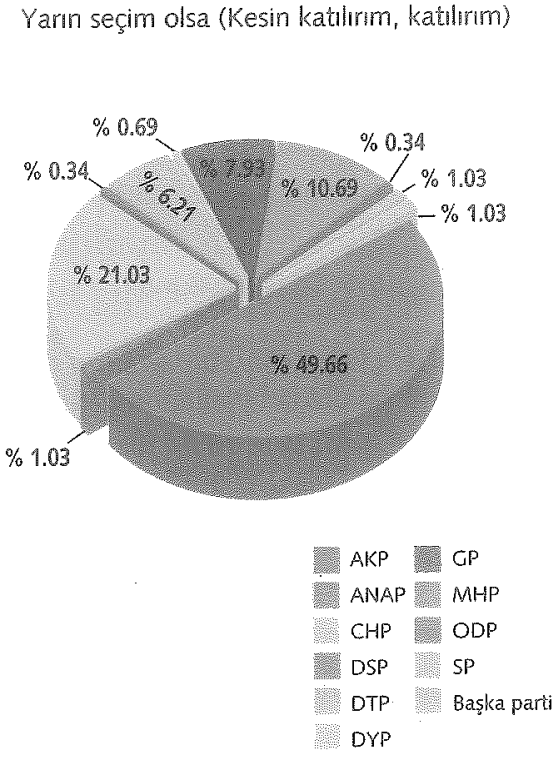
Bu soruya verilen yanıtları parti yandaşlığı bazında incelediğimizde siyasi partilerde demokratik bir yönetim olduğunu düşünen gençlerin oranı, olmadığını düşü-

nen gençlerin oranından AKP (sırasıyla, % 39 ve % 21) ve MHP için (sırasıyla, % 36 ve % 32) daha fazla, CHP (sırasıyla, % 21 ve % 39) ve DTP (sırasıyla, % 28 ve % 36) için ise daha azdır. Soru açık uçlu olduğu için gençlerin bu yanıtlarını verirken daha çok kendi yandaş oldukları partileri mi yoksa diğerlerini mi temel aldığını bilememekteyiz. Ayrıca bu algı farklılığının olası bir nedeninin, gençlerin demokratik yönetim algılarının farklılık sergilemesi olabileceğini de belirtmek isteriz.

Grafik 28 – Gençlerin, *"Siyasi partilerde çalışarak hiçbir sorunu çözemezsiniz görüşüne katılır mısınız?"* sorusuna vermiş oldukları yanıtların dağılımı ve bu yanıtların siyasi parti yandaşlıkları bazında dağılımları

Anket sonuçlarına göre *"siyasi partide çalışarak hiçbir sorunu çözemeyeceğini"* düşünen gençlerin toplam oranı % 43 civarındayken, bu düşünceye katılmayanların oranı % 25'in biraz altında kalmaktadır. Bu soruya verilen yanıtları parti yandaşlıkları bazında incelediğimizde ise, istisnasız her partide bu konuda olumsuz düşünenlerin oranının daha yüksek olduğunu görmekteyiz.

Özetlemek gerekirse, gençlerin büyük bir çoğunluğu siyasi partilerde yolsuzluk olduğunu, önemli bir kısmı demokratik bir yönetim olmadığını ve gene büyük bir kısmı siyasi partilerde çalışarak hiçbir sorunu çözemeyeceğini düşünmektedir. Burada detaylı bir şekilde inceleyemeyeceğimiz bir başka soruya verilen yanıtlara göre *mevcut partilerin hiç birini desteklenmeye değer görmeyen* gençlerin oranı %33, bunun aksini düşünen gençlerin oranı ise %30 civarındadır. Yanıtları parti yandaşlıkları bazında incelediğimizde AKP yandaşı gençlerin arasında mevcut partilerin hiçbirini desteklemeye değer görmeyenlerin oranı %27, bu görüşe katılmayanların oranı ise % 38 civarındadır. Bu oranlar MHP için sırasıyla %23 ve %38, DTP için ise %30 ve %43 civarındadır. Seçimlerde oyunu bu üç partiden birisine vereceğini dile getirmiş olan gençler arasında, her ne kadar mevcut siyasi partileri desteklemeye değer görmeyenlerin oranları oldukça yüksek olsa da, gene de desteklenmeye değer partilerin olduğunu düşünenlerin oranı daha yüksektir. Öte yandan CHP yandaşı gençlerin içerisinde mevcut partilerin hiçbirini desteklemeye değer *görmeyenlerin* oranı %39 civarında, desteklemeye değer *görenlerin* oranı ise sadece %28'dir. Bu sonuçlara göre CHP yandaşı gençlerin arasında partilerinden memnun olmayanların oranı, memnun olanların oranının yaklaşık 1,5 katıdır.

Son Söz Yerine

Yapılan anket çalışması genel olarak gençlerin parti temelli siyasete oldukça mesafeli durduğunu, gençlerin de siyasi partilerde büyük ölçü yolsuzluk olduğunu ve demokratik yönetime sahip olmadıklarını düşündüklerini göstermektedir. Gençlerin arasında siyasi partilerde çalışarak hiçbir sorunu çözemeyeceklerini düşünenlerin oranı bu görüşte olmayanlardan oldukça yüksektir. Mevcut siyasi partiler arasında desteklemeye değer bir parti olmadığını düşünenlerin oranı ise az da olsa olduğunu düşünenlerin oranından yüksektir. Desteklemeye değer parti olmadığını düşünen her 5 gençten iki tanesi oy kullanmayacağını veya halen kararsız olduğunu beyan etmişken, üç tanesi bu düşüncelerine rağmen bir partiye oy vereceğini dile getirmektedir.

Anket sonuçlarına göre, gençlerin sosyal ve ekonomik konulardaki düşüncelerinin birçoğuyla yandaşı olduğu siyasi partilerin söylemleri arasında derin uçurum bulunmaktadır. Hatta pek çok sosyal ve ekonomik konuda birbirlerine taban tabana zıt düşünceleri bulunan gençler aynı partiye oy vereceğini belirtirken, kendisiyle bu konularda hemen hemen aynı şekilde düşünen gençlerle tamamen farklı partilere oy verebilmektedir. Yapılan analizler, gençlerin siyasi parti yandaşlıklarında

belirleyici konumda olan faktörlerin, *cinsiyet, eğitim durumu, namaz kılmaları, oruç tutmaları, dindarlık dereceleri, etnik kökenleri, mezhepsel kökenleri* ve *laiklik* ilkesi karşısındaki tutumları, (yani, *eğitim sisteminin, hükümet işlerinin, aile hukukunun, ceza hukukunun* ve *miras hukukunun* dini kurallara göre düzenlenmesine dair tercihleri) olduğunu göstermektedir. Bu sayılmış olan on iki faktörün önemli bir kısmını dinin gündelik hayattaki yerine yönelik olan tercihler (*dini hassasiyetler*) oluşturmaktadır, kalanlarını ise ya doğuştan kazanılan özellikler (cinsiyet, mezhepsel köken, etnik köken) ya da eğitim durumları oluşturmaktadır.

Araştırma çerçevesinde, bu hipotezin denenmesi amacıyla daha önceki sayfalarda yapılmış olan açıklayıcı istatistiksel testlerin yanı sıra çıkarımsalcı yöntemler de kullanılmıştır. Bu kapsamda bilimsel yazında yaygın olarak kullanılan C4.5 isimli *karar ağacı yöntemi* temelli *sınıflandırma* algoritmasından yararlanılmıştır. Bu amaçla mecliste temsil edilen dört büyük partiye (AKP, CHP, MHP ve DTP) yandaş olan gençlerin (toplam 719 adet) anket yanıtları kullanılmıştır. İlk yapılan analizde partiler ikişerli şekilde ele alınmış, yukarıda sayılmış olan on bir faktör kullanılarak gençlerin bu partilerden hangisine oy verecekleri tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu analizin sonuçları aşağıdaki tablodadır.

	AKP	CHP	DTP	MHP
AKP	****	%81,8 (%92,7)	%98,2 (%97,1)	%79,6 ((%89,4)
CHP		****	%100 (%98,3)	%78,1 (%88,6)
DTP			****	%100 (%97.0))
MHP				****

Tablo 3 – Parti yandaşlıkları ikişerli şekilde ele alınarak söz konusu on iki faktör üzerinden, C4.5 algoritması kullanılarak yapılan sınıflandırma analizinin *test* (parantez içerisindeki rakamlar *model*) verilerinde doğru sınıflandırma yapma oranları

Bu tip çalışmalarda yaygın olarak kullanılan yöntem eldeki verilerin bir kısmının (bu analizde %90'ı) karar ağaçlarını oluşturan kuralların bulunmasında kullanılmakta, kalan kısmının ise (%10) bu kurallar kullanılarak tahmin yapılmasında kullanılmasıdır. Tabloda parantez içerisinde bulunan oranlar, kuralların bulunması aşamasında kullanılan veriler için elde edilen kurallar kullanılsaydı yapılacak olan tahminlerin doğru sınıflandırma yüzdelerini göstermektedir (modelleme hatası). Öte yandan parantez dışındaki rakamlar, kuralların oluşturulması aşamasında kullanılmayan ve kuralların sınıflandırma gücünün test edilmesi amacıyla kullanılan verilerin doğru tahmin oranlarını (test hatası) göstermektedir.

Bu sonuçlardan da görüldüğü gibi partiler ikişerli şekilde ele alındığında söz konusu on bir faktörün doğru sınıflandırma gücü oldukça yüksektir. En yüksek sınıflandırma hatası MHP ve CHP'li gençler (%21,9) ve MHP ve AKP'li gençlerin (%20,4) sınıflandırılmasında görülmektedir. Yani bir gencin CHP'li veya MHP'li olduğunu bildiğimizde, söz konusu on iki faktöre vermiş oldukları yanıtlar üzerinden yapacağımız bir tahmin sonucunda %78,1 oranında gerçekte MHP'li mi CHP'li mi olduğunu öngörebilmekteyiz. Bu oranlar CHP ve DTP için ve MHP ve DTP için %100'ü bulmaktadır.

Dört siyasi partiye yandaş olan gençlerin tamamının verisi kullanılarak oluşturulacak kurallar sonucunda test hatası %32,5, model hatası ise %15,3'dür. Yani bir gencin bu dört partiden herhangi birisini tercih ettiğini bildiğimiz bir durumda, söz konusu on iki faktöre vermiş oldukları cevapları kullanarak yapılacak bir tahminde doğru bir tahmin yapma oranımız %67,5'dir. Bu rakam oldukça yüksek bir rakamdır. Şöyle ki, aynı analizi gençlerin daha önceki bölümlerde dile getirdiğimiz 14 adet sosyal, ekonomik ve politik konulardaki düşüncelerini temel alarak yaptığımızda test hatası % 56,4, modelleme hatası ise %37,4'tür. Bir başka değişle, test amacıyla verisi kullanılan gençlerin sadece %43,6'sının hangi partiye oy vereceği doğru bir şekilde tahmin edilmektedir. Hiçbir analiz yapmadan herkesi AKP yandaşı olarak tahmin edecek çok basit bir algoritma bile bundan daha iyi sonuç verecektir. Söz konusu 14 soruya verilen yanıtlar gençlerin siyasi parti yandaşlıklarını belirlemek şöyle dursun, bizi yanlış yönde bir sonuca götürmektedir.

Ankette ortaya çıkan sonuçlar 22 Temmuz seçim sonuçlarıyla oldukça yüksek bir oranda örtüşmektedir. Yani gençlerin parti tercihleriyle toplumun genelinin parti tercihleri arasında çok önemli farklar bulunmamaktadır. Bu çalışmanın sonucundan yola çıkarak özellikle 22 Temmuz seçimlerindeki oy tercihlerinde, dini hassasiyetlerin ve etnik, mezhepsel kimliklerin oldukça belirleyici olduğudur. Daha önceden de dile getirdiğimiz gibi gündelik hayatımızı etkileyecek politik konular temelinde oy kullanılmaması, siyasi partilerin neyi önerdiği değil kimi önerdiği temelinde oy verme eğilimine yol açmaktadır. Seçmenler politikalara değil, kendilerine benzer kimlikleri olan adaylara oy vermektedirler. Bu durumun doğal sonucu olarak siyasi partiler gündelik hayatımıza etki yapan politika önerilerini değil de kimlikler temelindeki ayrımları öne çıkarmaktadırlar. Aradan geçen iki sene içerisinde de bu durumda belirgin bir değişim görülmemektedir. Öte yandan gerek ekonomik gerekse politik konularda ortaya çıkan sıkıntılar nedeniyle seçmelerinin gözünde iktidar partisinin yıpranmakta olduğu düşünüldüğünde, benzeri bir kimliksel tabana oturmakta olan MHP'nin bir sonraki seçimlerde iktidar partisinden belirgin bir şekilde oy tırpanlaması sürpriz olmayacaktır. Türkiye'de geçerli olan bu politika yapma biçimi temelinden değiştirilmediği müddetçe, iktidardaki partiyle aynı kimliksel ve dini

hassasiyetlere sahip, tabana oturan bir parti, zamanı geldiğinde tahterevalli gibi iktidarda yıpranan muadilinin yerini alacaktır.

Toplumun genelinde gözlemlenen bu durum ne yazık ki gençlerin oy tercihlerinde de tekrarlanmaktadır. Bu daireyi kırmanın yolu ise ancak siyaset yapma biçiminin değiştirilmesiyle mümkün görülmektedir. Gençlere, yaptıkları tercihlerle aslında geleceklerini belirledikleri tekrar tekrar anlatılmaya çalışılmalıdır. Kimlikler ve dini hassasiyetler temelinde oy kullanımından doğan sakıncalar sürekli olarak gündeme getirilmelidir. Bu yapılırken öne sürülen tezlerin çerçevelendirilmesine çok büyük özen gösterilmelidir. Örneğin, eğitim sistemindeki aksaklıkların önemli bir nedeninin, eğitim sisteminde yönetici konumunda olan insanların oraya atanırken yeteneklerinin ve bilgi birikimlerinin değil de belli bir etnik ya da mezhepsel kimliğe sahip veya dini belli bir şekilde yaşıyor olmalarının belirleyici olduğu anlatılmalıdır. Kimlikler ve dini hassasiyetler temelinde oy kullanılmaya devam edildiği müddetçe bu durumun değişmeyeceği belirtilmelidir.

Ülkemizdeki demokratikleşmenin önündeki en büyük engel kanımca kimliklerin ve dini hassasiyetlerin oy tercihlerinde bu kadar belirleyici bir role sahip olmasıdır. Demokratik bir sistemin özünü oluşturan ve her dört senede bir sandık başına gittiğimiz seçimler, ne yazık ki sayıma dönüşmüş durumdadır. Bu durum siyasetteki kalitesizliğin de en önemli kaynaklarından birisi konumundadır. Zaten kendisine hangi gruptan kaç tane oy geleceğini üç-aşağı beş yukarı tahmin eden bir siyasetçi, ne düşünsel anlamda bir üretim yapma, ne de bu üretimi gerçekleştirebilecek nitelikteki kadroları partiye kazandırma ihtiyacı içerisindedir. Siyasetin sorunlara çözüm bulma aracı olmaktan çıkması siyasete ve demokrasiye olan inancı da hızla yıpratmaktadır.

Bu bölümde, araştırmanın niceliksel boyutunu oluşturan anket çalışmasının analizlerini aktarmaya çalıştık. Öte yandan niceliksel araştırmalar genel eğilimlere dair önemli ipuçları verseler de gerek metodolojik sıkıntılar gerekse soruların ifade edilmesinde kullanılan kelimelerin yarattığı sınırlar nedeniyle özellikle ele almış olduğumuz sosyal konularda bir dereceye kadar bilgi sağlamaktadır. Bu nedenle araştırmamızın ikinci ayağına odak grupları temelinde ve derinlemesine mülakat tekniğiyle devam edilmiştir. Kitabın geri kalanında daha niteliksel bir çalışma olan bu ikinci ayağın sonuçlarını sunmaya çalışacağız.

OLASILIKSIZLIĞIN KURAMINI ANLAMAK: TÜRK GENÇLİĞİ VE SİYASAL PARTİLERE KATILIM

"Olasılıklı olanaksızlıklar olasılıksız olanaklara tercih edilir"
Aristotle;

"Karmaşık, istatistiksel olarak olasılıksız şeyler doğaları gereği basit, istatistiksel olasılığa sahip olanlardan daha zor açıklanabilir" Richard Dawkins

Emre Erdoğan

2. BÖLÜM

Giriş

Sosyal bilimler öğrencileri için mekânsal ve zamansal tartışılmaz geçerliliğe sahip "kanunlar" keşfedebilmek neredeyse olanaksızdır. Sosyal olguların da fiziki dünya gibi algılanabileceğini savunan bilgi kuramından uzaklaşalı çok oldu. Ancak, karmaşık dünyamızda "kanun" benzeri kurallar keşfetmek hala mümkün, mutlaka olumlu anlamda olmasa da.

Söz konusu siyasi katılım olduğunda, Türkiye gençliğinin "katılmadığı", Türkiye sınırları içerisinde yaşamakta olan ortalama bir gencin siyasete doğrudan katılmasının beklenmemesi gerektiği bir sosyal kanun olarak önümüze gelmektedir. Yapılan bütün görgül çalışmalar siyasi kültürümüzde siyasi katılımın çok ender rastlanan bir şey olduğunu ve gençlik adı verdiğimiz kitle içerisinde siyasete katılım eğiliminin son derece düşük olduğunu gösteriyor. Siyasi katılımın bir konu olarak siyaset bilimi alanında işlenmeye başladığı 1970'lerden bu yana oy verme harici siyasi katılım düşüklüğünün sebeplerini anlamaya yönelik çok yol kat edilse de, liberal demokrasinin vazgeçilmez koşulu siyasi katılımın nasıl sağlanabileceği konusunda çok fazla yol haritası üretilmiş değil.

TÜSES tarafından yürütülmekte olan "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı araştırma çalışması biz sosyal bilimcilere hem katılım olgusunu anlamak hem de katılımı arttırmaya yönelik atılacak adımlar konusunda düşünce egzersizleri yapmak için önemli bir fırsat sunuyor. 2008 yılının Ağustos-Kasım ayları arasında bir grup sosyal bilimci tarafından yürütülen odak grup tartışmaları siyasal katılımla ilgili sorularımızı yanıtlamak ve daha önemli yeni sorular oluşturabilmek için göz ardı edilmemesi gereken bazı veriler sunuyor. Biz de kısa çalışmamızda bu verilerden çıkarak Türkiye'de gençlerin siyasete katılımı hakkında bir kuram önerisi geliştirmeyi hedeflemekteyiz. Çizmeye çalışacağımız kuramsal resim her vakayı açıklamaktan çok, ileride yapılacak diğer araştırmalarda test edilebilecek hipotezler içerecektir.

Çalışmanın başlangıç aşamasında neredeyse bir kültürel determinizm olarak Türk siyasal kültüründe siyasal katılımın yokluğu üzerine kısa bir tartışma yer almaktadır. Daha sonra Türk gençlerinin katılımıyla ilgili yapılmış bazı görgül çalışmaların verileri büyük resmin anlaşılmasına katkıları nedeniyle sergilenecektir. TÜSES projesi çerçevesinde yürütülmüş odak grup çalışmalarından siyasal parti gençlik kollarına üye gençlerle yapılan tartışmalar çalışmanın görgül bölümünde kullanılacaktır. Aşağıda açıklanacak nedenlerden dolayı sadece merkez/ana akım siyasi partilere üye gençlerin–ve Ülkü Ocakları mensuplarının-katıldığı tartışmalar analiz edilecek metinleri sağlamaktadır. Sonuç bölümündeyse neredeyse "olasılıksız" olarak tanımlayabileceğimiz Türk gençliğinin siyasal katılımını "olanaklı" hale getirmeye yönelik bazı uygulama adımları önerilecektir.

Çalışmamızın sadece odak grup tartışması dökümleriyle sınırlı kalması; kuramsal hipotezlerin test edileceği tümdengelimsel bir yöntem yerine neredeyse tümevarımsal bir yürüyüşün tercih edilmesi ve analiz birimi olarak sadece merkez/ana akım partilerin ve siyasal katılım olarak da "gençlik kollarına üyeliğin" alınması nedeniyle eleştiriye açık yönleri bulunmaktadır. Öte yandan karmaşık bir olguyu anlamaya yönelik adımların basit olması gerektiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Arka Plan: Siyasal Katılımın Tarihsel Yokluğu

Türk siyasal kültürü üzerine çalışan siyaset bilimi öğrencileri arasında Türk siyasal kültürünün katılım açısından "fakir" olduğu üzerinde neredeyse fikir birliği bulunmaktadır. Siyasal katılımın düşük düzeyinin birinci nedeninin Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan "güçlü devlet" geleneği olduğu düşünülmektedir. Güçlü devlet, Mardin'in 1973 tarihli[1] çalışmasında belirttiği üzere "merkez-çevre" arasındaki güç çatışmasında merkezi elitlerin çevreyi kontrolünün ya da seçkinlerin başka bir kesiminin formel demokrasiye geçiş sürecinde kitle hareketliliğini sağlama

[1] Şerif Mardin, "CenterPeriphery Relations: A Key to Turkish Politics", E. Akarli ve Gabriel Ben Dor (der.) *Political Participation in Turkey* içinde , İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1975, s. 15

hedefinin bir aracı olabilir. Her durumda, siyasal katılım güçlü devletin izin verdiği ölçüde gerçekleşen bir olgu olarak algılanmaktadır.

Türkiye'de siyasal katılımın başlangıcı olarak 1950'de demokrasiye geçişle beraber artan parti rekabetinin özellikle kırsal kesimdeki dikey ağları hareket geçirmesi alınmaktadır[2]. Seçimi kazanmak için gereken oylar patronaj mekanizmaları aracılığıyla kazanılmış olsa da vatandaşlar oy verme marifetiyle seçmenlere dönüşmüşlerdir[3]. Aynı yıl yayınlanan çalışmasında Özbudun yaptığı makro düzeydeki analizde seçime katılım olarak tanımladığı siyasal katılımın başlıca tetikleyicisinin ülkenin yaşadığı hızlı sosyoekonomik değişim olduğunu tespit etmiştir. Öte yandan, 1969 seçimlerinde gelişmiş bölgelerde oy verme davranışının düşmesini de "oy verme" haricinde katılım biçimlerinin gelişmesine bağlamaktadır[4]. Kalaycıoğlu 1974'te derlenmiş bir saha araştırmasının verilerini kullanarak Türkiye'de erkeklerin, yüksek sosyoekonomik statüye sahip olanların, kitle iletişim araçlarını düzenli olarak kullananların ve siyasal etkinlik duygusuna sahip olanların daha fazla siyasete katıldıklarını göstermiştir[5]. Aynı yazar oy vermenin görece küçük yerleşim birimlerinde yaşayanlarda daha yaygın olduğunun da altını çizmektedir[6]. Dolayısıyla Türkiye'de 1950-1970 döneminde filizlenen siyasal katılımın temel belirleyicileri demokrasiye geçişin yarattığı fırsat alanı, sosyal hareketliliğin tetiklediği siyasal modernleşme ve kentleşmenin sağladığı olanaklarla yakından ilişkilidir.

Türk siyasal tarihinde siyasal katılım açısından benzersiz bir dönem olan 1970'lerde ise özellikle oy verme dışındaki örgütlenme, siyasal tartışma ve benzeri siyasal katılım biçimlerinin yoğun şekilde kullanılmaya başlandığı gözlenmiştir. Öte yandan 1961 Anayasası'nın da sağladığı özgürlükçü siyasal düzenin yarattığı baskının siyasal sistem tarafından içselleştirilmemesinin öncelikle siyasal istikrarsızlığa, sonrasında ise sokaklarda yaşanan çatışmalara dönüştüğü yönünde bir kanı bulunmaktadı[7].

Dolayısıyla 1982 Anayasası'nın tasarladığı siyasal sistem siyasal katılıma ket vurmaya yönelik çok sayıda tedbir içermiştir. 1980 öncesi siyasal istikrarsızlık sorunuyla mücadele etmeye kararlı siyasal mühendislik çabası yürütme erkini diğer erkler aleyhine güçlendirmeyi tercih etmiştir. Meclis ve yargı sistemi meşruiyetini temsiliyeti son derece sorgulanabilir bir seçim sisteminden zaferle çıkmaktan alan

---

[2] Sabri Sayarı, "Some Notes on the Beginnings of Mass Political Participation", E. Akarli ve Gabriel Ben Dor (der.) *Political Participation in Turkey* içinde, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1975, s. 126

[3] Sayarı, "Some Notes on the Beginnings of Mass Political Participation", s. 128-133

[4] Ergun Özbudun, "Sosyo-Ekonomik Gelişme ve Siyasal Katılma", *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi* içinde, Ed.: E.Kalaycıoğlu-A.Y. Sarıbay, İstanbul: Beta, [1975] 1986, s. 493

[5] Ersin Kalaycıoğlu, "Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği", E. Kalaycıoğlu ve A.Y. Sarıbay (der.) *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi* içinde, İstanbul: Beta, [1979] 1986, s. 523

[6] a.g.e.

[7] A. Çarkoğlu ve E. Kalaycıoğlu, *Turkish Democracy Today*, New York: Tauris, 2007, s. 89

iktidar partisinin neredeyse emri altına alınarak merkezi yönetim güçlendirilmiştir. Örgütlenme olanakları sınırlandırılmış ve devlet denetim ve iznine tabi kılınmıştır. Böyle bir siyasetsizleştirme çerçevesinde, siyasal katılım oy vermeye indirgenmiş ve siyasal güce erişim Kalaycıoğlu'nun[8] "neo-Hamidiyen" olarak adlandırdığı "lider ve yakın çevresi ağırlıklı, şahsi, modern bir bürokratik yapı içinde geleneksel idare ilkeleri" çerçevesinde mümkün hale gelmiştir[9].

Her ne kadar 12 Eylül rejiminin öngördüğü siyasal sistem siyasal ve ekonomik istikrarı hedeflemekteyse de kısa vadede başarısız olduğu görülmektedir. Özellikle 1990'larda ülkenin siyasal sistemi sürekli istikrarsızlık yaşamış, yüksek enflasyonun yanı sıra neredeyse periyodik ekonomik krizler siyasal parti sisteminin yüksek parçalanmışlık ve seçmen kayganlığıyla karakterize edilmesiyle sonuçlanmıştır. Ekonomik krizlerin yanı sıra ülkenin acil sorunları haline gelen terör ve siyasal İslamla mücadeledeki başarısızlık, vatandaşların geleneksel siyaseti bir çözüm olarak görmemelerine yol açmıştır[10].

Yukarıda tasvir edilen tarihsel arka plan Türkiye özelinde siyasete katılımın her boyutunun neden zayıf kaldığını açıklayıcı bir rol oynamaktadır. Her zaman var olan güçlü devlet, sosyal ve siyasal hareketliliği karşılamakta yetersiz kalan siyasal altyapı ve siyasetsizleştirmeyi amaç edinmiş toplumsal mühendislik çabası siyasetin olanaklarına kayda değer bir kısıtlama getirmektedir. Öte yandan sık sık yaşanan ekonomik krizler, sürekli yıpranan ve kaybolan orta sınıf ve hem siyasal kurumlara hem bireylere karşı duyulan yüksek şüphecilik katılımın talep boyutuna da ket vurmaktadır.

Karşılaştırmalı istatistiklere bakıldığında Türkiye'de siyasal ve sivil katılımın son derece düşük olduğu görülmektedir:

- Türkiye'de herhangi bir derneğe üye olanların oranı sadece yüzde 7'dir;
- Siyasetle ilgilendiğini söyleyenlerin oranı yüzde 31'dir;
- Toplantı ya da mitinglere katılanların oranı yüzde 5'in altındadır;
- Milletvekillerine güvendiğini söyleyenlerin oranı yüzde 28;
- İnsanların genel olarak güvenilir olduğunu düşünenlerin oranıysa yüzde 11'dir[11].

Söz konusu istatistikler Türkiye'de diğer ülkelere kıyasla siyasal katılımın ne kadar zayıf olduğunu göstermektedir. Bu siyasal kültür içerisinde "genç" olarak tanımlanan kitlenin siyasetle ne derece ilgilendiği bir sonraki bölümde tartışılacaktır.

---

[8] Ersin Kalaycıoğlu, "1960 Sonrası Türk Siyasal Hayatına Bir Bakış: Demokrasi Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar", *Tarih ve Demokrasi: Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan* içinde, İstanbul: Cem, 1992, s. 113-115

[9] A.g.e.

[10] Ersin Kalaycıoğlu, , "Türkiye'de Demokrasi'nin Pekişmesi: Bir Siyasal Kültür Sorunu", Serap Yazıcı, Kemal Gözler, Fuat Keyman (der.) *Özbudun'a Armağan / Essays in Honor of Ergun Özbudun* içinde, Ankara: Yetkin Yayınları, 2008 (Cilt I: Siyaset Bilimi), s. 252.

[11] A.g.e., 253-260

Türk Gençliği ve Katılım: Sayıların Anlattıkları

Her ne kadar genç adı verilen kitle Türkiye nüfusu içerisinde kayda değer bir orana ulaşsa da (Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2007 nüfus verilerine göre toplam nüfusun yüzde 17'si 15-24 yaş dilimlerinde yer almaktadır), Türk gençliğini sosyolojik ve siyasal açıdan tartışmaya çalışan saha çalışmaları sınırlıdır. İbrahim Armağan ve arkadaşlarının 1979 yılında ilkini gerçekleştirdiği, daha sonra 1997 ve 2002'de tekrarlamış olduğu ve gençlerin önem verdiği değerleri göstermeyi amaçlayan çalışma bir kenara bırakılırsa; Konrad Adenauer Vakfı tarafından desteklenen ve saha çalışması İMV-SAM tarafından yürütülen "Suskun Kitle Büyüteç Altında" adlı çalışma Türk gençliğinin sosyolojik ve siyasal bir fotoğrafını çekmeyi amaçlayan ilk kapsamlı saha araştırmasıydı[12]. 1999 yılında ARI Hareketi ve International Republican Institute tarafından yürütülen "Türk Gençliği ve Katılım" saha araştırmasının amacıysa Türk gençliğinin siyasal ve sivil katılım davranışlarını keşfetmekti. ARI Hareketi ileride daha detaylı değinilecek bu çalışmayı 2003 ve 2008 yıllarında tekrarlamıştır[13]. 1998 ve 1999 yıllarında yapılan bu saha araştırmalarını gençliği tüketici olarak tanımlamayı amaçlayan Milliyet (2002) ve TNS Piar- Sabah (2006) çalışmaları takip etmiştir.

2005 sonrasında gençlik konulu saha araştırmalarının sayısının kayda değer oranda arttığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde sadece Türkiye temsili değil, belirli bölgelerde yürütülen çok sayıda saha araştırması Türk gençliğinin çok boyutlu resmini çizmeye çalışmıştır. Ne yazık ki elimizde bir "Türkiye Gençlik Araştırmaları Bibliyografyası" bulunmadığından "rastlayabildiğimiz" çalışmalar hakkında kısa bir bilgilendirme yapmak yararlı olacaktır:

- 2004'te 27 üniversitede 2200 öğrencinin katılımıyla yürütülen "Üniversite Gençliği Değerler Araştırması" katılımcıların gelecek beklentileri ve sahip oldukları sosyal ve psikolojik değerleri keşfetmeyi hedeflemektedir[14].
- Türk Sosyal Bilimler Derneği tarafından yürütülen "Türk Gençliği Konuşuyor"[15] çalışması 2004-2005 yıllarında Türkiye'nin 12 ilinde 60 okulda 4545 orta öğretim öğrencisinin katılımıyla gerçekleşti. Çalışma bir lise öğrencilerinin bir dizi değerinin yanı sıra Avrupa Birliği hakkında beklenti ve algılarını da tartışıyor.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Araştırmaları Merkezi 2006 yılında 15-24 yaş arasındaki 1014 gencin katılımıyla yürüttüğü yüzyüze anket çalışmasında

[12] Bundan sonra "Suskun Kitle" adıyla anılacak çalışmaya şu internet adresinden ulaşmak mümkündür: http://www.konrad.org.tr/index.php?id=141

[13] ARI Hareketi'nin yürütmüş olduğu bu çalışmalara http://www.ari.org.tr/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=3&id=61&Itemid=83 adresinden ulaşmak mümkündür.

[14] "Üniversite Gençliği Değerler Araştırması" TESEV internet sitesinden ulaşılabilir durumdadır: http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Universite%20Gencligi.pdf

[15] "Türk Gençliği Konuşuyor" araştırmasına www.yasamadair.org/Texts_TR/Gencligin_ABye_Bakisi.doc ve http://www.milliyet.com.tr/2005/09/14/guncel/agun.html internet adresinden ulaşılabilir.

gençlerin sivil toplum etkinliklerine katılımları, tüketim alışkanlıkları ve sahip oldukları değerler araştırılmıştır[16].

- 2007 yılında Forum İstanbul, Türkiye'deki 24 ildeki 37 üniversite öğrencisiyle "dağıt-topla" yöntemiyle bir çalışma yürütmüştür. 930 öğrencinin yanıtladığı anket çalışmasında gençlerin siyasal katılım davranışlarının yanı sıra bazı tüketim biçimleri de sorgulanmıştır[17].
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program-UNDP) 2008 yılı "İnsani Kalkınma" raporunu gençlik konusuna ayırmıştır. Rapor kapsamında yürütülen "Gençliğin Durumu" Araştırması 12 ilde 15-24 yaş dilimindeki 3227 gencin katılımıyla 2007 yılı içerisinde tamamlanmıştır. Araştırma çalışması çerçevesinde gençlerin sivil ve siyasal yaşama katılımları ve yaşamdan beklentileri tartışılmıştır[18].
- METROPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi 2006 ve 2008 yıllarında "Üniversite Gençliği Araştırması" başlığını taşıyan iki araştırma yürütmüştür. 26 üniversitede okumakta olan 1508 öğrencinin katılımıyla tamamlanan araştırma çalışması gençlerin yaşamdan beklentileri, siyasi yaşama yaklaşımları ve oy verme eğilimlerini araştırmıştır[19].
- 2008 yılında yürütülen bir kamuoyu araştırmasında Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı 18-35 yaş arası kentsel gençliği temsil eden 748 kişilik bir örneklem büyüklüğüyle "Türkiye'de Gençlik, Gönüllülük ve Sosyal Sermaye" konusunu araştırmıştır. Bu araştırma gençlerin gönüllülük faaliyetlerine katılımının önündeki engelleri sorgulamaktadır[20].
- Son olarak, Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasi Araştırmalar Vakfı (TÜSES) 16-29 yaş diliminde Türkiye'nin kentsel bölgelerinde yaşayan 1203 genç ile 2007 yılında bir kamuoyu araştırması gerçekleştirmiş ve gençlerin siyasal yaşama katılımlarını araştırmıştır[21].

Yukarıda kısaca özetlenen gençlik araştırmalarının haricinde de bazı bölgesel ve ulusal araştırma çalışmalarının yürütüldüğü bilinmektedir ancak bu araştırmalara ulaşmak mümkün olmamıştır. Kısaca değerlendirilen araştırmaların çoğunun örneklemlerinin kısıtlı olduğu (kentsel ya da bölgesel araştırmalar gibi), gençlik durumunun yaş tanımında uzlaşma olmadığı (18-24, 18-34, 16-29 gibi farklı yaş dilimleri kullanılmaktadır)

[16] Gençlik Araştırmaları Merkezi'nin "İstanbul Gençliği STK üyeliği fark yaratıyor mu?" başlıklı araştırmasına http://genclik.bilgi.edu.tr/docs/istanbulstkuyeligigenclik.pdf adresinden ulaşılabilir

[17] Forum İstanbul'un araştırmasına ulaşılabilecek internet adresi: http://www.hedef2023.org/arastirma.asp

[18] UNDP 2008 İnsani Kalkınma Raporu'na kurumun internet sitesinden erişilebilmektedir: http://www.undp.org.tr/publicationsdocuments/NHDR_en.pdf

[19] METROPOLL "Üniversite Gençliği" Çalışmasına aşağıdaki internet adresinden ulaşılabilir: http://www.metropoll.com.tr/upload_doc/DE_SIYASAL_DURUM_ARASTIRMASI_(BASORTUSU_YASAGI)_OCAK-2008.ppt

[20] "Türkiye'de Gençlik, Gönüllülük ve Sosyal Sermaye" araştırması sonuçlarına kurumun internet adresinden ulaşılabilir: http://www.tegv.org/cme/articlefiles/196-TEGV_Gonulluluk_Arastirmasi_Sunumu.pdf

[21] TÜSES araştırmasına http://www.sodev.org.tr/genclik/AnketCalismasi.pdf internet adresinden ulaşılabilir.

ve içeriklerinde ortak noktaların sayıca az olduğu da göz önünde tutulması gereken noktalardır. Çalışmaların bir kısmı kendi aşamaları arasında süreklilik arz etmekteyken –ARI Hareketi 1999, 2003 ve 2008 örneğinde olduğu gibi–) diğerleri arasında ortak soruların sorulmasına pek rastlanmamaktadır. Bu durum da Türkiye'nin en önemli zenginliği olduğu öne sürülen gençliğin ve ona yön veren dinamiklerin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Bizim araştırma sorunsalımız açısından sayılan araştırmaların pek azı siyasal katılım konusuna önem vermektedir. ARI Hareketi'nin bütün araştırmaları, TÜSES araştırması, Forum İstanbul araştırması ve kısmen de olsa Metropoll araştırması siyasi katılım boyutlarını özellikle sorgulayan araştırma çalışmaları olarak ön plana çıkmışlardır. Dolayısıyla Türk gençliğinin siyasal katılımını detaylı tartışmak isteyen araştırmacıların başvurabileceği ve zamansal karşılaştırma yapabileceği araştırma çalışmalarının sayısı da sınırlı kalmaktadır. Türkiye'de gençlik konusunda görgül çalışma yapmaya duyulan ilginin artması zaman içerisinde bu kısıtlamanın kalkabileceği umudunu vermektedir.

Siyasi Katılımın Belirleyicileri: Sayısal Analizler

Biraz önce belirtildiği üzere Türk gençliğinin siyasal katılımı konusunda bilgi üreten çalışma sayısı fazla değildir ve ARI Hareketi çalışmaları bu konuda süreklilik arz eden ender çalışmalardan biridir. Bu nedenle ARI Hareketi'nin "Türk Gençliği ve Siyasal Katılım" araştırmalarının sonuçları gençlerimizin siyasetten ne kadar uzakta olduğuna dair önemli bir bilgi vermektedir. Aşağıda yer alan tablo gençlerin siyasal katılımın son 10 yılda ne yönde değiştiğini göstermektedir:

Yapanların Yüzdesi			
Oy Kullanmak	61.5	52.6	48.0
Bir siyasi partinin gençlik koluna üye olmak	10.0	8.3	9.0
Bir siyasi partiye gençlik kolları dışında üye olmak	6.0	3.5	4.1
Bir siyasi partinin veya adayın seçim kampanyasında ev ev tanıtım yapmak			
Bir siyasi partinin veya adayın seçim kampanyasında tanıtım broşürü dağıtmak			
Yaşadığınız şehir veya mahalledeki herhangi bir sorunla ilgili yetkili belediye veya benzeri mercilere dilekçe yazmak			
Sizi doğrudan ilgilendiren bir sorunla ilgili yetkili belediye veya benzeri mercilere dilekçe yazmak			
Herhangi bir toplu yürüyüş eylemine katılmak			
Herhangi bir boykot eylemine katılmak			
Internet üzerinde gerçekleştirilen bir protesto eylemine katılmak			
Siyasi partiler dışında siyasetle ilgili bir sivil toplum örgütüne üye olmak			

Tablo 4 – Gençlerin Katılımı: 1999-2008

Oy kullanmak gençler arasında en yaygın olan siyasal katılım biçimi olarak ön plana çıkmaktadır. 1999 yılında yüzde 62, 2003'de yüzde 53 olan bu oran 2008'de yüzde 48 olarak ölçülmüştür. Gençlerin geleneksel (konvansiyonel) siyasal katılım konusunda pek aktif olmadıkları da yukarıdaki tabloda görülmektedir. Herhangi bir siyasi partinin gençlik koluna üye olanların oranı 1999'dan 2008'e değişmemiş ve yüzde 10 civarında kalmıştır. Benzer şekilde siyasi partiye gençlik kolları dışında üye olmak yüzde 4-6, seçim kampanyasında aktif rol oynamak yüzde 5 civarındadır.

Siyasi katılım literatüründe konvansiyonel olmayan katılım adı altında tanımlanmış olan toplu dilekçeye imza atmak 1999 araştırmasında tercih edilen bir yöntem olmasına karşın son dönemde bu tür bir etkinliğe katıldığını belirtenlerin oranı yüzde 10'un altına inmiştir. Yine konvansiyonel olmayan katılım olarak tanımlanan toplu yürüyüş veya boykot eylemine katılanların oranı da yüzde 10 civarında kalmıştır. Gençlerin internete erişimlerindeki kayda değer artışa karşın internet üzerinde gerçekleştirilen protesto eylemlerine katılım sadece yüzde 7 civarındadır. Gençlerin sivil toplum kuruluşlarına üyelik oranlarının da değişmediği yukarıda görülmektedir. Siyasi partiler dışında siyasetle ilgili bir sivil toplum örgütüne üye olanların oranı sadece yüzde 4'tür. (ARI Hareketi, 2008).

Türk gençlerinin siyaset konusundaki ilgisizliği diğer araştırma çalışmalarında da açıkça görülmektedir. Metropoll araştırmasına göre üniversite öğrencilerinin sadece yüzde 20'si siyasete girebileceğini söylemektedir (slayt 41). Forum İstanbul çalışması gençler arasında herhangi bir siyasi partiye üye olduğunu belirtenlerin oranı yüzde 9 olduğunu göstermektedir (slayt 8). Bilgi Üniversitesi'nin İstanbul gençliğini temsil eden araştırmasına katılanların sadece yüzde 1'i herhangi bir siyasi partiye üye olduklarını belirtmiştir. UNDP'nin "İnsani Gelişmişlik" Raporuna göre gençler arasında siyasi partiye üye olduğunu söyleyenlerin oranı yüzde 5'tir (2008, s.79). TÜSES (2007) çalışması aktif ya da pasif herhangi bir şekilde siyasi partiye üye olanların oranının yüzde 4 olduğunu göstermektedir.

Yapılan bütün saha çalışmalara gençlere siyasete katılımının son derece düşük olduğunu gösterirken, hangi gençlerin siyasete katılmaya daha eğilimli olduklarını sorgulayan bir dizi analiz de yapılmıştır. ARI Hareketi'nin 1999 çalışmasında derlenen verileri kullanarak yaptığımız analizde (2001) gençlerin siyasal katılımını "konvansiyonel", ve "konvansiyonel olmayan" olarak boyutlara ayırmış, bu boyutlardan yola çıkarak görece türdeş katılım alt kümeleri oluşturmuştuk. Konvansiyonel olmayan siyasal katılım kümesinde yer alan gençlerin daha çok yüksek eğitimli, öğrenci ya da çalışmakta olan ve kayda değer oranda erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bu küme gençlerin yüzde 11'ini oluşturmaktadır. Öte yandan konvansiyonel siyasal katılım kümesinde yer alan yüzde 9'luk kesim ise daha çok çalışmakta olan, kırsal kesimde yaşayanların daha fazla yer aldığı, 18-23 yaş diliminde yoğunlaşmış gençlerden oluşmaktadır. Her iki katılım boyutunda da yer almayan yüzde 80 oranındaki kesim ise düşük eğitimli ve çalışmayan (ev kadını ya da öğrenci) gençlerden

oluşmaktadır[22]. Çalışmamızın sonuç paragrafında siyasi katılımın yüksek eğitimli, çalışan ya da öğrenci gençlere münhasır bir davranış olduğunu; gençlerin sahip olduğu değerlerin geleneksel ya da modern olmasının bu gençleri konvansiyonel ya da konvansiyonel olmayan katılıma yönlendirdiğini söyleme ihtiyacı duymuştuk[23].

Aynı yayında Türk gençlerinin siyasi katılımının boyutlarını ve katılımın belirleyicilerini keşfetmeye çalıştığını belirterek yer alan Çarkoğlu, gençlerin katılım boyutlarını a) kampanya faaliyeti ve parti üyeliği, b) siyasi olmayan gönüllü kuruluş üyeliği, c) siyasi gönüllü kuruluş üyeliği, d) protesto davranışı ve e) oy ve dilekçe verme davranışı olarak belirlemiştir[24]. Çarkoğlu'nun analizlerinden çıkardığı başlıca sonuçlar gençlerin sosyoekonomik statüleri arttıkça kampanya faaliyetleri ve parti üyeliğinin yanı sıra gönüllü kuruluş üyeliğine katılımlarının arttığına işaret etmektedir. Öte yandan devlet kurumlarına güven derecesi arttıkça kampanya ve parti üyeliği artmakta, buna karşılık protesto davranışı türü katılım azalmaktadır. Erkekler her katılım türünde kadınlardan daha fazla etkinlik göstermektedi[25].

Yukarıda bahsedilen çalışmanın devamı olarak 2003 yılında Katıl ve Geleceğini Yarat adlı kitapta yayınlanan çalışmamızda 1999-2003 yılı verilerini karşılaştırmıştık. Elimizdeki rakamların dört yıl öncesinde olduğu gibi "gençlerin katılmadığını" gösterdiğini vurguladıktan sonra katılımın boyutlarını ve belirleyicilerini keşfetmeye yönelik bir çalışmamızı sunmuştuk. Saha çalışması verileri bir önceki araştırmadaki gibi "konvansiyonel" ve "konvansiyonel olmayan" katılım boyutlarının yanı sıra dilekçe verme davranışının da farklı bir katılım boyutu olarak ayrıştığını ortaya koymuştur. İstatistiksel analizler erkeklerin, dindarlık derecesi yüksek olan ve gençlerin ve siyasi yelpazede sağ uca yakın konumlandırılanların daha fazla konvansiyonel katılıma yöneldiklerini ortaya çıkarmıştır. Öte yandan bu tür katılım öğrenciler için cazip değildir. Bu açıdan konvansiyonel katılımın toplumun gelenekçi kesimlerinden talep gördüğünü söylemiştik[26]. Öte yandan konvansiyonel olmayan siyasal katılıma baktığımızda eğitim, sosyoekonomik statü ve etnik köken (Kürtçe konuşmak) konvansiyonel olmayan katılımı tetiklemektedir. Ayrıca devlet kurumlarına güven arttıkça gençler konvansiyonel olmayan katılımdan uzatmaktadır. Bu resmi de konvansiyonel olmayan katılımın gençlerin "isyankar" kesimlerinde daha fazla yaygın olduğunun bir kanıtı olarak yorumlamıştık[27].

---

[22] Emre Erdoğan, "Türk Gençliği ve *Siyasal Katılım* Boyutları Bir *Katılım* Endeksi Denemesi", *Katıl ve Geleceğini Yarat içinde*, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları, 2001, s. 21-22

[23] A.g.e., s. 26

[24] Ali Çarkoğlu, "Türk Gençliği ve Siyasal Katılım", *Katıl ve Geleceğini Yarat*, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları, 2001, s. 52-57

[25] A.g.e., s. 56-60

[26] Emre Erdoğan, "Türk Gençliği ve Siyasal Katılım: 1999-2003", *Katıl ve Geleceğini Yarat II* içinde, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları, 2003, s. 36

[27] A.g.e., s. 43

Değindiğimiz sınırlı sayıdaki niceliksel çalışma Türk gençleri arasında siyasi katılımın neredeyse rastlanmayacak kadar ender olduğunu ortaya koymaktadır. Rakamlar değişse de siyasi katılım gösterenlerin oranı yüzde 10'u geçmemektedir. Öte yandan siyasi katılım erkekler, öğrenciler ve görece yüksek gelire sahip olanlara münhasır bir etkinlik alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızın sonraki bölümlerinde katılmama konusundaki bu kuralın istisnalarını inceleyeceğiz.

Olasılıksızlığı Aramak

Gerek Türk siyasi kültüründe siyasi katılımın düşük yaygınlığı, gerekse de gençlerin siyasal katılım konusundaki isteksizliği, ülkemizde siyasete aktif olarak katılan gençlere rastlamanın neredeyse olasılıksız olduğunu göstermektedir. En iyimser saha çalışmaları bile gençler arasında siyasi yaşama katılanların oranını yüzde 10'un üzerinde gösterememektedir. Yapılan istatistiksel analizler gençlerin siyasal katılımının bir dizi demografik-cinsiyet ve yaş- ya da sosyoekonomik-gelir ve eğitim- faktör tarafından etkilendiğini göstermiştir ancak bu araştırmalar gençlerin neden katıldığı sorusuna tam bir yanıt vermiş sayılmazlar.

Öte yandan gençlerin siyasete katılmamaları konusunda benzer geçerlilik derecelerine sahip bir dizi açıklama da getirilmiştir. Daha önce bahsetmiş olduğumuz devletin istisnai yeri, 1980 rejiminin "siyasetsizleştirme" çabası ve 1990'larda yaşanan bir dizi gelişmenin gençler arasındaki yabancılaşmayı tetiklemesi gibi faktörler gençleri siyasi katılımdan uzak tutmaktadır.

Türk demokrasisinin kalitesinin yükselmesi anayasal ve yasal değişikliklerin yapılmasının yanı sıra siyasi ya da sivil her türlü katılımın teşvik edilmesinden geçmektedir. Her yüz kişiden sadece 10'unun siyasi etkinliklere katıldığı bir yönetimin sürdürülebilir bir demokrasi olması neredeyse olanaksızdır. Siyasete katılımın seçimlerde oy vermeye indirgendiği bir demokrasi anlayışı vatandaşların ülke yönetiminden dışlanmasına ve siyasal anominin yaygınlaşmasına yol açacaktır.

Dolayısıyla Türk demokrasisinin kalitesi hakkında kaygılar taşıyan herkes için gençlerin siyasetten neden uzak durduklarını anlamak ve siyasete gençlerin katılımını teşvik etmek önem taşımaktadır. Yukarıda kısaca değindiğimiz sayısı gittikçe artan saha çalışmaları bu çabanın öneminin benimsendiğine işaret etmektedir. Öte yandan bizim ve Çarkoğlu'nun istatistiksel modellere dayanan açıklama girişimleri de nedensel ilişkilerin daha iyi kavranmasına yönelik adımlar olarak algılanmalıdır.

Anlama çabası içerisinde yapanlarla yapmayanlar arasındaki istatistiksel farklara odaklanmak ve çok sayıda bağımlı değişkenle siyasal/sivil katılım arasında anlamlı ilişkiler bulmak göz ardı edilmemesi gereken bir yöntemsel tercihtir. Öte yandan, siyasete katılım sürecini anlamak amacıyla katılanlara odaklanmak ve test edilebilir hipotezler üretmeyi hedeflemek de denenmesi gereken bir araştırma girişimidir. Türkiye'de gençlerin siyaset katılımını herhangi bir siyasi partinin gençlik kolla-

rında faaliyet gösteren gençler üzerinden anlamaya çalışmamız da bu tür bir girişim olarak okunmalıdır.

Türkiye Ekonomik Sosyal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) tarafından yürütülen "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" çalışması çerçevesinde gençlerin katılımıyla gerçekleştirilen odak grup tartışmalarının dökümleri, gençleri siyasete katılımını tetikleyen faktörlerin ve siyasi katılım süreçlerinin neler olduğunu anlamamızı sağlayacak saha verilerini oluşturmaktadır. Söz konusu odak grup tartışmaları analiz edilerek herhangi bir genci siyasete dahil olmaya iten faktörler konusunda bazı hipotezler geliştirilmeye ve gençlerin ortak siyasal katılım öyküsü oluşturulmaya çalışılacaktır.

TÜSES araştırma ekibi araştırma çalışması çerçevesinde 2008 yaz ve sonbahar aylarında çok sayıda odak grup tartışması düzenlemiştir. Biz analiz çalışmamızı sadece merkezi/ana akım siyasi partilerde (AKP, CHP, DP ve SP) ve MHP'nin gençlik örgütü olarak vazife gören Ülkü Ocakları'nda etkinlik gösteren gençlerle sınırlamayı tercih ettik. Bu yöntemsel tercihin altında merkez/ana akım siyasetiyle alternatif siyaset arasında önemli yapısal farklılıklar olduğunu varsaymamız yatmaktadır. Merkez/ana akım siyasi partileri herkese hitap eden (catch-all) partiler olmak ve parti mekanizmasına girişte ideolojik bile olsa herhangi bir engel bulundurmamak zorundadır. Dolayısıyla bu partilerin çekim güçlerinin ortalama bir genç için sınırlı bir varyansa sahip olduğunu varsayabiliriz. Öte yandan etnik ya da ideolojik kadro partilerinin giriş engelleri dahil olmak isteyenler için önemli bir işlem maliyeti oluşturmaktadır. Doğal olarak merkez/ana akım partilerin de giriş engellerine sahip olduğunun farkındayız ve analizimizin bir kısmı bu giriş engelleri üzerinde yoğunlaşacaktır. Ancak söz konusu merkez/ana akım partiler olduğunda giriş engellerinin yarattığı işlem maliyetinin kadro partilerine göre daha kısıtlı olduğunu varsaymaktayız[28].

Odak grup tartışmalarının analizinde elimizdeki hipotezlerini test etmemizi sağlayacak tümdengelimsel bir yöntem yerine okudukça öğrenmeyi ve nihai analizde test edilebilir hipotezler türetmeyi amaçlayan bir okuma tercih ediyoruz. Gençlerin siyasi katılımı konusunda üretilmiş hipotezleri test etmek bilim metodolojisi açısından daha "sağlamcı" bir yol olabilirdi ancak daha önce bahsettiğimiz istatistiksel saha çalışması verilerinin gösterdiği üzere olasılığı 0'a yakın olan bir olguyu, yani gençlerin siyasete katılımını araştırırken bu tür yöntemsel sağlamlığın bilgi birikimimize katkısı sınırlı olabilirdi. Bu nedenle gençlerin siyaset katılımını siyasete katılmış gençlerden öğrenmeyi ve bu öykülerden anlamlı ortaklıklar taşıyan bir kurama yönelmeyi ummak Türkiye özelinde daha gerçekçi bir tercih olarak gözüktü. Doğal olarak her yöntemsel tercih çıkarımlarının ha-

[28] Siyasi partilerin gelişimi ve yapısal özellikleri için önemli iki kaynak için bkz. Peter Mair, *Party System Change: Approaches and Interpretations*, Oxford University Press, Oxford, 1998; Ergun Özbudun ve Levent Kılıç, *Türk Siyasal Hayatı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003.

talarının bir kısmına kayda değer katkıda bulunacaktır. Yöntemsel tercihlerin çıkarımlar üzerindeki hatalarının bu konuda yapılacak diğer çalışmalarla giderilebileceğini umuyoruz.

Yaptığımız analiz çalışmalarında yöntem olarak Türkçeye "Temel Teori" olarak çevrilen "Grounded Theory Methodology/GTM" yöntemini kullanmaya çaba gösterdik. GTM, sistematik olarak toplanan verilerden sistematik olarak bir kuram üretmeye yönelen tümevarımsal bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Basitçe özetlenecek olursa, GTM sürecinde araştırmacı veri toplama sürecinde elindeki metinleri tekrarlayarak kodlar ve her yeni metinden öğrendiklerini kodlardan oluşan kuramsal şemasına ekler. Çalışma sonucunda kodlar arasındaki nedensel ilişkileri sergileyen bir kuramsal yapı elde edilmesi hedeflense de, başka çalışmalarda kullanılacak test edilebilir hipotezler üretilmesi de GTM sürecinin önemli çıktılarındandır[29].

TÜSES araştırma ekibi tarafından üretilen grup tartışması dökümleri NVIVO adlı yazılım kullanılarak analiz edilmiş ve kodlanmıştır. Çalışma yönteminin doğası gereği başlangıçta elde tutulan başlıklar başlangıçta öngörüldüğünden daha esnek ve daha kesişen içeriklere sahip olmuş ve aşağıda görüldüğü üzere zaman zaman başlıkla ilişkisiz kodlamalara da cevaz vermiştir. Yine de başlangıç kodlamasının yön göstericilik açısından katkısı olduğu görüşündeyiz.

Siyasi Katılım Motivasyonları

Aile ve Arkadaşlar

Odak grup çalışmalarına katılan gençlerin "neden siyasete katıldıkları" sorgulandığında aile en önemli itici faktörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. İdeolojik yelpazedeki yeri ne olursa olsun gençlerin yakın çevrelerinde siyaseten aktif birilerinin bulunması gençleri katılmaya iten ortak bir olgu olarak görülmektedir.

Gençlerin bazılarının birinci dereceden akrabaları şu anda faaliyette bulundukları siyasi partilerde etkin rol oynamaktadır:

> **YC1E:** Benim teyzem genel merkez kurucular kurulu üyesi, başbakanlıkta bayağı programı yazanlardan birisi. Onun girmesiyle zaten ailede bütün branşlara dağıldı herkes zaten. Annem bir yerde, kuzenim bir yerde, yönetimde aynı soyadından insanlar olmazdı o yüzden benim bir müddet beklemem gerekiyordu"-AKP

[29] GTM için kolayca ulaşılan bir internet sitesi http://www.groundedtheory.com/ aydınlatıcı olabilir. Türkçede bu konuda yayınlanmış en kapsamlı çalışma Türker Baş ve Ulun Akturan tarafından yayınlanan *Nitel Araştırma Yöntemleri, Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi* (2008) adlı yayındır.

YC3F: Ben 2001 yılında Beşiktaş ilçe gençlik kollarına üye olarak başladım. Ailem siyasetin içindeydi, annem Demokrat partili, DYP'li, ben annemle beraber girdim. Annem Beşiktaş ilçe kadın kolları başkanıydı, daha sonra il'de görev aldı".-DP

Öte yandan ailenin yetiştirme biçimi de gençlerin gözünde siyasete girmelerini teşvik eden bir faktör olarak algılanmaktadır:

YC9B: Ben söylediğim gibi çok politikayla iç içe olan, dededen CHP'li olan bir ailenin çocuğuyum ama onun dışında bir de çok politik olarak yetiştirdi ailem beni...- CHP
YC2E: Ben de öncelikle aile artı ortam dedi ya arkadaşlar, mesela kendimizi bildiğimizden beri hep öyle bir çevre içerisindeydik Mersin'deyken, akrabalar yine öyle mesela...-ÜLKÜ OCAKLARI

Her ne kadar aile bazen gençlerin siyasete girmesinin önünde engel olsa da, siyasete katılan gençlerin hemen hepsinin ailelerinden destek aldıkları açıkça görülmektedir. Hatta bu konuda aile arasında görüş ayrılıklarına da rastlanmaktadır:

YC9B: Annem kesinlikle karşı çıktı, çünkü annem çok korkuyordu 'aman kızım' falan diye ama babam çok daha realist bir insandı zaten, "eğer gerçekten, aç tüzüğünü oku" internetten de indirmişti, buyur, hani öyle CHP'liyim diye girilmez. Tüzüğü indirmişti babam, vermişti...-CHP

Ailenin yanı sıra yakın görülen arkadaşların ya da rol modeli olarak benimsenen bazı kişilerin de gençleri siyasete katılmaya davet ettikleri görülmüştür:

YC2C: Ben ortaokulu Anadolu lisesinde okudum, orada bir tane büyüğümüz vardı, onun üzerimde büyük emeği vardır. Onun anlatımları sonucunda MHP Ülkü Ocakları'nın vizyonunu, misyonunu tanıdım.-ÜLKÜ OCAKLARI
YC3A: ...daha sonra okuldan bir arkadaşım dedi ki "sen siyasete meraklısın, bizim de bir tanıdığımız var İstanbul gençlik kolları başkanını tanıyor, abimin arkadaşı". Ben de "tabii" dedim, zaten istiyordum bir siyasi partiye girmeyi, öyle başladı.-DP

Hatta internet üzerinden kurulan arkadaşlıkların da siyasete katılım aracı olduğunu anlatan katılımcılar bulunmaktadır:

YC3D: Ben internet üzerinden Google grupları takip ediyorum, bu gruptaki yazıları falan takip ediyorum. Oradan birisiyle tanıştım...- DP

Rol Modelleri

Özellikle siyasi parti liderlerinde kişilik bulan rol modellerinin gençleri o partide siyaset yapmaya davet edici rol oynadığı görülmektedir. Grup tartışmalarında bu konuda örneklerin tamamının sağ partilerde siyaset yapan gençlerden gelmesi söz konusu lider kültünün solda da geçerli olup olmadığını tartışma konusu kılmaktadır:

YC1B: Başbakan hapse girmiş, çıkmış, birşeyler olmuş filan, biliyorsunuz köylü figürü, Anadolu figürü, mesela ben Orduluyum, Fatsalıyım, o adam yalnız, bir taraftan çıkmış gelmiş ortada takılmış, çalışmış, etmiş, vs. benim gibi yaşamış bir adam. Sonra kader daha farklı bir yol çizmiş, şu olmuş, bu olmuş, şimdi başbakan olmuş."-AKP

YC3C: Ben o dönemde 18 yaşında bir şekilde Çiller figürü benim için çok önemli bir figürdü, çok güçlü bir karakter. Tansu Çiller'e hayranlıkla ben DYP'ye üye olacağım dedim".-DP

YC2E: Türk siyasetine gelmiş en büyük siyasetçi herhalde Alparslan Türkeş'tir, orada herkes hemfikirdir.-ÜLKÜ OCAKLARI

Gençlerin liderleri tanımlarken kullandıkları sözcükler onlarla lider figürü arasındaki ilişkinin niteliği konusunda ipucu vermektedir. Örneğin AKP katılımcısı genç Erdoğan'ın yaşam öyküsüyle kendi yaşamı arasında paralellik kurarken-kaderin çizdiği rol konusundaki görüşü akılda tutulmalı-Çiller'e hayranlık duyduğunu söyleyen genç "çok güçlü bir karakter" tanımlamasını kullanmaktadır. Ülkü Ocağı üyesi genç ise Türkeş'ten bahsederken "orada herkes hemfikirdir" diyerek bir dış referans aramaktadır.

İdealler, Dünya Görüşü

Öte yandan siyasete katılımın idealleri doğrultusunda kendi isteğiyle olduğunu söyleyenlerin sayısı sınırlı kalmıştır:

YC9A: ...CHP'de hep genç, daha doğrusu sorgulayan gencin ya da düşünen gencin hep bu parti çatısı altında olduğuna inanmışımdır, hani entelektüel kesim de diyebilirim buna...- CHP

YC1B: ...hükümeti seviyorum, başkanı seviyorum, böylece herşeyin daha güzel olacağını düşünüyorum. Dolayısıyla ne kadar güçlü bir teşkilat olursa o kadar güçlü bir hükümet, o kadar güçlü, ayakta duran bir Türkiye olacaktır. -AKP

YC9D: Çocukluktan beri siyasete belli bir ilgi duyuyordum, kendimce bunun nedenini toplumsallık, adaletsizliklere olan bir itiraz olarak adlandırıyordum. Bir şeyleri düzeltmek istedim çünkü küçük yaştan beri hissim buydu. -CHP

YC5C: Bilgiye sahip olması gerekir ki gerçekten ben siyasette çalışmam lazım, bu ülkeye, daha mühimi, daha genel, daha küresel düşündüğün zaman insanlığa faydalı olmam lazım demesi gerekir. -SP

Şaşırtıcı olmayarak gençlerin arasında siyasi partilerin dünyayı değiştirme aracı olarak işlev gördüğü pek düşünülmemektedir. Yukarıda bahsettiğimiz üzere herkese hitap eden merkez/ana akım siyasi partilerin böyle bir işlev taşıması da beklenmemelidir. Öte yandan katılımcıların bir kısmının bu sosyotropik bakış açısını taşıması üzerinde durulması ve ileride yapılacak araştırmalarda daha fazla sorgulanması gereken bir olgudur.

Çıkarlar, Beklentiler

Gençlerin özellikle de iktidar partisine katılımlarının "maddi çıkar" beklentisiyle olacağı düşünülebilir. Ancak grup tartışmalarından bu konuda özel bir vurgu gelmediği gibi, çıkar arayışında olmak negatif bir unsur olarak sunulmuştur. Siyasete katılan gençlerin en azından retorik düzeyde çıkardan çok ideale kendilerini konumlandırmak istediklerini söyleyebiliriz:

YC5C: Gençlik siyasete girdikten sonra da eğer ki oradan bir menfaat uğruna giriyorsa ciddi anlamda sorundur. Dışarıdan bir adamı partiye çağırdığınızda 'iş bulacak mısınız bana?' diye soruyor... –SP

YC3A: Hadi çevre için gel diyorum, "o zaman bir düşünelim" diyorlar. -DP

Daha önemlisi aktif siyaset yapan gençlerin diğer partilerde siyaset yapan gençleri "materyalist" olmakla suçladıkları da görülmektedir. Özellikle bu suçlama CHP üyesi gençlerden AKP üyelerine yönelik gelmektedir.

YC9B: ...Onların orada olma amacı ya maddiyat ya bir şekilde partinin desteklemesi, ya gidecek iş bulacak, babasının işi var o bağlanacak, bir kaçı da ya da bir bölümü, % 6-7'lik kesim de Tayyip Erdoğan'ın karizmatik liderlik dediğimiz, ona inanmış - CHP

YC9G: Bizim farkımız iktidar partisinden şu, iktidar partisinin gençlik yöneticileri görebildiğim kadarıyla profesyonel olarak siyaset yapan kişiler; ya bir belediyede ya bir belediye şirketinde bir yerlerde çalışıyorlar, ya da aileden bir şekilde maddi imkanları var. Bizim hepimizin, partiden herkesin bir koşturduğu iş var. -CHP

Yine de gençler aktif siyasetin kendilerine çevre kazandırdığını da inkar etmemektedirler. Bu çevre "Türkiye'nin her yerinde tanıdığı olmak" da olabilir.

YC1B: Bu sosyal çevrenin içinde olmak, vs. bize çok ciddi özgüven de kazandırıyor. Ben bugün Türkiye'nin neresine gidersem gideyim tanıdığım var. Mesela Gaziantep'de bir şey oluyor, hemen arıyoruz Gaziantep başkanını, bilgi alıyorum, ona soruyorum, benim adeta orada bir elim ayağım gibi bir şey -AKP
YC1A: Eskiden tişort giyerdim şimdi tişort giyemiyorum, çünkü hergün partiye gidiyorsunuz, artık o eski ekiple izole olduk, daha farklı bir ekiple, bir üst ekiple takılmaya başlıyorsunuz. Artıları inanılmaz, yani saysak bitmez -AKP

Ya da ekonomik kaynakları elinde tutan politikacılarla yakın temas halinde olmak da siyasi yaşama dahil olmanın getirdiği bir artı olabilir:

YC9B: Bence siyaseti bu şekline sokan politikacıların yansımasıdır bu gençler, yani politika dediğin şeyi ekonomiyi bir arada götüren bir politikacı topluluğu olduğu için sen o gence "gel, partide bir şey yapalım" dediğinde işi varsa elbette gelecektir. -CHP

Siyasi Katılım Engelleri

Öte yandan gençler siyasi katılım konusunda çok sayıda engelle karşılaştıklarını ve belki de bu engellere rağmen siyaset yaptıklarını düşünmektedirler.

Depolitizasyon-Aile

Gençlerin gözünde siyasete katılımlarının önündeki en önemli engel gençlerin depolitize olmasıdır ve depolitizasyonun en önemli sebeplerinden biri de ailelerin çocuklarını siyasetten uzak tutma çabalarıdır:

YC9D: Dolayısıyla değer yargılarının kökten değişmiş olması burada birincil etkendir, yani anne babalar tarafından 'sen ne yapacaksın orada, o sana para mı getirecek, sana ne faydası olacak?' yaklaşımı hem büyükler tarafından gençlere söyleniyor hem zaten gençlik içinde büyüdüğü toplumda bunu anlayarak, bunu sürekli duyarak büyüyor ve tamamen babasının, amcasının, annesinin, halasının modeli oluyor, küçük modeli. –CHP
YC3E: 80 sürecini yaşayan insanların çok fazla siyasete çocuklarının girmesi beklenemez; YC9D'nin dediği gibi benim bir arkadaşım anlattı, Boğaziçi politikayı kazanmış,.. annesi "oğlum sakın siyasete bulaşma" demiş. -DP
YC2E: ...bu sınıfın aslında müsebbibi ailedir. Aileler çocuklara al oğlum sana para, al oğlum sana imkan, işini yap. İstanbul'a geliyor çocuk, İstanbul'da okul kazanıyor yine al oğlum para, ama kimseye bulaşma, sen okuluna git. -ÜLKÜ OCAKLARI
YC5D: "Git güzel bir iş bul, okuldayken siyasete bulaşma, git güzel bir hatun bul, gir düzgün bir işe, memur ol, mühendis ol ama bulaşma. Bak biz 30 senemizi verdik" adam bunu diyor -SP

Gençlerin ailelerin bu bakış açılarını anlatırken 1980 öncesiyle ilgili üretilmiş algıları yeniden tekrarlamaları üzerinde durulması gereken bir olgudur. Gençlerin gözünde 1980 öncesi insanların öldüğü ve "yaşamların boşa harcandığı" bir dönemdir:

YC5B: ...O dönemde onbinlerce genç öldü, ardından ihtilal geldi. Bence bizim babalarımız yeniden evlatlarında bunu görmemek için bizi siyasetten uzak tuttular, yani gençleri siyasetten uzak tuttular. -SP

Gençlerin yaptığı bu vurguyu 1980 öncesi siyasi yaşamı yeniden tasvir etmeye yönelik siyasi kültürün orta vadede belirmiş sonuçlarından biri olarak okumamız mümkündür.

Ailenin gençleri siyasetten uzak tutmalarının yanı sıra gençlerin "materyalist" arayışlar içerisinde olmaları ve siyasetle ilgilenmemeleri de siyasete katılımın önündeki önemli engeller olarak sıralanmaktadır:

YC3C: Siyaseti, ülkeyi kendi seçimini yapabilecek, kendisi için değiştirebilecek bir olay olarak görmüyor, siyaseti sadece cebini doldurmak isteyen belli bir yaş üstü insanın yaptığı, ben kendi arkadaşlarımdan söyleyebilirim, "niye uğraşıyorsun, ne yapıyorsun?" iki tip soru geliyor hepimize "para alıyor musun?" yani en temel soru bu. "Ne boş işlerle uğraşıyorsun, ne çok vaktin var?" diyorlar. Siyaseti bilmiyor. -DP
YC5A: İşte statükonun ona koyduğu sınırlar içerisinde, statükonun belirlediği şekilde eğleniyor, statükonun belirlediği şekilde televizyon izliyor, gazeteyi ona göre okuyor. Yani oradan sıyrılıp da 'neler oluyor, bu ülkede neler oluyor, bugün mecliste nasıl yasalar çıkıyor, biz nasıl yaşıyoruz?' diye sormuyor. -SP

Ayrıca gençlerin bireyci değerlere sahip olması da siyasi katılımın önündeki engellerden biri olarak algılanmaktadır.

YC1A: Türkiye'yi kurtarmak desek herkes kendi başına kurtarmak istiyor, herkes kendi yöntemleriyle kurtarmak istiyor, ortak bir yöntem arayışı yok. Etrafını biraz katmama, kendisini öne çıkarma durumu var. -AKP
YC3B: Tamam siyasete katılmazsın da Türkiye'de genel olarak herkesi etkileyecek bir konuda bir fikir sahibi olabilirsin. Fakat bu da yok. Tamam o da olmasın, herhangi bir ideolojiye bağlılığın vardır, onu savunursun, o da yok. Sadece yemek, içmek, gezmek gençliği oluşmuş gibi bir durum var. -DP
YC2F: ... ihtilalden sonra Özal'a verilmesinden sonra gençliğin kapitalizme uygun hale getirilmesi sonucunda apolitik, babasının ekonomik durumundan bile bihaber, hiçbir önemi yok, harcamaya yönelik, fikir üretmeyen... -ÜLKÜ OCAKLARI

YC2E: ...adamın tek derdi tamamen finansal, iyi davranan iyi bir eşim, iyi bir param, iyi bir yalım olsun tamam bana yeter. -ÜLKÜ OCAKLARI
YC5A: Gençlik siyasete değil kendisini ve toplumsal olayları ilgilendiren herşeye uzaklaştı. Yani düşünmeyen, sorgulamayan bir gençlik var. Tabii bunda en büyük etken medya, yazılı ve görsel medya; maalesef gençliği şuursuz bir hale getirdi. -SP

Türk toplumunun genelinde geçerli olan siyasete ve siyasetçiye olumsuz bakış da gençlerin siyasi katılımını zorlaştıran faktörler arasında sayılmaktadır. Gençlerin siyasetten uzak durmalarının önde gelenler sebeplerinden biri olarak siyasetçilerin onları kandırdığını düşünmeleri gösterilmiştir:

YC5D: Bugüne kadar cumhuriyet tarihi boyunca siyasi partilerin gelip gelip vaatlerini vermemiş olması veya kandırmış olması. Bundan dolayı bilhassa gençler hem inanç eksikliği var, inanmıyor. -SP
YC9B: Çünkü gençlerin çoğu benim gördüğüm kadarıyla politikanın artık kirlenmiş bir alan olduğunu görüyor. -CHP

Kaynak Eksikliği: Para ve Zaman

Araştırma çalışmasına katılan gençlerin siyasete katılmalarını zorlaştıran bazı önemli engelleri kaynak eksikliğine bağlamak mümkündür. Gençlerin kayda değer bir kısmı siyaseti maddi kaynak yokluğuna karşın yapmakta, siyasete katılmayı para kazanmaya tercih etmektedir.

YC9C: Çünkü bir adam ne yapıyor, üniversitedeyken geliyor, eğer siyasi ideolojisi oluştuysa, sen ona ulaştıysan bir şekilde üniversite döneminde okuyor, daha sonra iş bulursa bütün siyasi hayatı bitiyor. Tamamen ekonomik bir yapı var çünkü adam sonuçta iş hayatından partiye zaman ayıramıyor ama baktığınız vakit de bu ancak bizim elimizi zayıflatıyor. -CHP
YC3F: İnsanların vakti olmuyor siyasetle uğraşmaya, şöyle ki üniversite eğitimini bitirip de çalışan gençlik, insanların zamanı yok ki, insanlar 9-10'a kadar ders çalışıyorlar -DP

Dışlanma

Siyasete aktif olarak katılan gençler önlerindeki önemli bir engel olarak siyasete zaman ayırdıkları için çevrelerinden kopmalarından ve eski arkadaş çevrelerine yabancılaşmalarından bahsetmektedirler. Gençler için siyaset özel yaşamları pahasına yapılan bir etkinlik haline gelmektedir.

YC1B: ...tabii sosyal çevre zamanla kendi içine doğru kapanıyor, ben hafta 5 gün toplantısı olan birisiyim, bu bir kaç yıldır böyle devam ediyor, benim zaten onun dışında bir sosyal hayatımın olması da mümkün değil -AKP

YC9B: Ben il gençlik kollarında çalışırken bir arkadaşım vardı, çok aktif bir kızdı gerçekten ama nişanlandı ve istifa etti. Ben nasıl yani dedim, kızla biraz konuştum, yarın öbür evlenince ve bir gün birisi sana şans verirse partide, yönetim kadrolarında şans verirse ne yapacaksın? -CHP

YC3G: ...şimdi şöyle bir şey var mesela benim erkek arkadaşım yok –atıyorum- ama olsa ne olacak? Hani bu kadın erkeğin arasında çalışmam ona batabilir, o bir problem olabilir. Ya da partiden fırsat bulup onun yanına gidemeyebilirim, oradan bir şeyleri kısmam gerekebilir. -DP

Siyaset Süreçleri

Siyasi partilerde etkinlik gösteren gençlerin içinde bulundukları partinin gençlik kollarının-MHP özelinde Ülkü Ocakları'nın-işleyiş biçimi ve gençlik kollarında siyaset yapmanın kendilerine sağladığı deneyimler sorgulanarak gençlerin nasıl bir siyaset süreci içerisinde oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Eğitim ve Siyaset Stajı

Katılımcı gençlerin gözünde gençlik kollarında kazandıkları deneyim daha çok bir eğitim ya da siyaset stajı görevi görmektedir.

YC1A: Gençlik kolları bir siyasi partinin staj yeridir, öğrenme yeridir, AK Parti gençlik kollarını tercih ettiğim günden beri kişiliğime değer verildiğine, sözümün dinlendiğine, yaşı ne olursa olsun ilk girdiğim gün –ilçeden girdim ben- fikirlerim dinlenmiş, projeme değer verilmiştir. -AKP

YC5C: Nihayetinde eskiden ahilik dediğimiz bir kavram vardı, çırak giderdi ahi babaya yaptığı malzemeyi sunardı, atıyorum kundura, beğenirse "tamam ustasın" derdi, beğenmezse "şurası şöyle olmuş" der 7 sene daha çıraklık yapar ardından gelirdi ahi babanın karşısına. Biz de o ahilik dediğimiz şey gibi eğitilerek, öğretilerek, birikim sahibi olarak yaşamak zorunda olduğumuz için -SP

Gençlik kolları gençlere saha siyaseti deneyimi kazandırdığı gibi formel eğitim mekanizmalarının da çalıştığı bir yer olarak görülmektedir. AKP'nin Bilim Akademisi çalışması bunun tipik bir örneği olarak algılanmaktadır.

YC1A: Bilim akademisi var, gençlik kollarında 25 tane adam aldık Balıkesir'den, İstanbul'dan, Tokat'tan, bu adamları 2 ay boyunca Cumartesi günleri eğittik, liderlik anlamında, kişisel gelişim, tarih, coğrafya anlamında. Burada amaç algısı olsun, ilişkisi olsun..."-AKP

YC2C: Ocaklar'da kesinlikle kütüphane vardır, kütüphanesi olmayan yer yoktur, orada kitap okurlar, seminer programları kesinlikle vardır her Ocağın senelik olarak ayarlamış olduğu, çeşitli hocalardan konuyla ilgili, ona vakıf, iyi derecede vakıf olan kişilerden seminer programları vardır. -ÜLKÜ OCAKLARI

Ayrıca gençlik kolları gençleri bir sonraki adıma taşıyacak siyasi kariyerin bir aşaması olarak da algılanmaktadır:

YC3D: Ben şu anda en alttan başladım, onu aşama aşama, belediye meclis üyeliği, il genel meclis üyelikleri, belediye başkanlıkları, milletvekilliği ve daha sonra partide o zamanki konjonktüre bağlı bakan olabilirim ama öyle bir planlamam var. Ben şimdi il gençlik kollarındayım, bundan hemen sonra belediye başkanı olmayı düşünmüyorum, hep aşama aşama, merdiven merdiven çıkmayı hesaplıyorum, kafamdaki o. -DP

Parti İçi Demokrasi ve Katılım

Gençlerin siyasete katılmasını etkileyen faktörlerin yanı sıra, katılma süreçlerinin de incelenmesi önemli bir bilgi kaynağı olacaktır. Gençler siyasi partilerde nasıl bir işlev görmekte, siyasi partiler gençlere ne gibi görevler atfetmektedir? Gençler katıldıkları siyasal kurum hakkında nasıl algılamaları vardır, partiyi nasıl tanımlamaktadırlar? Odak grup tartışmalarından elde edilen sonuçlar gençlerin sadece katılmalarının değil, nasıl katıldıklarının da önemli olduğu görüşünü doğrulamaktadır.

Grup tartışmasına katılan gençlerin ısrarla üzerinde durdukları konu gençlik kolları olarak belirli bir özerkliğe sahip oldukları ve genel merkezin kontrolünde bulunmadıklarıdır. Bu otonomi CHP örneğinde olduğu gibi kurumun yapılanmasından kaynaklanabilir:

YC9G: Genel merkez de öyle bizim farklı bir şeyimiz var ve otonom şey var partinin verdiği, mesela atamaları biz yapıyoruz. -CHP

Ya da Ülkü Ocakları örneğinde olduğu gibi siyasi partinin çatısı altında faaliyet göstermemenin verdiği bir özerklik avantajı da olabilir:

YC2D: Biz şimdi bağımsız bir kuruluş olduğumuz için kendini partide, bizde çok aşırı bir durum olmadığı sürece kimse müdahale etmez size. Üniversitede faaliyet yapacağım, konferans yapacağım zaman alırım, getiririm, bir şey lazımsa onlardan isterim, bunları yaparım ama böyle çok müdahil bir durum yok yani. -ÜLKÜ OCAKLARI

Öte yandan AKP'li gençlerin üstü kapalı da belirttiği gibi parti içerisinde pozisyon sahibi olmanın verdiği bir özerklik de söz konusu olabilir. Gençler parti içindeki konumlarını karar verme mekanizmalarına dahil olmak için bir fırsat olarak kullandıklarını söylemektedir:

YC1B: ...ben eğer tanıdığım bir aday varsa bunu il başkanıma aktarırım şu aday şöyledir, bu aday böyledir, vs. diye. Bu belli bir düşünce oluşturur, dolayısıyla il başkanım İstanbul'daki en üst düzey toplantıya, ana kademe başkanımızın onun yönetiminde yani o hizada 12-13 kişinin içindedir...Burada da benim, ki böyle bir şey hakikaten hayal gibidir, ben İstanbul gibi bir yerde, hatta büyükşehir belediye başkanı, diyelim ki 3 tane büyükşehir belediye başkanı adayı var, bu konuda ben fikrimi belirtirim, yönetimde biz bir tavsiye sunarız, bizim tavsiyemiz, bunlar dikkate alınırlar. Düşünsenize benim gibi 23-24 yaşında insanın dolaylı da olsa İstanbul büyükşehir belediye başkan adaylığına, adayına müdahale edebiliyor olması. İstanbul'daki bütün ilçelerdeki belediye başkan adaylarına müdahale edebiliyor olması, en azından böyle bir yolun olması benim için fevkalade muazzam bir şey. -AKP

Gençlerin parti içinde politika oluşturulmasına katılımda çok daha sistematik bir yapı SP çatısı altında uygulanmaktadır. Gençlerin yansıttığı kadarıyla SP gençlik kollarına üye olan gençleri hem eğitmek, hem de bilgi toplamak işlevlerini içeren bir mekanizma kurmuştur. Alıntı uzun da olsa yapılanmanın tamamını sergileyebilmek için önemli bir bilgi vermektedir:

YC5C: Müşahidler, 4 müşahid, 1 baş müşahid her hafta toplanırlar. Bunlar mahallelerindeki genç seçmenlere ulaşmaya çalışırlar, bunların sosyal her işleriyle ilgilenmeye çalışırlar, bunlarla birlikte toplantı yapmaya çalışırlar. Haftalık bu toplantı sonuçlarını bizim 1 no.lu raporumuzda kağıda dökerler, haftalık mahalle başkanlarına sunarlar. Mahalle başkanları onların raporlarını alır, kendi toplantısını yapar, mahalle yönetim toplantısını yapar. Ondan sonra 2 no.lu raporla haftalık ilçe başkanına bunu sunar. Ondan sonra ilçe kendi toplantısını yapar, mahallelerin raporlarını birleştirir, ayda bir bunları ile gönderir 4 no.lu raporla... 4 no.lu raporla ile gönderir, il bunları toparlar 5 no.lu raporla kendisine tek bir rapor haline getirir. İl yönetim kurulu üyeleri her biri ilçe sorumlusudur, ilçeleri 6 no.lu raporla ile rapor ederler. İl 7 no.lu raporla bunu genel merkeze rapor eder. Genel merkez bunu 8 no.lu raporla üst kurula, yani bizim kendi aramızda 'A takımı' dediğimiz yani genel başkanımıza 9 no.lu raporla ulaştırılmış olur. Raporları karıştırmış olabilirim ama işleyiş bu şekildedir. Haftalık bazda alırsanız her hafta mutlaka bize rapor çıkar, her ay genel başkanımızın önünde her ilin portresi vardır ve bunu mahalle mahalle görebilir. Bu gençlik kollarında da aynıdır, A takımımızda da aynıdır. -SP

Her ne kadar tartışmaya katılan gençler gençlik kolları olarak genel merkezden bağımsız olduklarının altını çizmeye özen gösterseler de konuşmalarından nihai kararın genel merkezde hatta genel başkanda bittiğini düşündükleri anlaşılmaktadır:

YC1E: ...öbürleriyle 10 kişi, biz bunu göndeririz genel merkeze, başbakanın bizden çok tecrübesi olduğu için "bir dakika bunun bilmem nerede bilmem ne hatası var" diyor, "bir opsiyonlu inceleyin" diyor ya da "tamam bulduysanız iyi bulmuşsunuz" diyor okey veriyor, imzaya yolluyor. -AKP

YC3D: Halkta gençliği fazla kabul etmezler, bir karmaşa, en hafif ses yükselmesi anında "ne oluyorsunuz?" derler ve "n'aber gençlik" deyip geçerler. Türkiye'de maalesef siyaset bu, bütün partilerde de böyle; yani kim diyorsa 'biz gençlik olarak yönetimi denetliyoruz" vs. yalan söylüyordur. -DP

Öte yandan gençler siyaset yapmanın parti liderliğine yakın olmakla ilişkili olduğunun da farkındadırlar. Konuşmalarında karar vericilere yakın olduklarının altını çizmeleri otonomi sorununu kişisel ilişkilerle aşmayı tercih ettiklerini göstermektedir:

YC9F: Ankara'da bu iş farklı görünüyor. Yani Ankara'da olduğum için bunu çok net söylüyorum, Ankara'da genel merkezde Önder Sav'ın karşısına çıkabiliyoruz, konuşabiliyoruz, mesela Onur Öymen'in iki gün önce ziyaret ettim, yani oradaki ilişkimiz farklı oluyor. Çünkü orada sürekli müdahilsiniz, işin içindesiniz, proje bazında da görüyorsunuz, duyuyorsunuz hep beraberiz -CHP

Gençlik kollarının geleneksel parti siyaseti içerisinde yer almasının birinci sebebi olarak maddi yetersizlikler görülmektedir:

YC3G: Burada ekonomi çok önemli, şimdi biz devletten yardım almıyoruz, herkes yaptığı işi cebinden ödüyor, biz yaptığımızı cebimizden ödüyoruz. Böyle bir şeye giriştiğimiz zaman gençlik kolları olarak ana kademeden bunun karşılığında bir şeyler istiyoruz ama alamıyoruz, dolayısıyla kendimiz ödüyoruz -DP

YC2D: Bayağı sorun çekiyoruz, bildiğiniz gibi değil, ortada hemen hemen dönen dolaşan hiçbir para yok gibi bir şey yani. -ÜLKÜ OCAKLARI

Bazen de partinin maddi kaynakları gençlik kolları için bir avantaj olarak görülmektedir:

Eğer genel başkana Çanakkale ziyaretini sunarsam kabul edilir, çünkü ben bugün param var abi, İş Bankası'nın bilmem kaçı benim. Para sorunu olmayan. İlçe teşkilatları ile merkez teşkilatın arasında bir uçurum yok . -CHP

Bu açıdan bakıldığında siyasete aktif olarak katılan gençler parti içi mekanizmaları açısından ebeveynlerinin karşılaştığı sorunlardan farklı sorunlarla karşılaşmamaktadır. Parti içi katılım mekanizmalarının çizdiği sınırlar, yasal altyapının ve hem bireysel hem de kurumsal maddi kaynakların sınırlılığı gençlik kollarını partinin merkez siyasetinin bir unsuru haline getirmektedir. Gençlerin kullanabildikleri alan açtıkları alan ise bireysel ilişkilerden ya da tanımlanmış faaliyetlerden oluşmaktadır.

Kurama Doğru Bir Adım

Odak grup tartışmasına katılan gençlerin görüşlerinin GTM süreciyle analiz edilmesi, gençlerin siyasi parti gençlik kollarına üyeliğinde somutlaşan katılımı konusunda bir kuramsal çerçeve oluşturmamıza olanak vermiştir. Yöntemimizin kısıtları nedeniyle bu kuramsal çerçevenin aynı zamanda başka çalışmalarda test edilebilir hipotezlerden oluşması önemlidir. TÜSEV'in üretmiş olduğu değerli verilerden ürettiğimiz hipotezler daha sonra yürütülecek görgül çalışmalarda test edilmeli ve Türkiye'de neredeyse olasılıksız olan gençliğin siyasal katılımı konusunda geçerli açıklamalar aranmalıdır.

Odak grup tartışmasından çıkardığımız başlıca hipotezleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

1) Gençleri herhangi bir siyasi parti çatısı altında faaliyet göstermeye iten en önemli faktör ailedir. Aileden herhangi bir kişinin siyasi partilerde faaliyet göstermesi gençlerin de aktif siyasette yer almasını kolaylaştırmaktadır.
2) Aile aynı zamanda gençlerin siyasete dahil olma sürecinde engel ya da kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır.
   a. Ebeveynlerin siyaset konusundaki ikircikli yaklaşımı gençlerin siyasete girmesini zorlaştırmaktadır.
   b. Ebeveynler gençlerin siyasete girmesini verdikleri destekle kolaylaştırmaktadır.
3) Ailenin yanı sıra gençlerin etrafında kendilerine örnek alabilecekleri bir büyüğün ya da arkadaşların siyasette aktif rol oynaması gençleri siyasete çekmektedir.
4) Gençlerin kendileriyle özdeşleştirebilecekleri siyasi liderler aktif siyaset için önemli bir cazibe nedenidir. Güçlü siyasi kişilikler siyaseti cazip hale getirmektedir.
5) Siyasi partiler gençlerin gözünde dünyayı değiştirme aracından çok kendilerini gerçekleştirme aracı olarak algılanmaktadır.
6) Siyasette maddi çıkar arayışı gençlerin gözünde negatif bir kavram olarak algılanmakta ve "öteki" gençler maddi çıkar aramakla itham edilmektedir.

7) Siyasetin sağladığı çevre ve siyasi güçlere yakın olmanın sağladığı öz güven duygu aktif siyasetin en önemli getirilerindendir.
8) Gençlerin siyasete katılmasının önündeki en önemli engel olarak 1980 sonrası siyasi kültürün yarattığı depolitize ortam görülmektedir.
   a. Gençler "1980 öncesi" ortam nedeniyle siyasetten kaçmaktadır;
   b. Aileler gençlerin siyasete girmesini istememektedir.
9) Gençlerde yaygın olduğu düşünülen bireyci ve maddiyatçı kültür siyasete girmenin önündeki en önemli ikinci engel olarak algılanmaktadır.
10) Türk toplumunda yaygın olan olumsuz siyaset ve siyasetçi algısı da gençleri siyasetten uzaklaştıran olgulardan biridir.
11) Siyasete katılmanın en azından geçimi sağlayabilecek bir maddi kaynak gerektirmesi aktif siyasetin önündeki engellerdendir.
   a. Aktif siyaset yapan gençler maddi olarak fedakarlık yapmaktadır;
   b. "Öteki" siyaset maddi kaynaklara yönelik bir siyaset olarak algılanmaktadır.
12) Aktif siyaset gençlerin sosyal yaşamdan dışlanmalarına (kendilerini dışlanmış hissetmelerine) de yol açmaktadır.
13) Gençlik kollarında siyaset gençler için siyaset stajı işlevi görmektedir.
14) Gençlik kollarında siyaset gençler için siyasi kariyerin başlangıcı olarak algılanmaktadır.
15) Gençlik kollarında siyaset genel merkez siyasetinin kontrolü altında gerçekleştirilmektedir.
16) Özerklik söz konusu olduğunda bireysel ilişkiler kurumsal düzenlemelerden daha fazla alan yaratmaktadır.
17) Gençlik kollarının maddi kaynaklarının yetersizliği genel merkeze bağımlılığı arttırmaktadır.
18) Yasal düzenleme eksikliği gençlik kollarının özerkliğine kısıt getirmektedir.

Sonuç Yerine

Türkiye'de gençlerin neden siyasete katılmadıklarını anlamak için yaptığımız bu kısa çalışmanın başlığını "Olasılıksızlığın Kuramını Aramak" koyarken vurgulamak istediğimiz konu siyasete katılan gençlerden yola çıkarak bu kadar düşük olasılıklı bir olgu için genellenebilir hipotezler ve belki de bir kuram üretme çabamızdı. Arayışımızın "gençler siyasete neden katılıyor" sorusuna tam ve tartışılamaz bir yanıt üretmekten uzak kaldığını kabul etmemiz gerek.

Öte yandan, bir yolculuktan çok bir gezinti olarak gerçekleşen arayışımızdan elimizde kalanları iki ana başlıkta özetleyebilir ve çalışmamızın sonuç paragraflarını yazabiliriz. Öncelikle gelecekteki araştırmalara yön gösterebilecek bazı hipotezler üretebildiğimiz kanısındayız. Bu hipotezler başka ampirik çalışmalara baz oluşturabileceği gibi, kuramsal olarak genişletilebilir. Bu perspektiften baktığımızda:

Gençlerin siyasete girmesini kolaylaştıran faktörler olarak aileden birinin siyasette yer alması, ailenin gencin siyasete girmesini engellememesi, arkadaş çevresinin sınırlı da olsa siyasetle ilgilenmesi sayılabilir. Gençler diğer gençleri bireyci ve materyalist olarak tanımlamakta ve siyasete maddi menfaat için dahil olmayı negatif bir unsur olarak görmektedir. Öte yandan siyasetin getirdiği güç ve çevrenin de gençlerin gözünde pozitif bir algısı bulunmaktadır.

Siyaset süreci maddi ve manevi fedakârlıklar gerektiren bir konu olarak algılanmaktadır. Siyaset yapan gençler kendilerinin "para kazanmak yerin" siyasetle meşgul olduklarını ve bu meşgalelerinin sosyal yaşamda bazı bedelleri olduğunu söylemektedir. Eski arkadaş çevresinden dışlanmak, kız-erkek arkadaş edinememek ya da ailesine bayramlarda bile vakit ayıramamak bu tür bedellerdendir.

Gençlik kollarında siyaset yapmak siyasi kariyerin bir başlangıcı olarak görülmektedir. Sokak çalışmasını da içeren bu siyaset stajı, ilerideki kariyer basamaklarına yönelik bir yatırım olarak algılanmaktadır. Gençlerin siyasetin yapılış biçimine karşı eleştirel duruşları pek rastlanmayan bir unsurdur.

Gençlik kollarının özerk olması gerektiğinde bir fikir birliği bulunmasına karşın var olan sistemin bu tür bir özerkliğe izin vermediği görülmektedir. Yasal boşluklar, gençlik kollarına ayrılmış maddi kaynak eksikliği ve aslında gençlik siyasetinin ebeveyn siyasetinin küçük bir modeli olması gençlik kollarının kendi gündemlerini geliştirmelerine ya da karar verme mekanizmalarına dâhil olmalarına engellemektedir.

Eğer sınırlı sayıda gencin katıldığı odak grup toplantılarından çıkan sonuçları genelleyebilecek olursak, gençlerin siyasete katılımını kolaylaştıracak bazı eylem alanlarının varlığından bahsedebiliriz:

- Her ne kadar kısa dönemde değişim gerçekleştirmek olanaksız olsa da, var olan siyasi kültürün 1980 öncesini "anarşi ve terör" kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanmasına yönelik bir çaba harcanabilir. 1980 öncesi siyasetin cinayetlere ve sokak çatışmalarına indirgenmiş hali sorgulanabilir ve siyasi katılımın o dönemde sunduğu olanaklar yeniden tartışmaya açılabilir. Tarih kitaplarının revizyonundan popüler kültür ürünlerine ya da dönemin siyasi havasını yansıtan belgesellere kadar bir çok araç söz konusu "yeniden inşa" sürecinde kullanılabilir.
- Gençlik kollarının hukuksal ve maddi yapısının reforme edilmesi önemli bir adım olabilir. Siyasi partilerin gençlik kollarının ana siyasi yapıya hizmet eden, hiyerarşik ve kapalı yapısı gençlerin siyasete girmeleri ve siyaset yapmaları önünde önemli bir engel gözükmektedir. Dolayısıyla siyasi partiler kanununda yapılacak değişiklerle gençlik kollarının genel merkez siyasetinden özerk duruşu olabilen, hiyerarşik düzenden çok yatay ve konu bazında örgütlenmelere izin veren ve kendi bütçelerini kontrol edebilen kurumlar haline gelmesi önemli bir adım olacaktır.

Türkiye'de ana akım siyasi partilerin birincil gelir kaynaklarının Hazine yardımları olduğu göz önünde tutulursa, gençlik kollarına aktarılabilecek fonların kaynaklarını da çok uzakta aramak gerekmez.

- Gençlik kollarının siyaset odağını ulusal siyaset yerine gençlik odaklı bir çerçeveye yerleştirmek, gençlerin siyaset yaparken kendilerine ve çevrelerine yabancılaşmalarını engelleyecektir. Gençlik kollarının kendilerin ve arkadaşlarının sorunlarını tartışan, bu konularda çözümler üreten ve gençlik duruşunu siyaset mekanizmalarına aktarabilen bir işlevi olmalıdır. Bu konuda yerel seçimlerde İl Genel ve Belediye Meclislerinde gençlik kotası uygulamasına gidilebileceği gibi 5393 sayılı Belediye Yasası tarafından öngörülen Gençlik Meclislerinin oluşumunda siyasal temsil sistemi önerilebilir.
- Gençlerin sosyalizasyonu sürecinde önemli bir rol oynayan orta öğretimde var olan siyaset algısının çözülmesi için Vatandaşlık Bilgisi ya da Eğitsel Kol çalışmalarında Model Öğrenci Meclisleri benzeri pratik siyaset uygulamalarına yer verilebilir.

Doğal olarak bütün bu adımların atılması için öncelikle gençlerin siyasete katılmasının arzulanabilir bir olgu olduğu konusunda bir uzlaşma olması gerekmektedir. Bu satırların yazarı siyasi katılımın bireyin gelişimi konusunda sayısız getirisi olduğu ve demokrasinin sürdürülebilirliği açısından gençlerin ve vatandaşların siyasete katılımının şart olduğu görüşüne sahiptir. Öte yandan yukarıda sergilenen araştırma bulgularının farklı bir okuması da gençlerin siyasete katılmasının muhafazakarlaştırıcı etkisine dikkat çekebilir ve önerilerimizin tersine siyaset dışı katılımın teşvik edilmesinde ısrarcı olabilir. Bu görüş ve yorum farklılıkları tartışmaya ve üzerinde durmaya değer.

Sonuç olarak Türk gençlerinin siyasete katılımını araştırmaya yönelik bu tür bir çaba tek başına dahi içinde bulunduğumuz dünyayı yeniden yorumlamamıza ve daha iyi bir dünya için çaba harcamamıza önemli bir katkıda bulunmaktadır. Benzeri çalışmaların özellikle de kolektif biçimde gerçekleştirilmesi, gençliğin siyasal katılımını olasılıksızlıktan mümküne doğru evirebilir.

SİYASİ PARTİLERİN GENÇLİK KOLLARI: POLİTİKLEŞME ÖYKÜLERİ VE İDEOLOJİK YÖNELİMLER ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Yüksel Taşkın

3. BÖLÜM

Giriş

Bu çalışmanın amacı, siyasi partilerin gençlik kollarında aktif olarak çalışan gençliğin, politikleşme süreçleri ve ideolojik yönelimleriyle ilişkili olarak karşılaştırmalı bir inceleme ortaya koymaktır. Makalenin ana malzemesi, Türkiye'de aktif siyaset yürüten on siyasi partinin (AKP, BBP, CHP, DTP, DP, EMEP, MHP, SP, ÖDP ve TKP) İstanbul gençlik teşkilatlarında çalışan, 18-24 yaş arası toplam 68 gençle yapılan 10 odak grup çalışmasından elde edilmiştir. Bahsedilen odak grupları 23 Ağustos-15 Kasım 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir[1]. Görüşülen gençlerin sayısı nispeten yüksek olsa da, bu incelemeden ancak mütevazı bir katkının beklenebileceği açıktır. Burada, siyasi parti gençliğini, partiler arasında oluşan farklılıklar, benzerlikler üzerinden değerlendirme yoluna gidilmekle beraber, değerlendirme ölçütümüz odak gruplardan elde ettiğimiz malzeme olacaktır. Yani, örneklemden yola

[1] Bu çalışmada odak gruplarını oluşturmak için temas kurduğumuz siyasi parti yetkililerine, projemize gösterdikleri anlayış ve desteklerinden ötürü teşekkür etmek istiyoruz. Bu türden araştırmaların zorluğu anımsandığında, bizlerin bu süreci nispeten kolayca atlatabilmemiz , bu yakın destek ve ilgiyle mümkün oldu. Odak gruplar için görüştüğümüz ve bizlere üç saate yakın zamanlarını veren gençlere de çok müteşekkiriz. Böylesine bir araştırma için çok mütevazı bir beklentimiz vardı. Öğrenmek! Bizler, sahaya çıktık ve yeni şeyler öğrendik. Şimdi sıra bunları paylaşmakta...

çıkarak, araştırmanın evreni hakkında spekülatif genellemeler yapmaktansa, malzememiz hakkında konuşmayı deneyeceğiz. Yine de, genel olarak gençliğin değerleri ve siyasal yönelimleri konusunda bizden önce yapılan araştırmalardan yararlanmak gibi bir şansımız var. Tahmin edilebileceği gibi bu araştırmaların büyük bir kısmı sayısal verilere dayalı. Bu odak grubu çalışması da, daha önce TÜSES öncülüğünde gerçekleştirilen Kentsel Gençlik Araştırması'nın verilerinden yola çıkılarak oluşturuldu[2]. Dolayısıyla, bu proje kapsamında, sadece alandaki diğer sayısal temelli araştırmalarla yetinilmedi, kent gençliğinin değerlerinin anlaşılması için bir başka sayısal araştırma daha gerçekleştirildi. Bu araştırmaların sonuçlarını inceleyerek, odak gruplarda derinlemesine ele almak için kimi sorular belirlendi. Böylece, gençleri kendilerine bakmaları için özne olmaya teşvik ettik ve genel sınırların dışında çok da müdahale etmedik. Bu türden niteliksel araştırmaların sınırlı sayıda olduğu anımsandığında, odak grup çalışmamızın alana önemli bir katkı olacağını umuyoruz[3].

Siyasal sosyalizasyon konusundaki bölüm, gençlerin nasıl politikleştiğine ve mevcut partilerine nasıl üye olduklarına dair bilgiler içermekte. Bu bağlamda, "sağ-sol ayrımı yaparak ilerlendiğinde anlamlı farklılıklar yakalanıyor mu?" sorusu bizim için önemli. İdeolojik partilerle, genel olarak merkez özelde de merkez sağ ve sol partiler arasında ne türden farklılıklar olduğu da ilişkili bir başka soru. Parti gençlik teşkilatlarının, formel sivil toplum kurumlarıyla veya toplumsal ağ örgütlenmeleriyle, çeşitli cemaatlerle ne türden ilişki veya gerilimlere sahip oldukları da bizim için önemli. Partileri modern rasyonel örgütlenmeler olarak görüp, cemaat benzeri yapılanmalarla doğal bir gerilim ve rekabet mi öngörmeliyiz? Veya bu bakış açısının yetersiz olduğundan hareketle, bu yapılar arasında melez iç içe geçişler mi aramalıyız?

Sahiden de partilerin gençlik kollarına katılım, yeniden açıldıkları 1997'den bu yana yapılan araştırmalarda oldukça düşük seyretmektedir. Bu çalışmanın parçası olduğu proje kapsamında yapılan Kentsel Gençlik Araştırması'nda bu sonuç yüzde 3 çıkmaktadır[4]. Oysa Özer Ozankaya'nın 1966'da üniversiteli gençlerle ilgili olarak yaptığı bir araştırmada, siyasi parti faaliyetlerine aktif olarak katılma oranı erkek öğrenciler için yüzde 6.3, kız öğrenciler için yüzde 1.8'dir[5].

Burada ilişkili bir başka nokta, formel örgütlenmelere katılımın az olduğu tespitinden yola çıkarak, gençliğin örgütlü hayattan uzak durduğu sonucuna ulaşılıp, ulaşılamayacağıdır. Basit bir örnek, kimi cemaatlere katılan gençlerin bu cemaatlerin bi-

---

[2] Kentsel Gençlik Araştırması (2007) için 1203 kişilik bir örnekleme ulaşıldı.

[3] Bu sınırlı ilginin bir istisnası için bkz., B. Caymaz, "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları", N. Yentürk vd., *Türkiye'de Gençlik Çalışmaları ve Politikaları* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

[4] Bkz. TÜSES Kentsel Gençlik Araştırması (2007). Konuyla ilgili diğer araştırmalar da benzer sonuçlar vermektedir. Örneğin, Ferhat Kentel'e göre bu oran yüzde 3.7'dir. Bkz. Ferhat Kentel, *Türk Gençliği 98: Suskun kitle büyüteç altında,* İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, İstanbul, 1999, s.16.

[5] Aktaran Birol Caymaz, "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları," Aktarılan Özer Ozankaya (1966), *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri,* SBF Yayınları, Ankara, s. 127.

linçli tercihleriyle, formel siyasal örgütlenmelerden uzak tutulmalarıdır. Ama bu tercih de son derece politik olabilmektedir, eğer cemaat yapısını farklı bir toplumsal-politik örgütlenme olarak görebilirsek. Yine hemşeri örgütlenmeleri benzeri yapıların politik işlevler de üstlendiklerini anımsarsak, benzeri ağ örgütlenmelerine dahil olan gençlerin dolaylı/ dolaysız politikleştikleri sonucuna ulaşabilir miyiz? Bizim bu proje kapsamında görüştüğümüz, Okmeydanı Cemevi'ne düzenli olarak giden gençler, bu kanaatimizi güçlendirdi. Gençlerin formel politik örgütlenmelerde olmadıkları, dolayısıyla siyasete ilgisiz olduklarını savunanların genellikle önemsemedikleri bir başka olgu, Kürt Hareketi veya İslamcı Hareket gibi toplumsal hareketlere dahil olan, ama parti veya sivil toplum kurumu örgütlenmelerinde yer almayanlar. Bu hareketlerin kendi örgütlenme, aidiyet mantıkları, hatta yer yer feda kültürünü öne çıkaran anlayışları anımsandığında, politik gençlik havuzunun genişlediği de fark edilebilir.

Bu anlamda çok önemli bir başka dinamikten de bahsetmeliyiz. Özellikle Sağ partilerin ve onların Ocak, Vakıf gibi yan örgütlenmelerinin Çevre'nin Merkez'e entegre olma araçlarından birisi olduğu ve bu işlevin 1970'lerden bu yana değişmeden devam ettiğidir. Buradaki "Çevreye", İstanbul gibi büyük kentlerin varoşları da dahildir elbette. Bir genç, Ülkü Ocağı'na katıldığında, onu modernleşme süreçlerinin kazanımlarına ortak edebilecek, yukarıya taşıyabilecek bir örgütlenmeye de katılmış olmaktadır. Kimi cemaatlerin eğitim yoluyla vaat ettikleri bir yükselme ümidi, özellikle Sağ partilerin gençlik kolları ve yan örgütlenmeleri için de geçerlidir. Bu dinamik anlaşılmadan, "gençliğin siyasal katılımı yetersizdir" yargısında bulunmak yanıltıcı olabilir. Tam da bu noktada, Bahaatin Akşit'in önemli bir sorusunu paylaşmak isteriz: "Batı ülkelerinde sonunun geldiği iddia edilen toplumsallığın Türkiye'de derinlerde bir yerden gelen dalgalar halinde dönüşmekte (olup olmadığı)" sorusu bizce de çok anlamlıdır[6].

Makalemizin önemli bir başka ayağı da, gençlerin ideolojik değer ve tutumlarına dair karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktır. Burada temel eksen, gençlerin dünyayı, ülkelerini, siyaseti ve 'ötekilerini' algılamada ne türden değer ve tutumlar ortaya koyduklarıdır. Yine insan doğası gibi ideolojik yönelimlerin temelini oluşturan sorunlar karşısında nasıl konumlandıklarını anlamayı da önemsiyoruz. İlginç bir başka nokta da ütopyacı düşünme/düşün(e)meme ekseni üzerinden karşılaştırılmaları olabilir. Aralarındaki farklılık iddialarına rağmen, onları bu zaman ve mekanda yaşama ortak kaderleri nedeniyle nelerin benzeştirdiği, önemli bir sorudur.

Politikleşme ve partilileşme hikayeleri

Odak grup çalışması için siyasi partilerden cinsiyetlerin eşit dağılımına dayalı, 18-24 yaşları arasında sekiz genç talep edilmiştir. Buna rağmen toplam 51 erkek, 17 kadın-

[6] Bahattin Akşit, "Laikleşme Tipolojisi ve Türkiye'deki Laiklik Deneyimi", Ahmet Öncü, Orhan Tekelioğlu (der.) *Şerif Mardin'e Armağan* içinde İstanbul, İletişim Yayınları, s. 99.

dan oluşan 68 kişilik bir tablo ortaya çıktı[7]. SP, MHP ve BBP odak gruplarının tümü erkeklerden oluşmaktaydı. Sanırım bu bulgular, siyasetin büyük ölçüde erkeklerin güdümünde olduğu bir ülke için şaşırtıcı değildir. Gençlerin yaş ortalamalarına gelince en yüksek yaş ortalaması 25'le CHP'li gruptayken, en düşük ortalama, 19'la ÖDP'li gençlere ait. Tüm partiler hesaba katıldığında ortalama 22.4 olarak çıkıyor[8].

AKP'de asıl dinamiği Milli Görüş'ten devralınan kadro ve ilişkiler oluşturmakla beraber, partinin merkez sağ partilere özgü bir çeşitliliğe ulaşabildiği görülüyor. Partiyle daha önce hiç bağı olmayan YC1A, Tayyip Erdoğan'ın karizmasından etkilenerek AKP'yi seçtiğini vurguluyor ve onun taşra kökenine rağmen yükselme hikayesinden etkilendiğini vurguluyor:

> Başbakan hapse girmiş, çıkmış, bir şeyler olmuş filan, biliyorsunuz köylü figürü, Anadolu figürü, mesela ben Orduluyum, Fatsalıyım, o adam yalnız, bir taraftan çıkmış gelmiş ortada takılmış, çalışmış, etmiş, vs. benim gibi yaşamış bir adam. Sonra kader daha farklı bir yol çizmiş, şu olmuş, bu olmuş, şimdi başbakan olmuş.

YC1B de, partiyi dışarıdan izlerken, Cumhurbaşkanı seçimleri için Meclis'te 367 yeter sayısı gerekip gerekmediğiyle ilgili tartışmalar nedeniyle partiye katılmaya karar vermiş. Böylece lider, parti performansıyla kendi üyeliklerini ilişkilendiren iki AKP'li varken, iki kişi de, gençlik teşkilatının örgütlenme çabalarıyla partiye katıldıklarını vurguluyor. Dört üyeninse, aile bağlantılarıyla teşkilata katıldıklarını söylemeleri ilginç. YC1C'nin annesi, YC1D'nin da teyzesi Kurucular Kurulu üyeleri olduklarından özendirici bir rol oynamışlar. Yine YC1E'nin annesi İstanbul İl Kadın Kolları Gençlik Teşkilatı'nda. YC1F ise, kendisini "6 yaşından beri gençlik kollarına girmiş sayıyor"; çünkü anne ve babası Milli Görüş geleneğinin önceki partilerinde de aktif olarak çalışmışlar. Bu son hikayelerin hepsinde siyasette aktif kadınların belirleyici olmaları dikkat çekici.

Bu noktada kendisini merkez solda gören CHP ve merkez sağda yer alan Demokrat Parti üyesi gençlerin, partilerine katılma hikayelerine bakmak ilginç olabilir. CHP'li gençlerin çoğunluğu ailelerinin köklü CHP'liliğine vurgu yaptılar. CHP örneğinde siyasete teşvik etme anlamında parti liderinin etkisinden bahseden olmamakla beraber, Mustafa Kemal'e ve bir örnekte de İsmail Cem'e hayranlığın yönlendirici olduğunu paylaşanlar oldu. İki kişi, son dönemde artan politizasyonun etkisiyle partiye geldiklerini ve aileden CHP'li olmadıklarını vurguladılar. Diğer tüm örneklerde ailenin CHP'liliği açıkça teşvik edici olduğu görülüyor. YC9A, kendi hikayesinden yola çıkarak durumu özetliyor:

---

[7] Kabaca sağ ve sol partiler ayırımı üzerinden gidersek, odak gruplara katılan 35 sağ parti üyesinden 7'si (Yüzde 20) kadındır. Sol parti odak grubuna katılan 32 kişiden 10'u (Yüzde 31) kadındır.

[8] Sırasıyla AKP, MHP, DP, SP ve BBP'nin her biri 23 yaş ortalamasına sahipken, bu oran EMEP için 21, TKP için 22, ÖDP için 19 ve CHP için 25 olarak ortaya çıkıyor.

> Büyükbabam eski CHP milletvekili, halam kadın kollarında. Öyledir ya CHP'lilik, böyle üç kuşak önceye falan gider, atadan, deden kalır o partililik.

B'nin politikleşme sürecinde de ailesi başrolde:

> Ailemde herkes siyasetle ilgili, kız kardeşim de siyasetçi, babam da siyasetçi.

YC9C'nin CHP kökenli ailesi de son derece politik bir geçmişe sahip. Önceleri kızlarının siyasetle ilgilenmesine karşı çıkmışlar, ama sonra destekleyici bir tavır takınmışlar. Özellikle Anne'nin karşı çıkma nedeni çok tanıdık:

> Annem 1980'de bu Kazancı yokuşunda gidip de ölenler, yani o gün oradaymış ve Kazancı yokuşunda büyük yaralar almış ve dedem kıdemli albay, çok zor kurtarmış falan. Annem kesinlikle karşı çıktı, çünkü annem çok korkuyordu 'aman kızım' falan diye...

Demokrat Partili gençlerin hikayelerinde, kendilerini 1950'lerin DP Geleneğiyle özdeşleştirmekle beraber, daha çok DYP kökenli ailelerden geldikleri görülüyor. Bir üye, RP-AKP kökenliyken, iki üye de Merkez Sağ geleneğin dışından geldiklerini paylaşıyorlar. Aileden DP geleneğiyle bağları olan Kayserili YC3A, İstanbul'a gelince DYP Şişli Gençlik Kolları'na üye oluyor ama ilk deneyimi beklediği gibi çıkmıyor:

> 2006'da İstanbul'a geldim ve birinci yılında DYP'nin Şişli ilçe gençlik kollarına kendim başvurdum. Aileme gideceğim falan demedim. Kendim gittim fakat oradaki ortamı beğenmedim, çünkü üniversitede okuyordum, her ne kadar üniversiteye yeni başlasak da belli bir kültürümüz var, belli bir bilgimiz var fakat oradaki konuşulanlar çok fazla sarmadı açıkçası. Bir gün gittim bir daha da gitmedim..

Yine ailesi DP geleneğinden gelen YC3B ve YC3C, DP'yle ilk temaslarının ve ardından üyeliklerinin internet (Facebook) üzerinden olduğunu vurguluyorlar. Bu da son dönemlerde siyasal tartışmalarda internetin giderek artan önemine dair bir başka örnek. DP geleneğinden gelmeyen, hatta ailesi CHP'li olan YC3D, önce DYP'ye katılmış, ardından da DP'ye:

> Bir şekilde Çiller benim için çok önemli bir figürdü, çok güçlü bir karakter. Tansu Çiller'e hayranlıkla ben DYP'ye üye olacağım dedim.

Merkez sağ ve sol partilerden farklılıklar gösteren, ideoloji partileri diyebileceğimiz MHP, SP ve BBP'li gençlerle yapılan görüşmelerde, bu partileri benzeştiren kimi ortak unsurların öne çıktığını gördük. Milli Görüş geleneğinin Milli Gençlik Vakfı,

ardından Anadolu Gençlik Vakfı ve İmam Hatipler üzerinden oluşturduğu örgütlenme ağının, görüştüğümüz gençlerin politikleşme hikayelerinde de izdüşümleri yakalanabiliyordu. MHP ve BBP de, Ocak kültürü diyebileceğimiz yaygın bir örgütlenme dinamiğine sahipler ve Anadolu'da bu dinamik sayesinde ortaokul-lise düzeyindeki örgütlenme deneyimlerinin, daha sonra üniversite eğitimi alan partili gençlerin neredeyse hepsinin siyasetle ilk tanışma biçimleri olduğu görülüyor[9]. Bu anlamda bakıldığında ÖDP, EMEP ve TKP gibi partilerde siyaset daha çok büyük kent üniversitelerinde tanışılan bir deneyimken, ideolojik yönelimli sağ partilerin, üniversite öncesi dönemde ve Anadolu kentlerinde de meşru örgütlenme ağlarının olduğu açıktır. Kısacası, radikal sol bir partiye sempatisi olan bir gençseniz, aktif siyasete katılım için büyük kentlerde üniversiteye başlama döneminizi beklemeniz gerekebiliyor.

MHP'li gençlerin politikleşme hikayeleriyle ilgili sorulara, bütün gençlerden yanıt alınamamakla beraber, yukarıda bahsedilen dinamiklerin doğrulandığı görüldü. Ailelerinin MHP kökenli (tercih edilen ifade daha çok Ülkücü kökenlidir) olduğunu söyleyenler, aile etkisiyle beraber, Alparslan Türkeş'in aileleri üzerinden kendilerindeki etkisinden de ayrıca bahsetmektedirler. YC2A'nın hikayesi bu bakımdan özetleyicidir:

> Benim anne baba tarafı, yani ikisi de ülkücü, annem 1980'leri falan hızlı yaşamış... Türk siyasetine gelmiş en büyük siyasetçi herhalde Alparslan Türkeş'tir, orada herkes hemfikirdir...Bendeki etkilerden bir tanesi, ilkokuldaydım babamın şey demesinden Başbuğ'u gördüğünde "siyasetçi budur, bu adam gelirse ülke kurtulur" demesiyle...

YC2B de Türkeş'in cenazesinin ailesi üzerindeki tesirini çok iyi anımsıyor:

> Ben küçükken mesela Alparslan Türkeş'in vefatına yetiştim, ailede onu hatırlayabiliyorum yaş itibariyle. Mesela o zaman dedemin veya anneannemin ağladığını o vefatta hatırladığım için oradan küçüklükten etkilenmek gibi bir şey olabilir... yaşlarında. O etki her halde kafamda yer etti belki bilmiyorum aileden gelme.

Bu türden paylaşımlara özellikle ortaokul düzeyinde öğretmen, arkadaş etkisiyle Ülkücü harekete yakınlaşma anıları eşlik ediyor. YC2D gibi, YC2C de bu örneklerden birisi:

> Ben ortaokulu Anadolu lisesinde okudum, orada bir tane...büyüğümüz vardı, onun üzerimde büyük emeği vardır. Onun anlatımları sonucunda MHP Ülkü Ocakları'nın vizyonunu, misyonunu tanıdım.

[9] Ülkü Ocakları'yla ilgili oldukça bilgilendirici bir çalışma için bkz., Kemal Can, "Radikal Milliyetçiliğin En Büyük Örgütü: Ülkü Ocakları," *Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, Stefanos Yerasimos ve diğerleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

Görüştüğümüz MHP'li gençlerin çoğu Mersin kökenliydi. Bu durum tesadüfi olsa da, bu ilde Kürt sorunu üzerinden artan gerilimin ve politikleşmenin onları da etkilediği açıktır. DTP Odak Grubunda da Mersin'in gergin ortamının kendi politikleşmelerini etkilediği bilgisini paylaşan örnekler vardı...

BBP Odak Grubunda da benzer politikleşme öyküleri olmakla beraber, MHP'lilerin kendilerini meşru merkezin bir parçası gibi görme eğiliminde oldukları ve politik etkinliklerinde daha rahat hareket ettikleri anlaşılıyor. MHP'liler, kent üniversitelerinin hepsinde meşru bir bileşen gibi algılandıklarının bilinciyle daha farklı kesimlerle ilişki kurma pratiği geliştirmişken, bu değişimin BBP örneğinde çok fazla gözlemlenmediğini gördük. BBP'lilerin bu durumu açıklama biçimi, kendilerinin daha bağlanmış bir ideolojik grup oldukları ve bu niteliği daha fazla önemsedikleri. Yaş ortalaması 22 olan 7 BBP'li gencin, İstanbul kökenli olduğunu söyleyen bir üyesi dışında diğerleri, Balıkesir, Malatya, Kırıkkale, Kırşehir, Gaziantep gibi illerden gelmişler. Üç gencin ailesi işçi kökenli ve genel olarak alt-orta sınıf kökenli gençlerin en fazla olduğu odak grubunun BBP olduğu söylenilebilir.

Büyük kent hayatını olumsuzlama yaygın bir tepkiyken, Alperen Ocakları'nın onlar için bu anonimliğin ve kaotik ortamın içinde, "sobası tüten sıcak bir ocak" gibi algılandığı açık. 1980 öncesinde de Ülkü Ocakları'nın özellikle büyük kent ortamında yalnız hisseden veya daha iyi koşullara kavuşma azmindekiler için bir tutunum imkanı sağladığı anımsandığında, bugün Alperen Ocakları'nın böylesi bir işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Taşra-kent, veya kent varoşu-kent merkezi geriliminin politikleşme hikayelerinde çok önemli bir dinamik olduğu açıktır. Burada sadece kültürel olarak yoksun hissetmenin yakınlaştırıcılığından bahsetmiyoruz. Siyasetin modernleşme süreçlerine eklemlenme aracı olarak ciddi bir işlev gördüğünü ve Türkiye Sağı'nda "Ocak Kültürü'nün" böylesi bir işlevin araçları olarak da önemsenmesi gerektiğini vurguluyoruz. Kültürel yakınlığın bir dayanışma biçimini teşvik ederek, siyasal ve iktisadi kazanımların çıkış noktasını oluşturması formülü anlaşılmadan, Türkiye Sağı hakkındaki bilgimiz de eksik kalır...

BBP'li gençlerin büyük kısmı geleneksel değerleri paylaşan ailelerden gelmeleri ve yine MHP'liler gibi ortaokul-lise döneminde Alperen Ocakları'yla tanışmalarına rağmen, iki gencin ailelerinin farklı siyasal tercihlere sahip oldukları ve bu nedenle bir gerilim yaşandığını paylaştıklarını vurgulayalım. YC4A'nın ailesi, geleneksel olarak Ülkücü tabandan gelmekle beraber, yine de bazı gerilimler yaşandığını paylaşıyor:

> Kendi babam da benim görüşüme yakın, 80'den önce üniversite okumuş, çok yakından görmüş, kendi de bulunmuş ama ben açıkçası kendimi çok anlatamam ona çünkü medyanın yönlendirici bir özelliği var, medya bizim içinde bulunduğumuz kurumu nasıl gösteriyor ki ben nasıl kendi aileme anlatabileyim?

YC4B de ailesi Ülkücü tabandan gelmeyenlerden. YC4C'yse ailesinin geleneksel olarak ve sorgulamadan CHP'ye "dededen kalma parti" diyerek oy vermelerini eleştiriyor.

Yirmidört yaş ortalamasına sahip Saadet Partili (SP) beş gencin üçü Açık Öğretim Fakültesi'ne kayıtlıyken, birisi Boğaziçi diğeri de Yeditepe Üniversitesi'nde eğitim görüyor. Gençlerin en az üçü İmam Hatip Lisesi çıkışlı. SP gençliğiyle görüşürken, onların politikleşme öykülerini alma konusunda iki girişimde bulunmakla beraber, doyurucu, sistematik yanıtlar alamadık. İki genç, ailelerinde siyasetle ilişkili kimsenin olmadığını vurgularken, bunların İmam Hatip kökenli olduğu dikkat çekiyor. Bu okullarla İslamcı-Muhafazakar partiler arasında ciddi bir etkileşim olduğu açık. Zaten SP örneğinde, partilileşme tercihinde, İmam Hatipli kimliği ve Anadolu Gençlik Vakfı'nda sosyalleşme belirleyici öneme sahip.

Farklı liselerde eğitim gören gençlerin siyasal eğilimlerini ölçmeye çalışan oldukça kapsamlı bir araştırmanın sonuçları da bu gözlemi doğruluyor. Buna göre İmam Hatip Lisesi'nde okuyan gençlerin yüzde 64.7'si kendilerini İslamcı olarak tanımlarken, bu oran, sırasıyla, Meslek Liseleri'nde yüzde 37.5, Düz Liseler'de yüzde 19.9, Özel Liseler'de yüzde 18.3; Anadolu Liseleri'ndeyse yüzde 12.4 olarak ortaya çıkıyor[10]. Okul tipi ve Ülkücülük arasındaki ilişkiye bakıldığında, en yüksek oran Meslek Liseleri'nde: Yüzde 20.6. Bu oran sırasıyla Anadolu Liseleri'nde yüzde 9.7, Özel Liselerde yüzde 9.5, Düz Liseler'de yüzde 8.4'ken en düşük oran yüzde 7.1'le İmam Hatip Liseleri'nde[11].

Sosyoekonomik statü ve İslamcılık tercihi arasındaki ilişkiye bakıldığında, en yüksek oran Alt Gelir Grubu'nda çıkıyor: Yüzde 52.2. Bu oran, Orta-Alt Gelir Grubunda yüzde 38.3'e, Orta Gelir grubunda yüzde 26.9'a, Orta-Üst Gelir grubunda yüzde 10.6'ya iniyor. Yani, gelir düzeyi azaldıkça, kendisini İslamcı olarak tanımlayanlar artıyor. Aynı tabloda, kendisini Ülkücü olarak tanımlama eğilimiyle sosyoekonomik statü arasında yine benzer bir ilişki gözlemleniyor. Yine en yüksek Ülkücü oranı Alt Gelir Grubu'nda çıkıyor: yüzde 12.6. Bu oran, Orta-Alt Gelir Grubunda yüzde 12.5, Orta Gelir grubunda yüzde 10.8, Orta-Üst Gelir grubunda yüzde 8.2'ye iniyor[12]. Açıkça görülen olgu, sosyoekonomik statü geriledikçe, Ülkücü ve İslamcı kimliğe bağlanma eğiliminde artış olduğudur. Burada vurgulanması gereken bir nokta, bahsedilen partilerin gençlik kollarında olanların daha çok hangi sosyoekonomik statüden gelmiş olduklarıdır. Yani, bu konuda anlamlı bir fark olup olmadığıdır. Bu konuyla ilgili verilerimiz bulunmamakla beraber, gözlemimiz çoğunlukla Orta ve Orta-Alt sosyoekonomik statülü gençlerin aktif politik yaşamı tercih ettikleri yönündedir.

---

[10] Türk Sosyal Bilimler Derneği, *Gençlik, AB ve Zıt Hisler: Bedenini İsterim Ama Ruhunu Asla: Türk Gençliği Konuşuyor: Gençlerin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Süreci ve Üyeliği Üzerine Düşünceleri Projesi*, 2005, s. 88, Tablo VI-9, "Okul Tipi ve Sağ Yelpaze"

[11] A.g.e.

[12] A.g.e. s. 90, Tablo VI-10. "Sosyoekonomik Statü ve Sağ Yelpaze".

CHP dışındaki sol parti gençliğinin politikleşme ve partilerine katılma süreçlerine bakıldığında, öncelikle altı çizilmesi gerekli olan nokta, üniversitelerde veya mahallelerde gençlikle ilgili alan çalışması yapma kültürü olduğu için, doğal bir iş bölümü oluştuğudur. Parti içi demokrasi, grupların temsil edilebilmesi gibi vurguların ÖDP odağında dile getirildiği, EMEP ve TKP'lilerin farklı örgüt anlayışları nedeniyle, parti içi sorunlardan bahsetmedikleri gözlendi. TKP, ÖDP ve EMEP örneğinde parti kimliğiyle ciddi özdeşlik söz konusu olduğu halde, genel başkan veya parti ileri gelenlerine sıklıkla referans verme, onları rol modelleri olarak öne çıkarma anlayışı yok. Bu partilerle yapılan odaklarda sadece o dönemde ÖDP Genel Başkanı olan Ufuk Uras'tan bir defa, o da parti liderliği dışındaki bir konu nedeniyle bahsedilmiştir. DTP örneğinde de bahsedilen parti güçlü bir toplumsal hareketin araçlarından birisi olarak görüldüğü için, partiden çok hareketle özdeşleşme eğilimi olduğu açık. Bu örnekte de Genel Başkan Ahmet Türk'ten sadece bir kez bahsedilmiştir. CHP odak grubunda da Deniz Baykal bahsi geçtiğinde ağırlıklı olarak eleştirildiği gözlenmiştir.

Dolayısıyla, sağ partilerde genel başkan ve parti ileri gelenlerine daha fazla atıfta bulunulduğu ve bunların rol modelleri olarak içselleştirildikleri açık. Yine BBP'den AKP'ye kadar parlamenter siyaset ve formel parti hayatının rutin-konvansiyonel diline daha fazla vurgu yapıldığı ve bunların doğallıkla kabul gördüğü söylenilebilir. Zaten çalışmamız, toplumsal hareket kökenli sağ partilerde dahi, parti hayatı ve dinamizminin asıl belirleyen haline geldiği gözlemimizi doğrulamaktadır.

Yukarıda kendilerini Ülkücü ve İslamcı olarak tanımlayanlarla, bunların okul tipleri ve sosyoekonomik statüleri arasındaki dağılımlarına bakılmıştı. Aynı olguya, kendilerini solcu olarak tanımlayanlar açısından bakıldığında, okul tiplerine göre şöyle bir dağılım ortaya çıkıyor: En çok Solcu, Anadolu Liseleri'nde: Yüzde 12.7. Bu oranı Düz Liseliler izliyor: Yüzde 10.1. Özel Liselerde bu oran yüzde 6.9'ken Meslek Liselerinde yüzde 6.8. En düşük oranlar yüzde 0.9'la İmam Hatip Liseleri'nden çıkıyor[13].

Sosyoekonomik statü ve Solculuk ilişkisi de çarpıcı sonuçlar ortaya koyuyor: En çok solcu Orta-Üst Gelir Grubu'nda: Yüzde 14.1. Alt Gelir Grubu'nda bu oran yüzde 6.8'ken, Orta-Alt Gelir Grubu'nda 4.3, Orta Gelir Grubu'ndaysa 6.6[14]. Solcuların en fazla kümelendiği alanın Orta-Üst Gelir Grubu olması, yetişkinlerle ilgili araştırmalarda da doğrulanan bir veri.

TKP Odak Grubuna bakıldığında dikkati çeken unsurlardan birisi, ailesi sol gelenekten gelmeyen gençlere de ulaşılabildiğidir. Gençlerden sadece biri ailesinin "sıkı Kemalist" olduğunu vurgularken, üçü aktif olmayan CHP'li ailelerden geldiğini belirtti. Bir genç, MHP kökenli bir aileden geldiğini söylerken, bir diğeri oldukça muhafazakar bir aile yapısından geldiğinden bahsetti. Bir diğer örneğin ailesinde sadece bir amca,

[13] A.g.e., s.85,, "Okul Tipi ve Sol Yelpaze",.

[14] A.g.e., s.86,,"Sosyoekonomik Statü ve Sol Yelpaze," .

Erbakan'a yakın durarak siyasetle ilgilenmiş. Ailesi siyasetle ilgilenmeyen bir başka genç, önce Atatürkçü Düşünce Derneği'yle ilgilenmiş ama asıl politikleşmesi üniversitede düzenli toplantılar yapan TKP'lilerle tanışmasıyla başlamış. YC7B'nın öyküsü ilginç:

> Benim ailem Türk, babam MHP'li, annem MHP'ye oy verirdi 90'larda. Sonra AKP'ye oy verdiler...Ben de haberleri izlerdim. Benim solculaşmam Irak Savaşı üzerinden oldu. Bir de kendimi cahil hissettiğim için oldu. Bir sürü şey oldu ben hiç bir şey okumamışım. Türkiye'de sorun var, dünyada sorun var. Okumam lazım üzerinden solculaşmıştım... Ben lisede Che'yi bile tanımıyordum. Che'yi duymuşumdur da. Ben parti binasına geldiğimde bu kim dedim? Che, dediler.

YC7B'nın hikayesi, 2003'de başlayan Irak'ın işgali sürecinin gençlerin politikleşmesini arttırdığı yönündeki gözlemimizi destekliyor.

YC7G de oldukça tutucu bir aileden gelmesine rağmen, zamanla ablasıyla beraber bu tutuculuğa tepki duyarak politikleştiklerini paylaşıyor:

> Benim hayatta gördüğüm en korkunç anti komünist insan dedemdi. Doksan altı yaşında hala günlük gazeteyi deli gibi takip edip. Hatta müritleri falan vardı...Zaman çok yoğun bir şekilde okudu. Ne vardı o aralar?...Gerçekten oturduğu her an anti komünizm yapabilen bir insan...Evde müzik dinlenmesi yasaktı...Topluca teravih namazları falan kılınırdı evde...Ben de ablam da ikimiz de dinci gericilik üzerinden solculaştık. O lisedeydi, ben daha ortaokul civarındaydım. Ondan sonra yavaş yavaş dine soğuma. İşte ben bir süre içkiye yöneldim, o hala siyasete devam etti. Sonradan tekrar yollarımız siyasette buluştu. Ama gerçekten de dediğim gibi benimkisi tamamen... Birazcık belki de aileye tepki vardı o zaman...

İlkokulda ailesi dindar olmadığı için üzülen ve Nurcularla teması olduğu anlaşılan YC7F, Lisesi'nde varolan sol geleneğin etkisiyle farklı kitaplar okumaya başladığını ve böylece politikleştiğini anımsıyor:

> İkinci sınıfta -geçen dönemki Hatırlı Sevgili gibi- bir Gülünün Solduğu Akşam diye bir kitap vardı, Erdal Öz'ün. Onun furyası. Bizim bütün sınıf o kitabı okudu. Ondan sonra orada idamlara giderken Denizlerin sözleri, "Yaşasın Marksizm-Leninizm" diye. A, bunlar ne diye? Okulda böyle Marksizme Giriş kitabı alındı birkaç tane...

Yine de YC7F'nin partileşmesi, solcu gençlerin paylaştığı benzer pek çok öyküde gördüğümüz gibi, 1 Mayıs gösterisine katılması ve orada bir partiliyle tanışmasıyla gerçekleşiyor:

> 2004'te 1 Mayıs'a gideyim falan dedim. Arkadaşları çağırdım gidelim diye. Kimse gelmedi. Ben tek başıma gittim. Orada biriyle tanıştım partili olan üst sınıflardan. Ondan sonra o dönem NATO çalışması vardı. Okulda çalışma falan yapmaya başladık. O şekilde partiyle ilişkim başladı...

Oldukça politik bir Kemalist aileden gelen YC7E'yse, ortaokuldan itibaren etkin biçimde politik sorular soran ve yanıtlar bulmaya çalışan bir genç. Onun radikalleşmesi daha kolayca gerçekleşiyor:

> On iki on üç yaşlarında İlhan Selçuk'u okurdum. Severdim İlhan Selçuk'u...Sonra liseye geldiğimizde zaman Marksizm-Leninizm engin denizine biraz giriş yaptık. Hiç unutmuyorum bir arkadaşımla devrimcilik konuşuyoruz...Ben lisedeydim, o ODTÜ'deydi. "Mustafa Kemal iyi biridir, tamam yanlışları da var olan insandır ama iyi bir devrimcidir dediğimde, hiç unutmuyorum, "gerçek bir devrimci görmek istiyorsan Lenin'e bak demişti. Ben Lenin'i tanımıyordum mesela. Ben Lenin okumaya başlamıştım ondan sonra.

EMEP, DTP, ÖDP ve TKP odak gruplarının her birisinde, en az bir gencin üniversite öncesi veya üniversite döneminde dini cemaatlerle bağlantısı olmuş. Böylece sol partilerin genellikle sadece kent üniversitelerinde kısmi bir örgütlülüğü ve etkinlik alanları varken, bu cemaatlerin yurt genelinde dershane ağları, yurt ve burs imkanlarını kullanarak örgütlenebildikleri görülüyor. Yine de, bu cemaatlerle ilişki kurup, zamanla bağımsızlaşan veya sol gruplarla yakınlaşan çok sayıda örnek olduğunu vurgulamalıyız. Kimi zaman, yoksul Kürt ve Alevi gençlerinin bu ağlarla araçsal bir ilişkiye girdikleri, maddi imkanlarından faydalanırken, ideolojik etkilerinden uzak durmaya çalıştıklarına dair de çok sayıda örnek var...

EMEP Gençliğinden YC10A da, bu cemaatlerle belli bir dönem yakınlaşanlardan:

> Üç yıl FEM dershanelerine gittim...Fethullah Gülen cemaati...Onlarda şöyle bir şey vardı. Dini böyle zorunlu olması gereken bir şey yerine, daha yumuşak şekilde öğreten. Ilımlı... Namaz kılmayan öğrencilerle de araları çok iyiydi...Aslında eğitim anlayışları da biraz ileri düzeyde, diğer radikal İslamcılara göre.

Aslında YC10A, son derece politik bir aile ortamından geliyor. Babası aktif bir CHP'liyken, dayılarının Marksist geçmişleri var. Buna rağmen yolu FEM Dershanesiyle çakışabiliyor. Lise döneminde Grup Yorum dinleyen, sosyalizme ilgi duymaya başlayan YC10A, benzer bir çok hikayede gördüğümüz gibi, tesadüflerin yardımıyla EMEP'li oluyor. Üniversiteye siyaset yapma isteğiyle gelen ama örgütlü yapılar arasın-

daki farkları henüz bilmeyen YC10A, Evrensel Gazetesi satanlar aracılığıyla EMEP'le tanışıyor. Ablasının etkisiyle sosyalizme merak saran YC10B de üniversiteye geldiğinde benzer bir süreçten geçiyor:

> Çocukluktan beri kitaplardan falan biraz böyle aydınlanma oldu. Ama EMEP'e örgütlenmem o biraz şey, aslında şans eseri...Küçük bir şehirde yaşadığım için Edirne'de çok örgütlerle tanışamadım...O yüzden üniversiteye geldiğimde ben diyordum kesin bir yere örgütleneceğim, örgütlü mücadele yürüteceğim... Ama farklı bir örgüt çıkmış olsaydı belki, o zamandan beri kafamda olanlar dışında, oraya da örgütlenebilirdim.

Konuştuğumuz EMEP'lilerden ikisinin anne-babasından en az birisi EMEP'li. Buna rağmen, bir dönem sorgulamışlar partiye katılmayı. YC10C de, Ordu'dan İstanbul'a gelince, 8 Mart etkinliği öncesi katılıyor partiye. 8 Mart etkinliği düzenlemeleri onun için önemli, olumlu bir unsur olmuş. EMEP örneğinde dikkat çeken, konuştuğumuz beş gencin en az dördünde ailelerinin sol gelenekle bir şekilde ilişkilerinin var olduğunu söylemeleri. Bu açıdan TKP'yle farklılaşıp, ÖDP'li odak grubuyla benzeşiyorlar. EMEP ve TKP'lilerin anlatımında benzer bir nokta da, partiyle ilişkilerinin onlara bir amaç ve bağlanma sağladığı, arındırdığı, TKP'li bir gencin söylediği gibi, "damarlarının açıldığını hissetmelerine" yol açtığı.

Yaş ortalaması 19 olan ÖDP odak grubu, en genç grup olarak dikkatimizi çekti. Yedi gencin üçü liseliyken, diğerleri üniversite öğrencisiydi. Liselerde faaliyet gösteren devrimci grupların bu öğrencilerin örgütlenmesinde etkili olduğu, onlara ulaşabildikleri anlaşılıyor. Yine de dört genç, ailelerinin sol gelenekten gelmesi nedeniyle ÖDP'ye geldikleri bilgisini paylaştı. Bunlardan ikisi ailelerinde solcu faaliyetleri nedeniyle işkence görenler olduğu bilgisini de paylaştılar. Aileleriyle demokratik nitelikte bir ilişkileri olduğu anlaşılan gençlerin hikayelerinde dikkati çeken, bu kararlarını aileleriyle paylaşmaları ve destek görmeleri. Ailelerin muhtemel sorunlar konusunda uyarıcı olmakla beraber, çocuklarının kararlarına saygılı oldukları görülüyor. Bu diğer odak gruplarda az çok gözlenen gerilim öykülerinden farklı bir tablo ortaya çıkarıyor. YC8G'nın hikayesi, hem ailesinin sol gelenekten gelmesi hem de lisede örgütlü devrimci grupların kendisine ulaşması bakımından özetleyici:

> Ben mesela hani ÖDP'den önce Devrimci Liseliler'deydim. Benim ailem siyasetin her zaman böyle içindeydi. Annemin dayısı idam mahkumuymuş son anda yurtdışına kaçarak kurtulmuş. İşte büyük dayım işkence görmüş, eve getirmişler o halde. Ailem bunları yaşamış... Hani bir çok şey yaşıyorsun ama ailenin kısıtlamamasının en büyük nedeni şu: bir güven. Aile çocuğuna güveniyorsa bir şey yapmıyor.

Lise öğrencisi YC8C de, "eski ÖDP'li" babasının izinden gitmiş:

> Benim babam da işkence gördü 79'da ve neden? Afiş yapıştırdığı için... Benim babam anlatır her şeyi... Sen git her şeyi yaşa, her şeyi görmen gerekiyor. Çünkü eğer bunları görmezsen hayatta bazı şeylerden eksik kalır diye.

Henüz liseli olan A'nin ailesi de, çocuklarını uyarmakla beraber, siyasi faaliyetlerine sorun çıkarmamış:

> Benim ailem de CHP'li... sosyal demokrat. Sosyal ve altını çiziyorum demokrat. Yoksa zaten engellemeye çalışmıyor. Benim burada olmam da onun elbette payı vardır yani. Destekleyiciden ziyade, köstek olmama diye bir durumu var. Herhangi bir engelleme yapmıyor. Ancak Engin Ceber'in işkencede ölümünden sonra bir Pazar sohbetinde bana şunları söyledi; "Gördün mü dün gece işkencede ölen delikanlının haberini." Evet, dedim. "Bak sen de gidiyorsun, sonun bunlara benzemesin?" Hatta bunu biraz şakayla karışık olarak söyledi ama yine içindeki bir tedirginliği vardır yani.

Kendi politikleşme hikayelerini paylaşan gençlerin, 1980 öncesi kuşak ailelerinin dolaylı, dolaysız etkisiyle politikleşmelerine rağmen, yine bu kuşağı, gençlerin politikleşmeleri önünde önemli engellerden görmeleri ilginç. Bu vurguyu en az üç gencin yapmış olduğu bilgisini de paylaşmalıyız. YC8E'nin gözlemleri özetleyici:

> Sosyalist solun hareketleri yönlendiren insanlar genelde 80 öncesinde bu işin içinde olan insanlar...Hala bu insanların güdümünde olduğunu görüyoruz. Bu açıdan bakıldığında sol için muazzam bir geri noktası var, muazzam bir yaşlıların iktidarı var. Ve o zaman kullandıkları dille, bugün kullandıkları dil aynı. Sözcükler aynı, sloganlar aynı, insanların bakış açıları aynı...Ama bugün çok daha farklı bir ortamda yaşıyoruz. Bugünkü gençliğin profili daha çok farklı, bugünkü ekonomi çok daha farklı, bugün konuşulan dil çok daha farklı. Bu yüzden neden gençlik politize olmuyor, neden bir şeylere duyarsız kalıyor sorusunun önemli noktalarından bir tanesi de bence dil sorunu.

DTP'li beş gençle yapılan odak grubu en zor ve en ilginç görüşmelerden birisiydi. Görebildiğimiz kadarıyla bu türden çalışmalar için kendilerinin kapısını çalan pek olmamış. Güven inşa etme aşaması zor olsa da, ardından çok yoğun ve bizce öğretici bir odak grup deneyimi oluşabildi. Hepsi üniversite okumak için İstanbul'a gelmiş olan gençlerin kökenleri Bingöl, Elazığ, Hakkari Muş, ve Siirt olmakla beraber, iki genç yoğun Kürt göçü alan Mersin'de büyümüşler. Grupta tek tek politikleşme hikayelerinin paylaşılmasında bazı sorunlar yaşanmakla beraber, Kürt hareketi etrafında oluşan politikleşme ve gerilimlerin, her gencin erkenden politikleşmesini getirdiği çok açık. Bu görüşü destekleyen çok sayıda örnek ve saptama da dile getirildi zaten.

Kürt sorununun politik doğasının yanında, gençlerin büyük kentlerde yaşadıkları baskılar, anlaşılamama, yanlış anlaşılma benzeri duygular da kendi aralarında dayanışmayı güçlendirerek, politikleşme sürecini derinleştirmiş. Kimi hikayeler, aile fertlerine uygulanan baskıların, gencin büyük kent ortamında kimliğini fark etmesini nasıl tetiklediğini açıkça gösteriyor. Büyük kentlerde sadece devletin politikaları değil, gündelik hayattan beslenen gerilimler, adeta Kürt gençlerini kendi kimliklerine daha da sıkı sarılmak konusunda teşvik edici. Sadece "Kürtleri andıran fiziksel özellikleri nedeniyle" dışlandığını hisseden örneklerden bahsedildi. Bu türden dışlayıcı pratikleri ve düzenlemeleri aşma yönünde bilinçli politikalara ne kadar ihtiyaç olduğunu bir kez daha hissettirdi bu paylaşımlar...

Kendi köyündeki koşulların onu nasıl bilinçlendirdiğini, Kürt sorununa duyarlı hale getirdiğini paylaşıyor YC6D:

> Ben on altı yaşına kadar köyde yaşamış birisi olarak bize şey gelirdi, minibüsler falan gelirdi. Şehre inince ne alacaksanız o şeylerin not edilmesi lazımdı. Biz kalabalık bir aileydik. Dört beş tane amcam bir odanın içindeydik. Bize ailecek bir çuval un gelirdi. Şey derlerdi; bu bir çuval un sizin aileye yeter derlerdi...Tüp almak istersin, mesela şey derlerdi; ufak tüp yeter size, ocak gerekmez derlerdi. Örgüte gidebilir diye bunlar...

Yine benzer bir paylaşım da YC6E'den geliyor:

> Ben birebir tanık olmadım ama arkadaş diyor, köyünün yakılışını gören... Bu oradaki yaşayan bir çocuk için anlatılmaz bir travma sanırım. Hayatı boyunca unutamayacağı bir şey. Babasını, ağabeyini, kardeşini o şekilde işkenceye tabi tutulurken görmesi.

Yine büyük kente gelindiğinde yaşanılan şaşkınlık ve dışlanma hissine dair YC6A'nın söyledikleri çok özetleyici:

> Batı'ya geliyorsun, Batı'daki yaşamı görüyorsun. Örneğin; ben Hakkari'den ilk geldiğimde İzmir'e gittim. İzmir'deki liseleri ben üniversite diye sandım. Baktım dedim 9 Eylül Üniversitesi buymuş. Meğer bir kolejmiş. Yani bu farklılığı görüyorsun ve büyük bir uçurumun farkına varıyorsun.

Büyük kentte Kürtlük bilincini güçlendiren unsurlar arasında maalesef şiddet içeren deneyimler de var: YC6B'nin anlatımı çarpıcı:

> Mersin'de hatırlıyorum. Ağabeyim dayak yiyip gelmişti. O zaman ben bilmiyorum, tabii küçüğüm. Belki on beş yaşındasın yeni yeni fark ediyorsun ama neden dayak

yemiş? Kürt. Bir bakıyorsun marketin yanmış. Neden? Çünkü Kürt. Yani o şekilde yaklaşıldı. Belki Türkçe'yi öğrendim, Türkçe'yi öğrendim o noktada sıkıntı yaşamadım ama. Ben o zaman, yeni yeni kanın ısındığı dönemde, arkadaşlarla böyle şeye gidiyoruz, ülkü ocakları derler oraya gidiyoruz. O diyor reis. Etkileniyorsun çünkü küçüksün. Çünkü ailen korkuyor, Kürt'üz demeye korkuyor. Ben Kürt'üz demeyi ben on altı on yedi yaşında ağabeyim dayak yemiş bir şekilde öğrendim.

Bu türden anlatımlarda ısrarla vurgulanan nokta, anlaşılamamak veya yanlış anlaşılıp damgalanmak. Bölge gerçeğinin bilinmediği ve üstünün örtüldüğü görüşü de sıklıkla vurgulanıyor. Bu iletişimsizliğin aşılmasıyla her şeyin daha iyi olabileceği; veya aşılmasının imkansızlığı hissi arasında gidip geliyor gençler. En fazla vurgulanan da tüm bu ötekileştirme ve dışlanmışlıklara karşı örgütlü bir güce ihtiyaç duydukları ve de örgütlü oldukları için daha fazla hırpalanmaktan kurtuldukları gibi, daha da çok saygı gördükleri. Politik kazanımlarını da bu örgütlülüğe bağlama eğilimi söz konusu. Konuşulan her gencin bu vurguyu paylaştığı görüldü. Örneğin YC6B'ye göre,

Mesela şey vardır. Bir güç vardır. Kürt halkına karşı bir güç vardır. Şimdi senin bu gücün karşısında durabilmen için senin de bir güç olman gerekiyor. Doğallığında, bizimkisi biraz doğallığında da gelişiyor. Bizim birlikte olmamız, kampüste birlikte gidip gelmemiz hani biraz doğallında da gelişiyor. Çünkü biz birlikte olmadığımız zaman tamamıyla eziliyoruz, ama birlikte olduğumuz zaman o ezikliği hissetmiyorsun. O güce karşı bir güç olarak kalabiliyoruz.

İslamcı cemaatlerle ilgili görüşleri sorulduğunda, bu yapıları kendileri açısından da sorun olarak gördüklerini paylaşan YC6B'nin aşağıdaki gözlemleri de ilginç:

Bizimkiler, bizim arkadaşlarımızdan da pek çok genç şu an Nurculardа kalıyor. Onlar da bizim yanımıza da geliyorlar, sohbet de ediyorlar, aynı ideolojiyi de paylaşıyorlar, onlar da söylüyorlar. Fakat durumu yok. Ekonomik olarak durum olmadığı için gitmek zorunda kalıyorlar.

İdeolojik yönelimler

Sağ Partiler

Bu odak gruplarında farklılıklar kadar benzerliklerin anlaşılmasına da çaba harcanıldı. Uluslararası ilişkiler alanını yorumlama bakımından Realist bakış tarzının oldukça yaygın kabul gördüğü anlaşılıyor. Bu bakış açısının etkileri, ülke içi siyaseti yorumlarken de hissedilmekle beraber, asıl uluslararası olayların yorumlanmasında daha normalleşmiş görünüyor. Ahlaki kaygılar ülke içi sorunlar için daha fazlaca dile ge-

tirilirken, uluslararası ilişkilerde realizmle yan yana kullanılması birtakım çelişkiler yaratabiliyor. Sağ partilerin ahlakçı ve realist tespitleri yan yana kullanmalarının tutarlılık sorunları yarattığı gözlemlenirken, Sol partilerin Realist bakış açısından rahatsız oldukları, ama alternatif bir dil oluşturamadıkları da ilgili bir başka tespit.

AKP'liler güncel olanın analizine fazlaca eğilimli görünüp, buradan "tarihi misyonumuz" gibi genel-ahlaki politik hedeflere gönderme yaparken, SP, MHP ve BBP gibi parti gençlikleri, daha genel hedefler üzerinden güncel gelişmeleri eleştirme, yorumlamaya yatkınlar. AKP gençliğinin "Türkiye'nin Osmanlı mirasını canlandırıp, giderek önemli bir bölgesel güç olma yolunda olduğuna" dair yaygın iyimserlikleri, diğer sağ partilerce şiddetle reddediliyor. Bu sonuncular, yaşananların tam da tersi bir yönde ilerlediğini savunuyorlar. Bütün sağ parti gençlerini benzeştiren kabulleriyse, tarihin bize zaten çizmiş olduğu, miras bıraktığı yeniden bir dünya gücü haline gelme hedefi.

AKP'li gençlerin hemen hepsi, küreselleşmeyle beraber iç ve dış politika gündemlerinin iç içe girdiğinin bilincinde ve bunu Türkiye için olumlu görüyorlar. Yani, içe kapanmacılığın çok açık bir reddi söz konusu. Çok kutuplu bir dünyada Türkiye'nin pazarlık gücünün artacağına dair vurgular da eksik değil. YC1A'nın görüşleri özetleyici nitelikte:

> Türkiye artık gündemi belirlenen değil gündemi belirleyen ülke konumunda, artık aktif rol oynuyor. İki devleti barıştıran bir konuma gelmiştir. Türkiye'nin dışişleri bakanını eminim ki daha önce kimse bilmiyordu....Bizim jeopolitik konumumuz çok güzel, bunu dezavantaj yapmak da mümkün avantaj yapmak da. Bugün avantaj... ABD, İsrail, karşıda Çin, Rusya İran, bunların arasında ortada tek ülke Türkiye'dir. Türkiye –tabiri caizse- iki tarafa da göz kırpıyor, yani dün Rusya'ya bugün Amerika'ya göz kırpıyor...

Yine AKP'li gençlerin "dünyanın en önemli sorunları nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlarda en çok öne çıkan sorunlar, ekonomik adaletsizlik, açgözlülük ve bunların yol açtığı açlık ve sömürü gibi sorunlar, küresel ısınma ve nükleer savaş tehdidi. En fazla vurgulanan ekonomik sorunlar. YC1A'nın görüşleri yine özetleyici:

> Bu çıkan savaşların sebebi ekonomidir, bundan sonra da öyle olacaktır...

Bir diğer merkez sağ parti olan DP gençliğinde, AKP'lilerin bahsettiği ekonomik temelli sorunlara ek olarak, "dünya gençliğinin kültürel yabancılaşması, insan hakları ve uluslararası hukukla ilgili sorunlar ve ABD eliyle yaygınlaşan ve kapitalizmle ilişkilendirilen tüketim toplumu eleştirisi var. AKP de bu bağlamda eleştiriliyor. Örneğin YC3B, AKP'yi ABD'nin tüketim toplumu modelini Türkiye'ye taşıdığı için eleştiriyor:

> Bugün AKP'nin mesela İslami parti diyoruz ama bence postmodern İslami parti gibi bir görünümü var. Bu da tüketim toplumunun bir sebebi.

YC3C'ye göre dünyada ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesi, sosyal yönü eksik bırakılmış bir kapitalizmden kaynaklanıyor:

> Bu biraz da kapitalist sistemden kaynaklanan bir problem, yani kapitalist sistem sosyal yönünü unutursa, gözdağı verirse, vahşileşmeye doğru giderse belli kesimin, petrol şirketlerinin gerçekten çok büyük karlar elde etmesi gibi ama sosyal yönünü unutturması bu Amerika, Avrupa işi değil bence hangi devlet olursa olsun sosyal yönünü unutulmuş politika eksikliği, temel sorun bu.

DP'li gençler arasında uluslararası hukukun olabilirliği ve daha realist bir dünya tasviri üzerinden ilginç bir bölünme yaşanıyor. YC3C'ye göre;

> Bence en önemli şeylerden biri uluslararası hukuk problemi, gelişimini hala tam olarak tamamlayamamış olması, kime göre doğru kime yanlış kavramının ortaya çıkması... Belki de şu anda en önemli sorun devletlerin nasıl bir uluslararası hukuk sistemine dahil olacağı.

Bunun üzerine YC3A'nın tespitleri Realist bakış açısına yaslanıyor:

> Amerika dünyanın süper gücü tartışmasız, ondan dolayı da kendi yaptığı politikaları daha demokratik buluyor, senin yaptıklarını da antidemokratik buluyor. Ondan dolayı kendisi açısından doğru ama bizim açımızdan yanlış ama bunlar normal, çünkü Osmanlı İmparatorluğu zamanında da Türkler aynı şeyleri yapmış, onların içişlerine karışmıştık, onlar bizim kurallarımıza uymadığı zaman işgal etmişiz.

"Bu kısır döngü kırılamaz mı?" sorusuna YC3A'nın yanıtı yine benzer bir mantığa dayanıyor:

> Tabii ki kuvvetli olursan kırarsın ama yine kendi doğru bildiğin politikaları başkalarına dayatmak zorunda kalırsın.

YC3G de YC3A'yı destekliyor:

> Siyaset alanında zaten ahlaktan bahsetmek problemli; uluslararası siyasette de iç siyasette de, yani ahlak siyasete girmeli mi? Bu problemli bir şey.

YC3A ve YC3G'nin çıkışlarına YC3B, uluslararası hukuku savunarak yanıt veriyor:

> Kapasitesi güçlü olan doğrulatır şeklinde basitleştirmemek lazım, Avrupa Birliği'nin de belli bir uluslararası hukuku var, adalet kavramında Avrupa Birliği buluşmuş ... Münferit bazı devletlerin veya Amerika'nın yaptığı işleri uluslararası hukukun ahlaksızlığına veya başka bir şekilde yanlış kullanımına mal edemeyiz.İnsanlar asgari müştereklerde buluşabilir.

Arkadaşlarının "AB'nin kökeni ekonomik çıkardır" türünden eleştirilere YC3B'nin yanıtı Liberal Pragmatizmi yansıtması bakımından çarpıcı:

> Ekonomi de şimdi kötü bir şey değil ki. Ekonomiden çıkması mantıklı zaten, insanlar duygularını satamazlar, mallarını satacaklar, dolayısıyla hukukun oradan çıkması gerek.

AKP'lilerin Realist duruşlarına eşlik eden küreselleşmenin fırsatlar barındırdığına dair iyimserliklerini gösterdik. Yine DP'lilerin de çoğunluğunun AB üzerinden küreselleşmeyle entegrasyonu savunan ama, ABD'ye daha eleştirel duran bir tavırları olduğunun altını çizdik. Bu iki partinin aksine MHP, SP ve BBP, bu türden yan yana gelişlere karşı oldukça kuşkucu « Milli » bir duruşu sahipleniyorlar. « Millilik» kavramını birbirlerinden farklı anlamlandırmakla beraber, böylesi bir ortak paydanın varlığı açıktır.

MHP'li gençler de kapitalizm konusunda eleştirel olmakla beraber, bu konudaki eleştirileri Doğu Batı mücadelesi veya devletler arası mücadelelerle ilgili tespitleriyle iç içe giriyor. Temelde sorun devletler arası mücadele ve Batı/Doğu mücadelesiyken Kapitalizm, bu mücadelede güçlülerin tercih ettiği, dayattığı sistem olarak eleştiriliyor. « Dünyadaki en önemli sorunlar nedir ?» sorusuna YC2B'nin verdiği yanıt bu bağlamda özetleyici:

> Gelir dağılımı eşitsizliği, yani gelir eşitsizliği. Küreselleşme sonucunda kapitalist sermayenin kazanmasıyla Doğu ile Batı arasındaki farkın açılması diyebiliriz. Batının gücünü korumak Doğunun kaynaklarına saldırması, orada büyüyen kapitalizm sonucunda ve para-sermaye hareketlerinin kolaylaşması sonucunda artık Doğuya daha çabuk ve daha emin bir şekilde saldırması en büyük problemdir.

YC2C de « vahşi kapitalizm» in Hıristiyan dünyasına ait bir proje olduğunu vurgulayarak kültürel bir doğa atfediyor.

> Batı toplumları, bir yetenek toplumu olarak, yani Hristiyan toplumlar diyelim, o menşeideki devletler, o kültürler, bir de buna şimdi Anglosakson Yahudi ittifakı di-

> yorlar, bununla beraber inkişaf eden durumlar tek kutuplu bir dünya düzeni ihtiva ediyor...Bence dünyanın en büyük sorunu, içinde bulunmuş olduğumuz kültür ve medeniyet unsurlarının dünya üzerinde rekabet edebilecek her yönden, askeri, siyasi, sosyal bir denge unsuru oluşturamaması. En büyük sıkıntımız bu.

YC2B'nin dünya sisteminde eşitsizliğin asla bitmeyeceği, ama « Biz » yeniden hakim hale gelirsek, daha adil hale getirilebileceği yönündeki fikirleri de çok özetleyici. Burada da açıkça Realist bakış açısının daha tarihsel kaynaklardan yola çıkarak olumlanması söz konusu :

> (Kapitalizmin) sonu gelirse ne olur alternatif olarak? Eşitsizlik bitmez bence dünyada, dünya kurulduğundan beri bir eşitsizlik var, dünya eşitsizlikler üzerine kurulu ama Doğu'ya geçebilir...Bizim burada yapacağımız, eşitsizlik bitmez ama eğer adaletli bir şekilde bu gücü elimize geçirirsek eşitsizliği azaltabiliriz. Sosyal reformlarla bütün dünyaya adalet getirebiliriz Osmanlı'nın yaptığı gibi. Ama bunun gitmeyeceği inancındayım...

MHP odak grubunda İslam'ın dünyada yeniden büyük güç olmak için vazgeçilmez bir enerji kaynağı olduğu yönünde yaygınca paylaşılan bir kanaat var. Osmanlı'nın ve genel olarak Türklerin sırrı bu muazzam enerjiyi kullanabilmelerinde aranmalıdır. Cumhuriyet Dönemi'ne, « Atatürk devri hariç » vurgusunu da yaparak getirdikleri eleştiri, bu enerjiden yararlanılamaz olması, küçük düşünülmesi. İsrail ve ABD, en azından dinsel misyonlarını unutmayarak büyük devlet olabildikleri için övülmekteler.

AKP, MHP, SP ve BBP'li gençlerin İslamla özdeşleştirdikleri « Ahlaki-Manevi mirasımıza yeniden dönersek büyük bir dünya gücü oluruz » vurgularının ortak olduğunu görebiliriz. Burada yaygınca karıştırdıkları veya en azından tutarlı cevaplar aramadıkları sorun, « ahlaki-manevi değerlere dünya gücü olmak için mi ihtiyacımız olduğu ? » sorusudur. Burada ahlaka ve maneviyata araçsalcı akıl yüklü bakışın sorgulanmadığı, ahlakın fazlaza araçsallaştırıldığı bir tutum gözleniliyor. Realizmin etkisinde kalanlar için, ahlakın böylece arasallaştırılması sorunlu olmazken, büyük güç olunduğunda da eşitsizliklerin, adaletsizliklerin süreceği vurgusunun yapılması son derece ilginç. « Ahlak için güç değil de güç için ahlak » şeklinde özetlenebilecek ve hayli içselleştirilmiş bakış açısının, Türkiye Sağı'nda daha da yaygınlaşan hakimiyeti, kimilerince « siyasetin rasyonelleşmesi » şeklinde olumlanabilirse de, aslında gerçekleşen « araçsal aklın » hakimiyetinin Kantçı anlamda ahlaki karşı duruş ihtimalini, inancını giderek zayıflatmasıdır. Aslında tam da bu alan, ideolojik motivasyonlu veya « dava sahibi hareketlerin » iktidara geldiklerinde neden hızla pragmatik partilere dönüştüklerinin de cevabının aranması gereken alandır...

MHP ve BBP'li gençler gibi SP'liler de, dünya, ülke ve gençlik sorunlarında « dış mihrakların /güçlerin » etkilerini kimileyin komplocu bir dile savrularak ortaya koymada benzeşiyorlar. Bir zamanların dünya gücü olan Osmanlı mirasına sahip çıkmamızın bilinçli bir şekilde engellendiği ve özellikle medyanın bu amaçla kullanıldığı vurgusu, SP gençliğinin sıklıkla tekrarladığı bir tema. YC5A'ya göre gençliğin milli şuur sahibi olması bilerek engelleniyor:

> Bence Türk gençliğinin bir takım noktalarda şuurlu olması, daha doğrusu gençlikten öte insanların, Türk insanlarının şuurlu olması istenmiyor. Biz hep liderimizin söylediği gibi, dış mihraklar olayını çok fazla burada önemsiyoruz. Çünkü dış mihraklar dediğimiz olay Osmanlı'yı yıkan olay, dış mihraklar dediğimiz olay Türkiye'yi aslından soyutlayan bir olay, dış mihraklar dediğimiz olay şu anki ahlaki dejenerasyonun temellerini atan olay. Yani hep dışarısı, dışarısı ve onunla düşünen, o zihniyete sahip olan içerideki uzantıları.

YC5B de, aynı dış mihrakların Osmanlı ve Türkiye'yi zayıflatmaya dönük planlarını Siyonist amaçlarla ilişkilendirerek, SP'de Erbakan'ın da sıklıkla vurguladığı görüşü tekrarlıyor.

> O dönemde de Osmanlıyı bölme planları vardı şimdiki gibi...Batı'nın liderimizin deyimi ile böl, parçala, kolay lokma haline getir ve yut. Arz-ı mevud üzerinden gidersek, o kadar açık bir konu ki, biliyorsunuz, İsrail topraklarının yani Yahudi milletinin üstün ırk olduğunu, bu topraklara yerleşilmesi gerektiğini, diğer milletlerin bunlara hizmetçi olduğunu, böyle inanışlar var. Diğer milletleri kendilerine köle etmeye çalışan bir sistemleri var Siyonizm denilen...

SP'li gençler, "sağ-sol" kamplaşmasını da bu açıdan değerlendirip, Milli Görüş lehine aşılması gerektiğine inanıyorlar. Bunların "Bize" ait olmayan kavramlar olduğunu kavramak, Milli Görüş çizgisini benimsemek için çok önemli bir şuurlanma olarak görülüyor. Tabii ki, siyasal çoğulculuğu sahici olmamak veya yapay olmakla eleştirip, monolitik bir Milli Görüş anlayışında nihai birliği sağlamanın otoriter tınıları, çok sorun edilmiyor. Bu sorun etmeme durumunu MHP ve BBP'de de gözlemledik. YC5B bu durumu hayranlık duyduğu liderine başvurarak savunuyor:

> Erbakan'ın şöyle bir lafı var "bizi yönlendirmeye çalışıyorlar, yani sen sağcı olacaksın, sen solcu, yani ya sağcısın ya solcu. Sana ne? Belki ben helikoptere binip yukarıya çıkmak istiyorum?" diyor. Biz ne sağcıyız ne solcu, yani Milli Görüş çizgisi bu aslında.

Milli Görüş'ün Kapitalizm ve Sosyalizme alternatif bir Üçüncü Yol olarak görme tavrını YC5D, yine Erbakan'dan yola çıkarak savunuyor :

> Kapitalizmle Sosyalizm timsahın iki altlı üstlü çeneleridir. Birbirine zıt gibi görünür ama arada olanları ezer. Hocamın çok güzel bir lafıdır...

SP'lilerin en fazla eleştirdikleri noktalardan bir tanesi, medya eliyle yaygınlaştırılan popüler kültürün muhafazakar değerlere verdiği zarar. YC5C'nin diziler ve kültürel yozlaşma arasında kurduğu bağlantı ilginç:

> Bizim televizyoncu bir abimiz var, "Türkiye'deki ilk bozulmalar Şehnaz Tango'dan sonra başladı"diyor. Orada bir kadın kocasıyla kavga ediyor, ondan sonra bir başkasıyla beraber oluyor. O dizi halkın tepkisinden dolayı sonlandırılıyor ama ardından gelen dizilere artık kimsenin, halkın gücü yetmiyor.

BBP'li gençlerin sağ gençlik içinde en fazla medya eleştirisi yapan ve 1980 öncesini idealleştiren odak olduğu söylenilebilir. Modernleşme ve kentleşmenin toplumu kültür bunalımına soktuğu vurgusu da eksik değil. YC4B'ye göre, 1980 öncesi sol da bugünkünden farklıydı, daha samimiydi :

> 80'li yılların hem sağ hem sol grupları arasındaki şey davalarına olan samimiyetleri. Sağcısı da samimi, solcusu da samimi, çok okuyan bir gençlik var, bilinçli bir gençlik var.

YC4D'nin gençliğin milli davalardan uzak durmasını kapitalizm ve bireycileşmeye bağlaması da ilginç:

> Şu kapitalist düzen topluma yansıttığı en önemli şey bireyleri rekabetçi bir ortama çekmesi. Yani kapitalizmde ya da liberal ekonomide üniversiteden mezun olduktan sonra bir genç yanındaki insandan ne kadar öndeyse o kadar fırsat sahibi oluyor. Bu sebeple siyasette, siyasi bir oluşuma ya da ülkenin sorunlarına harcayacağı mesaiyi kendi öz niteliklerine harcayınca daha önde olacağını düşünüyor. Çünkü toplumu bireyselleştiren ekonomi düzeni, yani böyle bir düzen var. Bu sebeple insanlar ya ben ülkeme mesai harcayacağıma kendime harcarım diyor yani, kendi fırsatlarım için çalışırım diyor.

BBP'liler, bu yaygın bireyselleşme sonucunda, siyasi partilere katılan gençlerin de maddi kazanım beklentisiyle hareket ettiklerini ve daha merkezi yapıları tercih ettiğini de vurguluyorlar.

Sol Partiler:

CHP'li gençlerin kendi parti yönetimlerine karşı en eleştirel grup olduğu görülüyor. Gençlerin çoğu, kendilerinin sol değerlere bağlılıklarını, hatta bu noktada Genel Merkez'den daha solda olduklarını vurgulamaya özen gösterdiler. Türkiye'nin kendisine özgü koşulları, CHP'yi ideoloji partisi olmakla pragmatik bir Merkez partisi olma arasında yaşanan bir gerilimine sokuyor. Birinciye ağırlık verildiğinde, daha az kesime ulaşılabiliyor; ikinciye ağırlık verildiğindeyse partiyi taşıyan geleneksel unsurların küstürülebileceği hissediliyor. Bu da partiyi hep bir denge bulmaya zorluyor, atılım yapmasını zorlaştırıyor. Gençlerin kendi tartışmalarında da bu gerilimi yansıttıkları görüldü. "Dünyanın en önemli sorunları nelerdir?" sorusuna YC9D'nin verdiği yanıt grup açısından özetleyici:

> Ezen ve ezilen çelişkisi diyorum. Dünyanın en büyük sorununu sol parti temsilcisi olarak bunu görüyorum, emek üzerindeki sömürü veya zengin ulusların fakir ulusları sömürmesi, çeşitli mekanizmalarla idare etmesi olarak görüyorum.

CHP'li grubun da sömürü konusunu, sınıfsal temellere referans vermekle beraber, temelde uluslar arasındaki bir eşitsizlik ilişkisi olarak gördükleri söylenilebilir. Partilerinin anti-emperyalist bir kurtuluş savaşından doğduğunu anımsatan gençler, kendilerinin de bu duruşu paylaştıklarını vurguladılar.Bunun dışında, küresel ısınma, küresel ölçekte güçlenen aşırı milliyetçilik, yine küreselleşmeyle ilişkili kimlik bunalımları ve köktencilik, en fazla dile getirilen sorunlar. Gençlerin hemen hepsi, iktisadi dışa bağımlılığın, politik olarak da bağımlılığı getirdiğine inanıyor. AKP'nin de "oyunu kuralına göre oynaması" nedeniyle, bu güçlerce tercih edildiğini düşünüyorlar. Bu inanış, farklı biçimlerle de olsa, neredeyse tüm partiler tarafından dile getirildi.

CHP odak grubu da diğer sol partiler gibi, uluslararası güncel sorunlara hangi kanallarla müdahale edilmesi gerektiği konusunda açık bir tavır belirleyemedi. Daha önce de vurgulandığı gibi Realizmin hakimiyetine karşı rahatsızlık duymalarına rağmen, ona alternative bir dil oluşturma konusunda zorluk çekiliyor. EMEP ve TKP'li gençler, ileride olabilecek köklü bir dönüşüme vurgu yaparken, CHP'lilerin daha güncel çözümler konusunda müteredditt oldukları gözleniyor. Onlar, erteleyici olamadıkları gibi, güncel olana da fazla bağlanmak istemiyorlar. Yukarıda vurgulandığı gibi, ideolojik parti-pragmatik kitle partisi gerilimi burada da hissediliyor.

CHP'liler, gençlerin siyasete ilgisizliğini, önce Devlet, daha sonra da hükümetler eliyle yürütülen İslamcılaştırma politikalarıyla ilişkilendiriyorlar. Sağ partilerin daha çok medyayı sorumlu gördüğü bu konuda, CHP'liler, 12 Eylül öncesinin ailelerde yarattığı korkuları ve genel olarak İslamcılaştırma politikalarını sorumlu görüyorlar. Yine CHP'liler toplumda ayrışmaların ve buna dayalı kutuplaşmanın arttığında hemfikirler. YC9E bu yaygın görüşü özetliyor:

> Şimdi çok daha vahim bir durumla karşı karşıya özellikle gençlik. Eskiden iki olan kutup sayısı şimdi sekiz, on oldu. Laik-anti laik kutuplaşması olduğu gibi sağ-sol var, Alevi-Sünni var, Kürt-Türk var, hatta Fenerbahçe-Galatasaray var. Yani toplumun her alanında, her direnç grubunda, toplumun her sosyal katmanında sekiz, on tane kutup oldu.

CHP'lilerin en fazla şikayetçi oldukları konulardan birisi "68 veya 78 kuşağı" üyesi partililerin üzerlerinde oluşturdukları baskı. YC9B'ye göre,

> CHP sosyal demokrat bir parti, gençlere kucak açmasını beklediğimiz bir parti çünkü ideolojik kaygıları olan gençler gelip düşüncelerini havada uçuşturmalı, çatıştırmalı falan diyen bir parti diye hayal edebilirsiniz CHP'yi dışarıdan...Bu partide bile gençlere ket vurulup, gençlerin önü kapatılıyor, "sen bilmezsin, sen görmezsin, bir dakika biz 40 senedir, 68'den beri arkadaşız, bu ilçeyi kurduk, silahlardan, bilmemnelerden siper olduk, siz okuyun biraz, şu kitabı vereyim sana, sen bunu oku."

B'nin aktardığı şikayetin ÖDP'de de dile getirildiğini paylaşalım. Sağ partilerde, "deneyimli abilerin" tecrübe ve yol göstericiliğinin daha çok hayranlıkla anıldığı ve olumlandığı açık.

TKP odak grubunda en dikkat çekici nokta, gençlerin parti ideolojisini bütünsel olarak içselleştirmiş olmaları ve hemen hemen her soruna bu çerçeveden tutarlı biçimde bakmaya çalışmalarıydı. Bu açıdan bakıldığında TKP'nin, EMEP ve ÖDP'den daha başarılı bir endoktrinasyon tarzı olduğu anlaşılıyor. TKP'lilerin dünya ve ülke sorunlarını bağlantılı görme anlayışları en çok, kapitalizmin muhafazakarlaşma/gericileşme dinamiklerini harekete geçirdiği görüşlerinde yansımasını buluyor. Gericileşme eleştirisi TKP ve CHP grupları tarafından yoğun biçimde dile getirilmekle beraber, TKP'liler CHP ve Kemalistleri radikal tavır alamamalarından dolayı eleştiriyorlar. Daha doğrusu, bu soruna duyarlı kesimlere Yurtsever Cephe örgütlenmeleri üzerinden ulaşabilmenin, CHP'yle ideolojik-politik bir rekabeti gerektirdiğinin bilincindeler. Yurtseverlik kavramı üzerinden Milliyetçiliğe kaymayan, anti-emperyalist bir yurtseverlik savunusu yaptıkları gibi, bu anlayışın çok önemsedikleri bir bileşeni, yine yurtseverlik adına elzem gördükleri gericilik karşıtlığı. Bugün onlara göre anti-emperyalist olmanın gereği bu çünkü egemen devletler ve onların sözcüsü olduğu sınıflar, gericilik unsurunu başarıyla kullanıyorlar...

TKP'liler, arkasında iktisadi nedenler olan devletler arası mücadeleleri iyi izlemek gerekiyor. Onlar, gerçekliğin parçaları olmakla beraber, ısrarla Rusya veya Çin'i, veya başka bir devleti olumlamaktan kaçınıyorlar. YC7E'ye göre, "Türkiye'de devrim adına nasıl imkanlar çıkartılabilir?" sorusu ekseninde bu mücadeleleri yakından izlemek gerekli:

> Komünistler Rusya yanlısı mıdır? Hayır, komünistler Rusya yanlısı falan değildir. Komünistler kapitalist Rusya'nın hiç bir yanında olamazlar. ..Bence şunu yapabilmek lazım. Bir Gürcistan ya da olası bir İran müdahalesinde Türkiye halkının alacağı konumlanış üzerinden bence Türkiye'de bir devrimci kriz nasıl yaratılabilir? Yaratılacak krizi buraya evriltmenin imkanları nelerdir? Halkı buna seferber etmenin imkanları nelerdir?

TKP'lilere göre Emperyalistler, Soğuk Savaş sonrasında tarz değiştirdiler ve demokrasi söylemini ve STK'ları öne çıkarmaya başladılar. AB'yi de bu açıdan eleştirmekle beraber asıl hedefleri ABD, çünkü pek çoğu, AB'nin dağılma, zayıflama sürecine girdiğine inanıyor. YC7E bu tutumu özetliyor:

> NATO'nun o Soğuk Savaş dönemindeki saldırgan Kontrgerilla, Gladio gibi örgütlenmeleri yerine STK'lar eklenmeye başlandı. İşin fiziksel mücadelesini verenlerden ziyade Soroşçular eklendi değil mi? Açık Toplum Enstitüleri eklendi. ...STK'ların bence böyle bir misyonu var. Bütün dünyada var. İşte bu renkli devrimler bunun çok daha büyük örnekleri değil mi? Yuşçenkolar, Ukrayna, Gürcistan.

Kendileri dışındaki sol çevreleri bu oyuna gelmekle, mesela Obama Yönetiminden ümitvar olmak gibi naifliklere düşmekle eleştiriyorlar. Sol gruplara yönelik en yaygın eleştirileri, parçalar üzerinden muhalefet yürüterek bütünsel mücadeleyi ihmal etmeleri ve böylece rakiplerinin yönetim tekniklerine dolaylı yoldan yardım etmeleri. YC7C, Sol'un kadın meselesi, ekoloji veya kimlik meselelerine savrulmasını eleştiriyor:

> Bunun ötesinde de mesela parçalara ayırıyoruz biz toplumu. Alevi dernekleri kuruyoruz mesela Alevi-Sünni diye ayırıyoruz, sonra işte Kürt-Türk diye ayırıyoruz, feministler kadın-erkek diye ayırıyorlar ya da gökkuşağı projesi var. Bunlar üzerinden parçalara ayırıp parçalar için özgürlük ve demokrasi istiyoruz bir yerden sonra.

Böylece bütünsel temelli sınıf siyaseti, yine solcuların yanlışları yüzünden parçalanmış oluyor. TKP'lilerin hemen hemen hepsi, STK faaliyetlerini olumsuz buluyorlar. İyi veya kötü niyetlerine bakılmaksızın, bu faaliyetleri karşılarına alıyorlar. Bu noktadaki grup kararlılığını, diğer partilerde gözlemlemedik. Bu tavrın en çarpıcı örneğini, "ekolojik mücadeleyi her şeyin üstünde tuttuğuna inandıkları" Greenpeace'i eleştiren YC7E veriyor:

> Mesela Greenpeace. Greenpeace kötü bir şey mi? Bence kötü bir şey. Bunda biraz radikal olmak lazım...Ekoloji sorunu, nükleer başlık sorunu Kapitalizmden ayrı bir nükleer sorun konuşmamızın imkanı yok...

Gericilik eleştirisi konusunda CHP ve TKP'lileri yakınlaştıran kaygılar olmakla beraber, TKP'lilerin, CHP'yi yeterince radikal olmamakla, "oy kaygısıyla hareket etmekle" eleştirdiğini vurgulamıştık. EMEP, ÖDP ve DTP'lilerin Kemalizme dair daha eleştirel bir tutum içerisinde oldukları gözleniyor. EMEP'liler Kemalizmi daha çok Kürt meselesi üzerinden eleştirirken, ÖDP ve DTP'lilerin hem laiklik hem de Kürt sorunu üzerinden CHP ve Kemalizme eleştiriler yönelttikleri gözlendi. Bu son iki partili gençlerin "türban sorunu" konusunda daha hoşgörülü bir tavra sahip oldukları anlaşılıyor.

EMEP gençliğiyle yapılan söyleşide, parti ideolojisinin sertliğine rağmen, gençlik politikasında daha esnek bir tavra yöneldiklerini gözlemlediğimizi vurgulamalıyız. TKP'lilerde parti ideolojisinin genç kadrolar tarafından yeniden üretilmesinde gözlenen homojenlik, EMEP'de dikkati çekmiyor. Böylece, ideolojisini yeni koşullara uyarlamaya direnen bir partinin, "pratiğini" koşullara uyarlaması gibi bir urum çıkıyor ortaya. Bu noktada bir başka gözlemimiz, EMEP ve ÖDP gençliği arasında güncel sorunlara bakışta çok ciddi farklar bulamadığımızdır. Tabi ki, bu yargılara gözlemlediğimiz gençlerin karşılaştırılması üzerinden ulaşıyoruz. Örneklemimizin kendi içerisinde karşılaştırmalar yaptığımızı baştan vurgulamıştık.

EMEP'li gençlere "dünyanın en önemli sorunlar nelerdir?" diye sorduğumuzda tereddütsüz olarak, sınıflı toplumdan kaynaklı bir sistem sorunu olduğunu ve diğer sorunların bunların değişik görüntüleri olduğu vurgusunu ortaya koydular. Savaş, eşitsiz gelir dağılımı, sömürü, sınıflı toplum, işsizlik, çevre sorunları gibi sorunlar ortaya konulurken, YC10A, temel sorunu özetliyor:

> Sınıfsız toplumda olsak zaten olmayacaktır. Bunlar kapitalist emperyalist sistemden kaynaklı...

"Türkiye'yle ilgili sorunlar nelerdir?" sorusuna da tereddütsüz, demokrasi, Kürt sorunu ve daha az oranda laiklik cevabı veriliyor. Ama bunlar da YC10C'ye göre, aynı sistemle ilişkili:

> Aslında demokrasi, laiklik ve Kürt sorunu ama sonuçta şeyden de bağımsız değil. Türkiye'de sınıflı bir toplum var ve aslında emperyalizmle bağlı, ilişkili.

Laiklik konusunda da Türkiye'de "gerçek laikliğin" olduğuna inanmadıklarını paylaşıyorlar. YC10E bu görüşü özetliyor:

> Ama bir tarafı da bu ülkede biz laikliğin olduğunu düşünmüyoruz. Zaten meselenin de buradan, gerçek bir laikliğin, bilimsel anlamda din ve devlet işlerinin ayrılması diye...Şey düşünüyoruz. Bütün Diyanet İşleri ve İmam Hatiplerin de

> feshedilmesi. Ama inançların özgürce ifade edilmesi... Zaten şöyle bir şey vardı ya; laiklik ve özgürlük. Cepheleşme buradaydı, karşıt kutuplar gibi. Aslında iç içe, laikliğin bir özgürlük, inanç özgürlüğünü sunması gerektiğini ama dinin bunu hiçbir şekilde örgütlememesi gerektiği...

Aslında EMEP'liler de TKP'liler gibi gerçek bir sınıf; halk hareketinin dini kutuplaşmayı talileştireceğine inanıyorlar. EMEP gençlerini TKP'lilerden ayıran demokrasi vurgusuna daha fazla sahip olmaları, "Kürtlük, Alevilik" gibi kimliklerin geçici önemi veya önemsizliğinden ziyade, bunların özgürce yaşanmasının sosyalist harekete daha fazla katkıda bulunabileceğine inanmaları. TKP'liler, kimliğe sahip çıkmayı "sapma" olarak görme eğilimindeyken, EMEP'liler, bunların özgürce yaşanmasının sınıf hareketini daha da güçlendireceğini, gereğinden fazla kutuplaştırıcı boyutlarını zayıflatacağına inanıyorlar. EMEP'liler bu noktada ÖDP'lilere yakınlaşırken, ÖDP'li gençlerin bu tür sorunlara kendi sosyalist anlayışlarında yer açmaya en fazla istekli gençlik olduğunu; reel olanın geçiciliğinden ziyade; önemsenmesi üzerinden solculuğu tarif etmeye çalıştıkları söylenilebilir. Yani, ÖDP'lilerde pratik hayatın, sosyalist ideolojiyle tutarlı hale gelmesi gerektiği konusunda daha yoğun bir kaygı olduğu söylenilebilir. İdeolojik yenilenme ihtiyacını en çok onların vurgulaması da tesadüf olmasa gerektir. Gençlere ulaşamamak konusunda, diğer partililerin vurguladıkları dışsal faktörleri tekrarlamakla beraber, Sol'un geleneksel yöntemlerden sıyrılamamasına da dikkat çektikleri eklenmeli. YC8F, bu bakışı özetliyor:

> Hep böyle klasik, klişe haline gelmiş. Sabahın yedisinde okula git, afiş as. İşte partinin afişleri vardır, Kadıköy'e afiş as. İşte ne olur? Eyleme gideceksin, eyleme insanları çağır. Eylemde pankartı tut...Ama hani gerçek anlamıyla o senin dışındaki çoğunluğu harekete geçirebilecek, örgütleyebilecek, onlarda hani dediği gibi farkındalık ve şey uyandırdıktan sonra eyleme geçirebilecek araçları kuramıyoruz. Hep klasik hale gelmiş şeyleri tekrar ediyoruz.

ÖDP grubu da dünyanın sorunlarının kapitalist sistemle ilişkilendirme konusunda duyarlı olmakla beraber, genel olarak ekoloji, özelde de küresel ısınma gibi sorunlara en fazla dikkat çeken grup oldu. YC8E, sorunları vurgulamakla kalmıyor, onları geleceğe erteleme tavrını da eleştiriyor:

> Dünyanın sorunlarının içinde yaşadığımız düzenden bağımsız olmadığını ve hani bugün fark ettiğimiz bir çok sorunun aslında temel olarak kaynakların nasıl kullanılacağına, bu meselenin yönetim biçimine dayanan bir sorun olduğunu düşünüyorum. Ama bu şey demek değil tabii ki. Bütün sorunları tek bir şeye havale edip her şeyi çözmek için devrimler ve hayali bir gelecekten sonrasını beklemek değil. Bugünden bütün so-

runları yan yana koyarak hepsinin çözümü için mücadele etmek. Bu açıdan bütün sorunlara yol açan tek bir sorun olarak, yönetim sorunu olarak kapitalizmi görmekle birlikte, hepsine karşı ayrı ayrı mücadele edilmesi gerektiğini de düşünüyorum.

Yukarıdaki satırlardan da, ÖDP'li gençler arasında farklı sorunlarla mücadele için kurulan STK'larda yer almaya olumlu bakıldığını görmek mümkün. Daha çok orta sınıf kökenli olan gençlerin Tuzla'da iş kazaları sonucu ölümlerle ilgili veya kot taşlama işçileriyle dayanışma gibi girişimlerde yer aldıkları görülüyor. YC8G de, lisesindeki "endoktrinasyon" yöntemlerini eleştiriyor:

Sevgili okulum yeni bir uygulama başlatmış. Sabahları her gün İstiklal Marşı okuyoruz. Şöyle geliyor bana, "bundan kaçamazsınız arkadaşlar. İşte sabah yarım saat erken kalkacaksınız. Geleceksiniz, okuldan önce... Okulda işte önce sizi bir kılık kıyafet kontrolünden geçirecekler. Çünkü bu sadece Pazartesi sabahları tören zamanı olur, bu kılık kıyafet kontrolü. Bunu her güne yaymayı düşünüyorlar. Bize de çok ters geliyor.

ÖDP'li gençlerin, "başörtüsü veya türban sorunu" konusunda, sorunun taraflarıyla empati kurma çabasın girdiklerinin de altı çizilmeli. YC8F, bu konuda bir tür özeleştiri vermeye çalışıyor:

Başörtüye özgürlük sorununu mesela sürekli biz kendi aramızda tartışıyoruz. Aramızda bir tane başörtülü arkadaşımız yok. Ama başörtülü arkadaşım var benim.Onlarla konuştuğun zaman birçok ortak konuda aynı şeyi düşünebiliyoruz. Mesela Hırant Dink cenazesinde o arkadaşla, türbanlı arkadaşla yan yana yürümüştük... Daha 98'de, 99'da öğrenci olduğu için ilk türban yasağını yaşamış bir arkadaş. Okulda hocasının başörtüsünü açtırdığında orada yaşadığı yıkımı anlatıyor. Şimdi çok rahat ahkam kesen arkadaşlar var. Ama önce bir otur dinle, o insanları.

Güçlü bir toplumsal hareket geleneğinden elen DTP'li gençlerin çoğunluğu kendilerini sosyalist olarak tanımlıyorlar ve "Kürt Milliyetçisi" olmadıklarının altını çiziyorlar. Yine partiden çok, hareketle özdeşleşme eğiliminin yaygın olduğunu, ciddi bir bağlanma/ adanma duygusunun gözlemlendiğini de paylaşmalıyız. "Dünyanın en önemli sorunları nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlarda da, Kürt sorununu yakıcı biçimde hissetmeleri damgasını vuruyor. YC6A'nın yanıtı da bu durumu yansıtıyor:

Herkeste olduğu gibi bir ben dünyası vardır. Kişi dünyanın kendi etrafında döndüğünü sanır. Bizim için en büyük sorunlardan birisi Türkiye'de yaşanan Kürt sorunudur. Buna bağlı olarak ekonomik nedenler gelir. Yaşam standartları falan gelir.

Sol parti odak gruplarında verilen, ekonomik eşitsizlik, açlık, savaş ve küresel ısınma gibi sorunlara DTP'li gençler de değinmekle beraber, konuyu Kürt sorununa getirme eğiliminde olduklarının altı çizilmeli. YC6D de bu durumun farkında ve bir açıklama getirmek istiyor:

> Aslında toplumdan topluma farklılık gösteriyor. Örneğin bir Afrikalı için açlık olabilir, Doğu'daki, Ortadoğu'daki biri için savaş olabilir ya da Kuzeylerde yaşayan bir halk için küresel ısınma olabilir. Örneğin Hakkari'de yaşayan birisi için küresel ısınmanın pek bir fark edeceğini zannetmiyorum.

"Türkiye'nin en önemli sorunları nelerdir?" sorusuna gelen yanıtlar da Kürt sorunu etrafında yoğunlaşıyor. YC6A bu tutumu özetliyor:

> Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana halkın özellikle belli bir sistem tarafından susturulması var ve halkın duyarsızlığı var. Bu duyarsızlık şu anki, beş yılda 2003'ten 2008'e kadar bu ülkede on bin insan öldü ve şu an kesinlikle halk buna duyarsız. Yani anlatamıyorsun da bunu, halka dile getiremiyorsun. Ki bu zaten Cumhuriyet kuruluşunda var, eksiklikler var. Türkiye'deki sistem buna dayandırılıyor.

Burada "halkın duyarsızlığı"ndan olumlu biçimde bahsedilirken, YC6D, bu bilgisizliğin aşılmasıyla sorunun çözümlenebileceğine dair bir iyimserlik barındırıyor:

> Şu anda Doğu'da yaşananların farkında olsa Batı halkı... İki halk arasında pek bir sorun yok. Eğer halkın haberi olsa bu kadar şey, duyarsızlık olmaz, bu şey olmaz yani. ..Bu açıdan Türk halkında bir bilgilendirme sorunu var....Yoksa bizim Anadolu'da yaşayan bir Türk'le bir sıkıntımız yoktur, o insanla. Burada Tuzla'da tersanede ölen işçinin sorunu bizim sorunumuzdur.

Başka bir bağlamda YC6D, kendilerinin bu nedenlerle milliyetçi olamayacağını vurgularken, ilginç bir noktaya dikkat çekiyor:

> Kürtlerin içinde Kürt milliyetçiliği yapan devlet yanlıları. Bugün Kürdistan'daki korucuların hepsi Kürt milliyetçisidir. Barzani'yi bekliyorlar, Talabani'yi bekliyorlar. Buna da dikkat etmek gerekiyor. Mesela bu pek bilinmiyor. Ama gerçek Kürt milliyetçileri onlardır. Hepsinin evinde Kürtçe kanallar vardır, onlar mesela Türkçe kanalları izlemezler.

DTP'li gençlerin türban sorunu gibi konularda daha özgürlükçü bir tutum takındıkları, kendi aralarında dindar pek çok Kürt gencinin var olduğunun altını çizdikleri de paylaşılmalı. Genel olarak dindar kesimlerin mağduriyetini, yine Cumhuriyet'in

kuruluş biçimiyle ilişkilendiriyorlar. Ama AKP'yi bunun dışında tutuyorlar. Çünkü bu parti, onlara göre, Kürtlerin hassasiyetlerini kullanıyor ve daha da kötüsü, onları YC6B'nin çarpıcı ifadesini kullanırsak, "açlıkla terbiye ederek onurlarıyla oynuyor." Bu son ifadeyle kastedilen, AKP'nin bölgede oy kazanmak içim yoksullara yardım yapma siyaseti izlemesi. Yine Siyasi Partiler Yasası ve özellikle seçimlerde uygulanan ülke barajı ve Kürtçe propaganda yapılamaması gibi uygulamaların kendilerini hedeflediğine inanıyor ve bunların kaldırılması gereğini savunuyorlar.

Bu noktada DTP'li gençlerin ütopyacı düşünme veya bu kavramlarla kendilerini ifade etme eğilimine, diğer gruplardan daha fazla sahip oldukları gözlemi de paylaşılmalı. Örneğin YC6A, Murray Bookchin'e referans vererek onun siyasal ütopyasından etkilendiğini paylaşıyor.:

> Daha az devlet, daha fazla toplum, yani konfederalizmi savunuyorum. Yerel ağların birbirine bağlandığı...Bence bu yavaş yavaş gerçekleşiyor. Mesela bugün Diyarbakır'a gidiyorsun, orada bölgedeki böyle yerel ağlar oluşturulmaya başlanmış. Çünkü böyle somut olduğu zaman, gördüğün zaman mesela diyorsun ki tamam vardır, devamı gelecek. Biz de küçük de olsa bir ayrıntısını gördük, yani bir gerçeğini gördüğümüz için bizim için çok ütopik gelmiyor açıkçası.

Yine YC6D, inandıkları yaşam biçimini Kürt gençleri olarak hayata geçirmeye çalıştıklarını vurguluyor:

> Bugün biz ciddi söylüyorum üniversiteden altmış kişi sanırım Kürt öğrenci tanıyorum. Bugün bizim içimizde borç kavramı yoktur. Ben arkadaşımdan beş yüz milyon alıp geri vermeyebilirim. Böyle tam anlamıyla komünal bir yaşam var.

DTP'li gençlerin aksine, diğer odak gruplardaki gençler, radikal sağ veya sol ideolojilere yakın olsalar da, ütopyacı kavramlarla düşünme veya kendilerini ifade etme konusunda oldukça tutuklar. "Nasıl bir dünyada yaşamak isterdiniz?" sorusuna verilen cevaplar, bu yönde bir kanaat oluşmasına yol açtı. Kendisine Ülkücü, İslamcı veya Sosyalist diyen bir genç, 1980 öncesinde, ideal gördüğü toplumunun hayata geçirilebileceğine daha fazla inanç duyduğu gibi, bu tür kavramlara daha fazla başvuruyordu. Tam da burada bir tür "rasyonelleşmeden" bahsedilebilir. Biz bu noktada, sadece ütopyacı düşünmeme tercihinden bahsetmiyoruz. Böyle düşünmeyi gerektiren ideolojilere sahip olup, böyle düşünülememesinden, bu kavramlarla bir dil oluşturulamamasından bahsediyoruz. Dolayısıyla, sadece uluslararası ilişkiler alanını değil; ülke siyasetini kavrarken de, "Realizmin" dilini kabullenen veya buna karşıt bir dil oluşturamayan bir gençlikten bahsediyoruz.

Bitirirken, 1958 yılında Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi'nde (SBF) "Mülkiye" öğrencileri arasında yapılan bir araştırmayı anımsayabiliriz. "Uğrunda en

büyük fedakarlıkları yapmaya kararlı olduğunuz amaç" sorusuna cevaben 45 öğrenci "milletin mutluluğu" yanıtını verirken, 3'ü "şahsi idealler" yanıtını veriyor. Yukarıdaki sorunun biçimi ve içeriğinden tutun, gençlerin yanıtlarına kadar her şey, dönemin koşullarının gençlik tanımı ve anlayışını yansıtmaktadır. Bugünün kimi gençlerine yukarıdaki sorunun biçimi bile tuhaf gelebilecektir. Yine de kendi şahsi ideallerine ve amaçlarına ulaşırken, topluma faydalı olmaya veya kendi mutluluk biçimini, başkalarının mutluluğuna da katkıda bulunarak inşa etmeye çalışan çok sayıda genç var. O nedenle kötümserlikten çok, bugünün gençliğinin kendisini içinde bulduğu koşulları ve bunlara tepkilerini anlamaya çalışmalıyız. İhtiyatlı bir iyimser, burada da olumlu unsurlar görebilecektir. Araştırma boyunca bu kanaatimizin daha da güçlendiğini paylaşmak isteriz...

[15] Aktaran Demir Demiröz ve Ahmet Öncü, "Türkiye'de Piyasa Toplumunun Oluşumunda Hegemonyanın Rolü: Bir Gerçeklik Projesi olarak Beyaz Türklük," Ahmet Öncü, Orhan Tekelioğlu (der.) *Şerif Mardin'e Armağan* içinde, İletişim Yayınlar, İstanbul, 2005, s..185. Aktarılan, Şerif Mardin, "Türkiye: Bir Ekonomik Kodun Dönüşümü" Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder (der.), *Türk Modernleşmesi, Makaleler* 4 içinde, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

SİYASİ PARTİLERİN GENÇLİK TEŞKİLATLARINDA SİYASET VE DEMOKRATİK KATILIM

Cemil Boyraz

4. BÖLÜM

Giriş

Türkiye'de gençlik çalışmaları son dönemlerde gelişmeye başlayan ancak halen sınırlı sayıda araştırmanın söz konusu olduğu bir alandır. Kendine özgü özellikleri olan bir sosyolojik kesit olarak gençler üzerine yapılacak çalışmalar, özellikle hızla artan genç nüfus ve beraberinde ortaya çıkan sorunlar yumağı göz önüne alındığında, her zamankinden daha fazla önem taşımaktadır. Bu çalışmada gençlerin siyasal sosyalleşmesi ve katılımı üzerinde etkili olan faktörler, siyasal partilerin gençlik teşkilatları üzerinden incelenecek ve üzerine daha sınırlı sayıda çalışmanın görüldüğü siyasi parti gençlik teşkilatlarının siyasi katılım süreçlerinde oynadığı rol sorgulanacaktır. Bununla beraber Türkiye'deki parti ve seçim sistemindeki yapısal sınırların ve sorunlar yumağının gençlik teşkilatlarındaki üyelerin siyasete ve demokratik süreçlere bakışını nasıl şekillendirdiği ve etkilediği tartışılacaktır. Bu bağlamda gençlerin siyasal süreçlere aktif ve eşit katılımı önünde bir engel olarak duran faktörler, eleştirel bir incelemeye tabi tutulacaktır.

Bu inceleme, Ağustos 2008-Kasım 2008 arasında Türkiye'de aktif siyaset yapan 10 partinin (AKP, CHP, MHP/Ülkü Ocakları, DTP, SP, DP, BBP/Alperen Ocakları, ÖDP, TKP, EMEP) İstanbul'daki merkez örgütlerine bağlı gençlik teşkilat-

larının 18-24 yaşları arasındaki toplam 68 üyesiyle gerçekleştirilen 10 odak grup çalışmasından elde edilen sonuçlar, gözlemler ve yorumlarla desteklenecektir. Ayrıca siyasi partiler dışındaki örgütlü-örgütsüz gençlerle yapılan diğer görüşmelerde siyasi partilere yaklaşımın ne yönde olduğu ortaya konmaya çalışılacak ve böylece genel bir değerlendirme yapmak mümkün olacaktır. Sonuç bölümünde ise bugün katılımcı olmaktan ziyade biçimsel kalan parlamenter demokrasilerin içinde bulunduğu krizin aşılması adına, parti gençlik teşkilatları yoluyla gençlere siyasal alanda kendilerine ifade edebilecekleri, özgürce tartışabilecekleri ve sorunlar üzerine düşünebilecekleri mekanizmaları genişletmenin önemi ve bu yöndeki imkanlar-sınırlar ele alınacaktır. Gerek siyasi parti gençlik teşkilatlarıyla gerekse diğer gençlik gruplarıyla yapılan görüşmelerde siyasi partiler bağlamında ortaya çıkan değerlendirmeler, pozisyonlar, yaklaşımlar ve tespitlerin genel olarak gençliğin siyasal katılım ve sosyalleşme süreçlerinin anlaşılmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Siyasal Katılımın ve Sosyalizasyonun Sınırları Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Bu bölümde genel olarak Türkiye'de siyasal katılımı ve sosyalleşme sürecini etkileyen yapısal faktörler, özel olarak da bu bağlamda Türkiye'de gençliğin siyasal katılımını inceleyen çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar (ve bunların nasıl yorumlandığı) ele alınacaktır. Türkiye'de siyasal katılım meselesi üzerine yapılan tartışmalarda; siyasal katılımın ve ilginin oldukça düşük olduğu sıklıkla vurgulanmakta ve başta anayasal düzenlemeler olmak üzere, siyasi partiler ve seçim kanunu gibi unsurların siyasal katılımı ve sosyalleşmeyi sınırlayan faktörler olarak öne çıkarılmaktadır. Düzenli seçimler ve siyasi partiler-elitler arası rekabet olarak tanımlanan Weberci-Schumpeterci minimalist demokrasi kuramının ötesinde ve temsil yerine katılımı istikrar yerine kamusal tartışmayı öne çıkaran bir perspektiften düşünüldüğünde, söz konusu yapısal engeller ve sınırların üzerinde kısa bir değerlendirme yapmak, hem geniş toplumsal kesimlerin hem de kendine özgü özelliklere sahip ancak toplumun genelindeki eğilimlerden de bağımsız düşünemeyeceğimiz sosyolojik bir kesit olan gençlerin siyasal katılımı ve sosyalleşmesi sorununu anlamak açısından önem taşımaktadır[1].

Siyasal katılım ve sosyalleşme süreçlerinde ortaya çıkan sorunlar günümüzde en çok tartışılan konulardandır. Günümüz demokrasilerinde karar alma süreçlerinde farklı derecelerde de olsa geniş ölçekli katılım-tartışma mekanizmalarının sınırlı oluşu ve bunun sonucu olarak artan siyasal yabancılaşma-ilgisizlik, siyasal rejimin meşruiyeti sorunsalını beraberinde getirmektedir. Özellikle siyasal istikrarın sağlan-

[1] Bu yönde gerek çağdaş demokrasi kuramları gerekse siyasi partiler-seçim sistemindeki sorunlar üzerinden genel bir değerlendirmem, yakında İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan çıkacak bir derleme içinde yer alacaktır

ması adına geniş toplumsal kesimlerin karar alma süreçlerinden dışlanması ve siyasal tartışmaya konu olan meselelerin oldukça dar bir alan sıkışması (başta iktisadi olanla siyasi olan arasında çizilen keskin ayrım, ekonomi yönetiminin depolitizasyonu ve iktisadi konularda karar almanın teknik bir meseleye indirgenmesi olmak üzere), siyasete olan ilgisizliğin derinleşmesine ve siyasal dönüşüme dair bir umutsuzluğun yerleşmesine sebep olduğunu görmekteyiz. Bu durumu etkileyen bir faktör de siyasal istikrarın sağlanması adına yürütme erkinin öne çıkması ile parlamentonun denetim, inceleme, araştırma, eleştiri, önerme, tavsiye, tartışma görevlerinin sınırlanması ve bir anlamda parlamentonun işlevsiz kalmasıdır. Bir diğer faktör, siyasi partilerin toplumsal bağlarının zayıf olması, mevcut bağların ise kurdukları patronaj ağları-klientalistik ilişkilerle sınırlı olması (bu bağlamda siyasi partilerin mali araçlarının kaynağı ve kullanımı konusunda kamusal gözetime ve incelemeye tabi tutulmamaları) ve yalnızca seçim zamanlarında yürürlüğe koydukları modern propaganda teknikleri ve seçim kampanyalarıyla irade oluşturma ("toplumsal rızanın üretimi") ve iktidarı ele geçirme merkezli stratejileridir. Parlamenter demokrasilerde siyasi temsilin en önemli mekanizması olarak ifade edilen siyasi partilerin işlevi ise, her zamankinden daha fazla sorgulanır hale gelmektedir. Keza görevleri anayasal düzenlemelerle ve hukuksal-kurumsal çerçeveyle sınırlanan ve belirlenen siyasi partiler, farklı görüş ve taleplerin dile getirildiği, tartışıldığı ve değerlendirildiği mekanlar olmaktan öte; gerek iç örgütlenmesinde anti-demokratik unsurlar barındırması (parti-içi demokrasi sorunu, hiyerarşik ve merkeziyetçi yapılar olarak parti disiplini ve lider egemenliğinin önemi) gerekse de devletle iç içe geçme ve tikel talepleri temsil etme eğilimleri ile öne çıkmaktadır. Kısacası Habermas'ın "halk kitlesinin politikasızlaştırılması ve siyasal kamusal alanın çökmesi" ve Poulantzas'ın da "temsili demokrasiden otoriter devletçiliğe" şeklinde tanımladığı süreç derinleşmekte ve bu bağlamda biçimsel kalan temsili demokrasiye ve ilgili aktörlere (parlamento, siyasi partiler, siyasi elitler) duyulan güven azalmaktadır.

Yukarıda genel hatları çizilen çerçeve içerisinde Türkiye'deki siyasal katılım ve sosyalleşme sorunlarını anlamlandırmak mümkün olacaktır. Yukarıda da belirttiği üzere, Türkiye'de gençlik-siyaset ilişkisinde ortaya çıkan tartışmaları da bu bağlamda değerlendirmek kaçınılmazdır. İlk olarak değinilmesi gereken nokta Türkiye'de temel siyasal özgürlüklerin (düşünce ve ifade özgürlüğü, propaganda özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü) önündeki yapısal engellerdir. Kuşkusuz bu noktada askeri müdahelelerin etkisi tartışılmaz bir gerçekliktir. Özellikle 1980 askeri müdahelesinden sonra 1982 Anayasası'nın getirdiği hukusal-kurumsal çerçeve ile siyasal yaşamda gerek örgütlenmeler düzeyinde (siyasi partiler, dernekler, kitle örgütleri, sendikalar) gerek siyasal katılım ve sosyalleşme süreçlerinde kapsamlı sınırlar getirilmiştir. Tek partili dönem ve Demokrat Parti döneminde yaşama sansı bulamayan siyasal katılım ve sosyalleşme süreçlerinin hız kazandığı 1960-1980 arası dönemdeki kazanımlar

ve başta üniversite gençliğinin hızlı siyasallaşması, istikrarsızlığı ve toplumsal kutuplaşmayı arttırdığı gerekçesiyle tasfiye edilmiş ve (hatları 24 Ocak kararlarında çizilen) iktisadi alanda görülen sınırsız serbestleşme dalgası siyasal alanda buna denk gelen zor ve baskı politikaları ile eklemlenmiştir. 1982 Anayasası'nın beraberinde getirdiği siyasal partiler ve seçim sistemi ise etkileri halen hissedilen yapısal bir sorunlar yumağını ortaya çıkarmıştır. Özellikle siyasi partilere bağlı ve siyasi partiler dışındaki gençlik teşkilatlanmalarının kapatılması ve örgütlenmenin yasaklanması ve siyasal yabancılaşmanın farklı mekanizmalarla hızlanması; 12 Eylül öncesi gençlik hareketlerinin gelişimini sınırlamış, kazanımları yok etmiş ve hatta bu döneme dair bir özeleştirinin yapılmasına dahi imkan tanımamıştır. Siyasal katılımın ve sosyalleşmenin sınırlarının keskin çizgilerle çizilmesi, toplumsal sorunların çözümünde rol oynayacak aktörlerin kim olacağı sorusunu da gündeme getirmiştir. Bu bağlamda gerek katılımda gerek temsiliyette ciddi sorunlar barındıran parti ve seçim sisteminde radikal bir dönüşüm gerçekleştirilememiş ve süregelen ifade, tartışma ve katılım sınırları çerçevesinde geniş toplumsal kesimlerin düzenli aralıklarla yapılacak seçimler dışında karar verme mekanizmalarına katılım-etki şansı olamamıştır.

Mevcut yapısal sınırlar çerçevesinde siyasal ve toplumsal sorunlarda tek adres olarak siyasi partilerin gösterilmesi, politik alanın parti siyaseti merkezli olmasını beraberinde getirmiştir. Faaliyetleri ve prensipleri anayasal düzenlemelerle sınırlanmış siyasi partilerin tabi olduğu parti sistemi ve ülke barajı ve farklı düzenlemelerle temsiliyeti-katılımı sınırlayan seçim sistemleri (Türkiye'de 1950-2002 yılları arasında seçim sistemi 54 kez değiştirilmiş ve 1961-2002 yılları arasında 6 farklı seçim sistemi kullanılmıştır) ile iktidara gelen hükümetler (1980-2009 arası kurulan hükümet sayısı 17 olmuştur) ise, bu sorunların çözümünde etkili olamamıştır. Özellikle neo-liberal iktisat politikalarının ve yeni-sağ siyasetin yükselişe geçtiği 1980 sonrası dönemde, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin beraberinde getirdiği hoşnutsuzluğun aşılması ihtiyacı karşısında siyasi partilerin geliştirdiği mekanizmalar da, Türk siyasetini tanımlayan başlıca özelliklerden biri olduğu konusunda hemfikir olunan, patronaj ve klientalistik ilişkiler ağlarıyla sınırlı kalmıştır. Sonuç olarak devletle iç içe geçmiş, faaliyetlerinin sınırları rejimin prensipleriyle çizilmiş, toplumsal bağları zayıf siyasi partilere ve elitlere sorunların çözümünde duyulan güven azalmıştır. Bu noktada Türkiye özelinde de gerek geniş toplumsal kesimlerde gerek ayrı bir sosyolojik kesit olarak gençlerde siyasete duyulan güvensizliğin ve ilgisizliğin sebeplerini yukarıda bahsedilen çerçeve içerisinde aramak gerektiğini ve sorunun kaynağında esas itibariyle tabandan yukarıya demokratik katılım mekanizmalarının eksikliği olgusunun olduğunu belirtmek doğru olacaktır.

Konumuz bağlamında bu noktadan sonra Türkiye'de gençliğin siyasal katılımı ve sosyalleşmesi meselesine dair sorunlar ve yapılan araştırmalar üzerinde durmakta fayda vardır. Yukarıda belirtildiği üzere 12 Eylül sonrası tasfiye edilen gençlik örgütlenmelerinde ve siyasal katılım-sosyalleşmede ortaya çıkan sınırlandırmaların et-

kisi günümüzde de süregelmektedir. Bu bağlamda ilk olarak hem siyasal yabancılaşmanın ve depolitizasyonun boyutları hem gençlere ait değerler anlamında, gençler ile daha üst yaş grubundakiler arasında açık bir farkın görülmediğini tespit etmek gerekiyor[2]. Özellikle 1980 sonrası dönemde siyasal söylemde ve toplumsal imgelemde etkisini arttıran milliyetçilik ve muhafazakarlığın gençlere ait değerler skalasına da yansıması düşündürücü ama şaşırtıcı değildir[3]. Keza askeri müdahele sonrası çerçevesi çizilen siyasal-kamusal alanın sınırları ve eğitim sistemi (örneğin milli güvenlik, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerini içeren müfredatlar) bu değerlerin empoze edilmesinde ve "makbul vatandaş"ın (Üstel, 2004)[4] ortaya çıkışında etkili olmuştur. Gençlere esas ilgi ve odaklarını aktarmaları gereken alan "eğitim" ve kariyer planları olması ve bu anlamda her türlü siyasal faaliyetten uzak durulması gerek resmi söylemde gerek aile içi sosyalizasyonda telkin edilmesi hız kazanmıştır. Özgürlük, toplumsal sorumluluk, dayanışma ve paylaşma gibi değerlerin yerini bireysel mutluluk ve tatmin (haz ve kişisel başarı politikasının empoze edilmesi) almıştır[5].

Gençlere yönelik politikalar ise 19 Mayıs törenlerinde gençlerin önemini vurgulayan nutuklar, milletvekili seçilme yaşının düşürülmesi gibi kısmi öneriler[6] ve kariyer olanaklarının piyasa talepleri çerçevesinde geliştirilmesi ile sınırlı kalmıştır. 1960-1980 arası ileri düzeyde siyasallaşmış ve mobilize olmuş gençliğin merkezi olan üniversiteler ise[7], düşünce yerine piyasanın talepleri doğrultusunda kalifiye eleman yetiştiren ve gün geçtikçe ticarileşen kurumlar haline gelmiştir. Yüksek öğre-

---

[2] Bu yönde iki çalışma için bkz. Y. Esmer, *Evrim, Devrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*, TESEV, İstanbul, 1999; TESEV ve KONDA tarafından yürütülen (2006'da Milliyet gazetesi adına ve 2008'de Hürriyet gazetesi adına) "Biz Kimiz?" araştırmaları.

[3] Bu yönde kapsamlı bir çalışma 2004 yılında Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) 27 devlet ve vakıf üniversitesinden 2 bin 200 öğrenciyle yaptığı toplumsal değer araştırmasıdır, bkz. İ. Erdem-Artan, Üniversite Gençliği Değerler Araştırması, TESEV, İstanbul, 2005.

[4] Üstel'in milli eğitim sisteminin gençler üzerindeki etkileri bağlamında sunduğu tespitlerin başta siyasi parti gençlik teşkilatları odak grupları olmak üzere farklı odak grup görüşmelerimizde de ortaya çıkmaktadır. Bunlardan başlıcalarını ulusal çıkarlar söylemine dayalı iç ve dış siyaset ayrımı, ötekileştirme, yabancı düşmanlığı, etnik, dini, kültürel değerler üzerinden ayrımcılık, toplumsal güç ilişkilerinin ve eşitsizliklerin normalleştirilmesi, eleştirel ve ütopik düşüncenin yerini gerçekçiliğe bırakması olarak sıralayabiliriz. Bkz. F. Üstel, *Makbul Vatandaşın Peşinde: II. Meşrutiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

[5] Üniverste gençliği özelinde iki kapsamlı çalışma örneği için bkz. E. Yazıcı, *Üniversite Gençliğinin Sosyo Kültürel Profili Üzirene Bir Alan Araştırması*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2003 ve V. Bayhan, *Genç Kimliği: Üniversite Gençliğinin Sosyolojik Profili*, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2002.

[6] AB ülkelerindeki durumla bir karşılaştırma yaptığımızda seçilme yaşı 18-25 arasında değişmektedir. Almanya'da Bundestag ve İsveç'te Riksdag'a seçilmek için 18 yaş yeterli iken. Belçika'da mahalli idarelere aday olma yaşı da 18, İngiltere'de Avam Kamarası'na seçilme yaşı 21, Fransa'da parlamentoya seçilme yaşı 23 ve son olarak İtalya'da da 25'tir. Türkiye'de ise ancak 2006 yılının ekim ayında milletvekili seçilme yaşı 25'e düşürülmüştür. Seçilme yaşının düşürülmesi elbette ki aday tercihlerinde önemli bir değişikliğe yol açmamaktadır.

[7] Tabii ki gerek üniversite örgütlenmeleri ve düşünce klüpleri gerekse de siyasi partiler ve sendikalarla siyasal mobilizasyonun ve katılımın arttığı 1960-1980 arası dönemle, 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan tablo da farklılıklar gösterdiğini belirtmekte fayda vardır. 1980 sonrasında siyasi partilerin ve kitle örgütlerinin kapatılması gençliğin siyasal sosyalleşmesi ve hareketliliğini bitme noktasına getirmiş ve üniversite gençliği farklı örgütlenme biçimleri üzerinde düşünmeye başlamıştır. Üniversitelerde öğrenci derneklerinin yeniden kurulması süreci 1980'lerin ortalarında ve özellikle sonlarına doğru hızlansa da (bkz. Semih Tatlıcan, "1980 Sonrası Öğrenci Dernekleri", *Birikim*, 73: 72-78, 1995), bu süreç beraberinde gelen devlet baskısı ile sürekli olarak kesintiye uğramıştır (bkz. T. Bora vd., "Öğrenci Hareketinin Sorunları Üzerine", *Birikim*, Kasım, 47-60, 1989).

nim süreci, 1980 sonrası dönüşümün bir sonucu olarak, geleceğe-iş yaşamına yönelik altyapının kurulduğu bir geçiş ve gerekli niteliklerin kazanılması dönemi hüviyetini kazanmıştır. Öğrenci gençliğinin tarihsel olarak üretim ilişkilerinin dışında ya da sınıf dışı bir unsur şeklinde algılanması ise, gençlere "aydın" olarak ayrıcalıklı bir toplumsal konuma sahip olduğu ve sorunlara daha nesnel yaklaşımlar ve çözümler getireceği yönünde ağır bir misyonun yükletilmesine de sebep olmuştur[8]. Öte yandan gerek eğitim sisteminin yukarıda bahsedildiği üzere işleyişi gerek öğrenci gençliğinin üretim ilişkileri içerisinde olmasa da sınıfsal ilişkilerden muaf olmayan konumu (örneğin eğitim, barınma ve diğer masraflarını karşılama sorunları), atfedilen bu tarihsel misyonu tartışılır kılmaktadır.

Bununla birlikte analizlerde ve kamusal tartışmalarda gençliğe atfedilen önem, başta AB ülkeleri ile kıyaslamalar yapılarak, işgücüne katılım ve bu doğrultuda çizilen kalkınma projeksiyonları-ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliği çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Öte yandan 2005 itibariyle 73 milyonluk nüfusunun %18'i 15-24 yaş arasında olan (ve nüfus projeksiyonuna göre 2025 yılında genç nüfus oranı en yüksek olan ülke olacaktır) Türkiye'de, giderek yapısal bir hale gelen işsizlik olgusu (TÜİK'in toplam işgücünün %17,6'sını oluşturan 15-24 yaş grubundaki nüfus temel alınarak 2008 Aralık rakamlarına göre %26 oranında) ise sadece yüksek öğretim şansını yakalayamayan gençlerle sınırlı olmayıp bu şansı yakalayan gençler için de (üniversite mezunları arasında TÜİK 2008 rakamlarına göre %12)[9] can alıcı bir noktaya ulaşmıştır[10]. Çalışan gençler için de iş güvenliğinin olmadığı ağır çalışma koşulları, sosyal güvencesizlik (kayıt dışı çalışma çalışma ve sağlık sigortasının olmaması), yoksulluk ve sosyal dışlanma (ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal haklarda sınırlar) süreçleri hızlanmaktadır. Bütün bunlar da gençlerin geleceklerine dair beklentilerini ve siyasal eğilimlerini etkileyen faktörler olarak günümüzde ön plana çıkmaktadır.

Gençlik Çalışmalarından Kesitler

Gençlik çalışmalarının özellikle 1990'lar olmak üzere son dönemde giderek arttığına yazımın başında belirtimiştim. Türkiye'deki gençliğin değerleri, siyasete ve siyasal katılım olan ilgisi ve bunun önündeki engeller üzerinde odaklanan ve farklı periyodlarla yapılan bu çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar açısından bir tutarlılık görmek mümkündür. Bu alanda yapılmış çalışmalardan birkaçına bu noktada değinmek ve ortaya çıkan sonuçları, konumuzun sınırları çerçevesinde (siyasal

[8] F. Benlisoy, "Öğrenci Muhalefetinin Güncelliği", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 97 (Güz), 2003.

[9] Bkz. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=4014.

[10] Bu yönde istatistiki veriler sunan iki çalışma için bkz. N. Yentürk ve C. Başlevent, "Türkiye'de Genç İşsizliği", N. Yentürk vd. (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışmaları ve Politikaları içinde*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, http://giz2008.org/kaynaklar/genc_issizligi_raporu.pdf ve AB ülkeleri ile karşılaştırmalı bir analiz için http://ab.calisma.gov.tr/belgeler/RosettaPlaniRapor-GaziUniversitesi.doc.

katılım-ilgi-sosyalizasyon) değerlendirmek faydalı olacaktır. 1999 yılı sonbaharında StratejiMori ve IRI (International Republican Institute) işbirliğiyle gerçekleştirilen ve ARI Hareketi ve StratejiGfK tarafından 2003 Nisan ayında (1223 gencin katılımıyla) tekrarlanan çalışmada; 4 yıllık süre zarfı içerisinde gençlerin siyasal katılım yolları, derecesi ve eğilimlerindeki değişim sorgulanmıştır[11]. Burada gençlerin en yaygın siyasal katılım biçiminin oy vermek olduğu; siyasi parti üyesi olmamak ya da faaliyetlerinde yer almamanın %90'dan fazla bir orana ulaştığı, gençlerin en fazla reddettikleri siyasal katılım araçları arasında en önde siyasal partilerle ilişkin olanların geldiği ve 1999-2003 arasında gençliğin siyasete katılım resminin neredeyse aynı kaldığı sonucu ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2003)[12]. Siyasi partilerin kampanyasında ev ev tanıtım yapmak (yüzde 71), broşür dağıtmak (yüzde 70), gençlik kollarına (yüzde 62) ya da gençlik kollarının dışında siyasi partiye üye olmak (yüzde 66) gibi aktiviteler gençlerin neredeyse konsensüs halinde reddettikleri katılım türleri olmuştur.

Yine ARI Hareketi tarafından 1999 ve 2003 yıllarındaki çalışmaların devamı niteliğinde 2008 yılında yürütülmüş ve 15-27 yaş dilimi nüfusunu temsil eden 804 gencin katılımıyla tamamlanan *Türk Gençliğinin Siyasal Tutumları Araştırması* raporunda da; siyasi partiler, siyasi partilerin gençlik kolları gibi kurumlara duyulan güven 1999-2008 arasında düşme göstermiştir. Söz konusu 3 çalışmada gençliğin siyasete ilgisi oranları ise 1999'da yüzde 45, 2003'te yüzde 34 iken, 2008 araştırmasında bu oran yüzde 40 olmuştur. Aynı araştırmada alışılagelmiş (konvansiyonel) siyasal katılım boyutunu oluşturan oy kullanmak, bir siyasi partiye üye olmak, bir kampanya da tanıtım çalışmalarına katılma konusunda Türk gençliğinin davranış kalıpları son 10 yılda kayda değer bir değişiklik göstermemiştir[13]. Tek başına bir anlam ifade etmeyen ancak yine de önemli bir gösterge olan seçimlerde oy kullanma oranlarına baktığımızda, 18-25 yaş arası gençlik için de benzer bir yaklaşım gözlemlenebilir. Bu durum, Türkiye genelinde siyasi partilere karşı olan güvensizlik ve siyasi-partiler üzerinden siyasete katılım konusunda isteksizliğin bir yansıması olarak değerlendirilebilir[14]. BM'in raporu da[15] bu yöndeki verileri doğrulamaktadır. Rapora göre gençler, politikanın "dürüst ve adil olmadığına" ve "hak edenin hak ettiği yerde olmadığına" inanıyor.

---

[11] Ayrıca bkz. *Katıl ve Geleceğini Yarat* çalışması (2001 yılında Arı Hareketi-IRI işbirliğiyle 1242 katılımcı üzerinden yapılan ve gençliğin siyasal katılımını konu almaktadır).

[12] E. Erdoğan, "Türk Gençliği ve Siyasal Katılım: 1999-2003", 2003, http://www.urbanhobbit.net/PDF/typp_turkish.pdf.

[13] Benzer bir durum siyasal partiler haricinde herhangi bir sivil toplum örgütüne üye olanların oranında da görülmektedir.

[14] İstanbul gençliği üzerine yapılan çalışmalardan biri olan "Eğitimin Değeri ve Gençlik" çalışmasında, kurumlara güvenin sorgulandığı bölümde yer alan siyasi partilere duyulan güven başlığında çıkan sonuç %2,39 olmuştur. Bkz. U. S. Zeylan (der.), *Eğitimin Değeri ve Gençlik: Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 130, 2007.

[15] UNDP, "Türkiye'de Gençlik" Ulusal İnsani Gelişme Raporu 2008, http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/NHDR_Tr.pdf.

Halen bir siyasi partide faaliyet gösteren gençlerin oranı yüzde 4,7 olarak belirlenirken, geri kalan oranın dörtte üçü ileride de bir parti içinde yer almayı düşünmemektedir[16].

Öte yandan yine aynı çalışmada gençlerin yüzde 70'inin (1999'da bu oran %74) siyasi partiler haricinde, siyasi alan içerisinde tanımlayabileceğimiz herhangi bir STK'ya üye olma fikrini de reddettiği görülmektedir. "Boykot", "yürüyüş" ve son zamanlarda gelişen bir trend olan "internet üzerinden protesto" eylemi gibi siyasi katılım türlerine ise, gençlerin yaklaşık yüzde 60'ı olumsuz yaklaşmaktadır. Erdoğan (2003), Türkiye'de 18 yaş üstü nüfusu temsil eden çalışmasında seçmenlerin yüzde 11'inin bir siyasi partiye üye olduğunu, yüzde 12'sinin bir partinin mitingine katıldığını, yüzde 7'sinin bir partinin ev toplantılarına katıldığını, yüzde 9'unun ise bir başkasını bu anlamda bir katılım için etkilemeye çalıştığını belirtmektedir. Siyasi partilerle ilişkili etkinliklere gelince, seçmenler arasından ev ev tanıtım yapanlar, afiş asanlar ve tanıtım broşürü dağıtanların oranı ise yüzde 3 civarında kalmaktadır. Erdoğan'a göre, 2002 seçim kampanyası gibi görece uzun süren bir dönemde bile bu oranların yüzde 3 civarında olması, siyasi partilerin en önemli fonksiyonlarından biri olan kampanyalarda, insan kaynaklarının mobilize etme yeteneğinin de son derece azalmış olduğunu göstermektedir.

Gençlik grubu özelinde çıkan sonuçlar gerek TÜSES tarafından farklı yıllarda yapılan[17] gerek TÜSİAD'ın 2001 yılında yürütmüş olduğu "Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması" çalışmalarında[18] Türkiye genelinde çıkan sonuçlarla paralellikler taşımaktadır.

Gençliğin siyasete bakışı, ilgileri ve katılımı üzerine bir diğer çalışma, Ferhan Kentel tarafından 1998 yılında yapılmış ve 1999 yılında "Türk Gençliği'98: Suskun Kitle Büyüteç Altında" adıyla yayınlanmıştır[19]. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar yukarıda belirtilen tablo ile benzerlikler taşımaktadır. Örneğin gençlerin sadece yüzde 3,7'si bir siyasal parti üyesi iken, siyasal partilerin dışındaki siyasal, sosyal ve kültürel dernek veya gruplara üye olanların oranı ise yüzde 3 civarında kalmakta ve gençlerin sadece %10'u kendi aralarında siyasetten konuşmaktadır.

---

[16] Siyasal partilere ve konumuz özelinde gençlik teşkilatlarına duyulan güven azlığı için ayrıca bkz. Y. Esmer (1999), F. Adaman, A. Çarkoğlu ve B. Şenatalar, *Hanehalkı Gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler,* TESEV, İstanbul, 2001; ve Eurobarometer sonuçları, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb68/eb68_en.htm. Siyasi kurumlara duyulan güven konjonktüre bağlı değişmeler gösterse de siyasi partiler en alt seviyelerde kalmaya devam etmektedir.

[17] Bu alandaki önemli çalışmalar TÜSES Vakfı 1994 yılından bu yana Veri Araştırma ile birlikte "Türkiye'de siyasi parti yandaş ve seçmenlerinin nitelikleri ve siyasal yönelişleri" üzerine araştırmalar başlığı altında yapılmaktadır. Yıllar itibariyle bkz. 1994-1995: "Türkiye'de Siyasi Partilerin Seçmenleri ve Sosyal Demokrasinin Toplumsal Tabanı" (Yayın tarihi: Mayıs, 1995); 1996: "Türkiye'de Siyasi Parti Seçmenlerinin Nitelikleri, Kimlikleri ve Eğilimleri ve Sosyal Demokrasinin Toplumsal Tabanı" (Yayın tarihi: Eylül, 1996); 1998: "Türkiye'de Siyasi Parti Seçmenleri ve Toplum Düzeni" (Yayın tarihi:Şubat 1999); 2002: "Türkiye'de Siyasi Partilerin Yandaş ve Seçmen Profili" (Yayın tarihi: Kasım 2002).

[18] Bkz. http://www.tusiad.org/turkish/rapor/secim1/8.pdf.

[19] F. Kentel, *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında,* Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul, 2005.

Gazi Üniversitesi tarafından yapılan Türk Üniversite Gençliği Araştırması'nda da (2003) üniversite gençlerinin sadece %1,4'ünün boş zamanlarını siyasi partilerde ve derneklerde değerlendirdikleri görülmüştür[20]. Yentürk vd. (2008) tarafından 15-24 yaş aralığındaki 1014 genç üzerinden yapılan İstanbul Gençliği-Eğitim Bir Fark Yaratıyor Mu? adlı çalışmada gençlerin yüzde 50'den fazlasının politikayla hiç ilgilenmediği, sadece yüzde 1,2'sinin siyasi partilere üye olduğu ve yaklaşık yüzde 75'inin hiçbir dernek ya da klübe üye olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yine 2004 yılında 18-25 yaş arası gençelerle gerçekleştirilen İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırması'nda da gençlerin %68'lik bir kesiminin kendi aralarında konuştukları konular içinde siyaset yer almamaktadır (Kazgan, 2006)[21]. Bu çalışmada görüşülen gençlerin %81,5 ise siyasi partiler ve diğer örgütlenmelere üye olmadığı görülmüştür. Nevin Yurdsever-Ateş tarafından İstanbul gençliği üzerine yapılan bir çalışmada (2006) ise araştırmaya katılan gençlerin yalnızca %1,7'si siyasi parti faaliyetlerine katılmaktadır. Karar verme ya da kararları etkileyebilme özgürlüğü anlamında daha fazla açık alan sağlayan örgütlenmeler olan STK'lara üyeliğin ise, siyasi partilerdeki kadar olmasa da oldukça düşük seviyelerde kalması önemli bir bulgudur[22].

Yukarıda ortaya konan verilerden yola çıkarak Türkiye'de hem toplumun geneli hem de ayrı bir kesit olarak gençliği göz önüne aldığımızda, siyasete ilginin ve siyasal katılımın düşük seviyelerde olduğu açıktır. Bu durumun arkasında yatan yapısal sebeplerin ve sınırların başlıcalarına yazımın başında değinmiştim. Gerek 12 Eylül sonrası politik-ekonomik-kültürel düzen (siyaseti olumsuzlayan, siyasi karar alma mekanizmalarını elitist bir çerçeveden teknik bir meseleye indirgeyen ve siyasal yabancılaşmayı hızlandıran) gerek temsili demokrasinin kendi içinde barındırdığı açmazlar ve siyasal katılımın-sosyalleşmenin önündeki geniş kapsamlı anayasal-kurumsal engeller bugün gelinen noktada en can alıcı soru olarak karşımızdadır. Konumuz özelinde siyasi partiler ve seçim sistemindeki sorunlar (başta parti-içi demokraside ve seçim barajlarında görülen), hakim patronaj ilişkileri ve yolsuzluk tartışmaları yukarıda bahsedilen ilgisizliğin esas itibariyle katılım ekseninde tartışılması gerekliliğini ve siyasi partilerin bu noktada tabandan demokrasi formlarının yaygınlaştırılmasındaki dönüştürücü rolüne dair bir inancın olmadığını ortaya koymaktadır.

Bütün bu değerlendirmelerin ışığında çalışmanın bundan sonraki kısmında ilk olarak diğer gençlik gruplarıyla yapılan odak grup görüşmelerinde partili

---

[20] Üniversite gençliğinin siyasal eğilimleri üzerine Özer Ozankaya tarafından 1966'da yapılan çalışmada da siyasi partilerin faaliyetlerine katılım özelinde bu oranlar erkeklerde %6,3, kadınlarda ise %1,8'dir. Bkz. Ö. Ozankaya, *Üniversite Gençliğinin Siyasal Yönelimleri*, SBY yayınları, No. 127, Ankara, 1966.

[21] G. Kazgan (der.), İstanbul Gençliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

[22] N. Yurdsever-Ateş, "İstanbul Gençliğinin Siyasal Değerleri", G. Kazgan (der.) *İstanbul Gençliği* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

siyasete ve parti sistemine bakışlar kısaca özetlenecektir. Devamında çalışmanın ana sorunsalını oluşturan gençlik-siyaset ilişkisinin en kurumsal ve öne çıkan biçimi olan siyasi parti gençlik teşkilatlarındaki gençlerle yaptığımız görüşmeler resmedilecektir.

Partili Siyasete ve Parti Sistemine Bakışlar

Bu bölümde siyasetin-partili siyasetin, parti sisteminin ve gençlik teşkilatlarının çalışmamıza katılan diğer gençlik gruplarında nasıl kavramsallaştırıldığı ve algılandığı üzerine kısaca duracağız. Siyasetin yukarıda katılım ekseninde tartıştığımız sınırlarının, siyasi parti odak gruplarının haricindeki diğer odak grup görüşmelerinde de, konu siyasi partiler ve gençlik teşkilatlarına geldiğinde ifade edildiğini söyleyebiliriz. Örneğin Engelliler odak grubundan PC7B açık bir biçimde "maddi olarak düşünenler partilere girer ya da oradan başlar" derken, İHH odak grubundan PC4C ve PC4D ise sırasıyla "siyaset birkaç kişinin elinde dolaşan bir şeymiş gibi devam ediyor. Dediğim gibi para kimdeyse siyaseti o yönlendiriyor, böyle bir gerçek de var", "Türkiye'deki politikada aktif rol ben şahsım adına almak istemem çünkü ben de çarkın dişlisi olmaktan başka bir şey olmam. Çünkü bir yanlışı değiştiremiyorsak ve hala ısrarla oradaysak bence burada bir problem vardır" şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır[23].

Diğer odak gruplardaki gençlerin siyasi partiler ve gençlik kolları üzerine düşünceleri de oldukça eleştirel ve üzerinde durmaya değerdir. Bu bağlamda ilk olarak gözlemlediğimiz olgu, siyasi partilerin tamamının söylemlerine dair geliştirilen eleştiridir. Söylemleri itibariyle siyasi partiler arasında bir fark görmediğini belirten Aleviler odak grubundan YC11A "Oy kullanmıyorum. Çünkü ben düzen partilerinden bu ülkede hiçbir şeyin geleceğine inanmıyorum" şeklinde yaygın bir görüşü dile getirirken, bir başka örnekte Sendikalı İşçiler odak grubundan PC6E bu konuda şunları söylemektedir:

> Yani ben açık konuşuyorum. MHP'nin olsun, AKP'nin olsun, CHP'nin olsun, SHP'nin olsun, DTP olsun. Mesela ben hiçbir şekilde siyasal partileri desteklemem. Biri Kürtçülükle siyaset yapıyor, biri milliyetçilik yapıyor, biri dincilik yapıyor.

Yine aynı odak grubundan PC6B ise partilerin bugünkü görüntüsüne dair bir eleştiri getirmektedir:

[23] Yine aynı konuda UNIFEB'den DV5B ise gençlerin siyasi partilere ve gençlik teşkilatlarına uzak durmalarının başlıca sebebini şöyle dile getirmekte: "Bir şekilde gençlere kapalı siyasal partiler, çünkü siyasal yolsuzluk, siyasal ahlaksızlık boyutu gençleri dışarıda tutan başlıca nedenlerden bir tanesi".

> Bakarsak beş yüz elli milletvekilinin hepsi neredeyse hemen hemen aynı yani. O parti, bu parti. Ve partinin tabanları, yönetim kademeleri hep aynı. Bir parti genel başkanından, ismini hatırlamıyorum, dinlemiştim. Partinin alt tabanları çürüdü artık diyor. Gelen genç yok alttan. Hep diyor elli yaşında, altmış yaşında, artık bitmiş, geri kafalı siyasetçiler var diyor. Biraz da sorun o belki de.

Bu bağlamda bir başka eleştiriyi ise DV4B (Çevre ve Ekoloji Grubu) şöyle yapıyor:

> Ufuk Uras seçim kampanyası sürecinde ben o kampanyada çalışmak istedim ve gittim. Şöyle bir süreç geliyor, bir sürü genç gerçekten o kampanyada çalışmak, gönüllü olmak için geliyor, bir sürüsü de birilerinin çekiştirmesiyle geliyor. Kampanya sonuçlanıyor, iyi güzel sonra kampanya aracılığıyla o siyasi partiyle tanışıyor gençler. Bu benim yaptığım bir gözlem, içinde bulunarak yaptığım bir gözlem. Ya senin dediğin gibi birşeyleri öğreniyorlar, ezberliyorlar ve kusuyorlar ya da sorguluyorlar ve sorgulama sürecinden sonra o partiden kaçıyorlar. Çünkü o partide siyaset üretilmiyor, o parti de kendi içinde bölünmüş, diğer başka partiler de böyle, bir sürü bir sürü parti böyle aslında. Yani bir parti aslında ne için vardır? Bunun bir sürü cevabı vardır da, partiyse zaten orada siyaset üretilmeli, siyaset tartışılmalıdır ama partideki insanlar, MK üyeleri parti tartışmak yerine birbirlerini yiyorlar. Saçma sapan tartışmalar yapıyorlar ve gençler bu ortamda bulunmak istemiyor ya da onların peşine takılıp devam ediyorlar.

Siyasi partilerin kendi iç mekanizmalarında demokratik süreçlerin yaşatılmadığını belirten Toplum Gönüllüleri'nden DV2A'ya göre:

> Siyasi partilerin hiçbirisi güvenilir değil, çünkü sen seçmiyorsun hiçbirini, siyasi partilerin başındaki insanlar tek tek atıyor bunu, istediği adamı alıyor, bu seçim değil ki.

Yine Toplum Gönüllüleri'nden DV2C ise bu noktada temsili demokrasinin bugunkü halinin bir eleştirisini yapmakta:

> Seçimin mantığında şu yok mudur zaten, ben birilerini seçerim, o benim dediklerimi, benim düşündüklerimi gider orada söyler. Katılımcı demokrasinin, vs. mantığı budur ama kimse gelip benim görüşümü sormuyor ki, hangi milletvekili gelip düşüncesini sormuş? Birileri yukarıdan bir şeyler söylüyor, o da el kaldırıyor, indiriyor, başka hiçbir şey yaptıkları yok.

Siyasi parti gençlik teşkilatları üzerine söz konusu odak gruplarında yapılan değerlendirmelerde de benzer bir eleştirellik ortaya çıkıyor. Örneğin PC1E siyasi parti

teşkilatlarındaki gençler üzerine "Ya pankart astırıyorlar, ya standlarda durduruyorlar. Broşürlerde yazılanlar dışında partisi hakkında çok bir bilgisi olamıyor" şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır. Bir diğer örnekte DV4F, çevresinde yer alan siyasi parti gençlik teşkilatlarındaki arkadaşlarının "siyasi partilere gel üye ol, bak böyle, böyle..." şeklindeki yaklaşımını eleştirmekte ve bu durumun kendisini çok rahatsız ettiğini belirttikten sonra siyasi partiler içerisinde ayrı bir gençlik kolu olması fikrini eleştiriyor:

> Bazı partilerde gençlik kolları var ve kadın meclisleri falan var, neden hep birlikte toplanmıyorsunuz? 'Siz kadınlar orada takılın, siz gençler orada takılın, biz burada ciddi şeyler konuşacağız' falan gibi. Neden böyle bir ayrıma gerek var ki onu anlamıyorum. Özellikle bu ayrımın olduğu yerlerden hoşlanmıyorum. Çünkü anlamıyorum neden bir partinin MK'sında bir genç olamıyor? Neden o gençlik kolları başkanı olabiliyor, ancak yükselebileceği yer orası. Bu gençlik kollarımız var, gençlik toplantıları yapıyoruz, o zaman gençlere önem veriyoruz; algıları tamam ama farklı yani, sadece gençlik var, biz onlarla toplantı yapıyoruz, beyinlerini yıkıyoruz, büyüyünce bizim gibi olsunlar falan gibi geliyor bana.

Bu fikri eleştiren bir diğer katılımcı DV1A'ya göre ise:

> Türkiye'de ben hakikaten gençlerle yaşlıların ortak bir siyaset yapabileceği kültüre, organizasyon kültürüne henüz ulaştığını düşünmüyorum. Yani bu siyasi partilerde gençlik kolları diye bir kolun olmasından anlaşılıyor, gençlik kolları, kadın kolları, yani niye erkek kolları yok, niye erkek ve yaşlı kolları yok? Çünkü parti bize 'size şöyle bir kol verdik orada takılın'.

Kimi katılımcılar ise siyasi partiler çatısı altındaki gençlerin siyaset yapma alanının çok kısıtlı olduğunu belirtmektedir. Örneğin Toplum Gönüllüleri'nden DV2B "siyasi partilere baktığın zaman yaş ortalaması herhalde 50 falandır. Zaten adamlar gitmiyor ki yerine gençler gelsin, birazcık hani, sen o kadar yıllardır bu ülkenin başındasın, artık biraz gençlere şans vermen lazım. Sen onlara şevk vermezsen aileler onlara hiç şevk vermiyor zaten" şeklinde bu konudaki görüşünü dile getiriyor.

Gençlerin parti liderlerinin zamanla birer prototipi halini almasına ve onların söylemlerini sorgulamadan kabul ettiklerine değinenler de olmuştur, örneğin bu vurgunun en çok yapıldığı Genç Sivillller odak görüşmesinden DV1D'ye göre:

> Kaldığım yurtta ülkü ocaklarının hakim olduğu bir yurt. Devlet Bahçeli basın açıklaması yapıyordu, ertesi gün okulun kantininde insanlar sıkılmadan Devlet Bahçeli'nin

kurduğu bütün cümleleri gene birbirine anlatıyordu. Yani onların siyasetten anladığı şu, Devlet Bahçeli'nin söylediklerini kim daha iyi tekrar söyleyebilecek, kim daha güzel kuracak o cümleyi, vurgusuyla beraber yani. Devlet Bahçeli nerede durduysa orada duruyor, Devlet Bahçeli nerede bitirdiyse orada bitiriyor filan.

Yine bu konuda sırasıyla DV1B, DV1G, DV1A, DVD1E ise yaşadıkları deneyimler üzerinden şunları söylemekte:

Bizim okulda CHP gençlik kolları Beşiktaş başkanı öyle bir çocuk vardı, ben şey gördüm, Deniz Baykal küçülmüş, forması giymiş benimle konuşuyor.

Siyasi parti gençlik kolları da öyledir, çünkü onlara belirli bir alan çizilmiştir 'siz burada siyasetinizi yapın'. Siyasi partilerin gençlik kollarını bilir misiniz? Çağırdılar söyleşiye filan gençlik kolları başkanının odası vardır, bilmem başkan yardımcısı vardır. Bir söyleşimizde gençlik kolları başkan yardımcısı şey demişti, siyaseti kariyer olarak değerlendirmişti.Yani siyasi partilerin gençlik kolları insanı çok boğuyor. İki tecrübem oldu sadece, ikisinde de bir söyleşiye çağırdılar, az önce de anlattım zaten, siyaseti kariyer olarak gören küçük Süleyman Demireller, küçük Tayyip Erdoğanlar. Yok yani böyle bir yer. Çünkü siyaset denilen şey o siyasal zihniyet tarafından belirlenmiş ve buradasın sen, bunun dışına çıkamazsın. O yüzden o kategorileri aşmak, onu zorlamak lazım.

Siyasi partilerin gençlik temsilcileri vardı, bir kere hepsi takım elbise giymişler, kadınlar tayyör giymiş, böyle sanki modaymış gibi günlük hayatımızda hepimiz.. Orada benim hiç unutamadığım bir şey vardı, kıza bir şey soruyorlar anayasa mahkemesiyle ilgili: "Yargı sürecine intikal etmiş bir olay hakkında konuşmak istemiyorum" dedi. Bu bir siyaset değil yani, genel başkanın tekrarladığı şeyi söylemek yani, onun söylediği şeyi tekrarlamak siyaset değil.

Bakan gelecek, belki Tayyip Erdoğan uğrayacak bir ara. 3 kişi kalkti konuştu, 3 kişi de 100 kere teşekkür etti önce bakana geleceği için. Daha sonra bakan geldi 2 saat boyunca konuştu, bu kadar. Orada herhangi bir söz hakkı ya da kendilerine bile herhangi bir söz hakkı verilmedi.

AKDER odak grup görüşmesinden DV6C, gençlik teşkilatlarında yaşanan süreci "gençlikten yetişkinliğe evrilirken yaşanan bir asimülasyon süreci" olarak değerlendirirken, sorunu gençlik kolları tartışmasından öte bir yerde görenler de olmuştur, örneğin Toplum Gönüllüleri'nden DV2F'e göre:

> Bu kadar katı bir siyasi partiler kanunu olduğu yerde de gençleri bırak bence belli bir yaş üstüne gelmiş insanların bile özgürce birşeyler yapıp istedikleri şeyleri ifade edebildiklerini düşünmüyorum.

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta siyasi partiler dışında farklı sivil toplum örgütlerinde faaliyet gösteren gençlerin kendilerini bu alanda daha rahat ifade edebildikleri ya da "kendileri olabildikleri" ve karar alma süreçlerinin çoğu zaman daha demokratik işlediği şeklindeki görüşleridir. Benzer bir alanı siyasal partiler içerisinde bulunmadığını ama yine de siyaset yapmanın gerekliliğinin altını çizen PC4A'ya göre:

> Ben burada olmak istiyorum, ben söz sahibi olmak istiyorum ama söz sahibi olmak istediğim siyaset alanı veya benim bunu yapmak istediğim şey bunu açmıyor. Yani bana bu imkanı sunmuyor. Düşündüğüm anlamda sunmuyor. Benim önüme konulan şey benim toplumsal katkımı karşılamıyor. O yüzden burada şey düşünüyorsunuz; insani olmak dedik ya, insani olma özelliğiniz belki de ahiret istikbalimize daha çok katkı sağlayacağını düşünüyorum açıkçası. Bir de siyasi partiler alanında yapılan çalışmalarda çok fazla ilişkilerin zedelendiği, sonra insani değerlerin göz ardı edildiği, ne bileyim ilişkilerin sömürüldüğü, zihinlerin sömürüldüğüne dair çok fazla gözlemim oldu açıkçası.

Öte yandan karar alma süreçlerinde etkili olma ve politika üretme konusunda karşılaştıkları engeller üzerinde de durmaktadırlar, örneğin AKDER'den DV6A bu sorunu şöyle dile getirmektedir:

> Sivil toplum kuruluşları ancak bunu yapabiliyor; bir proje hazırlıyorsunuz, o projeyi belediyeye veriyorsunuz, belediyenin iradesine kalıyor, o projeyi milletvekiline veriyorsunuz ve onun iradesine kalıyor, meclis iradesine kalıyor. Ben direkt oraya oynamak gerektiğini düşünüyorum ama Türkiye'de bunun yollarının kapalı olduğunu düşünüyorum.

Bu yönde benzer bir görüşü DV2F yaşadığı bir komisyon deneyiminden şu şekilde açıklıyor:

> Orada komisyonda tartışılan konularda da muhalefet-iktidar, iktidarın söylediği kesinlikle geçiyor, zaten oy çoğunlukları var komisyonun içinde ve yapılan tartışmalar kesinlikle ve kesinlikle sağlıklı değil. Milletvekillerini küstürmeler, toplantıyı terk etmeler, çocukça hareketler, TBMM diyorsun, milletin vekilleri diyorsun, vekillerimiz diyorsun ama yaptıkları şey sadece 'benim partimden biri eğer o teklifi sunduysa tamam okey'. Zaten muhalefet partisinin sunduğu teklifin hiçbir önemi yok, komisyon gündemine

dahi gelmiyor. Komisyondan ziyade –dedin ya- konuşabilecekleri, tartışabilecekleri, daha etkin insanların bulunduğu uzman kişilerin olduğu bir yer belki çok daha sağlıklı olabilir. Ama komisyon kesinlikle buna çözüm değil çünkü komisyonlar küçük meclis gibi kendi görüşlerini ifade ettikleri, tartışmadıkları, direkt kabullendikleri topluluklardan başka bir şey değil.

Bu bağlamda farklı gençlik gruplarıyla yapılan odak grup görüşmelerinde ortaya çıkan sonuç, farklı alanlarda faaliyet gösteren gençlerin katılım ve toplumsal sorunların çözümü konularında kendilerini daha rahat hissettikleri örgütlenmeleri tercih ettikleri ve siyasi parti sistemimin mevcut haliyle bu gereksinimlere cevap vermediği yönündedir. Ayrıca bu durumun siyasi parti gençlik teşkilatlarına dair bakışlarını da etkilediğini ve ortak katılım-tartışma zemininin yetersiz kaldığının altı çizilmelidir.

Parti Gençlik Kollarında Siyaset

Son dönemlerde yapılan gençlik çalışmaları içerisinde en az ilgiyi hak eden konuların başında siyasi partilerin gençlik kolları örgütlenmeleri gelmektedir[24]. Bu bölümde siyasi partilerin gençlik kolları temsilcileri (İstanbul) ile yaptığımız görüşmelerden yola çıkarak (Auğustos-Kasım 2008 tarihleri arasında, hemen hemen tamamı üniversite öğrencisi 68 katılımcı ile odak grup yöntemi ile yapılmış 10 görüşme) bu eksikliği bir ölçüde kapatma ve yukarıda bahsettiğim konular üzerinde daha derinlemesine düşünme şansı bulabileceğimizi düşünüyorum.

Yazımın başında da belirttiğim gibi görüşme şansı yakaladığımız 10 siyasi parti gençlik teşkilatı sırasıyla AKP, CHP, MHP-Ülkü Ocakları, DTP, SP, DP, BBP-Alperen Ocakları, ÖDP, TKP, EMEP'tir. Odak grup görüşmelerinde gençlere gerek Türkiye'de ve dünyada öne çıkan siyasal konular, gerekse de bireysel-parti içi siyasi sosyalizasyon deneyimleri bağlamında açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Ortalama 3 saati bulan görüşmeler boyunca bizlere zaman ayıran ve düşüncelerini tüm açıklığıyla paylaşan tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunmayı öncelikli bir borç biliyoruz.

Türkiye'de siyasi parti teşkilatlarına üye olan genç sayısı hakkında herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bu konuda partilerin verdikleri ve medyada yer alan rakamlar ise tartışmalıdır[25]. Rakamları bir kenara bırakırsak, ilk olarak siyasi partilerin gençlik teşkilatlarının (tıpkı siyasi partiler ve diğer gençlik örgütlen-

[24] Ender çalışmalardan biri için bkz. B. Caymaz, "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları", N. Yentürk vd., *Türkiye'de Gençlik Çalışmaları ve Politikaları* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

[25] Örneğin AKP'li gençlerle yaptığımız görüşmelerde "paritye bağlı gençlik tekilatlarındaki üye sayılarının 1 milyona yaklaştığı" şeklindeki değerlendirilmelerinde görüldüğü üzere.

meleri gibi) 12 Eylül'den sonra kapatıldığını ve ancak 17 yıl gibi uzun bir zamandan sonra yeniden faaliyete geçtiğini belirtmekte fayda var[26]. Bu durumun gençlik teşkilatlarının gelişimini olumsuz yönde etkilediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Görüşmelere katılan parti gençlik teşkilatları üyelerinin neredeyse tamamı, yukarıda da tartıştığım 12 Eylül'ün siyasal ve toplumsal yaşama getirdiği sınırlar ve yasakların bugunkü durumu anlamada etkili olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Aynı zamanda ailelerinin siyasetle ilgilenmemeleri ve siyasi faaliyetlere katılmamaları yönündeki uyarılarının da bu dönemde yaşanmış deneyimlerden kaynaklandığı ve gençlerin bu durumu dönüştürmeye çalıştıkları şeklinde tespitlerin de yapıldığını gördük. Örneğin YC7A bu konu hakkında aşağıdaki gibi bir değerlendirme yapıyor:

> Benim babam 12 Eylül sürecinde liseyi okuyan birisi. Dolayısıyla o dönemin yarattığı korkunun bir izdüşümü var. Ama ben şunu düşünüyorum. Ailelerimiz de en nihayetinde egemen ideolojiden etkilenen insanlar. Bir tarafıyla biz bu ülkede bir şeyleri değiştireceğiz derken ailelerimizde de bir şeyleri değiştirmenin kavgasını veriyoruz. Mesela ben bir eyleme katıldığımda ya da masanın başında ben bir kitap okuduğumda, kafanı bunlara yoracağına derslerine çalış diyorlar. Ama ben derslerimden de iyi not getirdiğimde, söyleyecek bir şey bulamıyorlar örneğin.

Bununla birlikte siyasetle ilgilenmeleri konusunda ailelerinden destek almaları, genelde ailelerinin sahip olduğu siyasal görüşleri paylaşıyorlarsa mümkün olabiliyor. Örneğin ÖDP'den YC7C şunları söylüyor:

> Ailem CHP'ye seçim zamanı oy veren ama onun dışında hiç bir şey yapmayanlardan. Apolitikler aslında ailem de. Sağa sola bulaşma, bulaşman gerekiyorsa sola bulaş. Hatta bu cümleyi de söylemişlerdi. Böyle yani.

Söz konusu desteğin en fazla düzeyde aileleri de CHP kökenli olan ve siyasetle farklı düzeylerde ilgilenen CHP'li gençlerde görüldüğünü söyleyebiliriz, örneğin YC9A "partide olmamın sebebi dedik ya CHP'li aileden gelmemdir, mutlaka bir yerlerde bir CHP'li vardır ki o tetiklemiştir ya da itmiştir" derken, YC9E de "ailede herkes siyasetle ilgili, kızkardeşim de siyasetçi, babam da siyasetçi" diyerek ailelerindeki siyasete ilginin kendilerini de etkilediğini belirtmiştir.

---

[26] Kurulan gençlik teşkilatlarının kongreye gitme süreçleri ise daha sonra gerçekleştirilmiştir. Örneğin CHP'den YC9B, bu alanda öncü olan CHP gençlik teşkilatlarının (CHP Gençlik Kolları ilk kurultayını 1961 yılında olmak üzere, 12 eylül sonrasındaki ilk kurultayını (10. Kurultay) 1996'da yapmıştır) 2004 yılına kadar (11. Kurultay) kongre dahi yapamadığının altını çizmektedir.

Özellikle 12 Eylül öncesi siyasal faaliyette bulunan ailelere sahip olan gençlerin bir ikilemle de karşı karşıya kaldığını belirtmekte fayda var. Bu konu en net biçimiyle siyasi yelpazenin solunda yer alan partilerdeki gençlerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkıyordu.

Anne baba aktif olarak yapma etme diyor ama bir yandan da kendi kişiliğini ve geçmişini durmadan çocuğa anlattığı için aile politikse çocuk da politik oluyor. Bir yandan bunları falan öğren ama pratiğe dökme. Bir miting olursa ya da bir başkaldırı olursa bir şeye karşı sakın orada bulunma. Ama gittiğini de biliyor ve hoşuna da gidiyor, yani bu durumun seslendirilmesi.

İşte '77 1 Mayıs'ında, 79'da ya da 80'de ailesi hapis yatmış, işkence görmüş insanlar. Benim babam da işkence gördü 79'da ve neden? Afiş yapıştırdığı için. On gün işkence gördü; yemedi, içmedi, dövdüler, her türlü şeyi yaptılar. Şimdi herkeste şöyle bir düşünce var. Kızım, oğlum sen otur, gitme, işte gidersen bak aynıları sana da olur... Anlatırlar ve o yüzden dolayı benim arkadaşlarım da etkileniyorlar ve gizli gizli katılıyorlar. Çünkü katıldıklarını söyledikleri zaman evde çıngar çıkar. Benim babam anlatır her şeyi. Bak, kızım ben şöyle şöyle zamanında... İşte işkence görmüş. Onu anlatır, anlatır. Sen git her şeyi yaşa, her şeyi görmen gerekiyor. Çünkü eğer bunları görmezsen hayatta bazı şeylerden eksik kalır diye. O şekilde ailelerin sınırlardırması var.

Bir de bence şöyle bir şey var. Hani ailelerin sınırlandırması... O çok büyük bir faktör, iki devletin uyguladığı şiddet çok büyük bir faktör. Üç, bizim yaptığımız hatalar çok büyük. Biz öyle eylemlere gidiyoruz ki, o kadar haklıyız ki, çok haklıyız. Ama yaptığımız tek bir hareket bizi o kadar batırıyor ki. İşte o zaman televizyonda gözüküyorsun, işte o zaman gazetede gözüküyorsun ve insanlar sana şey diyor; eskiden devrimciler böyle böyle değildi diyor. Benim babam da mesela şey der bana: "Benim paramı ülkücüler gasp ettiğinde, ben devrimci gençlere giderdim, onlar hallederdi." Ama hani, bana karışmıyor mu karışıyor. Aileler şunu çok iyi biliyor. Çünkü hepsi genç oldu ve gencin kanı kaynıyor. Ne kadar büyük derslerinde durmak istese bile sen o dakika öyle bir psikolojiyle gidiyorsun ki oraya, hani 1 Mayıs'ta öyle bir psikoloji izliyorsun ki... Sen resmen böyle memleketi savunan bir adam konumundasın, polis hani işgalci kuvvet yani. Öyle bir psikolojiyle gittiğin için gerçekten çok biraz da bunlar etkiliyor. Hepimiz yaşıyoruz, siz hani bizden büyüksünüz. Hangi genç on yedi yaşında ölmek ister ki ya da hangisi gidip aradan dayak yiyelim diyebilir ki.

Mesela benim ailem, aslen tabii Karslılar. '96 ya da '94 seçimlerinden bahsediyorum. Ondan öncesinde Kars'ta hep üç milletvili çıkar ve iki milletvekili CHP'den çıkar ve benim ailem de CHP'li. Babam 1972 senesinde Mamak Askeri Cezaevi'nde jandarmalık

yapıyor. Herhangi bir örgüte tabii ki bağımlılığı yok; CHP'li, sosyal demokrat. Sosyal ve altını çiziyorum demokrat. Yoksa zaten engellemeye çalışmıyor. Benim burada olmam da onun elbette da payı vardır yani. Destekleyiciden ziyade, köstek olmama diye bir durumu var. Herhangi bir engelleme yapmıyor. Ancak Engin Ceber'in işkencede ölümünden sonra bir Pazar sohbetinde bana şunları söyledi; "Gördün mü dün gece işkencede ölen delikanlının haberini." Evet, dedim. "Bak sen de gidiyorsun, sonun bunlara benzemesin." Hatta bunu biraz şakayla karışık olarak söyledi ama yine içindeki bir tedirginliği ben düşünüyorum, vardır yani.

Tabi bu noktada ailenin yaşadığı şehirden farklı bir şehirde eğitim görmenin ve özellikle de büyükşehirde yaşamanın getirdiği avantajlar da bulunmakta, örneğin BBP'den YC4F bu durumun altını çiziyor:

Küçük şehirde ne yaptığınızı bilir ama büyük şehirde olunca ben nerede olsam ailem beni bilmez yani. Sadece aileden uzak olunca yani biraz baskıdan dolayı değil bence, yani biraz daha büyük şehire gelmenin etkisiyle, sosyal olmanın etkisiyle siyasete biraz daha yaklaşıyor.

Görüşme yaptığımız gençlerin siyasetle ilgilenme ve bir siyasi parti çatısı altında faaliyet göstermesinde aile faktörünün bu ikili etkisini belirttikten sonra, bu durumun sadece aile ile sınırlı kalmadığını akraba, arkadaş çevresi, siyasi olaylara duyulan tepki gibi faktörlerin de etkili olduğunu belirtmekte fayda var. Örneğin akrabalar arasından bir kişinin partiye üye olma sürecinin zaman içerisinde diğer akrabaları da partiye üye yapma süreciyle devam ettiği çeşitli görüşmelerde ortaya çıktı. Örneğin bunlardan birinde AKP'den YC1E partiye giriş sürecini anlatıyor:

Benim teyzem genel merkez kurucular kurulu üyesi, başbakanlıkta bayağı programı yazanlardan birisi. Onun girmesiyle zaten ailede bütün branşlara dağıldı herkes zaten. Annem bir yerde, kuzenim bir yerde, yönetimde aynı soyadından insanlar olmazdı o yüzden benim bir müddet beklemem gerekiyordu. Teyzem Ankara'da, annem oturduğumuz semtte, kuzenim oranın gençlik kolunda, benim girebildiğim bir yer yok o aşamada. Daha sonra dışilişkilerden sorumlu, şimdi milletvekili oldu ikinci bölgeden X'in yanına götürdü teyzem beni. Onunla beraber danışıklı bir iş yapıyorlardı, o da "iki tane dil biliyor, bizimle kalsın" dedi. Orada ana kademe dış ilişkilerde başladım, dışarı giden heyetler, gitmeler, gelmeler onunla başladım, daha sonra gençliğe geçtim.

Arkadaş çevresinin etkili olduğu örneklerin ise BBP-Alperen Ocakları ve MHP-Ülkü Ocakları ile yapılan görüşmelerde yoğunlaştığını ve siyasetle ilgilenme

süreçlerinin lise hatta ortaokul dönemine kadar dayandığını ve kendi tabirleriyle "ocaklarda zaman içerisinde pişiklerini" söyleyebiliriz. Örneğin MHP'den YC2E'ye için:

> Açıkçası benim ailem MHP taraftarı değil ama ben ortaokul ve lisede, arkadaşlarla çok sohbetimiz oldu, yani ben de ortaokul, lisede MHP yanlısı olmaya başladım.

Yine MHP'den YC2B için ise bu süreç okul çevresinde tanıştığı bir "büyüğü sayesinde" söz konusu olmuş:

> Ben ortaokulu Anadolu lisesinde okudum, orada Y adında bir büyüğümüz vardı, onun üzerimde büyük emeği vardır. Onun anlatımları sonucunda MHP Ülkü Ocakları'nın vizyonunu, misyonunu tanıdım.

Son dönemlerde yaşanan siyasi gelişmelerin parti siyasetine giriş kararında etkili olduğu da görülmüştür. Örneğin son dönemlerdeki cumhurbaşkanlığı seçimi, türban meselesi ve siyasi haklara dair kısıtlamalara dair tartışmaların kimi gençlerde siyasallaşma süreçlerini hızlandırdığı söylenebilir. Bu husus, daha derinlikli bir çalışmayı açıkçası hak etmektedir.

Gençlere çok fazla önem verdiğini düşündüğü AKP'de yer almak isteyen ve bunun için de ilçe binasına giden YC1B ise partiye üye olma sürecinde yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

> Partide hiç tanıdığım ettiğim yoktur o zaman, ilçe binasına gittim, merhaba falan dedim, üye olacağım dedim, mümkünse de aktif göreve başlamak istiyorum. Biraz şaşırdılar, "ya, bugün de kimse yok, sen Salı gün gel" dediler. Tamam dedim, Salı günü gittim, "ya yine mi geldin, Cuma burada oluyor onlar, sen Cuma gel" dediler. Tamam Cuma gittim, sonra Çarşamba oldu, sonra Pazartesi oldu falan, en son dördüncü hafta gittim "bakın ben buraya gelmişim, üye olacağım, mümkünse aktif görev alacağım, gencecik bir adamım" dedim -5 sene evvelsinden bahsediyorum- dört haftadır beni oyalıyorsunuz, böyle saçma sapan bir şey olur mu? Ne biçim partisiniz, ne biçim teşkilat bu falan diye ağzıma geleni söylüyorum. O ağzıma geleni söylediğim adam da ilçe başkanıymış. Ben böyle söyleyince hemen gençlik kollarını ilçe başkanını aradı, niye böyle yapıyorsunuz falan dedi, o da şaşırmış geldi o de yeni bir arkadaştı. Neyse üye olduk falan böyle oldu yani.

Siyasi partilere giriş süreçlerinde etkili olan faktörlere ve bu kararın verilmesi yaşamasında ortaya çıkan deneyimlere değindikten sonra, gençlik teşkilatlarında faaliyet gösteren gençlerin burada yaşadıkları özgül deneyime ve siyasete, parti

sistemine ve bu bağlamda da parti-içi demokrasi gibi konulara bakışına geçmek istiyorum. Gençlik çalışmalarının neredeyse tamamında görülen siyasetin çıkarlara dayalı "kirli bir iş" şeklinde tanımlanması olgusu, görüşmelerimizde de sıklıkla ortaya çıkmıştır. Geniş toplum kesimlerinde kabul gören bu yaklaşımı siyasi partiye üye gençlerde görmek de mümkünken, diğer yandan gençler tüm samimiyetiyle bu durumu değiştirme yolunda çabaladıklarını ancak bunun "gerçekçi" düşünmek gerekirse pek mümkün olmadığı yönünde idealizm ile gerçekçilik arasında gidip gelen bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu bağlamda gençlerin büyük bir bölümünde de bu düşüncenin hakim olduğu yönünde bir tespit yapan CHP'den YC9B'ye göre,

> Politika dediğin şeyi ekonomiyle birarada götüren bir politikacı topluluğu olduğu için sen o gence "gel, partide bir şey yapalım" dediğinde işi varsa elbette gelecektir. Çünkü onun için tanımlanmış şey o, politika eşittir götürme, rant, para kazanma kapısı... Gençlerin çoğu benim gördüğüm kadarıyla politikanın artık kirlenmiş bir alan olduğunu görüyor.

Siyasi parti teşkilatlarındaki gençlerin kendi yaş grubundaki kesimle kurdukları ilişki ve gençliğe genel olarak bakışı da bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Görüşmelerimizde parti çatısı altında siyaset yapma fikrine ne gibi tepkilerin geldiğini sorduğumuzda yine CHP'li YC9B şunları söylüyor:

> Maddiyat, para, vs. öne çıkıyor...Benim gördüğüm kadarıyla ben hiçbir arkadaşımı partili yapamadım, bu da benim başarısızlığım. Bugün ben bir tane kişi bile katamadım bu partiye. Çünkü benim arkadaşlarım, "6 senedir gidiyorsun bir şey değiştiremiyorsun, niye ben geleyim?" diyor. Siz anlatmaya çalışıyorsunuz, "olur mu canım seçim çalışmaları yapıyoruz, kapı kapı oy toplamaya çalışıyoruz, projeler yapıyoruz, vs. fikir sahibi yapmaya çalışıyoruz insanları" dediğimizde, "görüyorsun milletvekilleri şu rahatlığı şey yapmaya çalışıyor, X partisinin genel başkan yardımcısının 1 milyonluk rüşvet belgesi falan çıktı, yani siyaset dediğin böyle bir şey. Ben oralarda varolmak istemiyorum. Birileri sürekli bir şeyler götürmeye çalışıyor". Bir kısım tabii ki böyle, bir kısımda bilinç de yok "ya ben ekmek kazanma derdindeyim" diyor.

Gençlik teşkilatlarına üye olma ya da aktif olarak çalışma sürecinin genelde seçim zamanlarında artttığına değinen partili gençler, yukarıda bahsedilen siyaset algısının bu durumu etkilediğinin altını çiziyorlar. Siyasetin patronaj ve çıkar ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmesini sıklıkla eleştiren partili gençler, görüşmelerin belli noktalarında bu durumu kanıksadıklarını ve değişmesinin mümkün olmadığı yönünde görüşler de öne sürmekteler. Örneğin BBP'den YC4B'ye göre:

Şu an itibariyle çok iyi dava adamı olduğumuzu savunabiliriz, inşallah bu ileride de değişmez. Fakat biz ileride her birimiz Büyük Birlik Partisinin bir yöneticisi olduğumuz zaman, aynı zamanda iktidar veya iktidar ortağı olduğumuz zaman içinde bulunacağımız konum çok farklı olacak. Şimdi burada 50-100, 25-30'la iş döndürürseniz ileride belki milyon dolarlık ihalelerin içerisine gireceğiz. İşte burada da yine o tarafgirlik söz konusu. Arkadaş Büyük Birlik Partili gerekebilir, ben burada yönetici olarak, hükümet olarak ihaleyi kime vereceğim? Böyle bir durum var. Belki siz Büyük Birlik Partiliden daha iyi yapacaksınız o yolu ama ben o adamla aynı ortamı paylaşmışım, diyorum "al sen yap".

Aynı konuda MHP'den YC2D ile AKP'den YC1G ise sırasıyla şunları söylüyor:

Şu anda Türkiye öyle bir duruma gelmiş durumda ki, bir hükümet geliyor başa, bugünden öncesi de bugünden sonrası da aynı olacak. Hükümetin asıl yapması gereken iş ortada yok ama herkes çıkarları sonucunda yok kardeşim şuraya gelsin, bu buraya gelsin, bunun için uğraşıyorlar. Bu, Türkiye'yi kötü duruma götüren en başta sebeplerden. Başta doğru düzgün bir hükümet olsa, gerekeni yapsalar Türkiye sorunlarından bir nebze kurtulur ama bugün böyle, yarın da bundan sonra gelecek hükümet de onun eksiklerini tamamlamak yerine yine onun yaptığı yoldan devam edip gidecek.

Türkiye'de siyasilerin ya da siyasetle ilgilenenlerin %80'i siyasi bir rant peşinde, yani kendine birşeyler ayırmaya çalışıyor. Bu Ak Parti'nin içinde de var ama Ak Parti onların içinde en az olanı. Böyle bir yargı var insanlarda, siyasetçi dedin mi herkes yalancı, yalan söylüyor diyor, bugün söyler yarın unutur diye.

Yukarıda siyasi partiler dışındaki gençlerin gerek siyasete dair yaklaşımları gerek siyasi partiler ve gençlik teşkilatları üzerine düşüncelerine değindikten sonra, siyasi parti temsilcilerinin bu konular hakkındaki görüşlerine ve kendi deneyimleri-gözlemleri meselesine geri dönelim. İlk olarak parti teşkilatlarındaki gençler faaliyetleri sırasında gençlerin kendilerine karşı olan yaklaşımlarından ve siyasete ilgisizliklerinden yoğunlukla şikayet etmektedirler. Bu anlamda kendi yaş kesitinden ve bir çok ortak soruna sahip gençler hakkında genellemeler yapılması durumu ("apolitik, ahlaksız, bilinçsiz, eğitimsiz, kafe gençliği" gibi), bir dışsallık kurularak tüm odak gruplarda söz konusu olmuştur. Örneğin MHP'den YC4F'ye göre:

Yani gençlik cahillikten dolayı siyaset hakkında hiçbir şey bilmiyor, siyasetle beraber Türkiye gündemi hakkında hiçbir şey bilmiyor. İkinci bir husus da, soru sorduğun zaman cevaplandıramıyor, korkudan değil yani.

Bu genel yargıya karşı çıkan ve eleştirenler de görülmektedir, örneğin CHP'den YC9B'ye göre:

> Ben gençleri apolitik görmüyorum, hepsi bir şekilde politikleşiyor. Gençler politikler ama Türkiye'de yapılan politikanın kirlenmiş olduğunu gördüğü için girmiyorlar.

Siyasallaşma süreçlerine dair sınırların ve baskıların söz konusu ilgisizlikte etkili olduğunu düşünen DTP'den YC6A'ya göre:

> Aslında o duyarsızlığı getiren baskı. Baskının getirdiği bir şey sindirilmiş, sindirilmişliğin getirdiği aslında bir yozlaşma. Yozlaşmayla birlikte duyarsızlık. Buna benzer, buna bağlantılı.

DTP'den YC6C bu durumun sadece ilgisizliği beraberinde getirmediğini, örneğin kendi durumlarında siyasete tek bir konu özelinde değil daha evrensel kriterler ve değerlerle bakma meselesini de sınırladığını vurguluyor:

> Aslında dünyaya geniş açıyla bakamıyorsun. Çünkü dedim ya bastırılıyorsun, sindiriliyorsun. Kafanı kaldıracak şeyin olmuyor. Ben açıkçası öyle görüyorum. Yani şey yapamıyorsun; ben olmaktan çıkamıyorsun. Buna izin vermiyor. Özgür bir dünya diyorsun. Bakamıyorsun. Geniş çerçeveyle bakmaya. O evrensel boyutuyla. Aslında diyoruz her şey evrensel boyutta olsun ama o boyuta ya kendimizi getiremiyoruz ya da getirilmiyoruz. Böyle bir durum var aslında.

Söz konusu sınırlar tartışılırken partili gençler üniversite yönetimleri üzerinde özel bir vurgu yapmaktadır, örneğin MHP'den YC4D:

> Bu eğitim sisteminin de öngördüğü birşey, yani burada hiçbir şekilde ideolojik şeye girmemiz istenmiyor, yani en azından bizim fakültede dahi arkadaşlar bir klüp için dekana gittiğinde "bana böyle ideolojik kokan, siyaset kokan klüplerle gelmeyin, bana bale klübü falan kurun" diyor yani.

Bir başka örnekte ÖDP'den YC8E durumu tüm çarpıklığıyla şöyle anlatıyor:

> Geçen okulda bir diyalog geçti. Matematik dersinde hoca tahtaya bir şey yazıyor. Sınıftan hiç ses çıkmadı. Anladınız mı dedi ses yok, anlamadınız mı diyor gene hiç ses yok. Kimseden ses yok. Ondan sonra hoca dedi ki... Bu arada konuşan adam dekan, işletme fakültesi dekanı. Özal çocukları dedi. Ben orada şey yapmak istedim. Kalkıp, hocam biz madem Özal çocuğuyuz, bizim böyle olmamızda sizin hiç mi suçunuz yok? Aynı dekan okulda hiç bir şekilde afiş asılmasını yasakladı. Aynı adam sistemin içinde yer alan, sis-

temi koruyan ama aynı şekilde sisteme karşı çıkmadığı için öğrencileri eleştirebilen bir insan. Gençlik niye susuyor dersek bence buradan bakmamız lazım.

Bu ilgisizliğin sebebini gençlerin bir şeylerin değişeceğine dair inançlarının olmayışına bağlayan bir başka örnekte ise SP'den YC5D:

Gençler dert edinmiyor, hani siyasete bir insan neden gelir? Durduk yerde insan işin, gücün veya eğlencem herşeyim varken niye gireyim siyasete? Adam derdi değil bir kere yani, bir de inancı yok, siyasete inancı yok. Adama soruyorsun "gel kardeşim Saadet partisine" "sistemi mi değiştireceğim, IMF'yi mi kovacam?" Böyle bir inanç yok adamda.

Bu noktada böyle bir inancın olmayışında partilerin söylemlerinin etkili olduğunu ve en başta geniş toplumsal kesimleri ilgilendiren iktisadi konulara dair siyasi partilerin tamamının eleştirel ve eşitsizlikleri normalleştirmeyen bir söyleme sahip olmamasını belirtenler de var, örneğin CHP'den YC9G:

Benzer bir şey oluyor tabii siyasi tartışmalarda, Türkiye'nin halini sorduğunuz vakit işsizlik, eşitsizlik, vs. görüyorum, nereye gitsek aynı şeyi söylüyoruz, dertleşme konusu oluyor ama o sohbet hızlı bir şekilde hemen yüksek siyaset konularına giriliyor ve pek konuşulur olmuyor. Bir vakit ben bir televizyon programına çıkmıştım partiyi temsilen, orada yine bu usulde soruyorlar ne diyorsunuz diye. Arkadaşım eşitsizliktir, vs. diye anlatıyor zamanın elverdiği ölçüde, sonra sağcı partilerden arkadaşlar vardı, onlar hep aynı ağızbirliği ile dediler ki "manevi kalkınma" maneviyat falan. Bana sorarsanız o aldığımız cevap bile, yani sunucunun aldığı cevap bile eşitsizlik sorunsalının aslında ne derece önemli olduğunu gösteriyor. Çünkü o eşitsizlik hali o kadar içselleştirilmiş ki sol olarak bile kimse tarafından, es geçiliyor. Anlaşılan bize de tesiri olmuş hemen bakın konuşunca yüksek siyasete ("milli güvenlik ve uluslararası siyaset") girdik.

Siyasetin, maddi çıkar motivasyonunu bir kenara bırakırsak, bir cazibe merkezi olmadığını ve çoğu zaman kendiler için de kimi zaman angaryaya dönüştüğünü belirten DP'den YC3C ve partilerin gençlik kollarına bakışını tüm gerçekliğiyle tespit ettiğini belirten YC3D (diğer görüşmelerde de özetle gençlerin parti ileri gelenleri tarafından "boş, yetersiz ve sadece fiziksel olarak yararlanılacak şeyler olarak görülmesi" üzerinde sıklıkla durulmuştur) ise şunları söylüyor:

Kendi kongremizi hatırlıyorum, yaklaşık bir hafta önceden süren ve kan-ter içerisinde, lanet olsun diyerek, bitse de gitsek dediğimiz bir kongre. Yani cazibe merkezi değil siyaset. "Niye gideyim ki?" diyor. Ben arkadaşımı bir kere getirdim, çocuk "bir daha beni böyle bir şey için arama" dedi "niye geleyim" diyor yani.

> Kendi kişisel görüşümü, partiyi bağlamayan görüşümü söyleyeyim. Gençliğe bakış açısı, ne kadar deseler de, -bu her parti için geçerlidir- sizler bunu yapacaksınız, sizler şunu yapacaksınız, gençlik fazlalık, çok net, başağrısı, bir odaları varsa vardır, onlar orada dursun, tören zamanı kullanırız. Halkta gençliği fazla kabul etmezler, bir karmaşa, en hafif ses yükselmesi anında 'ne oluyorsunuz?' derler ve "n'aber gençlik" deyip geçerler. Türkiye'de maalesef siyaset bu, bütün partilerde de böyle; yani kim diyorsa 'biz gençlik olarak yönetimi denetliyoruz" vs. yalan sölüyordur.

Söz konusu ilgisizliği ortadan kaldırmak ve bu bağlamda çevresindeki gençlerin kendi teşkilatlarına üye olması için yoğun bir çaba sarf eden partili gençlerden bazıları, bu süreci anlatırken bir yandan "partide çalışacak eleman ve adam (ya da bayan eleman) arıyorduk" "partiye adam kazandırma çabasına girdik" gibi tabirleri kullanırken diğer taraftan "kültürel-entellektüel" sermayesi olan kişileri özellikle tercih edilir bulduklarını söylemişler ve tıpkı partili siyaset içerisinde birer "insan kaynakları" uzmanı gibi çalıştıkları gözlemlenmiştir. Böylesi bir yaklaşımın meseleye daha kariyerist motiflerle bakan gençler üzerinde etkili olduğu ise tartışmalıdır. Örneğin yukarıda bahsettiğimiz Arı Hareketi 2008 gençlik ve siyasal katılım araştırmasında ortaya çıkan bir diğer bulgu olan gençliğin siyasal kariyer istekleri ile mevcut katılma oranları arasındaki uçurum, böylesi bir yaklaşımın—tartıştığımız diğer unsurlarla birlikte— gençler nezdinde olumsuz bulunduğuna dair bir yoruma götürebilir. Parti gençlik teşkilatlarındaki bu duruma bir özeleştiri içerecek şekilde değinenler de olmuştur, örneğin DP'den YC3B'ye göre:

> Yani bugün gençlik kollarımızda alt kesimden bir insan çok az veya işsiz, eğitimsiz dediğimiz bir insan yok. Genellikle üniversite öğrencileri, ki siyasete katılanlar da genellikle böyle oluyor, dolayısıyla onlara karşı, aslında onların yaşamlarını izleyemiyoruz, onların duygularını hissedemiyoruz, algılarını anlayamıyoruz. Bu da siyaset yapanların da önüne çıkan bir problem oluyor çünkü biz ileride siyaset yapmayı bekliyoruz fakat biz o kesimi, o gençliği gözlemleyemeden bazı tecrübelerle gidiyoruz[27].

Bir diğer nokta, siyasi partilerde faaliyet gösteren gençlerin yukarıda anlattıklarımızı doğrular biçimde verili siyasi kodları ve söylemleri eleştirel bir süzgeçten geçirmeyerek içselleştirmeleridir. Özellikle sol partiler ve CHP dışında kalan parti gençlik

[27] Gençlik teşkilatlarıyla görüşme için randevu talep ettiğimizde karşılaştıklarımıza da bu noktada kısaca değinmek önemlidir. Merkez teşkilatlarla bu konuda temasa geçilmesi sürecinde "nasıl gençlerle konuşmak istiyorsunuz", "elimizde çok bilgili ve donanımlı gençler var onlardan gönderelim mi" gibi sorularla karşılaştığımız da olmuştur. Yine bu süreçte gençlere verilen değeri ve güveni sorgulatacak biçimde "bunlar ne siyaset ne iktisat bilir, iki kelimeyi bir araya getiremezler, bir grup serseri" ya da "daha bilgili ve donanımlı üst kademelerden kişilerle konuşmanız daha doğru olmaz mı" gibi diyaloglarla da karşılaşılmıştır.

teşkilatlarında[28] sürekli olarak parti liderinin sözlerine referans vererek ve yer yer de derinlemesine överek ("elbette ki liderimizden örnek vereceğiz"den "bu noktada liderimi, partimi savunmak zorundayım"a kadar farklı örnekler görülmüştür) meseleleri tartışmak eğilimi gözlemlenmiştir[29]. Bu anlamda lider figürünün gençler üzerinde çok etkili olduğunu söylemek mümkündür. Partiyle özdeşleşme, parti politikalarını radikal bir biçimde sahip çıkma ve savunmanın sıklıkla yapıldığını da görmekteyiz[30].

Parti içi demokrasi konusu tartışırken de benzer bir durumun ortaya çıktığı görülüyor. Örneğin siyasi rekabette bir adım öne geçmek için güçlü, görüş farklılıkları çok az olan ve bir bütünlük sergileyen bir teşkilat yapısına ve tabii ki güçlü ve otorite-karizma sahibi bir lidere sahip olunması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu bağlamda parti içi görüş farklılıkları bölünme ve dağılmayı beraberinde getirecek unsurlar olarak görülmektedir. Parti içi demokrasi bağlamında MHP, BBP, SP ve AKP odak gruplarında yukarıda bahsedilen tutumu yer yer görme ve özeleştiriden sakınma durumu söz konusu olurken ("devletin bekası ve milli değerlerin her şeyden önce gelmesi gerektiği, teşkilatların yekpare tavır sergilemesi ve siyaseten deneyimlilerin sözünün geçmesi gerektiği" vurgusu), bu konuya en eleştirel yaklaşanların (kendi içerisinde de bu konuda ciddi sorunlar yaşayan) DP ve CHP'li gençlik grupları olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin DP'den YC3D ve YC3G bu konuyu şöyle dile getirmekte:

> Siyasi partiler kanunu bir kere baştan değişmeli. Parti içi demokrasi, biz de bu sorunları yaşıyoruz, özellikle gençlik kolları ve kadın kolları partilerde resmi olarak temsil edilmiyor, yan kuruluş olarak geçiyor, bizim herhangi bir oy kullanma hakkımız olmuyor. Aslında şu anda biz kullanmaya başladık ama yine de bu Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri olan bir şey değil gençlerin söz sahibi olamaması. Biz aslında parti içinde siyaset yapıyoruz ama söz sahibi değiliz, bir oy kullanma hakkımız yok.

---

[28] Her ne kadar görüşmemiz sırasında CHP'yi solda tanımlamama ve bu durumu tartışma gibi yaklaşımımız olmadıysa da, CHP'li gençlerin gerek kullandıkları kavramlarda gerek meseleleri bakışında bu çerçevede yaklaştığını ve bu yönde söylemsel olarak da bir hassasiyetlerinin olduğunu belirtmek gerekiyor. Bir diğer belirtilmesi gereken nokta ise başta sağ partilerin gençlik teşkilatlarıyla yapılan görüşmelerde sürekli olarak vurgulanan sağ-sol ayrımının kalmadığı, ideolojilerin sona erdiği görüşü ile sağ-sol kavramlarının varlığının siyasi hayata yön veren partiler üzerinden bir değerlendirmeyle yapılmaya çalışıldığıdır.

[29] Bu görüşmelerde yakaladığımız sıcak ve samimi atmosfere rağmen, parti başkanının (ya da ocak başkanı, eski liderler) ismi telaffuz edilmeden önce ya da ona referans verildiğinde sürekli olarak kullanılan "sayın" ifadesi bu durumun küçük bir örneği olarak gösterilebilir. Parti gençlik kolları başkanlarının liderlerine övücü sözler söylediği ve liderlerini "idol" olarak yansıttığı demeçleri ise medyada da sıklıkla görülmektedir.

[30] Bu durumun özellikle AKP gençlik grubunda ortaya çıktığı görülmüştür, örneğin farklı bağlamlardaki birçok konuda ve tartışmada odak gruba katılan gençlerin iktidar partisi olarak gerçekleştirilen faaliyetler üzerinde fazlaca durduğu, kimi zaman "cari açığı, dış borcu kapattık" gibi gerçeklikten uzak argümanları öne sürebildikleri gözlemlenmiştir. Kimi görüşmelerde ise parti siyaseti haricinde bir siyasetin mümkün olmadığını belirtenler ve partisinin kapatılması durumunda başka bir ülkede yaşamayı düşenecek kadar parti-merkezli bir algılama görülmüştür.

> Milletvekili listelerinin hazırlanması da problemli. Partinin içinde yıllarca çalışıyorsunuz ama daha çok para veren insan gelip listeye girebiliyor sizden ön sırada. Bu bütün partiler için problem.

Bir diğer konu ise, görüşmelerimizde gençlerin bir örnek özelinde siyasal karar alma süreçlerinde ne şekilde etkili olabildiklerini açıklamaları söz konusu olmaması. Görüşmeler sırasında "iş başbakanda biter", "liderin dediği bağlayıcıdır ve uygulanır", "bize görüşümüz sorulur, söyleriz ama kararı merkez verir" ve "teşkilat önce gelir" şeklindeki hiyerarşiyi ve merkezi karar almayı olumlayan cümleler, bir eleştirelliğe tabi tutulmadan bu durumun normal ve kanıksanmış olduğunu gösteriyor. Diğer partilere göre kendilerinin sözünün ve görüşlerinin daha fazla değer verildiğini söyleyen AKP'den YC1B (bu bağlamda en güzel örneğin Tayyip Erdoğan'ın yükseliş hikayesi olduğunu sürekli belirtmekle beraber, bu konuma aday ikinci bir ismin bahsi hiç geçmemiştir), son dönemki yerel seçim sürecinde aday tespitinde görüşlerinin sorulması durumunu oldukça olağandışı ve hayal edilemeyecek bir şey olduğunu belirtip şunları ifade ediyor:

> Mesela ben biliyorum biz Beşiktaşlıyız, önümüzde yerel seçimler var, Beşiktaş'tan Ak Parti'den bir aday olacak, ben eğer tanıdığım bir aday varsa bunu il başkanıma aktarırım şu aday şöyledir, bu aday böyledir, vs. diye. Bu belli bir düşünce oluşturur, dolayısıyla il başkanım İstanbul'daki en üst düzey toplantıya, ana kademe başkanımızın onun yönetiminde yani o hizada 12-13 kişinin içindedir, İstanbul'daki bütün ilçelerde, kim belediye başkanı olacak adayların değerlendirilmesi, vs. gibi meselelerde söz sahibidir. Burada da benim, ki böyle bir şey hakikaten hayal gibidir, ben İstanbul gibi bir yerde, hatta büyükşehir belediye başkanı, diyelim ki 3 tane büyükşehir belediye başkanı adayı var, bu konuda ben fikrimi belirtirim, yönetimde biz bir tavsiye sunarız, bizim tavsiyemiz, bunlar dikkate alınırlar. Düşünsenize benim gibi 23-24 yaşında insanın dolaylı da olsa İstanbul büyükşehir belediye başkan adaylığına, adayına müdahale edebiliyor olması. İstanbul'daki bütün ilçelerdeki belediye başkan adaylarına müdahale edebiliyor olması, en azından böyle bir yolun olması benim için fevkalade muazzam bir şey.

Partili siyasette liyakatın esas olduğu ve zamanı geldiğinde kendilerinin de üst makamlara geleceğini ve parti lideri tarafından takdir edileceğini dair inanış ise bir diğer hakim olgudur. Bu bağlamda parti içerisinde olmaması gerekenlere karar verecek merci olarak da yine lideri öne çıkaran yaklaşımlar sıklıkla görülmektedir, örneğin AKP'den YC1E'ye göre:

> Tabii ki şimdi şöyle bir şey vardır, 350 tane milletvekili, 350 tane adamı bile oturtsan aynı fikir çıkmaz, hepsi de aynı karaktere sahip değil. Ben 350 milletvekilinin

> hepsi de çok güzel, hepsi de çok dürüstler demiyorum, o ayrı bir argümandır. Mutlaka aralarında istisnalar vardır ama mutlaka bunları genel başkan biliyordur, bunların da mutlaka bir törpülenecekleri ya da ön plana itilecekleri ya da halka hesap versin diye öne atacağı zamanı vardır.

MHP, BBP ve SP odak grup görüşmelerinde altı çizilen nokta ise bu partilerin aşağıdan yukarıya doğru beslenen dinamik bir yapısı olduğunu ve gençlerin önünde engel teşkil edecek bir yapılanmanın burada mümkün olamayacağıdır. Bu bağlamda partide hakim olan unsurun lider değil partinin ideolojisi ya da ülküsü olduğu vurgusu parti içi demokrasi tartışılırken sıklıkla dile getirilmiştir. Öte yandan bu durum teşkilat içerisinde merkezi karar alma süreçlerini eleştirmeme ve sorgulamama durumuna da getiriyor. Keza bahsi geçen ülkü ya da ideolojiye rehberlik eden ve vücuda geldiği mekanizmanın ise liderin ya da teşkilatın kendisinden başkası olmadığı ve bu anlamda kararlarının sorgulanamaz olduğu, homojenliğin bu şekilde sağlandığı görüşü hakimdir[31]. Örneğin görüş farklılıklarının ya da eleştirilerin mümkün olup olmadığı tartışılırken MHP'den YC4D şöyle bir tespit yapmakta:

> Şu ana kadar bir görüş farklılığı ya da çatışma olmadı, olmaz da ama çoğu zaman yansıma şeklinde oluyor. Bir il başkanının yaptığı program zaten bizim yansımamız oluyor, bizden gördüğünü, yani bizim potansiyelimize göre program yapar, bizim tipimize göre bir program belirler zaten bizim hakkımızda.

Diğer partilerle kıyasladığımızda oldukça karmaşık ve detaylı bir örgütlenmeye sahip olduğu açıkça görülen Saadet Partisi'nde il düzeyinde teşkilatın nasıl yapılandığını YC5B şöyle anlatmaktadır:

> Gençlik kolları teşkilatımız ne yapar? Öncelikle bizim teşkilat yapımızda şu vardır, gençlik kolları genel başkanı, gençlik kolları başkanlık divanı, gençlik kolları genel idare kurulu, il başkanlığı onun altında, her il başkanının altında 13-14 kişiden -iline göre değişiyor muhakkak- oluşan icra kurulu, en az 50 kişiden oluşan il yönetim kurulu, ilçe başkanları, ilçe yönetimleri, mahalle başkanları, her mahallenin gençlik başkanı vardır, beldeler var, mahalleler var, her mahalle başkanının altında sandık müşahidi. Mahallede ne kadar sandık varsa hepsinin başında bir genç yönetici, genç başkan, biz onlara sandık müşahidi diyoruz, baş müşahid, 4 tane de müşahid. Yani bir sandığın başında 5 genç, üzerinde mahalle teşkilatı

[31] Ülkü Ocakları ve Alperen Ocakları ile yaptığımız görüşmelerde yer yer parti ile (MHP-BBP) ocakların birebir organik bağı olmadığı ve belli bir özerklik alanı olduğu vurgulansa da fikir ve görüşlerin ortaya çıkması ve temsili anlamında bir farklılığın olmayacağı ve siyasal iktidar başarısına giden yolda bu yönde tavır alınacağı vurgusu, esas itibariyle ocakların da parti gençlik teşkilatı hüviyetinde çalıştığını göstermektedir.

> –tekrar aşağıdan yukarı çıkıyorum- böyle bir teşkilatlanma modelimiz var. Müşahidler, 4 müşahid, 1 baş müşahid her hafta toplanırlar. Bunlar mahallelerindeki genç seçmenlere ulaşmaya çalışırlar, bunların sosyal her işleriyle ilgilenmeye çalışırlar, bunlarla birlikte toplantı yapmaya çalışırlar. Haftalık bu toplantı sonuçlarını bizim 1 no.lu raporumuzda kağıda dökerler, haftalık mahalle başkanlarına sunarlar. Mahalle başkanları onların raporlarını alır, kendi toplantısını yapar, mahalle yönetim toplantısını yapar. Ondan sonra 2 no.lu raporla haftalık ilçe başkanına bunu sunar. Ondan sonra ilçe kendi toplantısını yapar, mahallelerin raporlarını birleştirir, ayda bir bunları ile gönderir 4 no.lu raporla. Karıştırmıyorum değil mi? 4 no.lu raporla ile gönderir, il bunları toparlar 5 no.lu raporla kendisine tek bir rapor haline getirir. İl yönetim kurulu üyeleri her biri ilçe sorumlusudur, ilçeleri 6 no.lu raporla ile rapor ederler. İl 7 no.lu raporla bunu genel merkeze rapor eder. Genel merkez bunu 8 no.lu raporla üst kurula, yani bizim kendi aramızda 'A takımı' dediğimiz yani genel başkanımıza 9 no.lu raporla ulaştırılmış olur. Raporları karıştırmış olabilirim ama işleyiş bu şekildedir. Haftalık bazda alırsanız her hafta mutlaka bize rapor çıkar, her ay genel başkanımızın önünde her ilin portresi vardır ve bunu mahalle mahalle görebilir. Bu gençlik kollarında da aynıdır, A takımımızda da aynıdır.

Öte yandan aşağıdan yukarıya doğru birbirlerini besleyen kanallar halinde gerçekleşen bu süreçte, yine YC5B'nin belirttiği gibi bahsi geçen "A Takımı" haricinde "büyük manadaki siyaseti konuşmak, -bizim gençlik kollarından bahsediyorum- genel başkan adına yorum yapmak, Başbakan'a da yorum yapmak asla bizim işimiz değildir" ya da "Büyüklerin konuşmaları tabii ilçedeki siyasi durumu belediye başkanları filan, gençlik kollarını ilgilendirmez bu durum. Gençlik kolları toplanır haftalık sohbetlerini yaparlar ve aylık yapılan toplantılarda en sonunda dilek ve temenniler kısmı olur" denilmektedir[32].

Görüşmelere katılan siyasi parti gençlik teşkilatları üyelerinin parti içi demokrasinin gerçekleşmesi ve bu alanda bir değişimin görülmesi konusunda oldukça realist bir yaklaşım sergilediklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunun en somut kanıtı, görüşmeler boyunca yıllardır tartışılan ama bir gelişme kaydedilemeyen, yazımın ilk bölümünde de değindiğim yapısal sorunlardan başlıcaları olarak karşımıza çıkan, siyasi partiler kanunu ve seçim sistemindeki sorunlara

[32] Tüm bu koşturmaca ve tempoyu YC5C şöyle anlatıyor: "Günlük yaşamı aksatması gibi sorunlar, kaygılar da çıkıyor tabi, sonuçta bu 10 dakikalık bir şey değil. Örneğin ben Sarıyer'den toplantıya katılacaksam, Sarıyer'de toplantı 1 saat, toplantıya gitmek 30-40 dakika, toplam 2-3 saat alıyor. Zaten haftada asgari 2 toplantıya katılıyoruz. Demin saydık ya 6-7 kademe teşkilat var, ben il yönetim kurulu üyesi olarak hem il yönetim kurulu toplantısına katılacağım, hem de bizim altımızdaki teşkilat ağında ilçeler var, yönetim kurulunda hepimizin altındaki ilçelerden sorumluluğu var. Hem kendi toplantına katılacaksın hem de bir alt toplantıya, iş amacıyla, yönetim amacıyla gidiyorsun, en az haftanın iki akşamı senin toplantın var. Ben şu anda öğrenciyim, üniversite okuyorum, mesela yarın sınavım var ve ben bu akşam toplantıya gitmem lazım. Toplantıydı, sohbetti, çaydı, bilmem ne toplantıdan gelmem benim 12'yi bulacak".

dair bir-iki katılımcı haricinde değinilmemesi gösterilebilir[33]. Bu bağlamda yine parti gençlik teşkilatı başkanlarının seçimi sürecinde liderin oynadığı belirleyici rolün sorgulanmaması ve oyunun kuralı olarak kanıksanması bir başka gösterge olabilir.

Gözlemlediğimiz bir diğer olgu, siyasi parti gençlik teşkilatları arasındaki ilişkilerin ve diyaloğun çok sınırlı olması ve parlamentoda yansıyan durumun gençlere de fazlasıyla etkisi altına aldığıdır[34]. Öte yandan böyle bir diyaloğun söz konusu olduğu ve hatta geliştirlebildiği durumlarda siyaseten bir çok ortak noktayı paylaştıklarını fark ettiklerini-görüşmeler boyunca da bu durum gözlemlenmiştir-iktisadi ve siyasi konulara bakışlarında çoğu zaman benzer bir söyleme sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak son kertede parti kimliği ve söylemi ile kalıplaşmış önyargıların olaylara bakışta ağırlık taşıdığını ya da bu ortak noktaları siyasetin esas meselesi haline getirecek mekanizmaların ve süreçlerin gerçekleşemediği görüşünü de paylamışlardır. Bu konuda MHP'den YC4D şunları şöylemekte:

> Türkiye'de farklı seslere tahümmül söz konusu değil. Özeleştiri yapalım burada biz her ne kadar demokratız da desek farklı bir ses olsa, belki yapıcı belki yıkıcı, muhalif olmuş olsa bir süre sonra onu dışlamaya veya bir şekilde soyutlamaya çalışırız. Diğer parti şeyleriyle de konuştuğunuz zaman aslında kapitalizmden şikayet ediyorsunuz, bir çok ortak paydamız var, aslında bir çok asgari müştereğimiz var buluştuğumuz ama bir türlü nedense farklılıklarımız onları gölgeliyor. Yani farklılıklarımız aynî özelliklerimizi bir türlü şey yapamıyor. Halbuki ortama gelsek, şöyle bir konuşsak belki birlikte bir çok paralele imza atabileceğiz. Mesela bizim okuldaki kavgayı genelleyebilirsek, gençlerin farklı yerlerden, yukarıdan, aşağıdan, sağdan, soldan kuran bir sistem var; 'oraya gideceksin bunu yapacaksın, burada bunu yapacaksın' diye Pavlov'un köpeği misali, köpeklerin diyalog şansı olmadığı gibi birbirimize girme şeyimiz oldu. Oturup o meseleyi orada tartışıp sonra kavga etme şeyi olmadı; sadece kavga ettik, ayrıldık.

Saadet Partisi'nden YC5E ve MHP'den YC2C de benzer bir görüşü öne sürmekte:

---

[33] Siyasi parti gençlik teşkilatları ile yaptığımız görüşmelerin deşifrasyonunda (409 sayfa ve 167.000 kelime) siyasi partiler kanunu ya da partiler kanunu ile bir arama yaptığımızda çıkan arama sonucu sadece 1'dir. Benzer bir aramayı seçim sistemi ve parti içi demokrasi kavramları üzerinden yaptığımızda da ortaya çıkan sonuç çok farklı değildir. Bu durum belli dönemlerde kamusal tartışma konusu olan ve parlamento gündemine gelen ama derinlemesine tartışılmayan ve sadece önerilerde kalıp hayata geçme şansı bulamayan değişikliklerin ileride de olacağına dair bir inancın ya da beklentinin olmaması şeklinde yorumlanabilir.

[34] Öte yandan bu durumun parlamentoda temsil edilmeyen ve görüşme yaptığımız sol parti gençlik teşkilatları içinde hakim olduğunu görüşmelerimizden anlıyoruz.

Ben bir kaç kere şahit oldum. CHP gençlik kolları başkanı, DP gençlik kolları başkanıyla beraberdik, orada aynı şekilde böyle bir muhabbet oldu, bizi ondan sonra "vay be işte" onların ikisi aynı şeyleri konuşuyor, biri solcu biri sağcı aynı şeyleri konuşuyor, aynı ekonomik düzende, yapacakları bir şeyler hep aynı şeyleri söylüyorlar. Bizi dinledikten, bizler de samimi olduktan sonra, hatta o gün 3-4 saat beraber vaktimiz de vardı, hep beraber takıldık. Ondan sonra şu anda mesela irtibat halindeyiz arkadaşlarla. Yani tanımadıkları için bu şekilde, marjinal lafları filan.

AKP'de siyaset yapan bir arkadaş da CHP'de siyaset yapan bir arkadaş da ben çok çok farklı olduğunu düşünmüyorum. Mesela mahallede bir arkadaşım var, CHP'de il başkan yardımcılığı yapıyor, bir başka arkadaşım da AKP örgütünde il başkan yardımcısı. İkisiyle de görüşüyorum, ikisiyle de hukukum iyi, güzel hukukum var yani. Bunlarla müştereklerimiz var, görebiliyorum bunu, ikisi de iyi çocuklar ama biraz işin içine siyaset girince, siyasi çıkar meselesi girince yukarıdan kaynaklanan bir şey var, ayrışma söz konusu oluyor.

Yukarıda tartışmaların sonunda parti gençlik teşkilatlarına üye olmanın ve partili siyasette yer almanın gençler için ne anlama geldiğini ve ne gibi dönüşümler yaşandığı üzerinde durmak gerekiyor. Bu bağlamda görüşmelerimizde üzerinde durulan başlıca unsurları yine farklı başlıklarda ele alacağım. Bunlardan bir tanesinde, AKP'den YC1A yaşadığı dönüşümü şöyle anlatıyor:

Eskiden tişort giyerdim şimdi tişört giyemiyorum, çünkü hergün partiye gidiyorsunuz, artık o eski ekiple izole olduk, daha farklı bir ekiple, bir üst ekiple takılmaya başlıyorsunuz. Artıları inanılmaz, yani saysak bitmez, ben bugün Şile'ye gittiğim zaman ayakta karşılanıyorum, Çatalca'ya gittiğimde öyle, her yerde tanıdığımız var, her yerde arkadaşlarımız var.

Bu duruma artan sosyalleşme süreçleri[35] ve beraberinde gelen özgüven çerçevesinde bakan AKP'den YC1B ise, ortaya çıkabilecek ve diğer görüşmelerde de üzerinde durulan bir başka eğilime de dikkat çekiyor:

Bu sosyal çevrenin içinde olmak, vs. bize çok ciddi özgüven de kazandırıyor. Ben bugün Türkiye'nin neresine gidersem gideyim tanıdığım var. Mesela Gaziantep'de bir şey oluyor, hemen arıyoruz Gaziantep başkanını, bilgi alıyorum, ona soruyorum, benim adeta orada bir elim ayağım gibi bir şey. Aynı şekilde Anadolu'nun

[35] Bu süreç elbette ki tek boyutlu işlemiyor. Örneğin görüşmelerimiz boyunca bir çok genç katılımcı siyasi parti üyesi olduktan sonra bazı arkadaşlarıyla ilişki kurmakta zorlandığını ve kimi zaman dışlandığını kimi zaman da gizli bir biçimde parti faaliyetlerine gittiğini belirttiler.

birçok yerinden İstanbul'a gelen var, İstanbul'da işi olan var, görüşüyoruz. Sadece İstanbul'un heryerindeki diyalog çevresini veya İstanbul'da ağımız, tüm Türkiye'nin heryerinde var. STK'lar var aramızda çok ciddi alanda görüşüyoruz, diyaloglar yapıyoruz. Yalnız şöyle bir şey var, tabii sosyal çevre zamanla kendi içine doğru kapanıyor, ben hafta 5 gün toplantısı olan birisiyim, bu bir kaç yıldır böyle devam ediyor, benim zaten onun dışında bir sosyal hayatımın olması da mümkün değil. Dolayısıyla bütün arkadaşlarımla, dostlarımla kim varsa etrafımızda artık herkes Ak Partili, yani sizin partiden arkaşdalarınız, aynı zamanda dostunuz, aynı zamanda ahbabınız, vs. oluyor. İşte bunun kötü tarafı, yani eleştiriden kastım şudur, bu birazcık şunu getiriyor, aşırı siyasi bir bilinç yerleşiyor size önyargıyla birlikte ve bir yerden sonra artık, benim en çok korktuğum şey şu, gençleri anlayamamak, aşırı siyasi bilinçte olmak, vs. Bu biraz böyle, daha evvelden de kendi içimizde söylediğimiz bir şey, kendimiz çalıyor kendimiz oynuyoruz durumunun asla olmaması lazım.

Bu bağlamda görüşmelerimizde bir çok katılımcı, parti teşkilatında olmanın kendilerine gerek sosyalleşme gerek siyasetle yakından ilgilenme şansı verdiğini belirtirken, bu durumun beraberinde sosyal hayattan kopuşu, erken olgunlaşmayı ve gençliğin değerlerinden giderek uzaklaşmayı getirdiğini de söylemektedirler. Mevcut siyasal dilin dışında daha eleştirel ve dönüşüme dair bir yaklaşımın ise zaman içerisinde kaybedildiği ya da böyle bir yaklaşımın mevcut yapı içerisinde mümkün olamadığını düşünenler de bulunmaktadır. Türkiye'de siyasetin yapısal olarak muhazakar bir dili olduğu ve bu yapı içerisinde "gençliğin değerleriyle" güncel siyasette başarının imkansız olacağını ifade edenler de olmuştur. Örneğin CHP'den YC9G, bu anlamda parti gençlik teşkilatlarında genç kalmanın zorluğuna şu şekilde işaret etmektedir:

Az önce konuştuk ya gençlik dünyası değerleri diye, bir de siyaset adamlarının, siyaset dünyasının bir takım değerleri olsun, o da tabii çok baskın şekilde erkek ve yaşlı değerler. Böyle olunca tabii genç insanlar ne kadar siyasetle ilgili olsalar bile gündelik siyasi aktivitelerin içinde bulunmak istemiyorlar, kayıt olmuyorlar. Onun için hep söylüyorum, gençler siyasetten uzak değil siyaset gençlere uzak diye anlatmaya çalışıyorum.

Sonuç

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi Türk siyasetindeki yapısal sorunların parti örgütlenmelerine ve karar verme süreçlerine etkisi tartışılmazdır. Bu bağlamda Türkiye'deki parti sisteminin geleneksel karakteri, parti programları, tüzükleri ve prensipleri, parti teşkilatlanması, seçim sistemi ve siyasal alana dair anayasal-kurumsal çerçeve yukarıda tartışılan konulara ve sorunlar ağıyla birebir ilişkilidir.

Bununla birlikte parti gençlik teşkilatlarında siyaset yapma ve bu anlamda genel olarak siyasete ve özel olarak da siyasi partiler ve teşkilatlarına dair geleneksel yargıların örgütlenme süreçlerindeki etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu ikili yapı gençlerin siyasi partiler bünyesinde örgütlenmelerinde siyasal olana ve dönüşüme dair bir inanç ve heyecan idealist anlamda görülebilirken, öte yandan bu istek mevcut yapının ve ortaya çıkan gerçekliğin yeniden üretilme ve buna uygun davranma motiflerinden bağımsız da değildir. Bir anlamda parti içi siyaset süreçlerinde gençler tarafından ortaya konan amatör ruh ve heyecanın zaman içerisinde ortadan kalkmasa da önemli ölçüde törpülendiğini söyleyebiliriz. Bu durumu etkileyen önemli faktörlerden birinin de gençlerin güncel siyasetin dilinden ve yoğunluğu ile dışsal bir ilişki kurup ideal siyaset, katılımcı demokrasi ve uzun vadeli makro çözümler üzerine düşün(e)memeleri olduğu söylenebilir. Bu bağlamda görüşmelerimizde ideal siyaset sizce nasıl olmalı ya da olabilir çerçevesindeki tartışmalarda ortaya çıkan suskunluk önemli bir göstergedir. Böylece genç olma durumunun siyaset içinde kendine özgü bir duruşu getirip getirmeyeceği sorusuna verilecek cevap olumlu olamamaktadır. Diğer odak görüşmelerinde siyasi partilere ve gençlik teşkilatlarına karşı olumsuz yaklaşımı ve daha farklı mekanizmalara yönelme ihtiyacının zaman içerisinde ortaya çıkmasını bu çerçevede değerlendirebiliriz.

Söz söz olarak bugün geldiğimiz noktada Türkiye'deki toplumsal resme uygun olarak gençliğin içerisinde de mevcut siyasal parti örgütlenmeleri, parti sistemi ve siyaseti, seçim sistemi gibi unsurları daha uzun soluklu ve geniş katılım mekanizmaları ışığında tartışmanın ve radikal bir dönüşümün sağlanmasının gerekliliği her zamankinden daha fazla öne çıktığını söyleyebiliriz. Ayrıca siyasete ilgisizlik ve siyasal yabancılaşma ile ilgili kaygılara, demokrasiye düzenli seçimler ve siyasal elitler arasındaki rekabet şeklinde minimalist ve dar bir çerçeveden bakan bir yaklaşımın cevap vermediğini de tüm netliğiyle ortaya koymalıyız. Genel olarak siyasal sistemlere ve özel olarak da parti siyasetine meşruiyet zemini kazandıracak unsurun istikrar yerine kamusal tartışma-katılım mekanizmalarının varlığı olduğu üzerinde tekrardan ve daha ciddi bir biçimde düşünmek gerekiyor. Normatif içerik taşıdığı gerekçesiyle ve çekincesiyle bu durumun göz ardı edilmesi ise sorunu derinleştirmekten öte bir amaca hizmet etmemektedir.

GENÇLERLE BERABER SİYASAL ALANIN SINIRLARINI DÜŞÜNMEK:

GÜNLÜK YAŞAM, AİLELER VE 'ÖZGÜRCE' KARAR ALMAK

Pınar Uyan Semerci

5. BÖLÜM

Giriş

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın (TÜSES) yürütücülüğünü yaptığı ve Friedrich Ebert Vakfı (FES) Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" adlı araştırma, Türkiye'de gençlerin siyaseti algılayış biçimlerine ve kendileri ile siyaseti nasıl ilişkilendirdiklerine odaklanarak, gençlerin siyasete aktif katılımının önündeki engelleri ve bu engellerin nasıl kaldırılacağına dair gençlerin bakışlarını görünür kılmayı hedeflemektedir. Araştırma çerçevesinde Ağustos-Kasım 2008 tarihleri arasında İstanbul'da gençlerle odak grup toplantıları yapılmıştır. Araştırma dâhilinde farklı siyasi partilerde aktif olarak çalışan; çeşitli sosyal hareketler ve sivil toplum kuruluşlarında yer alan ve siyasette aktif bir şekilde yer almayan genç gruplarıyla üç araştırma ekibi toplam 26 odak grup çalışması gerçekleştirmiştir[1].

[1] Araştırma hakkında detaylı bilgi için bu derlemenin giriş bölümüne bakılabilir. Bu araştırmayı yapma imkanı verdikleri için TÜSES ve FES'e teşekkür ederim. Araştırmayı asıl mümkün kılan ise odak gruplara katılarak zamanlarını, enerjilerini, düşüncelerini ve düşlerini bizimle paylaşan gençlerdir. Onlara bu makale vesilesiyle bir kez daha teşekkür etmek isterim. Giriş bölümünde belirttiğimiz gibi bu genç arkadaşlar odak gruplara belli gruplara aidiyetleri sebebiyle davet edilmişlerse de her biri kendi özgün fikirlerini dile getirmiştir. Burada onlar tarafından dile gelen noktalar o grubu temsil etmemektedir.

Siyasi Parti Gençlik Kolları odak grup toplantıları; AKP, CHP, DP, SP, MHP-Ülkü Ocakları, BBP-Alperen Ocakları, DTP, ÖDP, EMEP, TKP'yle yapılmıştır. Partisiz Siyaset olarak nitelendirdiğimiz odak grup toplantılarında da Genç-Sen, Genç-Siviller, Lambda İstanbul, AEGEE İstanbul, UNIFEB, Ekoloji ve Çevre Hareketi, TOG, AKDER, İHH, Genç-Feministler ve Aleviler'le görüşülmüştür. Siyasette aktif olarak yer almayan gençler olarak da ifade ettiğimiz odak grup toplantıları hizmet sektöründe çalışan genç işçiler; tekstil sektöründe çalışan genç kadınlar; sendikalı erkek işçiler; ev kızı-ev kadınları ve engelli gençlerle yapılmıştır.

Bu makalede, bu odak gruplarda dile gelenler ışığında, gençlerin siyasetten uzak durma tavrını sorgulayan ve siyaseti yeniden tanımlamaya çalışan gençlerin ifadelerine yer vererek siyasetin günlük yaşamımızla olan bağını kurmanın gerekliliği belirtilecektir. Bu noktada gençlerin kendi yaşamlarındaki sorunlarla siyaseti ilişkilendirip, ilişkilendirmemeleri de tartışılacaktır. İkinci bölümde ise gençlerin siyasetin dışında kalmasının önemli sebeplerinden bir tanesi olduğunu düşündüğüm, sorunlarla siyaset arasındaki bağı kuramama ve buna bağlı olarak da siyasal alanda çözüm üretememelerinde çok önemli gördüğüm 'karar al(a)mama' durumları ele alınacaktır. Özellikle siyasetin 'kollektif karar alma' prosedürü olarak tanımlanmasına referansla gençlerin 'özel' yaşamlarında birey olarak karar al(a)mama; kendi hayatlarını kontrol edememe durumları gençlerin aileleriyle olan ilişkileri çerçevesinde tartışılacaktır. Son olarak gençlerin aileleriyle olan bu bağımlılık ilişkisini aşabilmeye dair sosyal politikanın önemi vurgulanacak ve bunun başka bir çok açıdan taşıdığı önemin ötesinde siyasal sistemin önünü açmak için de gerekliliği belirtilecektir.

Siyasal Alanın Sınırları

Bizim araştırmamızın ilk basamağını oluşturan TÜSES'in Yılmaz Esmer danışmanlığında gerçekleştirdiği niceliksel araştırmanın sonucu ve daha önce gençlerle yapılmış olan diğer çalışmalar[2] bize gençlerin siyasetten uzak durduğunu söylemektedir. Biz de ekipçe bunun altında yatan nedenleri gençlerin kendi ağzından duymak ve onların ne düşündüğünü anlamak istedik.[3] Lüküslü bu derlemede yer alan makalesinde gençlerle yaptığımız odak gruplarda ortaya çıkan tabloya göre gençlerin siyasete ve siyasal alana yönelik eleştirilerinin üç ana nokta etrafında döndüğünü

[2] Yılmaz Esmer yönetiminde gerçekleşen Kentsel Gençlik Araştırması'nın sonuçları bu derleme içinde K.Kılıç'ın "Kentsel Gençlik Araştırması Anketi Bağlamında: Gençlerin Siyasal Eğilimlerini Etkileyen Faktörler" başlıklı makalede yer almaktadır. Ayrıca gençler ve siyasete odaklanan diğer çalışmaların kapsamlı listesi için bu derlemedeki E.Erdoğan'ın 'Olasılıksızlığın Kuramını Aramak: Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım' isimli makalesine bakılabilir.

[3] 'Siyasetle uğraşmak' toplumun bir çok kesimi tarafından tercih edilmeyen bir tutum. Ancak yine de gençlerin yaşadıkları toplumdan daha farklı olması beklenerek, siyasetle ilgilenmemeleri sorunsal olarak ortaya konmaktadır. Oysa Türkiye'de gençler nihayetinde toplumun ortalamasını ufak tefek farklarla yansıtmaktadır ve yaş, yapılan bir çok araştırmada ayırt edici bir kategori olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bkz. Y.Esmer, *Evrim, Devrim, Statüko; Milliyetçilik Araştırması* (Koordinatör: Umut Özkırımlı) Tempo-Istanbul Bilgi Üniversitesi (Araştırma-Infakto), 2006; *Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler, 1999; Biz Kimiz? Toplumsal Yapı Araştırması 2006,* http://www.konda.com.tr/html/dosyalar/ttya_tr.pdf.

belirtmektedir: İlki siyasal alanın kirli olması (siyasete bulaşmak); ikincisi ise siyasal alanın katı olması (siyasal alanın değişme ya da değiştirme umudunun olmaması) ve son olarak siyasal örgütlenme yapılarına getirilen eleştiri. Lüküslü bu eleştirilerden yola çıkarak farklı bir örgütlenme eşliğinde yeni siyasetten bahsedilebileceğini söylüyor. Bu önemli tespitler gençlerin siyasete neden mesafeli yaklaştıklarına ve siyaset algısına dair ufuk açıcı noktaları bize sunuyor.

Siyaset tartışılırken aslında çok da irdelenmeyen bir konu neyin siyaset olarak anlaşıldığıdır. Bir siyaset bilimci olarak benim için bu temel soruyu yanıtlamaya çalışmak, toplumun, bu çalışma özelinde gençlerin, siyasal alanı nasıl çizdiğini anlamak aslında birçok noktayı aydınlatabilmek için gerekliydi. Siyasi[4] olan neydi? Siyasal alanın sınırları nerede başlayıp, nerede bitiyordu ? Gençlerin arasında siyasete yeni bir yaklaşımla, daha kapsayıcı bir biçimde bakanlar var mıydı? İşte bu nedenle makalenin ilk bölümünde bu sorulara yanıt bulmak amacıyla, yeni bir siyaset tanımı[5] getiren gençlere odaklanarak, sorunlarla siyaset arasındaki mesafe irdelenmeye çalışılacaktır.

Odak grupların neredeyse hepsinde siyasetin uzaklığı farklı şekillerde dillenirken, aşağıdaki satırlarda daha çok bunun aksi yönünde düşünen gençlerin dilinden topluma 'yakın' olması gereken siyaset yansıtılmaya çalışılacaktır. Partilerin gençlik kollarındaki gençlerin bu yeni siyaseti nasıl ifade ettiklerine bakarsak; AKP'li YC1B'ye göre siyaset hayatın her alanında ve "sen siyasetle ilgilenmesen bile siyaset seninle bir şekilde ilgilenecek"tir. Benzer bir biçimde TKP'li YC7G'nin ısrarla vurguladığı, siyasetin "hayata içkin bir şey" olduğu, yine TKP'li YC7E: "...Bence nasıl olmalı? Ben nasıl yapıyorum, nasıl şeyler oluyor? Bu işi merkeze alıp hayatında merkezinde siyasetin olduğunu, her anın siyasete müdahale etmek gerektiğini, çevrendekileri dönüştürmek zorunluluğun olduğunu hissetmek" sözleriyle kendisi için siyasetin anlamını açıklamaktadır. ÖDP'li YC8E ise "profesyonel devrimcilik anlayışıyla birşey yapılamayacağını" düşündüğünü belirterek "...bizim yaptığımız şey genel olarak hayatın içindeki var olan sorunları ve var olan temas noktalarını açığa çıkarmak ve bunlar üzerinden bir siyaset kurabilmek olmalı" diyerek günlük hayat üzerinden siyaseti şekillendirmenin önemini vurgulamaktadır.

Genç Siviller'den oluşan odak grupta ise çok daha açık bir biçimde siyaset üzerine olan genel yargının eleştirisini dinliyoruz:

---

[4] Makalede siyaset ve politika eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Ancak İHH'de gönüllü olarak çalışan gençlerden PC4D'nin ikisini tamamen ayrı iki olgu olarak kavramlaştığını da kendi sözleriyle okurlarla paylaşmak isterim: "Çünkü siyaset ve politika tamamen zıt şeyler. Özellikle bizim bakış açımıza göre çok zıt şeyler. Ben birkaç şey çıkardım, siyasetle politikanın... Siyaset Arapça, politika Latince ya da İtalyanca bir kelime. Siyaset Doğulu, politika Batılı. Siyaset peygamberi bir yönteme dayanıyor, politika Makyavelist bir yönteme dayanıyor. Politika dünyada rahat edip çıkarı korumanın peşinde ama siyaset ebedi refahın peşindedir..."

[5] U.Beck ve E.Beck-Gernsheim'ın çalışmasına referansla 'siyasetin yeniden tanımlanmasının gerekliliği'ne dair Lüküslü'nün argümanları için bkz. D. Lüküslü, *Türkiye'de 'Gençlik Miti* İstanbul: İletişimi Yayınları, 2009, s. 198; U.Beck ve E.Beck-Gernsheim, *Individualization*, London: Sage Publications, 2003, s.159 .

DV1F: Siyaset yapmakla başlıyor. Bizde siyaset dendiği zaman akla bir takım şeyler geliyor, takım elbiseli adamlar, koltuklar, ihaleler, hırsızlık var filan. Siyaset böyle bir şey değil bence, yani herkesin siyaset yapabilmesi gerekir. İki kişinin olduğu yerde siyaset vardır. Eğer sen etkili konuşabiliyorsan, eğer senin fikirlerin varsa sen siyaset yaparsın, yani o çok özel bir şey değil yani. Siyasetin sivilleşmesi lazım, yani insanların artık nasıl yaşamak istediğine kendisinin karar vermesi gerektiğini bilmesi lazım, bunu talep etmesi lazım; ben böyle yaşamak istiyorum ve devletin ona biçtiği modelin dışına çıkması lazım, yani o devlet algısını değiştirmesi lazım.

Feministlerden oluşan odak grup toplantısında PC1B'nin dile getirdiği biçimde: 'Aslında yaptığımız herşey bir yerde hani politik birşey':

Bir de şey yani bir politik duruşu... Ben politik değilim, politik bir şey yapmıyorum, herkese eşit uzaklıktayım. Aslında yaptığımız her şey bir yerde hani politik bir şeyler yapıyoruz. Birçok kimse politik bir şeyler yaptığının farkında değil politik bir şey yapmak istemiyor çünkü o uç ve kötü bir şey olarak geliyor bir çok insana da aslında.

'Özel alanın da politik' olduğunu, evin içinin o 'kutsal duvarlarının içinde de eşitsizliğin adaletsizliğin' olduğunu ve sorgulanması gerektiğini söyleyen feminist gençlerin odak grubunda siyaset aşağıdaki sözlerle tanımlanıyor:

PC1C: Kamusal alana ilişkin. Birlikte yaşadığımız alana ilişkin. Ben sivil toplumu da politikanın içinde görüyorum ama birçok sivil toplum örgütü öyle görmüyor kendini.
Araştırmacı: Kamusal alana dair olan her şey. Başka?
PC1D: Bana hakkında düşünmeye başladığımız her şey ya da her neyse tüm şeyler itibariyle politika yapmaya ya da politik olmaya başlıyoruz gibi geliyor. Hani ben politik değilim aslında, politikaya alakam yok apolitiğim demek de ne kadar politik olmak ve taraf olmak aslında. O yüzden siyaset sadece... ne kadar doğru bilmiyorum ama kamusal özel tüm hakikaten bulunduğumuz ve bireyin o alanda düşündüğü her yerde olan her şey gibi geliyor.
PC1B: Bana da yani sadece kamusal alanla sınırlayamıyorum. Özel alan da politiktir bir yerde. Kadına yönelik şiddete baktığımız zaman aslında özel alan da. Aile içi şiddet şu bu da politik dediğimiz tanımın içine giriyor bence yani.
PC1A: *Gündelik hayatın her türlü pratiğini aslında bir politika pratiği*[6] olarak adlandırabiliriz gibi geliyor bana. Bütün o ilişki biçimleri sonuçta.
PC1A: Bana şey gibi geliyor. Yaptığımız politikanın aslında ne kadar gündelikten çıktığının farkında değiliz. Gündelik hayatımızla bağdaştıramıyoruz. Baktığımızda her şeyi, bir şekilde gündelik hayatımızdaki annemizle ilişkimizi, işte durumumuzu

[6] Alıntılardaki tüm italikler yazara ait. Tüm alıntılarda cümleler aynen aktarılmış, herhangi bir düzeltme yapılmamıştır.

bilmem neyi onun bir parçası yapabiliriz ama. Teori sanki bambaşka bir yerde, pratik hayatımız bambaşka bir yerde. Biz sanki o sistemin parçası değiliz sanki onu analiz ediyoruz, işte teorisini yapıyoruz gibi bir yerden kurmakla alakalı.
PC1D: O yüzden bana bu feminist siyaset şeyi bana mümkün olamazmış gibi. Bir şeyin önüne feminist bilmem ne gelmesi çok mümkün değilmiş gibi geliyor. Çünkü hakikaten siyaset dediğiniz şeyde eğer feministseniz zaten bu yatak odanızda başlıyor yani mesela. Bu siyasetin önüne feminist siyaset gibi bir şey olmuyor. Feministseniz eğer zaten bu yaşadığınız, dokunduğunuz her şeye böyle dokunmak, onunla bakmak anlamına geliyor. Birazcık şey gibi yaşam biçiminiz, düşünce biçiminiz hayat felsefeniz bunun üzerine kurulu oluyor yani. Bir şey satın alırken ya da dediğim gibi evinizin içinde de... Sanki siyaset deyince biz hep böyle bir meclis ve bir ortamda insanların...
Araştırmacı: Kurumsal bir şey gibi...
PC1D: Kurumsal bir şey gibi düşünüyoruz ama aslında öyle değil işte. O yüzden bu şeyler de beni rahatsız ediyor.....

PC1A'nın dile getirdiği gibi günlük yaşamımızda yaptığımız tercihler aslında siyasetin farklı düzeylerde tezahürüdür. Giderek daha da küreselleşen dünyamızda her tür tercih bir biçimde siyasal bir duruşu temsil etmektedir. Tüketim biçimimiz; çevreyle olan ilişkimiz; aile içindeki rollerimiz; yaşam şeklimiz aslında günlük yaşamla siyasetin ne kadar iç içe geçtiğinin bir kanıtı[7] ve yukarıda alıntılandırdığım gibi odak gruplarda siyasetin yeniden tanımını yapmaya çalışan gençler günlük yaşamı da kapsayan bir siyaset anlayışının öneminin altını çizdiler. Bu anlayış ister istemez siyasetin günlük yaşamdaki sorunlarla olan ilişkisini kurmayı ve bu sorunların çözümüne yönelik bir alan olarak kurgulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Dillenen Sorunlar ve Siyaset

Odak gruplarındaki bir çok gencin siyasete olan mesafeli duruşu siyasetin temel sorunlarını dillendirirken aşılsa da, bazı gençler kendi yaşamlarındaki sorunlarla siyaset arasındaki ilişkiyi ancak araştırmacıların 'yönlendirici' soruları eşliğinde sesli düşünmeye başladılar. Küresel ısınmadan eğitime, Afrika'da yaşanan açlıktan İslamofobiye kadar odak gruplarda dünyanın ve Türkiye'nin bir çok sorunu söylendi. Bu makale çerçevesinde hepsini listelemek yerine, 'kimlik' ve 'eşitsizlik' şeklinde özetleyebileceğimiz ifadeleri incelemeye çalışacağım[8].

DTP'li gençlerden YC6A herkesin en temel sorunu kendi yaşamıyla ilişkili derken, kendi 'dünyasını' aşağıdaki sözlerle anlattı:

---

[7] Bkz. Paul Ginsborg, *The Politics of Everyday Life Making Choices, Changing Lives*, New Haven & London:Yale University Press, 2005.

[8] Kimlik siyaseti ve eşitsizlik arasındaki ilişkinin ele alındığı tartışma için bkz. Nancy Fraser ve Axel Honneth, *Redistribution or Recognition? A Political-Philosophical Exchange* London: Verso, 2003.

YC6A: Herkeste olduğu gibi ben dünyası vardır. Kişi kendi etrafında dünyanın döndüğünü sanır. Bizim için en büyük sorunlardan birisi Türkiye'de yaşanan Kürt sorunudur. Buna bağlı olarak ekonomik nedenler gelir. Yaşam standartları falan gelir. Okuduğum bölüme göre de, biraz daha şey olarak, küresel ısınmanın küresel getirdiği...
Araştırmacı: Bu küresel ısınmayı herkes, her grup söyleyecek diye bekledik ama çok da öyle yaygın bir cevap olarak gelmedi.
YC6A: En büyük sorunlardan birisi olarak görüyorum. Tabii dediğim gibi insanların kendi etrafında dünyanın döndüğünü sandığı için bizim için en büyük temel sorun Kürt olmak ve Kürt yaşamak.

Hizmet sektöründeki gençlerden göçle İstanbul'a gelen siyasetle oldukça ilgilenen PC2A da Kürt sorunun en önemli sorun olduğunu kendi yaşam deneyimleriyle anlattı. Odak gruptaki diğer katılımcıların tepkisine yol açan bu sözler, benzer pozisyonlarda çalışan gençlerin bile çok farklı hayat deneyimlere sahip olduğunu bize göstermekte:

PC2A: ... Mesela hep terör falan diyorlar. Aslında terör dediğin insanlar hep gözümüzle gördüğümüz insanlardır. Terör demesi, benim arkadaşımdır odur budur. Terör demesi bile benim zoruma gider. Çünkü ben Kürdüm yani. Orada büyüdüm. *Ki arkadaşlardan biri de orada büyüseydi, orda yapılan şeyleri görseydi...* Mesela ben bir gün evde oturuyordum. Aniden bir patlama oldu bizim evimizin arkasında işte çatışma falan oldu. Benim gözümün önünde iki kişiyi öldürdüler. Bunları görerek bazı şeyleri arkana alabiliyorsun, güçlenebiliyorsun. İnsanlarla başa çıkabiliyorsun. *Ben Kürdüm ama şu anki siyasette hiçbir parti düşünemiyorum. CHP olsun, DTP olsun, TKP olsun, ESP olsun, ÖDP olsun yani bunların hepsi boş geliyor bana...*

Alevi gençlerden biri de yapılan odak grup toplantısında 'kendi benliğini koruyamamak' şeklinde sorunu anlattı:

YC11D: Ama objektif olarak kişisel benim kendi görüşüm dünyanın en büyük sorunu benim kendi benliğimi korumaktır benim için. Bu kişiseldir. Diğer insanları bağlamaz ama benim için Alevi gençliğinin ya da Alevi insanlarının özünü koruması, asimile olmaması, Alevi köylerine cami yapılmaması. İşte bizim büyük Alevi yürüyüşünde sorun olarak gördüklerimiz birkaç başlık, ana madde olarak sıralanmıştır. Din dersleri, zorunlu din dersleri. Dinin kendisinde zorlama yoktur. Benim için en büyük sorun, problem odur.

Ancak kendilerine göre en önemli problemi bu şekilde ifade eden gençler aslında bu problemlerin farklılık gösterebileceğini de belirtiyorlar:

YC6D: Aslında toplumdan topluma farklılık gösteriyor. Örneğin bir Afrikalı için açlık olabilir, Doğu'daki Ortadoğu'daki biri için savaş olabilir ya da Kuzeyler'de yaşayan bir halk için küresel bir ısınma olabilir. Örneğin; *Hakkari'de yaşayan birisi için pek küresel ısınmanın bir fark edeceğini zannetmiyorum.*

Gençlerin günlük hayatlarını şekillendiren bu aidiyetlerle yaşamak gençlerin en temel sorun olarak bu kimlikleri ifade etmelerine yol açıyor. İlk alıntıda da ifade edildiği gibi aslında bu aidiyetlerle bağlantılı olarak çoğu zaman ekonomik sorunlar da devreye girse de genelde dillenen daha çok kimlik problemi oluyor. Bunda aslında ekonomik sorunlarla siyasetin birbirinden kopuk, ayrılmış alanlar olarak da algılanmasının rolü büyük. Feminist gençlerden birinin ifade ettiği biçimde *"Eşitsizlik genel anlamda. Her şey girebiliyor. Fırsat eşitsizliği. Sınıf eşitsizliği, cinsiyetler arası eşitsizlik. Adaletsizlik."* Her grupta bu kelimelerle olmasa da 'eşitsizlik' en çok yinelenen sorun olarak karşımıza çıktı. Ancak belirtmek gerekir ki eşitsizliğin içinin doldurulması oldukça farklı şekillerde oldu. Örneğin tekstil sektöründe çalışan altı genç en az on yıldır tekstil sektöründe çalıştıklarını söylediler[9]. Odak grup toplantısının tanışma aşamasında 10-12 yaşından itibaren tekstilde çalıştıkları ortaya çıkan genç kadınlar, kendilerine Türkiye'de ya da kendi çevrelerinde gözlemledikleri en büyük sorun sorulduğunda üniversitelerdeki baş örtüsü-türban meselesini dile getirdiler. Tüm katılımcılar bu yasaktan rahatsız olduklarını ve kaldırılması gerektiğini söylediler. Çocukluklarından beri tekstilde çalışan ve ilkokuldan sonra okula gidemeyen başları örtülü bu grubun en büyük sorunu üniversitedeki baş örtüsü-türban meselesi olarak koyması, kendi ağır çalışma koşullarını siyasetin çözmesi gereken bir sorun olarak ancak araştırmacıların ısrarlı soruları üzerine belirtmeleri ilginçti:

Araştırmacı: Peki biz şeyi düşündük: Türkiye'de birçok böyle sorun, dünyada birçok sorun var. Ama herkesin kendi gözünden o sorunların bazıları daha önemli, bazıları daha az önemli. Sizin için, şöyle hızla bir geçsek, Türkiye'deki en önemli sorun ya da kendi yaşadığınız yerdeki en önemli sorun... Aklınıza gelen ne olur? Çok sorun var da. Sizin söyleyeceğiniz... Yani şöyle bir şeyi çözmek isterdim...
PC3A: Mesela üniversiteye giremiyor. Birincisi bu. Ben girmesinden yanayım.
Araştırmacı: Türkiye'de çözmek isteyeceğiniz... Peki daha yakın çevrenizde, burada olabilir, yaşadığınız yerde olabilir.

[9] Bu noktada gençlik diye bir tek kategoriden bahsetmenin çok zor olduğunu belirtmek gerek. Farklı gençliklerden özellikle yoksulluk, yoksunluk durumundaki gençliğin 'genç olamama' durumunun ele alındığı makale için bkz. P.Uyan-Semerci, *"Çocuktan Yetişkine: Genç* Olamayanlar", N. Yentürk vd. (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

PC3B: Eğitime biraz daha... Genç çocuklar daha farklı yerlere, daha eğitimli yerlere girebilir. Çözülmesi gereken şeyler diye bakıyorum. Bir de, ne bileyim...
Araştırmacı: Yok hepimizin öncelikleri ya da aklına giren sorunlar olabilir.
PC3B: Ben üniversitedeki, gerçekten... neden başörtülüler giremiyor, yani niçin? Çözülmesini istiyorum.
PC3A: Bence zararı yok yararı var.
PC3B: Ben okumak isterim, çevremden birisine ya da aileme yararlı olmak isterim... Tabii okurum. Başımdakiyle yani üniversiteye niye giremiyorum.
Araştırmacı: Eğitim ve eğitim içinde üniversitedeki türban sorunu ilk sorun.
PC3B: Çok insan bu nedenle üniversiteye gidemedi, yarıda bıraktı eğitimini. Ne kadar acı. Türkiye için ne kadar büyük bir kayıp.

Grubun kendi içinden tekstil sektöründe çalışmanın getirdiği sorunlara dair noktalar dillendirilmeyince, bu kez açıkça sorma yoluna gidildi:

Araştırmacı: Mesela benim çok gözlemlediğim bir şey; çok uzun saatler, sigortasız çalışmak.
PC3-B: Ya, evet ya. (...Gülüşmeler....)
Araştırmacı: Bu siyasetin konusu mudur yoksa bu sadece işçi patron arasındaki bir mesele midir?
PC3-A: Bence konusudur.
PC3-C: Siyasetin konusudur bana göre.
PC3-A: *Belli bir aşamadan sonra* sigorta yapılmalı.

Bu konuşmanın üzerine grupta 12 yıldır çalışan ve evleneceği için işten ayrılacak olan PC3F'nin de sigortasız çalıştığı ve ayrılma noktasında bunca yıllık emeğinin karşılığı olarak tazminat alamayacağı ortaya çıktı.

Ev kızı ve ev kadınlarıyla olan odak grupta ekonomik sorunların en ağır şekilde yaşandığı ve ifade edildiği gruptu. Aşağıda aktarmaya çalışacağımız alıntı ise bu grupta bulunan, 1993'te İstanbul'a göçle gelen ve belediyeden yardım alma çabası içinde olan iki çocuk annesi bir kadın katılımcıya ait. Belirtmek gerekir ki tüm odak grupları arasında çekingenliği, Türkçe'yi zor konuşması ve günlük yaşamında hem kendisi hem de ailesi için çözmek zorunda olduğu yokluk, açlık gibi yaşamsal problemler sebebiyle PC5C, çalışmamızın yeterince kapsamadığı önemli bir kitlenin durumuna örnek teşkil etti:

Araştırmacı- Kira ne kadar?
PC5C: İki yüz elli.
Araştırmacı: Peki ısıtma var mı?
PC5C: Yok.

Araştırmacı: Ne yakıyorsunuz soba mı?
PC5C: Hı hı.
Araştırmacı: Peki odun mu yakıyorsunuz?
PC5C: Ya, neydi?... Kasa getiriyorum pazardan onu yakıyorum.

Odak grubundaki diğer kişilerin temel ihtiyaçlarını nasıl karşıladığı, alışverişi kimin yaptığı, özellikle hayat pahalılığı, zamlanan elektrik faturalarının belirtildiği konuşmaların ardından, araştırmacılar bir kez daha PC5C'nin konuşmaması üzerine direk olarak ona soru yönelttiler:

Araştırmacı: Sonra başka? Normal alışverişi sen mi yaparsın?
PC5C: Yoo. Ben yaparım da fazla gitmiyorum. Çocuklarım var ya.
Araştırmacı: Peki kocan taşıyabiliyor mu, o hasta ya?
PC5C: Yok. O hiçbir şey getirmez.
Araştırmacı: O hiçbir şey getirmez, sen getiriyorsun. Peki pazardan mı yapıyorsun alışverişi yaptığında?
PC5C: Pazardan ama fazla gitmiyorum. Bazen gidiyorum bazen gitmiyorum.
Araştırmacı: O zaman nereden alıyorsun.
PC5C: Almıyorum.

Çocuklarının kahvaltı yapmadığını da söyleyen PC5C'nin her gün yaşadığı yoksulluğu ve yoksunluğu sınırlı bir biçimde ifade ettiği alıntılardan sonra Saadet Partisi'nden YC5D'nin cümlesiyle devam etmek önemli diye düşünüyorum:

YC5D:... İlk önce ve en önemli tek problem açlık Türkiye açlıkla boğuşuyor.... Türkiye'deki temel sorun budur. Şu an açsan, aç ayı oynamaz, adama 'gel seninle dünyayı kurtaralım' desen 'kardeşim ne dünyayı kurtarması ben yiyecek ekmek bulamıyorum' diyor. Otobüse verecek parası yoksa.
Araştırmacı: O da bir siyaset değil mi? Ekmek derdindeyim diyen adam da...
YC5D: O da kendi kendini kurtarmaya bakıyor.

Aslında yukarıda dile gelen, can alıcı bir şekilde yaşanmasına rağmen siyasetin çözüm bulması beklenmeyen bu sorunlar siyasetle ekonomi arasındaki ilişkisizliği göstermesi açısından çok önemlidir. İnsanların siyaseti kendi gündelik yaşam pratikleriyle ilişkilendirmemesi günümüz siyasetini bulunduğu noktada olmasının sebeplerinden biridir. Bunda siyasetle ekonominin birbirinden ayrı alanlar olarak algılanmasının rolü oldukça büyüktür. Ekonomi siyasetten bağımsız bir alan olarak kurgulanırken, en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan kişilerin bireysel çözümler üreterek yaşadıkları sıkıntılardan kurtulması beklenmektedir.

Aslında tüm insanlar için 'ekmeğin bulunduğu bir dünya', tam manasıyla 'dünyayı kurtarmak' demek değil mi? Tüketimden kimin pay aldığı, pastanın nasıl paylaşıldığı çok önemli siyasi bir sorundur. Ekonominin tanımı olan kısıtlı kaynakların birbiriyle rekabet halindeki amaçlar için dağılımı, aynı zamanda birbiriyle yarışan sınıflar, gruplar ve bireyler arasında olmakta ve her tür kaynak aktarımı aynı zamanda bir karar alımını yani siyasi bir tercihi devreye sokmaktadır. Ekonomi ve siyaset arasındaki bu kopukluğun ele alındığı çalışmalar yapmak çok önemlidir. İfade edilen iş yaşamındaki sorunların, barınma, ısınma, beslenme gibi temel ihtiyaçların çözüme kavuşacağı sosyal politikalar üretmenin gerekliliği ancak ekonominin siyasetle olan ilişkisinin yeniden kurulduğu bir perspektifle mümkündür. Sendikalı gençlerden birinin dile getirdiği gibi yaşadığımız her an siyasetin içindeyiz ve tabii ki ekonomik alanda da siyasi kararların sonuçlarıyla yaşamaktayız:

> "Siyaset yalandır diyen bence yalan söyler. Çünkü biz sürekli siyaset içindeyiz. Yaşadığımız her an, şu an bile siyaset içindeyiz. .."

Karar Alma Süreci Olarak Siyaset

Harold Lasswell'a göre politika, "kimin neyi, ne zaman ve nasıl aldığıyla"ilgilidir[10]; David Easton'a göre ise politika "değerlerin toplum için otoriteye bağlı olarak dağıtılması"[11]dır. Ekonomi ve siyaset arasındaki yakın ilişkiyi gösteren bu iki tanımda açık olarak ifade edilmeyen önemli bir soru ise bu 'alma' ya da 'dağıtılma' işleminin nasıl bir 'karar' mekanizmasıyla yapıldığıdır. Aslında bu da bizi siyasetin genel kabul gören tanımlarından bir diğerine siyasetin 'kollektif bir biçimde karar alma süreci'ne götürür. Bu tarif çoğunlukla güç; otorite ve devletle özdeşleştirilerek kullanılmaktaysa da tanımın 'karar alma'ya yaptığı vurguyu araştırmamız çerçevesinde değerlendirmemizin önemli olduğu kanısındayım. Siyasetin bu tanımını düşündüğümüzde Türkiye'de bir çok grup gibi gençlerin de bu ortak karar alma sürecinin dışında kalmasını gözlemlemek çok mümkündür. Gündelik hayatın her alanında yaşanan problemlere çözüm üretebilmek ancak ve ancak sesi duyulmayan grupların[12] da bu karar alma sürecinde dahil olmasıyla mümkün olabilir.

---

[10] H.Lasswell, *Politics: Who Gets What, When, How The Political Writings of Harold D. Lasswell.* Glencoe, IL: Free Press 1951, s. 295-461.

[11] D. Easton, *A Framework for Political Analysis,* Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1965.

[12] Özellikle madun gruplarının konuşup, konuşamayacağı bir tartışma konusudur. Bkz. G.C. Spivak, "Can the Subaltern Speak?,' Cary Nelson & Lawrence Grossberg (der.) *Marxism and the Interpretation of Culture* içinde, Urbana & Chicago:University of Illinois Press, 1988, s. 271-313. Ancak başka bir çalışmada da tartıştığım gibi aslında farklı gruplar, çalışma özelinde madun gruplar 'konuşabilmektedirler' ama asıl sorun onların konuşmasını iletecek kanalların açık olması ve konuştuklarının 'duyulabilmesi'dir. Bkz. P. Uyan-Semerci, "Yapabilirlik Yaklaşımı ve Yoksulluk: Söylenenler, Söylenemeyenler ve Yapabilirlikler", İ.Akça & B.Ülman (der.) *Kemali Saybaşıla'ya Armağan: İktisat,Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar,* İstanbul:Bağlam, 2006. Bu bağlamda da gençlerin 'özel alan'daki kendi 'kararlarını duyurabilmesi' bile bazen mümkün olmamaktadır.

Aslında aşağıda ele almaya çalışacağım gibi gençler yanlızca bu ortak karar alma süreci olan siyasetin dışında kalmamakta, kendi hayatlarına dair kararlarda dahi sınırlı bir irade gösterebilmektedirler. Gençlerin kendi yaşamlarına dair özgür irade gösterememeleri, siyasal alana katılamama; fikir ve çözüm üretememesinin altında yatan en temel sebeplerden biridir. Gençler kendi yaşamlarına dair karar al(a)mazken, siyasetin içinde bir 'özne' olarak yer almak onlar için çok da mümkün olmamaktadır[13]. Feminist gençlerle yaptığımız odak grubunda genç olmanın aşağıdaki iki vurucu cümleyle tanımlanması da aslında bize bunu göstermektedir:

PC1A: Ben, ciddiye alınmamaktır diyebiliriz. (Gülüşmeler)
PC1D: *İktidar ilişkilerinde üzerinde hep tahakküm kurulan tarafmış* gibi geliyor yani.

Özellikle PC1D'nin ifade ettiği biçimiyle *'iktidar ilişkilerinde tahakküm kurulan taraf'* olma hali gençleri kendi yaşamlarında dahi büyük bir ölçüde 'iktidarsız' kılmaktadır. Türkiye'de gençlerin yaşamlarındaki bir çok tercih siyasetle olan ilişki de dahil olmak üzere oldukça sınırlanmaktadır. Yaşamımızda 'kişisel' tercih olarak değerlendirdiğimiz birçok nokta da aslında politiktir[14].

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) gençlik üzerine olan 2008 Türkiye Ulusal İnsani Gelişme Raporu'nun katılıma ayrılmış olan beşinci bölümünde, Türkiye'de gençlerin ülkenin sosyal ve siyasi yaşamına çok sınırlı düzeyde katılabildiği belirtilmektedir. Bu durumun en başta gelen nedenleri arasında ekonomik, davranışsal, kültürel ve ayrıca siyasi faktörler sayılırken, siyasal katılım karar alma süreçlerine katılım olarak tanımlanır. Raporda genç kuşakların, erken çocukluk döneminde özerk ve öz güvenli bir kişilik geliştirmek bakımından ailelerinde veya en yakın sosyal çevrelerinde uygun bir ortam bulamadıkları ve ailelerin büyük bir bölümünün, hala önceki kuşakların toplum yaşamına aktif katılımı desteklemeyen kültürel özelliklerini devam ettirdikleri belirtilmektedir[15].

Gençlerin 'özgür' karar alamamasının arkasında neyin olduğuna baktığımızda sosyalizasyonun tüm aktörlerinin belli rolleri oynadığını görüyoruz. Oktar'a referansla Erdoğan'ın makalesinde "demir üçgen" analojisinden bahsedilir, "demir üçgen"in birinci kenarını gençlere kendilerini ifade etme olanağı ve alışkanlığı vermeyen baskın ebeveynlerden oluşan yapısı ile aileler oluşturmaktadır. İkinci olarak sınav

[13] Bkz. L. Neyzi, "Nesne ya da özne? Türkiye'de 'gençliğin paradoksu'", *Ben Kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

[14] Kişisel olanın politik olduğu sloganı feminist teori tarafından kamu alanı ve özel alan ayrımına getirdikleri en temel eleştiriyi özetliyor. 1969'da feminist aktivist Carol Hanisch tarafından söylenen bu slogan sıradan kadının günlük yaşamındaki sorunların da politik olduğunu özetlemesi ve politikayı sadece dar anlamıyla seçim siyasetinden güç ilişkilerini sorgulamaya yöneltmesi sebebiyle önemlidir. Hanisch'in metni için bkz. http://scholar.alexanderstreet.com/pages/viewpage.action?pageId=2259.

[15] UNDP, "Türkiye'de Gençlik" Ulusal İnsani Gelişme Raporu 2008, http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/NHDR_Tr.pdf.İN

kazanmaya yönelik eğitim sistemi ve son olarak da devlet bürokrasisi gençlerin siyasal katılımını sınırlamaktadır[16]. Sosyo-ekonomik koşullar, eğitim sistemi, medya ve toplum gençlerin tercihlerini etkileyen, şekillendiren onları 'makbul vatandaşlar'[17] haline getiren önemli aktörlerdir.

Odak grup toplantılarında da söylendiği gibi aileler maddi ve manevi bir çok konuda gençlerin tercihlerini etkileyen en önemli kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. TOG'la yaptığımız odak grupta DV4A'nın çocukların ebeveynlerden bağımsız büyümeli önerisi politik olanın ilk olarak aile içindeki ilişkide şekillendiğini bize göstermesi açısından önemlidir: "Herşeyin politika olduğuna inanıyorum, tabii ki böyle algılansa bile çekirdekten bir şey bence varolması gereken. *Çocuklar bir kere anne ve baba denen denilen şeyden bağımsız büyümeliler...*".

'Özgür'ce Karar Alma

Bağımsız bir biçimde karar alma ve tercihte bulunabilme oldukça tartışmalı bir kavramdır. Hepimiz tercihlerimizi çeşitli sebeplerden dolayı uyarlıyoruz[18]. Ancak özellikle odaklarda dile gelen biçimiyle gençlerin kendi tercihlerini yapma-'özne olma' noktasında gençler 'deneyim hiyerarşisi' sebebiyle 'ciddiye alınmıyorlar'.

Aileler, birçok araştırmaya göre gençlerin sosyalizasyonunda en önemli kurum olarak karşımıza çıkıyor. *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında* araştırmasına katılan gençlerin %81,8'i aile için 'kaç yaşında olursa olsun genci koruyan, ona kucak açan bir kurumdur'[19] derken, 2005'te muhafazakarlık üzerine yapılan araştırmada da geleneklerin ve alışkanlıkların öğrenildiği en önemli kurum olarak aile (%66) belirtilmiştir[20]. STK üyeliğinin gençler üzerindeki etkisini araştıran toplam 1014 gençle yapılan araştırmada ise 50 adet değer ifadesinden STK üyesi olan ve olmayan tüm gençlerin seçtikleri ilk altı arasında "Ailem hayatımda en fazla değer verdiğim şeydir" cümlesi vardır[21].

Özellikle gençlerin maddi ve manevi en önemli güvence kaynağı aile iken ve ebeveynlerin gelecekle ilgili güvenceleri çocukları üzerinden kurgulanırken, gençleri anlamak için bakmamız gereken en önemli ilişki ebeveyn-çocuk ilişkisi olarak karşı-

---

[16] E. Erdoğan, *Türk Gençliği ve Siyasal Katılım:* 1999-2003, http://www.urbanhobbit.net/PDF/typp_turkish.pdf.

[17] F. Üstel, *Makbul Vatandaşın Peşinde,* İstanbul: İletişim, 2004.

[18] Adapte edilen tercihler kavramının detaylı tartışması için bkz. J. Elster, *Sour Grapes Cambridge.* Cambridge University Press, 1985; A. K. Sen, Commodities and Capabilities, Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V., 1985.

[19] *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında,* İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, Konrad Adenauer Vakfı, 1999, Tablo 45, s. 27.

[20] *Türkiye'de Muhafazakarlık: Aile, Din, Devlet, Batı,* Proje Koordinatörü Hakan Yılmaz Açık Toplum Enstitüsü ve Boğaziçi Üniversitesi (Araştırma- Infakto Research Workshop).

[21] Bkz. N. Yentürk vd. "İstanbul Gençliği: STK Üyeliği Bir Fark Yaratıyor mu?", N. Yentürk vd.(der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 339. Makalede STK üyesi olan gençlerde ailenin, bu bulguya rağmen, yine de daha az önemli olduğu belirtilmektedir.

mıza çıkmaktadır. Araştırmamızdaki odak gruplarda ailelerin gençlerin hayatındaki yerine ilişkin sorulara gençler ailelerinin tercihlerine ve gelecek planlarına müdahale ettiğinden şikayet ederek yanıt verseler de, ailelerle ilişkiler konusunda odak grupların kendi içinde dahi genelleme yapmak pek mümkün değil.

Türkiye'de gençlerin aile hayatı dışında sosyal hayata hazırlanabilecekleri yapıların oldukça az olduğu da[22] düşünülürse, aileler alıntılarla vurgulamaya çalışacağım gibi gençlerin yaşamlarına dair 'özgür'ce karar almalarındaki sıkıntıda oldukça büyük rol oynarlar[23]. Aileler tarafından karar almaya dair yapılan müdahaleler ise gençlerin birey olmasının önüne engeller koyar. Ebeveynle çocuk arasındaki kuvvetli bağ uzun dönemde bir çok açıdan çocukları, çalışma özelinde gençleri, aileye 'bağımlı' kılmaktadır[24]. Kağıtçıbaşı'nın yaptığı araştırmada tespit ettiği üzere ebeveynlerin çocuklarında olmasını en çok istedikleri özellik % 60'la 'ebeveynlerinin sözünü dinlemeleri' iken en az istedikleri özellik %18,5'le 'bağımsız ve kendi kendilerine yeten' bireyler olmalarıdır[25]. Aileye yönelik en sert eleştirilerin yapıldığı gruplardan olan feminist odak grubunda PC1D'nin ailenin kurduğu baskının tüm sistemin işlemesi için ilk adım olduğu değerlendirmesi bu nedenle önemlidir[26]: "Bana da şöyle geldi; ailenin, toplumun, devletin kendi arasındaki işbirliği içinde gençler üzerinde kurulan iktidar, tüm baskı mekanizmalarının onlar üzerinden ilerlemesi gibi geldi. Biraz öyle düşündüm. Çünkü şey de var sistem her yerde neyi nasıl düşünmen gerektiğini, sen asla hiçbir zaman özgürce karar veremiyorsun yani". Grupta tartışma aşağıdaki gibi devam etti:

PC1D: Bana da şey gibi geliyor. Hakikaten şu gün ailenin en büyük şeyi ne diye sorsalar, bu özel mülkiyet ilişkisini kendi çocuğu üzerinden kurmak, hakikaten bence kapitalizmin en korkunç aile üzerinde kurduğu şey bu herhalde. Çünkü annem babam için ben onların mülküyüm. Dünyaya getirdikleri, var ettikleri bir şeyim. Tabii ki benim üzerimde söz hakkı olmak dışında bir alternatif olmuyor. Sen kendini söz hakkı sahibi hissettiğin andan itibaren de zaten bu ilişki çemberinden çıkamıyorsun yani. Bugün ben de mesela, "ailem olursa her yerdeyimi" kendi kafamda şöyle kurdum; "ailem

[22] Bkz. "Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri", Nurhan Yentürk vd. (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 30.

[23] Türkiye'de ailenin rolüyle ilgili bkz. R. Liljestriöm ve E.Özdalga (der.) *Autonomy and Dependence in the Family: Turkey and Sweden in Critical Perspective* Istanbul : Swedish Research Institute Transactions 2002; Türköz Erder (der.) *Family in Turkish Society* Ankara: Turkish Social Science Association.1985.

[24] Kağıtçıbaşı'nın bağımlı ve bağımsız aile modellerinden yola çıkarak Türkiye'deki ailelerin üçüncü bir model-duygusal bağımlılık geliştirdiğini ele aldığı makale için bkz. Ç.Kağıtçıbaşı, "Cross-Cultural Perspectives on Family Change", R. Liljestriöm ve E.Özdalga (der.) *Autonomy and Dependence in the Family: Turkey and Sweden in Critical Perspective* içinde, İstanbul : Swedish Research Institute Transactions, 2002, s. 19-38.

[25] Bkz. Ç.Kağıtçıbaşı. 'Sex Roles, Value of Children and Fertility' Ç. Kağıtçıbaşı (der.) *Sex Roles, Family and Community in Turkey içinde,* Indiana University Press, Bloomington:, 1982, s. 151-80.

[26] Ailenin özel mülkiyet ve devlet için 'gerekliliği' bkz. F. Engels *The Origin of the Family, Private Property and the State,* London: Penguin Books, 1986.

olursa tek bir yerdeyim" o da oturduğum, doğduğum evin içindeyim. Başka hiçbir yerde olamam. Çünkü yaptığın her şey o andan senin yaptığın şeyler olmaktan çıkıyor, onların onayladığı çerçevede yapabildiğin şeyler oluyor. Bence hani benim sadece genel yaşadığım şey değil. Çocukların üzerinde hak iddia etme ve mülkiyet gibi görme ilişkisi, mesela bu Türkiye için değil bence çok evrensel bir yerden... Böyle kuramam gerçi, değişen pratikler vardır. Benim yaşadığım coğrafya için genellenebilir bir şey olduğunu düşünüyorum yani.

PC1C: Ben aileyle beraber olmayı fikren bağımlı olmayı getirdiğini düşünmüyorum. Oradaki birliktelik, mesela profesyonel bir birliktelik gibi anlatabiliyor muyum. Bir şey paylaşmadan da bir arada olabiliyorsun, aslında çoğu şeyi de paylaşmıyorsun bir yerden sonra. Sessiz bir birliktelik...

PC1A: Ama bu çok yıpratıcı bir şey oluyor.

PC1C: İşte, o, evet çatışmaya girdiğin zaman öyle, dediğin gibi.

PC1A: Çok yalnız olduğunu hissediyorsun. Bir kalabalığın içindesin ama o kadar yalnızsın ki.

Aile ile olan bu 'profesyonel' 'sessiz birliktelik' içinde yer yer 'onları üzmemek için yalan söylemek' gibi stratejilerle[27] gençler kendi tercihlerini gerçekleştirebildiklerini ama eski kuşağa göre "suçluluk duygusunu kırdıklarını" söylüyorlar.

PC1B: Daha az olduğunu şey yapar... Ama ben hiçbir zaman babamın karşısına geçip ben erkek arkadaşımla birlikte yaşamak istiyorum ya da evlenmeden çocuk doğurmak istiyorum diyemeyeceğim ama. Bana bunu getirmeyecek.

PC1A: Daha çok yalan söylemeye başladı, yeni nesil.

PC1D: Yalanlar üzerine kurulu... (Gülüşmeler, bir ağızdan konuşmalar)

PC1B: Bunu. Ben şuraya gidiyorum, şunu yapıyorum dediğimde bana hiçbir şey diyemeyecek. Onun ahlak çevresinden hani çok fazla onun sınırlarını zorlamadığım sürece karşı olsa bile bana olan direnci azalacak yani. Direnci daha fazla azalacak...

Araştırmacı: O şey, hala bir erkek arkadaşla yaşamak mıdır? Nedir o sınır?

PC1B: Aileye göre değişir ama ben babama onu demeği hayal bile edemiyorum.

PC1C: Belki emrivaki olabilir.

PC1A: Suçluluk duygusunu kırdık belki hani zamanla... Daha önce... Kendi kuzenlerimi falan düşündüğümde o suçluluk duygusu çok egemen oluyor, çünkü o ahlakla büyüyoruz falan. Ama şimdi onları da anlayabiliyoruz, onların koşullarını da. Onların bambaşka bir ahlak anlayışımız var. Onları üzmemek noktasında yalan söylüyoruz.

[27] Lüküslü benzer bir çıkarımda bulunarak, çoğu gencin ailelerin tutucu tavırlarına karşı "savaşmak" yerine "yalan söylemek, ailelerinden saklamak gibi konformist taktikler geliştirdiğini' söylüyor. Bkz. D. Lüküslü *Türkiye'de 'Gençlik Miti'*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 185.

ÖDP'den YC8C aileden gizli mitinge gitmek durumunda kalan gençlerin olduğunu belirterek, ebeveynlerin kendi deneyimlerinin bunda etken olduğunu söylüyor:

YC8C: Benim arkadaşlarım mesela gizli gizli mitinglere katılıyordı. Çünkü işte aileleri zamanında 80 darbesinde, ya da ne bileyim 77 1 Mayıs'ında...
Araştırmacı- Ailesinden mi gizli katılıyor?
YC8C: Evet, ailesinden gizli. İşte 77 1 Mayıs'ında, 79'da ya da 80'de ailesi hapis yatmış, işkence görmüş insanlar. Benim babam da işkence gördü 79'da ve neden? Afiş yapıştırdığı için. On gün işkence gördü; yemedi, içmedi, dövdüler, her türlü şeyi yaptılar. Şimdi herkeste şöyle bir düşünce var. Kızım, oğlum sen otur, gitme, işte gidersen bak aynıları sana da olur...
Araştırmacı-Şu muhabbet oluyor mu? Bir yandan karışma deyip, bir yandan da biz geçmişte şöyle yaptık böyle yaptık diye.
YC8C:Anlatırlar ve o yüzden dolayı benim arkadaşlarım da etkileniyorlar ve gizli gizli katılıyorlar. Çünkü katıldıklarını söyledikleri zaman evde çıngar çıkar...

Çevre ve ekoloji grubunda gençler, aileler ve gençlerin seçme şansıyla ilgili aşağıdakileri anlatıyor:

DV4F: Ben de gençleri çok da suçluymuş gibi görmüyorum çünkü seçme şansları
DV4B: Ama aileleri tarafından dayatılan şeyleri kabul etmeleri beni aslında itiyor.
DV4F: Ama aileleri belli bir şeye inanmış yani, çocuğu üniversite okursa başarılı bir insan olacak, para kazanırsa mutlu olacak diye.
DV4B: Para! Herşey para için sanki. Okusun, iyi bir işi olsun, çalışsın, para kazansın, 'para kazanacağın bir iş seç' her çocuğa bu öğretilmez mi?

Yine Çevre ve ekoloji odak grubundan DV4A babasıyla olan diyaloğunu aşağıdaki şekilde özetliyor:

Yani hayat şöyle yaşanır falan gibi böyle kodları var. İşte ilkokul 1'de başlıyor o kodlar, sürekli yarışıyorsun birileriyle ip atladığın insanla sınavda yarışıyorsun, sonra başka başka sınavlar oluyor, sonra iş başvurusunda yarışıyorsun, oturduğun evin standartları üzerinden yarışıyorsun, kıyafetlerin kalitesi, kazandığın para, falan. Yani sürekli yarışıyorsun, çünkü bir sistem var, yine oraya dönüyoruz, birşey entegre ediliyor sana, bir paket var 'bundan mı istiyorsun, bundan mı?'yani 'sana kömür mü dağıtalım yoksa bilmemne semtinde mi otur?' gibi. Ben şu anda akademik birşeyler yapmak istediğimi aileme 2 senedir söylüyorum, bankacılık ve finans okuyorum, ki ailemle aram inanılmaz iyi olduğu halde babamın hep şöyle bir söylemi olmaya başladı okulda bile tercihime karışmamışken şimdi "ama kızım bak

şimdi hayat aslında çok öyle olmuyormuş, 50 yaşında öğrendiğim bir şey var, para önemli bir şey" bunu çok geç öğrendi o, biraz geç öğrendi (gülüşmeler). "Para önemliymiş" diyor "ama baba" falan diyorum "tamam kızım nasıl istiyorsan öyle yap" diyor. Üç ay geçiyor "ama bak önemli biliyorsun değil mi? Sana yapma demiyorum ama" falan diye. "Tamam baba lütfen sus artık" "tamam kızım" deyip ama ben çok şanslıyım böyle bakacak olursan. ...

TOG Odak grubundaki genç arkadaşlar bir çok açıdan aileleriyle ilişkilerinde şanslı olduklarını belirtseler de DV2E'nin sözleriyle 'bağımsızlığı kazanmaya çalışırken ebeveynlerin sevgisiyle, çatışmalarıyla sürekli git-gel'de kaldıklarını belirtiyorlar:

Benim ailemin ekonomik durumu pek iyi değil ama her zaman benim okumamı istediler. Pek karışmazlardı bana, biraz başarılı bir öğrenci olduğum için "bu kız kendini kurtarmış zaten, pek karışmayalım" falan diyorlardı. Öğretmenlerimi tanımazlardı, seçtiğim şeylerin, yani hiçbir şeyimden haberleri olmazdı. Bir ara "Ankara'da kal, Ankara'nın dışına çıkma" diye karışmaya çalıştılar, onda da buraya geldim ben işte. Ondan sonrasında zaten 'biz bu kıza zaten söz geçiremiyoruz' mantığıyla kenara ittiler beni ama son kertede bir şeyleri var "Ankara'da çalış bari" gibi bir şey. Babam "devlete gir" diyor, orada popüler olan kurumlar vardır, Ankara'da SPK ve Rekabet Kurumu gibi, iyi parayla başlarsınız, iyi parayla devam edersiniz, çok iyi imkanları vardır. Annemin gözü dışişlerinde, babamın gözü bu tür kurumlarda falan. Yine de çok çok kıskaca alamıyorlar beni. Bir de ben bir evin bir kızıyım, öyle olunca hep yanlarında istiyorlar beni. Annemin duygusal bağı var, psikolojik baskı yapar sürekli bana "tek kızım sensin, hayattaki tek şeyim sensin" falan gibilerinden. *Bağımsızlığımı kazanmaya çalışırken onların sevgisiyle, çatışmalarıyla böyle sürekli git-gellere kalıyorum maalesef.* Ekonomik bağımlılığım var ama sağolsun babam hiçbir zaman yüzüme vurmadı bunu, hep ben kendi kendime düşünürken şey oldu. Hiçbir zaman bana şey demedi, tehdit de etmedi "oraya gidersen sana para vermeyeceğim, bunu yaparsan sana para vermeyeceğim" gibi bir şey demedi. Çünkü onun gözünde ben hep böyle bakılması gereken çocuğuyum. O şekilde bakıyor da yani ama onu zorladığımı biliyordum ben. Mesela Ankara'da kalsaydım bu adam atıyorum bugün ödediği borçları daha mı kolay öderdi, onun yanında olsaydım, ona destek olsaydım daha mı iyi olurdu gibi. Sürekli onları da düşünüyorsun kendi hayat kararlarında. Mesela master'a yurtdışına gitsem burada bir şey olsa anneme babama ben ne yaparım falan. Böyle sürekli duygusal sorgulamalar içindeyim, onların etkisi böyle oluyor bende ama şu ana kadar kararlarımı zorlasalar bile saygı duydular, destek oldular, İstanbul'a geldiğimde gelip yerleştirdiler, ev problemlerim oldu gelip yardım ettiler. Yani hep arkamda olduklarını bilerek hareket ettim ama yine de –birazcık yapısal bir şey de galiba- babama bağımlı olarak yaşamak koyuyor yani, ondan para istemek koyuyor.

Aileye ekonomik olarak bağımlı olmamanın önemi TOG grubunda altı çizilen bir nokta:

DV2D: Bugüne kadar hep ailemin desteğini gördüm ben, şu ana kadar duyduğum şeylere göre şanslı sayıyorum kendimi. Ben de aileme paralel gidiyorum bu konuda, zamanında öğrenci olayları, kurşun atmış, kurşun yemiş falan babanın oğluyum. Ortaokul çağından itibaren babam hep benim Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumamı istemişti ki, bunu bana hiç böyle direkt olarak şey yapmadı ama ben de hep bunu istiyordum. Sonradan fen lisesine falan girince hiç öyle bir şansım olmadı ama ailem bu konuda bana ciddi destek, ben ilk olarak girdiğim üniversiteyi üçüncü sınıftan bıraktım, burada olmuyor, ben uygun değilim, mutlu değilim diye. Tekrar ÖSS'ye girip şimdi okuduğum Bilgi Üniversitesi'ne girdim. 2 sene orada devam ettikten sonra bu sefer de bölümümü değiştirdim ama ailem hep arkamdaydı. Zaten bu ilk şeyden sonra mesela babam desteklemeseydi ilk okuduğum üniversiteyi bırakmazdım. İdeallerimi, bunların peşinden gitmem gerektiğini biraz ondan öğrendim gibi. Ondan sonrasında ama daha kolay oldu benim için, ekonomik bağımsızlığım olduğu için o konuda aileme çok bağımlı değilim, üniversiteye girdiğimden beri kendi paramı kazanıyorum. Ben böyle çok aile baskısı falan altında değilim.

DV2A ise ailelerin korumaya çalışırken, seçim şansı vermediklerini belirterek, okulu bıraktığını ve son 9 yıldır kendi başına yaşamaya çalıştığını söylüyor:

DV2A: Benim biraz daha karışık herhalde; çünkü benim ailem, babam mesela ilkokulda bırakmış okulu ondan sonra çalışmaya başlamış ama kardeşleri hep okuyup öğretmen olmuş, doktor olmuş. Yani kendi hayatıyla onların hayatı arasındaki farkı görüp bizim de okumamızı sağlamaya çalıştı ama benim fikrimi almadan bazı şeyleri yapmayı düşündüler. Bu da bana biraz ters geldiği için çatışma ortamı oluştu zaten. Mesela abim sayısal çıkışlı ve ilk senesinde kazandı diye benim de o zamanda çok fazla böyle, ben şey düşünmüyordum, okulu okuyup bir iş sahibi olup hayatımı kazanmayı bu şekilde düşünmüyordum, çünkü okul okumadan da hayat kazanılır. Beni tamamen yapabileceğim bir iş göremiyordum böyle okuyup gidip bu işi yapayım bir devlet dairesinde; devamlı aynı işi yapabilecek bir insan olmadığımı biliyordum çünkü kasıyordu beni. Beni hep böyle sokakta çeken bir şeyler vardı, hergün aynı işi yapmak ya da hergün aynı yere gitmek çok ölüm gibi geliyordu bana. Bu yüzden 'sayısala git' dediler ben de şey yaptım, çünkü liseyi bitirip kendi istediğim gibi hareket etmeyi düşünüyordum. Ondan sonra onların yönlendirmesiyle çok fazla baskı oldu, okuldan sonra yok üniversite, yok bilmemne. İlk etapta istemiyorum dediğin zaman ama herkes bu şekilde hayatını kazanıyor, sen de gidip bir okul okuman, ondan sonra bir işe girmen, evlenmen, askere gitmen cart curt, tamamen böyle klasik şeyleri dü-

şünüyorlar. Bir de siyasi bir görüş yok, namazında niyazında insanlar, kimsenin işine karışmazlar, kimsenin de onların işine karışmasını istemezler, biraz kapalı bir yapı. Diyarbakır'da büyüdüm, bizim o tarafların bir de o baskı, o ortamdaki gerilim falan, o da etkiliyor tabii, aile seni korumaya çalışıyor ama korumaya çalışırken de sana seçim şansı vermiyor, kendi istediğini yaptırtmaya çalışıyor. Ben hiç onu yapmadım, son okulu bıraktım zaten, çünkü istediğim bir şey değil, ben bunu istiyor muyum, istemiyorum, o zaman okumamın bir anlamı yok. Son 9 yıldır ben kendi başıma yaşamaya çalışıyorum, ailede biraz kopukluk var zaten, bayramlarda, arada gidip gelmeler, başka bir şey yok yani, bu şekilde. Ben şunu düşünüyorum zaten, sen doğurdun diye senin istediğin şeyleri yapmak zorunda değilim ya da senin çocuğun diye sen bunu istediğin şekilde yönlendiremezsin diye düşünüyordum. Bu yüzden ailenin baskısı çok önemli ya da ailenin çocuğa bakış açısı, onu yönlendirmesi, tabii ailenin de durumu önemli, yaşadığı şeyler, ona göre çocuğa bir şeyler vermeye çalışır.

Ülkü Ocakları'ndan genç arkadaşlarda benzer bir noktaya ailelerinin onlardan beklentilerine vurgu yaparak değindiler:

YC2A: Illa ki, beklentileri var insanların bizden yani.
Araştırmacı: Ne gibi şeyler mesela?
YC2D: Baskıdan daha çok bizim ailemize karşı sorumluluklarımız var.
...
YC2F: Mesela abim uzman doktor oldu, ihtisasını kazandı, ailem benden de bekliyordu böyle bir şeyi, tıp kazanmamı bekliyordu. Olmadı, hani babamın yüzünü oradan güldüremedim diyorum bari, babam sürekli soruyor 'oğlum üniversite bitince ne yapacaksın, Silifke'ye geri mi döneceksin?'diyor. 'Baba ben düşünmüyorum' falan diyorum. Yani benim tek amacım iyi bir meslek, iyi bir maaş, annem babam orada anlatırken komşularına, tanıdıklarına 'benim oğlum Mercedes'te, 5 milyar işe girdi veya Mercedes değil de şu şirkette veya herhangi bir şekilde iyi bir maaşla işe girdi'

Birbirinden oldukça farklı olan bu üç odak grubundan yapılan alıntılar aslında gençlerin kendi bireysel tercihleri ve ailelerinin beklentileri arasında nasıl sıkışmış olduklarını gösteriyor. Ancak bu örneklerde aileler daha ziyade kendi yaşam görüşleri üzerinden gençleri sınırlarken, tekstil sektöründe çalışan gençler ailelerinin yaşadığı geçim sıkıntısı nedeniyle 'okumama kararı' verdiklerini ama bu kararı verirken yaşadıkları çelişkiyi aşağıdaki gibi anlatıyorlar[28]:

[28] Sosyal dışlanma ve yoksullukla ilgili analizlerde özerklik (ailenin evinden ayrılma ve kendine ait bir yaşam kurma) ve ekonomik bağımsızlık (eğitim ve emek piyasasına katılım) iki ana eksen olarak ifade ediliyor. Bkz. Laden Yurttagüler, "Sosyal Dışlanma ve Gençlik", N. Yentürk vd. (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 387.

PC3F: Ama benim o zaman imkanım olsa, şahsen şu anki aklım olsa okurdum.
PC3A: İllaki.
Araştırmacı: Mesela.
Araştırmacı: İstemedim demiştin değil mi?
PC3F: *İstememiştim ama ailenin geçim sorunlarını gördüğüm için, katkıda bulunmak istediğim için.*
PC3C: Okumak istesen de istemiyormuşsun gibi hissediyorsun. O senin üzerinde sanki yani ayrı bir şey oluyor. *Aile sorunlarını gördüğün için. Okumak istesen de aslında kendini okumak istemiyormuşsun gibi hissediyorsun.* O yüzden de yani karışık duygular.
PC3A: Ben isterdim.
PC3C: Ama şu an kesinlikle okumak isterdim.

Ailenin isteğinden farklı karar almanın istisna olması sebebiyle aileye karşı gelmenin sonuçlarına katlanmak durumunda kalmaya bir örnek 'ev kızları-ev kadınları' odağından geldi. 19 yaşında aileye karşı evlenme kararı almış olan PC5E ve PC5B, benzer koşullarda ailelerin sağlayacağı desteği bulamadıklarını aşağıdaki şekilde anlattılar:

PC5E: Altı senedir evliyim. On dokuz yaşındaydım. Ailemin istemediği bir evlilik yaptım. Ben Sinopluyum, eşim Erzurumlu. Yani baştan uyum sağlamadı.
Araştırmacı: Peki şimdi? Ailenle görüşmüyor musunuz?
PC5E: Ailemle görüşüyoruz, tabii görüşüyoruz. Ama yine derdini anlatamıyorsun. Kendini açıklayamıyorsun. *Kendin ettin kendin buldun var ya aynı o şekilde.*
Araştırmacı: Peki resmi olarak boşanmadınız değil mi? Bilmiyorum, ben yanlış mı anladım?
PC5E: Yok.
.....
PC5B: Onun için aileme de belli etmiyorum. Ben Sünniydim, eşimin tarafı Aleviydi. Annem tarafı istemiyordu. Cahildim, kaçtım. Şimdi pişmanım. Buna da şükrediyorum iyi ki çocuğum var.
PC5A: Çoğu sineye çekiyorlar. Aileye yansıtmıyorlar. Söyleyemiyorsun. Söyleyince bazıları da hemen *kendin ettin kendin çekeceksin* diyor. Kafaya yerleşmiş bir kez, söyleyemiyorsun.

Lambda'daki gençler ise kendilerini Türkiye'de 'normal' kabul edilen cinsel yönelimin dışında tanımladıkları ve bu yönelimle barışık yaşamaya çalıştıkları için çok daha net bir biçimde yaşamları ve tercihleriyle ilgili bedeli pahalı seçim

yapmaktalar[29]. Ancak yine de aşağıda alıntılandığı gibi ebeveynlerle ilişkilerde özellikle politika konusunda benzer tecrübeler yaşanabiliyor:

> *Zaten yaşamamış olmanın verdiği yaş hiyerarşisi de kurulmuş;* başka alanlarda özgür olan gençlere 'gençsiniz, yapın' dendiği bir yerde politika konuşurken yaş hiyerarşisine maruz bırakıldığımızı düşünüyorum had safhada, bir şeylerin kemale ermediğini, birşeylere aklımızın ermediği ya da o zor yılları göremediğimiz için bence çok şanssız olduğumuzu düşünüyorum. 80'lilerin çocukları olarak çoğumuzun.'

Gençler yukarıda aktarmaya çalıştığım gibi kendi hayatlarıyla ilgili kararlarda çeşitli açılardan kısıtlanırken, ailenin ortak karar alması beklenen konularda da pek fazla rol oynamıyorlar. 2008 Türkiye İnsani Gelişme Raporu'nda yer alan *Gençliğin Durumu Araştırması* da Türkiye'de gençlerin ailenin karar alma sürecine katılımının düşük olduğunu gösteriyor. Araştırmaya göre, gençlerin, hangi televizyon kanalının seyredileceği (%55) veya ailece nasıl/neyle zaman geçirileceği (%52) gibi gündelik konularda bile kararlara katılım düzeyi sınırlı. Bu oran, aileyi ilgilendiren ekonomik konulara gelince %43'e kadar düşüyor[30]. Bu durum yaptığımız odak gruplarda da oldukça net bir biçimde ortaya çıktı. Eve alınan günlük gazetenin; seyredilen televizyon kanalının belirlenmesinden sendikalı gençlerden birinin sözleriyle "...araba almak için aileyle hergün savaşmak"a kadar gençlerin büyük küçük tüketim alışkanlıklarında ebeveynler oldukça belirleyici bir rol oynuyor.

Aileyle ilişkilerin genelde olumlanarak anlatıldığı ve partinin de aileler üzerinden hareket ettiği belirtilen Saadet Partisi Gençlik kollarında bile, YC5D ailenin kendi içindeki karar mekanizmasında gençlere söz verilmediğini belirtiyor:

> YC5D. Ailemizden örnek alın, yani ailemizde ne kadar söz sahibiydik, belki şimdi yaşlarımız ilerledi ama aileye bakalım, bir ailede 12-13 yaşlarında düşünüyorum, hatta 18-20'ye kadar giderseniz gençler ne kadar söz sahibi? Ne kadar yolunu çizmek için kendi iradesine göre hareket edebiliyor? Sonra o adamlar 25-30'una geldiğinde bir irade beklemek ne kadar birşey, işte onu...
> YC5A. 12 Eylül'den sonra yetişme tarzı bu oldu, yetiştirme tarzı bu oldu.

---

[29] Lambda'daki gençlerden ailesiyle iyi ilişkiler içinde olanlar bile ailelerinin kafa karışıklığı içinde olduğunu ve "ne zaman evleneceksin" ile "kendi doğrularını savunduğun için çok mutluyum" arasında gidip geldiklerini belirttiler.

[30] UNDP, *"Türkiye'de Gençlik" Ulusal İnsani Gelişme Raporu 2008* http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/NHDR_Tr.pdf. Araştırmamızda ortaya çıkan bir başka bulgu çalışır olmanın, ekonomik olarak aileye katkı sağlamanın farklı düzeylerde ailede söz hakkı sağlayabildiği ve gençlere belli bir özgürlük alanı getiriyor olmasıdır. PC2A, "babasının işten çıktığını ve o noktada eve desteğin kendinden geldiğini" belirtirken, tekstilde çalışan PC3C, "Düşünün, normalde on on bir de dışarıya çıkamayız yani. Akşam dışarıya çıkamayız. Ama çalıştığımız zaman öyle bir yasak yok" diye belirtiyor.

Alevi gençlerin odak grubunda ise aileyle ilgili tartışmaya çok önemli başka bir boyut getiriliyor:

YC11A: Aile, bir de maddi yani. Maddi ve aile yönleri bu yönlerde büyük bir şeydir. Çünkü, insanlar... Şu bir gerçektir, bizim ülkemizde... Kimseyle bu konularda doğru dürüst hiç konuşmadığımız için belki sizin de fikirlerinizi o konuda alırız. Şöyledir yani; bizim insanlarımız çocuklarını kendilerine sigorta olarak görürler. Bu bir gerçektir yani. Şimdi bu zihniyeti atmak gerekiyor. Siyasette bu zihniyet yoktur. Siyaseti benimseyen insan bunu ailesinin yüzüne vurur. Nedir? Benim iki çocuğum olsun *yarın öbür gün bana bakar*. Bu nedir? *Sigortadır*. Budur yani.
YC11C:Türkiye'deki bütün insanlarda var. Sadece Aleviler değil.
YC11A: Bir sigorta olarak bakar. Ama benim düşüncem, sonuçta onu da büyüten bir insan var. *Annenin babanın çocuğu kendine bir sigorta olarak görmemesi lazım.*
YC11C: İleride sorun oluyor biliyorsunuz.
YC11A: İleride sorun oluyor. Ben zaten diyorum ya, kendimden örnek vereyim, ben çoğu zaman da derim; beni kendinize bir sigorta olarak görmeyin.
YC11C: Şu var; sen kendi ailene bakamazsan, sen zaten dünya ekonomisine ya da dünyanın gidişatına bakamazsın, bir faydan olamaz. Sen önce kendi ailene faydan olacak. Önce kendi aileni bir yere getireceksin ki.
YC11A: Konu şey değil. O insanlara bakma bakmama konusu değil. O insanlara, her şeye bakarsın. Onların yiyeceği bir tabak çorbayı, onlar da bir kaşık yer. Sorun o değil. *Sorun hayatını onların yönlendirmesi.* Tamam mı? Anlatabiliyor muyum, hayatını onlar yönlendiriyor.
YC11C: Okmeydanı gençliğini hiç bir aile yönlendirmiyor. Okmeydanı gençliği tamamen bağımsız.
YC11A: Peki ben sana örnek vereyim burda; A. A'nın hayatını annesi babası yönlendiriyor. Senin hayatını da annen baban yönlendiriyor. Benim hayatımı da annem babam yönlendiriyor.'

YC11A'nın ailelerde çocuğun sigorta olarak görülmesi ve buna bağlı olarak "hayatını ebeveynlerin yönlendirmesi"ne dikkat çekmesi aslında yukarıdaki alıntıların birçoğunun bilinçli ya da bilinçsiz arka planınında yer alıyor. Ebeveynlerin gençleri ileriki yaşları için sigorta olarak görmesi kadar ailenin de genç için bir sigorta görevi gördüğü, özellikle günümüz koşullarında maddi olarak çoğu gencin ailelerine bağımlı olduğunu da vurgulamak gerek. Bu durum toplumsal yapının dışında, devlet düzeyinde de aile üzerinden kurgulanmış olan sosyal politikanın bir uzantısı. Engellilerle yaptığımız odak grup toplantısında engelliler devletten yapılan evde bakım yardımının eve giren toplam para üzerinden da aileyle bağlantılı olarak değerlendiğini aktarmaları da bu yaklaşımın bir diğer örneği:

PC7E: Ailenin üzerinde hiçbir şey olmayacak.
Araştırmacı: Üzerinde hiçbir şey olmayacak, öyle mi?
PC7C: Şöyle söyleyeyim. Biraz konu dağıldı ama kusura bakmayın. Mesela evde biri çalışıyor, evde baba çalışıyor. Kaç kişisiniz evde, atıyorum dört kişisiniz. Dörde böldüğünüz zaman iki yüz seksen altı lirayı geçmeyecek. İki yüz seksen altı lirayı geçerse olmuyor zaten.

Burada gençlerin kendi sözleriyle de gösterilmeye çalışılan ebeveynlerle olan ilişkide bağlılık çoğu zaman bağımlılığa dönüşmektedir. Oysa bağlılıkla bağımlılık arasındaki farkın altını çizmek önemlidir. Gençlerin ailelerine olan bağımlılığını kıracak hak temelli sosyal politikalar[31] özgür bireylerden oluşan bir toplum için gerekli ön koşuldur. Ancak bu ön koşul, aktif bireylerin yetişmesine izin vermeyen aile kurumunun mevcut yapısını eleştirebilmeyi ve 'aile'yi her durumda kutsayan politikalardan vazgeçmeyi gerektirir.

Sonuç

Politik hayata olan mesafeli duruş ve politik alandaki tıkanma ancak ve ancak siyasal alan, alıntılarda gençlerin belirttiği gibi, günlük hayatı kapsadığı ve onun içinde yaşanan problemleri ifade imkanı verebilecek kanallarla zenginleştiği takdirde aşılabilir. Bu uzun soluklu değişim gençlerin aktif yurttaşlar olarak önce kendi yaşamları ve gelecekleri üzerinde söz sahibi olmalarıyla sağlanabilir. Gençlerin herşeyden önce özne olması gerekmektedir[32]. Gençler kendi hayatları üzerinde daha fazla kontrol sahibi oldukça, daha özgür hareket etme imkanı buldukça aktif, kendi kararlarını kendileri alan yurttaşlar olabilecekler ve siyasete yeni bir bakış getirebileceklerdir[33].

---

[31] Aileler ya da STK'lar tarafından sağlanan güvence hak temelli olmadığı için hem davranışsal bir şarta tabi, hem de paternalist bir yaklaşımla uygulama riski taşıyor. Bkz. Laden Yurttagüler ,"Sosyal Dışlanma ve Gençlik" N. Yentürk vd. (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 395.

[32] Bkz. "Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri", Nurhan Yentürk vd. (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 10.

[33] Politik sistemin yapısal çözüm üretemediği noktada alternatif çözümler üretilmekte ama bu üretilen çözümler, Türkiye'de bir çok alanda olduğu gibi, farklı şekillerde kayıt dışılığı ve denetimsizliği de beraberinde getirmektedir. Başörtüsü-türbanın üniversitede serbest olmadığı bir sistemde gençlerin dile getirdiği enformel alternatif eğitimlerin bu boşluğu doldurduğudur. Bu durum odak gruplarında 'özel' eğitim alan ve mezun olup, kendisi 'özel' eğitimde hoca olarak devam eden iki başörtülü genç tarafından dile gelmiştir. Bir diğer odak grupta ise DV6C, Fatih ve Sultanahmet civarlarında cemaat ve vakıfların alternatif üniversitelerinin olduğunu belirterek, "Üniversiteleşme çabaları var, o yüzden hakikaten çok önemli hem başörtülü olup da okula gidemeyenler için, hem de batılı eğitim dışında hiçbir alternatif olmadan üniversite okumak istemeyen insanlar için oraya gidip daha farklı insanlardan, özellikle İngilizce eğitim görüyorsa orada Türkçe bir alternatif" olduğunu söylemiştir.

Günümüzde Türkiye'de mevcut toplumsal yapı ve siyasal mekanizmalar, aktif katılımcı bireyler yetiştirme hedefinden çok uzaktadır[34]. Bu makalede daha çok Türkiye'deki aile yapısının gençlerin yaşamlarını nasıl sınırlandırdığı ele alınmış olsa da, daha önce de ifade etmeye çalıştığım gibi sosyal politikanın sağlaması gereken haklar aile kurumu üzerinden karşılanmaya çalışıldığı müddetçe aileler, işsizlik gibi ciddi sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan gençlerin sığındığı ya da sığınmak zorunda kaldığı korunaklı limanlar olmaya devam edecektir. Bu makale çerçevesinde mümkün olduğunca gençlerin kendi dilinden aktarılmaya çalışılan siyaseti daha kapsayıcı bir biçimde tanımlamak bu yönde atılmış ufak bir adımdır. Ancak ve ancak var olanı sorgulayan, kendi kararlarını vermek için şartları değerlendirebilen ve daha iyi için değiştirmeye çalışan gençler 'uzak ve yukarıda' olan siyaseti günlük yaşam pratiğinin içine, 'yakınımıza' getirebilirler.

[34] Gençlerin aktif yurttaş olabilmelerinin maddi koşulları için gereken politika önerileri için bkz. N. Yentürk vd. (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 395-7.

GENÇLERİN SİYASET ALGILARI ve DENEYİMLERİ:

YENİ BİR SİYASET VE ÖRGÜTLENME MODELİ ÜZERİNE DÜŞÜNMEK

Demet Lüküslü

6. BÖLÜM

Giriş

Bu makale, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın (TÜSES) "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklı gençlik araştırması bağlamında Ağustos-Kasım 2008 tarihleri arasında İstanbul'da farklı grup gençlerle yapılan 26 odak grup çalışmasını[1] merkezine almakta ve gençlerin siyaset algıları üzerine yaptıkları fikir ve deneyim aktarımlarına dayanarak bu algılardan çıkan siyaset algısının özelliklerine vurgu yapmaktadır.

Makalenin amacı, gençlerin ifadelerinden yola çıkarak, bir taraftan gençlerin var olan siyaseti nasıl algıladıkları üzerine kafa yorarken, diğer taraftan nasıl bir siyasetin ve örgütlenme ile katılım şeklinin idealize edildiği sorusunu sormakdır. Böylece bir kez varolan siyasetin nasıl algılandığı ve nasıl bir siyaset arzu edildiği ortaya konduktan sonra "geleneksel siyasetin" tıkandığı noktalar, siyasetin açılı-

[1] Araştırma dahilinde İstanbul'da farklı siyasi partilerde aktif olarak çalışan, çeşitli sosyal hareketler ve sivil toplum kuruluşlarında yer alan ve herhangi bir şekilde katılım göster(e)meyen genç gruplarıyla toplam 164 gencin katıldığı 26 odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi bu odak grup toplantılarına katılan gençler araştırmaya belli gruplara aidiyetleri sebebiyle dahil edilmiş olsalar bile her biri kendi özgün fikirlerini dile getirmiştir; onlar tarafından dile getirilenler o grubu temsil etmemektedir.

mı, yeni bir siyasetin gençleri de kapsayacak şekilde oluşturulması gibi konulara odaklanmaya çalışılacaktır.

Türkiye'de 1980 sonrası gençliği üzerine yapılan anket çalışmaları[2] aynı bulguyu tekrar tekrar gözler önüne sererler: 1980 sonrası kuşak, arkadaşları ile siyasetten konuşmamakta, siyasetle ilgilenmemekte, siyasal partiler, hükümet, TBMM gibi siyasal kurumlara güvenmemektedirler. Bu siyasal ilgisizlik bulguları ise genelde gençlerin farklı şekillerde yaftalanmasına neden olabilmekte ve de bu yaftalama eski kuşaklara karşı duyulan nostaljiyle de-bu nostalji, Cumhuriyet'in ilk kuşağına duyulan nostalji olabildiği gibi '68 ve '78 kuşakları nostaljisi de olabilir-birleşince artık hiçbir şeyin eskisi gibi ol(a)mayacağına dair bir kötümserliğe de dönüşebilmektedir.

TÜSES'in gençlik araştırması için yaptığımız odak grup toplantılarında amacımız gençleri önyargılardan uzak bir şekilde anlamaya çalışmaktı. Bu makale boyunca da odak grup toplantılarından çıkan sonuçlar temelinde gençlerin hangi açılardan siyaseti olumsuzladıkları anlaşılmaya çalışılacaktır. Amaç, gençlerin siyasete olan ilgisizliğini öne çıkarmaktan öte gençlerin neden siyaseti olumsuzladıkları, ne açılardan siyasetten uzak durmayı seçtiklerini anlamaktır. Bu konuda odak grup toplantıları yapılan 26 farklı genç grubu da siyasetin neden kendilerinin bakış açılarından olumsuzlandığını ayrıntılı bir şekilde açıkladılar. Bir kez siyasetin hangi açılardan ve neden olumsuzlandığı anlaşılmaya çalışıldıktan sonra ise gençler tarafından nasıl bir örgütlenme ve siyaset özleminin duyulduğu anlaşılmaya çalışılacaktır- ki bu konuda özellikle sivil toplum kuruluşlarında veya çeşitli insiyatiflerde gönüllülük yapan gençlerle yapılan odak grup toplantıları zengin malzeme sunmaktadır.

1. Siyasete Uzak Duruş ve Siyaseti (Geleneksel Siyaseti) Olumsuzlayan Bakış Açısı

İstanbul'da farklı grup gençlerle yapılan 26 odak grup çalışmasında ortak çıkan bir olgu siyaset ve siyasetin farklı kurumlarına yapılan eleştirilerdi. Bu eleştirilere kulak verilmesi gençlerin hissiyatlarını daha iyi anlayabilmek ve de gençlerin neden siyasal alanın bir parçası olmayı reddettiklerini anlamak için çok önemlidir. Bu yüzden tüm makale boyunca elden geldiğince gençlerin kendi cümlelerine, kendilerini ifade ediş biçimlerine yer vermeye çalışılacak ve siyasete uzak duruşun arkasında yatan sebepler anlaşılmaya ve analiz edilmeye çalışılacaktır. Siyasete ve siyasal alana yapılan bu eleştiriler doğrultusunda gençlerin neden siyasetin bir

[2] Bkz. *Türk Gençliği 98 : Suskun Kitle Büyüteç Altında,* Ankara, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, Konrad Adenauer Vakfı, 1999; *Türk Gençliği ve Katılım,* İstanbul, ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2001; *Türk Üniversite Gençliği Araştırması. Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili*, Gazi Universitesi Yayını, Ankara, 2003; İnci Erdem Artan, *Üniversite Gençliği Değerleri: Korkular ve Umutlar,* TESEV Yayınları, İstanbul, 2005.

parçası olmayı reddettikleri ve kendilerini siyasetten uzak konumladıkları daha iyi anlaşılabilir. Yaptığımız odak grup toplantıları, siyasete ve siyasal alana yapılan eleştirilerin üç ana nokta etrafında döndüğünü gösterdi. Bu eleştirilerden ilki siyasal alanın kirli bir alan olduğunun ve siyasetin kirli yapıldığının dile getirilmesi. İkinci nokta ise siyasal alanın katı ve değiştirilmesi neredeyse imkansız bir alan olarak algılanması ve bir şeylerin değişeceğine dair umudun olmaması. Üçüncü nokta ise-ki bu nokta daha çok eğitimli gençler tarafından dile getiriliyor-siyasal örgütlenmelerin kişilerin farklılıklarına ve bireyselliklerine saygı duymayan örgütlenmeler olarak tanımlanması. Odak grup çalışmalarından çıkan bu eleştirilerin doktora tezim[3] sırasında Aralık 2000-Mart 2004 tarihleri arasında İstanbul'da farklı sınıfsal kökenlerden gelen gençlerle yapmış olduğum 80 derinlemesine görüşmenin bulgularını doğruluyor olması ise, bu eleştirilerin genç kuşak tarafından paylaşılan genel kanılar olduğunu düşüncesini güçlendiriyor.

a. Kirli Siyaset Algısı: Siyaset Yapmak Değil de "Siyasete Bulaşmak"!

> "Gerçekten ben siyaseti sevmiyorum. Niye sevmiyorum? Seyrettiğimde haberleri... Yirmi beş yaşına kadar ben siyaset izlemiyordum. İşte televizyonmuş, ülkenin sorunları falanmış. Siyasette ben şunu görüyorum: siyaset riyakarlıktır, ikiyüzlülüktür. Gerçekten. Ben bunu devletin en yüksek kademesindeki insanlarda da görüyorum. En aşağı...Siyasete atılanları da şöyle söylüyorum tamamen ilk başta bir partiye katılırsınız şey yaparsınız tamamen maddi çıkar amaçlı. Tamam bu ülkenin yönetilmesi, siyasetçilere ihtiyaç var ama ben bu siyasette bunu hissediyorum. Ve tamam herkesin görüşü ayrıdır ben buna saygı duyarım ama genelde oyumu boş atarım." (Engelliler odak grup toplantısının erkek katılımcılarından PC7C'nin siyaset ile ilgili aktardığı düşünceler.)

Siyasetin kirli bir alan olarak algılanması tüm odak grup toplantılarının ortak bir paydası olarak karşımıza çıkıyor. Siyasal partilerde çalışan gençlerden, sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük yapan gençlere, daha dezavantajlı konumda olan ve çalışan gençlere kadar bütün farklı grup gençlerden hepsinin siyaseti kirli bir alan olarak tanımlaması ve olumsuzlaması oldukça ilgi çekici. Siyasal partilerin içinde yer alan gençlerin dahi siyasal alanı hemşehricilik ve patronaj ilişkileri ile tanımlaması hiç kuşkusuz çok önemli ve düşündürücü bir olgu. Örneğin, CHP odak grup toplantısındaki katılımcılardan YC9B'ye göre, *"Poli-*

[3] G. Demet Lüküslü, *La jeunesse turque actuelle: La fin du "mythe de la jeunesse"*, Doktora tezi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), CADIS, Paris, 2005. Bu doktora tezinin gözden geçirilmiş ve türkçeye çevrilmiş hali için bkz. *Türkiye'de 'Gençlik Miti': 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

tika dediğin şeyi ekonomiyle birarada götüren bir politikacı topluluğu olduğu için sen o gence "gel, partide bir şey yapalım" dediğinde işi varsa elbette gelecektir. Çünkü onun için tanımlanmış şey o, politika eşittir götürme, rant, para kazanma kapısı... Gençlerin çoğu benim gördüğüm kadarıyla politikanın artık kirlenmiş bir alan olduğunu görüyor." Siyasal partiler grupları dışında diğer gruplarda da siyasetin kliyentelist, bozuk düzen olarak tanımlanması, parasız siyaset olmayacağı, siyasetin yalan ve çıkar üzerine kurulduğu gibi fikirler sıkça dile getirildi. Örneğin, Alevi gençlerle yapılan odak grup toplantısında (ki bu grup eğitim düzeyi düşük ve iş arayan gençlerden oluşan dezavantajlı bir gruptu) bir taraftan AKP hükümetinin kadrolara kendi yandaşlarını aldığının altı çizilirken ve Alevi olmanın bir dezavantaj olduğu belirtilirken hemen ardından bu kliyentelist politikaların sadece AKP'ye özgü değil, tüm diğer siyasi partilerin de içinde oldukları siyasal oyunun bir parçası olduğunun belirtilmesi oldukça ilgi çekiciydi. Bu konunun o kadar genel bir olgu olduğu düşünülüyordu ki katılımcılardan bir tanesi bu konuyu Türkiye'nin en büyük sorunu olarak niteledi ve bir diğeri bunun bir [siyasal] kültür sorunu olduğunu dile getirdi:

YC11A: Şey oldu zaten. Hani diyorlar ya belediyeler AKP kadroları, genelde onlar alınıyor. Şimdi bizim insanlarımız alınmıyor mesela. Kendi insanları alınıyor, kendi gençlerini. Mesela benim Alevi olduğumu öğrendikten sonra bana soğuk davranıyor, mesela iş vermemeye çalışıyor. Ben gidiyorum ben form dolduruyorum. Adam araştırıyor, Alevi olduğumu belki öğreniyordur, o da olabilir. Öğreniyordur. Ama beni seçmiyor gidiyor kendi adamını seçiyor, bu da var.
YC11B: Devletteki sınavlarda bunlar oluyor.
YC11B: Gerçekten ülkemizde, artık şu şeyi bırakacağım, şu kültürü bırakacağım diyen çok belediye başkanı gördüm. Aday gördüm. Anam, babam, bacım, işte sağım solum. Çünkü bugün gidin şu Beyoğlu belediyesine bakın. Bundan önce Saadet Partisi'nindi değil mi? Saadet Partisi'nindi. O zamanki insanlardan kimseyi bulamazsın. Çünkü Ak Parti almış bütün kadroları yerleştirmiş oraya. Emmisi, yengesi, halası, dayısı. Örnek veriyorum yani. Bir sürü. Sarıgül de CHP'nin. O da aynı şeyi Şişli için yapmıştır. Şişli'ye baktığın zaman hep buranın, buradaki insanların sağında solunda akrabası vardır. Böyledir yani.
YC11C: CHP de gelse yapar.
YC11B: CHP de gelse yapar, AKP de gelse yapar.
YC11C: *Zaten en büyük sorun Türkiye'de o.*
Araştırmacı: Vatandaş değil de yandaş olanlar mı alınıyor?
YC11B: Belki bu adam benden daha iyi yapar ama ben yeğeniyim ben giderim yaparım. Her yerde böyledir yani.

YC11C: *Bu kültürden yani. Sebepte de bu kültür de var yani. Bu gerçek.*[4] Şey az görünmedi yani. Vekillere imzalı kağıtlarla dayımın oğlu, şu konuda yardımcı ol, ihaleyi hallet falan.

Bir başka çarpıcı ve gençlerin siyasete bakışını özetleyen örnek ise Toplum Gönüllüleri Vakfı'nda gönüllülük yapan genç bir grupla yapılan odak toplantısında yaşandı. Bu odak grup toplantısında ileride aktif siyaset yapmayı istediğini ve hatta planladığını, Başbakan olmak istediğini belirten bir katılımcıya rastladık-ki kendisi sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük yapan gençlerle yaptığımız odak grup toplantılarına katılanlar arasında aktif siyaset yapmayı düşündüğünü belirten tek örnekti. Orta sınıf kentli bir aileden gelen, özel bir üniversitede finans okuyan bu erkek katılımcı da siyaset yapmak istiyorsa ilk olarak para kazanma zorunluluğunu hissettiğini açıkça belirtti çünkü ona göre de "parasız pulsuz olacak bir iş" değildi siyaset. Bir başka önemli nokta ise yine bu katılımcının ileride Başbakan olma planları yapsa da aktif olarak görev yaptığı veya yapmak istediği hiçbir siyasal parti olmamasıydı, o kendisine hiçbir partiyi yakın bulmuyor, "girilebilecek parti" görmüyordu. Bir başka deyişle, siyasetle ilgilenen eğitimli bir genç için de siyaset ekonomik güçle ilişkilendiriliyor, parasız siyaset olmayacağı düşüncesi belirtiliyor ve de en önemlisi bu genç de her ne kadar siyaset için hevesli olsa da kendisini ait hissedeceği bir siyasal parti bulmakta zorluk çekiyordu. Böylece varolan siyasal alana olumsuz bakış açısı bir kez daha tekrarlanıyor ve çözümü varolan sistemin içindekilerde değil de kendisi gibi gençlerde buluyordu:

DV2D: [...]Az önce de söyledim ben gelecekte aktif siyasetten başka bir şey yapma hayalim yok, finans okuyorum, bir bankaya gireyim, üst düzey yönetici olayım, parayı kırayım, yurtdışına tatillere gideyim falan, süper Boğaz manzaralı bir evim olsun, spor arabam olsun falan gibi şeyler peşinde olacağımı hiç sanmıyorum. Sabahtan beri burada sorunlardan, şunlardan, bunlardan bahsediyoruz, ben bunlarla ilgili bir şey yapmadan rahat duramam değil, yani yapmadan duramam. *Bu yüzden aktif siyaset düşünüyorum ama buna girmeden önce de kendimi kurtarmam lazım; parasız pulsuz da olacak işler değil bunlar.* Anlatacak çok şey var da...
Araştırmacı: Aktif siyasetten kastın bir siyasal partiye girmek mi?
DV2D: Başbakanlık, aktif siyaset, meslek olarak başbakanlık yapmak istiyorum.
Araştırmacı: Hiç partiye girmişliğin, çalışmışlığın falan var mı?
DV2D: *Girebilecek parti gibi bir şey görmüyorum ki.*
Araştırmacı: Bağımsız başbakan mı olacaksın? (gülüşmeler)
DV2D: *Sıfırdan birşeyleri kurmayı falan da değil ama değiştirilebileceğini falan*

[4] Tüm makale boyunca alıntılarda yapılan vurgular yazara aittir.

düşünüyorum çünkü kendi neslimden hakikaten umutluyum. Biz yarın öbürgün mutlaka birşeyler yapacağız [...]

Odak grup toplantılarından yola çıkarak gençlerin siyasal alanı kirli bir alan olarak tanımladıklarından bahsettik. Fakat bu algının sadece gençlere ait olmadığının, toplumun çeşitli kesimleri tarafından da paylaşılan bir olgu olduğunun, hatta siyasetin kendisini ancak ve ancak bu kliyentelist politikalar ve patronaj ilişkileri doğrultusunda var edebildiğinin altını çizmek gerek[5]. Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AKDER) odak grup toplantısında yurtdışında yüksek lisans yapmış, başörtülü, genç bir katılımcının dikkat çektiği "siyasete bulaşmak" deyiminin varlığı hiç kuşkusuz siyasetin toplum tarafından kirli olarak algılandığına çok iyi bir kanıt. Genç katılımcı, yurtdışındaki arkadaşlarına *"politikaya bulaşmak"* terimini çevirirken ne kadar zorlandığını anlatıyor ve bu konu üzerine yazıp çizmek istediğini, çevirisini yapmak istediğini belirtiyordu.

b. "Belki Biz de Gelsek Çözemeyiz Bazı Şeyleri": Siyasal Alanın Değiştirilmesi Zor, Katı Bir Alan Olarak Algılanması

Siyasetin ve siyasal alanın kirli bir alan olarak tanımlanmasının ve de olumsuzlanmasının dışında siyasetin çok da bir şeyi değiştirmeye yaramayan, bir şeyleri değiştirmenin çok zor olduğu, katı bir alan olarak tanımlanması da hiç kuşkusuz çok ilgi çekiciydi.

Örneğin, hizmet sektörü işçileri odak grup toplantısında bir katılımcı tarafından siyaset, salt kavgalardan ibaret bir alan olarak tanımlandı. Odak grup toplantısında sorulan gençlerin siyasetle ilişkisi sorusuna bu katılımcının verdiği yanıt bu açıdan oldukça önemli:

> Araştırmacı: Peki, zaten gençlik hakkında şu ana kadar yapılmış çok az araştırma var ama olanlarda da işte şey diyorlar. Gençlere sorulduğunda da, yetişkinlere sorulduğunda da işte gençler ilgilenmiyor, gençler apolitik. Siz bunlara katılıyor musunuz?
> PC2F: Varsa da onlardan kaynaklanıyor. Bir bakıyoruz, mesela Deniz Baykal, Recep Tayyip Erdoğan'la bir kavga içinde sürekli. Bakıyorsun orda sürekli orda tartışıyorlar, tartışıyorlar. Sen hadi oraya girip bir şey yapmak istemezsin yani. Ben bir başbakan olsam, bana bu şekilde yaklaşım olsa, yapacaklarımı engelleyeceklerse, karşı koymak isteyecekler. Kimse siyasetle ilgilenmek istemiyor o zaman. Herkesin bir doğrusu var onu yapmak istiyor insan.
> (PC2C onaylıyor)

[5] Türkiye siyasal parti sisteminin özelliklerinden biri olarak kliyentelist politikalar ve patronaj ilişkilerini inceleyen bir analiz için bkz. Ayşe Güneş Ayata, "Roots and trends of clientelism in Turkey", Ayşe Güneş Ayata ve Luis Roniger (der.) *Democracy, Clientelism and Civil Society* içinde, Boulder, Lynne Rienner, 1994.

Aynı düşünce çevreci gençlerden oluşan odak grup toplantısında daha avantajlı, daha eğitimli gençler tarafından da dile getirildi. Örneğin üniversite öğrencisi olan bir erkek katılımcı: *"Ben sıkıcı konuların tartışıldığına inanıyorum, benim en temel problemim bu; gazete okuyamıyorum hakikaten, o konuları merak etmiyorum ama sürekli öyle şeyler geliyor"* derken, bir başka üniversite mezunu kadın katılımcı siyasetin laftan öte çözüm üretmeyen özelliğinden şu sözlerle dem vuruyordu: *"Ben de artık hiçbir şeyle ilgilenmiyorum, çoğu şey evet boş geliyor, gereksiz geliyor, sonuca bağlanmadığı sürece, havada kaldığı müddetçe gereksiz olarak gördüğüm için. Belki genç olarak daha fazla ilgilenmem gerekiyor ama bir o kadar da saçma geldiği için kendimi bir şekilde kavanozun içine sokuyorum bazı konularda"* .

İlginç olan belirli siyasal fikirlere sahip olduklarını belirtmekten kaçınmayan, bu konular üzerine duyarlı olduklarını açıkça gösteren gençlerin de hiçbir siyasal partiye güvenmediklerini bu yüzden de bazı şeylerin değişebileceğine inanmadıklarını belirtmeleriydi. Örneğin, hizmet sektöründe işçi olarak çalışan, Kürt kökenli Bingöllü bir erkek katılımcı da sol görüşlü olduğunu ve Türkiye'nin doğusunda olup bitenlerden çok fazla etkilendiğini belirtse de bir şeyleri değiştirmeye aday hiçbir siyasi aktör gör(e)mediğini de aynı netlikle gösteriyordu. Ayrılıkçı Kürt milliyetçilerine yanıt olarak da ayrılıkçı politikaların başarıya kavuşması noktasında da hiçbir şeyin değişmeyeceğine dair düşüncelerini belirtiyordu. Bu açıdan Kürt kimliğine sahip olduğunu belirten bir kişi olarak ayrılma yanlısı Kürt siyasetine karşı mesafesini de açıkça ortaya koyuyordu:

Araştırmacı: Siz bu çözümlere dair bir noktada dahil olacağınızı düşünebiliyor musunuz, bir şey yapabileceğinizi?
PC2C: Nasıl?
Araştırmacı: Soruyorum işte.
PC2A: Şahsen ben düşünüyorum. Gerçekten isterdim bir Deniz Gezmiş gibi işte. Gerçekten solcu bir insanım. Söyleyeyim yani. Gerekli çalışmalarımız gençlikte olsun. Ben Türkiye'yi değiştirmek istiyorsam...
Araştırmacı: Buna dair bir şey yapabiliyor musun şu anda hayatında?
PC2A: Buna dair...Ben Üsküdar'dayım. [...] Ben kendimi geliştirdim. Benim altı tane dayım vardı altısı da öğretmendi. Biz aynı evde büyüdük bunlarla. Ben bayağı geliştirdim kendimi, gerek kitaplarla yani... Kürt sorunu olsun. Doğu ile ilgili bayağı projelerim var yani... Ben bunları insanlara açıklamayı düşünüyorum. Zaten internetten de gerekli şeyleri yapıyorum. [...] Mesela hep terör falan diyorlar. Aslında terör dediğin insanlar hep gözümüzle gördüğümüz insanlardır. Terör demesi, benim arkadaşımdır odur budur. Terör demesi bile benim zoruma gider. Çünkü ben Kürdüm yani. Orada büyüdüm. Ki arkadaşlardan biri de orada büyüseydi, orda yapılan şeyleri görseydi... Mesela ben bir gün evde oturuyordum.

> Aniden bir patlama oldu bizim evimizin arkasında işte çatışma falan oldu. Benim gözümün önünde iki kişiyi öldürdüler. Bunları görerek bazı şeyleri arkana alabiliyorsun, güçlenebiliyorsun. İnsanlarla başa çıkabiliyorsun. *Ben Kürdüm ama şu anki siyasette hiçbir parti düşünemiyorum. CHP olsun, DTP olsun, TKP olsun, ESP olsun, ÖDP olsun yani bunların hepsi boş geliyor bana. Beni savunabilecek, beni... Yarın öbür gün Kürdistan kurulduğu zaman da aynı şeyler olacak, sorunlar karşıya çıkacak.* Yine bir başkan gelecek. Belki bundan da daha kötü olacak. Türkiye'nin sorunları bitmeyecek, bölünse bile bitmeyecek böyle devam edecek.

Aslında siyasete ve siyasal alana yapılan tüm bu eleştiriler bize gençlerin-genelde düşünüldüğünün aksine-ülkede ve dünyada olup bitenden haberdar olduğunu gösteriyor. Olup bitenden bihaber olmanın tam tersine, olup bitenin acı verdiğinden ve birşey yapamamanın çaresizliğinden dem vuruluyor. Tüm bu çaresizlik hissinin yaratılmasında Genç Siviller odak toplantısında üniversite öğrencisi bir erkek katılımcının (DV1F) da belirttiği gibi iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle tüm dünyadan haberdar olma ama bir değişim yaratmanın zorluğunun da etkisi var. Bu açıdan da tıpkı DV1F'nin belirttiği gibi bu konu üzerine düşünürken küreselleşme ve küreselleşmenin genç kuşak üstündeki etkileri üzerine de kafa yormakta yarar var gibi gözüküyor:

> İletişim çağında şeyden bahsediyoruz, birbirine çok yakınlaşan, artık sınırları ortadan kaldıran devletlerin, toplumların, insanların birbirine daha çok yaklaştığı, ilişkiler birbirine geçtikçe daha çetrefilleşiyor sanki. Çok ufak manevralar dahi çok büyük çatışmalara, çok ciddi dönüşümlere gebe olabiliyor. En son geçtiğimiz Gürcistan'daki mesele öyle küresel boyutta bir şeye dönüştü ki Çin, Rusya, Amerika, yani küçücük bir bölgeden çok ciddi sorunlar çıkabiliyor. Bu da aslında ciddi bir sorun. Yakınlaşmanın getirdiği bir sorun mu yoksa yakın olup da uzak olmanın mı getirdiği sorun mu bu da tartışılır. (sessizlik) Bu kadar sorunun gözle görülür halde, yani daha çok gözle görülür artık, eskiden belki bir takım sorunlar vardı da biz bunu bilmiyorduk ama şimdi bunları artık daha iyi görüyoruz. Dünyanın her yerine ulaşabiliyoruz. Bunları gördüğümüz halde bunlara çözüm üretememek çok daha zor bir durum. *Bütün bu adaletsizliği, eşitsizliği görüp bunlara dokunamamak, bunların nereden kaynaklandığını bilip ama yine de buna müdahale edememek çok çaresizce bir şey, bir çaresizlik.*

Olup bitenin farkındalığı, acıların çekilmesi fakat tüm durumun çetrefilliği ve de çözümüne dair umutsuzluk iki farklı odak grup toplantısında görünür hale geliyor: Alevi gençlerle yapılan odak grup toplantısı ve sendikalı işçilerle yapılan odak grup toplantısı. Alevi gençlerle yapılan odak grup toplantısında bir genç

tarafından Atatürk de gelse bir şeyleri değiştirmesinin çok zor olduğunun altı çiziliyor ve varolan sistem bir bataklığa benzetilerek çıkışın kolay olmadığı belirtiliyordu:

Araştırmacı: Sence öyle biri potansiyel olarak var mı? Ya da düşüncelerini beğendiğin bir siyasetçi var mı?
YC11B- Şu anda gördüğüm kadarıyla siyasette hiçbir şey yok.
YC11A-Öyle bir olsa da şu anki sistem onu...
YC11C-Sistem önemli.
YC11D-Önü kesilir.
YC11B-*Atatürk de olsa bu ülkeyi düzeltemez. Türkiye zaten tamamen bataklığa girmiş yani. Atatürk ne yapacak?*

Benzer bir yaklaşım sendikalı işçiler grubundaki bir katılımcının "belki biz de gelsek çözemeyiz bazı şeyleri" lafıyla görünür hale geliyor ve varolan yapı içindeki bu yapıdan bahsederken siyasetin kirliliği ile beraber küreselleşmeye ve kapitalizme de gönderme yapılıyor- birşeyleri değiştirmenin ne kadar zor olduğunun altı önemle çizilmiş oluyor:

Araştırmacı: Siyaset parayla da olan bir şey mi o zaman?
PC6B: Olmaması lazım.
PC6F: Şu an otuz milyar şey parası veriyorsun. O parayı vermezsen. Milletvekili olduktan sonra zaten onu üç ay sonra çıkarıyorsun.
PC6C: Siyasete girmek demek milletvekili olmak değil ki. Dövüşüyorlar yani.
PC6-e: Siyasete girmek de çözüm olmuyor ki. Giriyorsunuz, muhalefet oluyorsunuz. Ya sizi öldürüyorlar ya da havaya uçuruyorlar, Uğur Mumcu'ya yaptıkları gibi, şeye yaptıkları gibi. Siyasete girmek de çözüm olmuyor. Sistem bence çözüm değil, hiçbir şekilde çözüm değil. *Belki biz de gelsek çözemeyiz bazı şeyleri.*
Araştırmacı: Sistem bu şekildeyken...
PC6E: Sistem bu. Yani bugün Baykal da gelse, DTP de gelse, MHP de gelse, şu da gelse iktidara.
PC6B: Derin devlete mi gidiyoruz oradan? En son oraya gideceğiz, başka bir şey yok yani.
PC6E: IMF'nin kölesi olmuşuz. Askeri olarak NATO'ya bağlanmışız, ekonomik olarak IMF'ye bağlanmışız, siyasi olarak Avrupa Birliği'ne bağlanmışız, Amerika'ya bağlanmışız. Yani belki bu yeni sömürgecilik sistemi var. Bilirsiniz siz. Ta, 70'lerde Mahir Çayanların, Deniz Gezmişlerin bahsettiği yeni sömürgecilik sistemi. Mesela şu anda Amerika'nın Irak'ta yaptığı gibi. Irak'a gidin her tarafta Irak bayrakları dalgalanıyordur ama Amerikan iktidarı vardır. Aynı şekilde Türkiye'de. Amerika'nın

Irak'ta askerleri vardır, bizde yabancı sermayeleri var. Bu da askerdir yani bence.
Araştırmacı: Peki, oradan biraz şeye de geçebiliriz. Türkiye'nin sorunları ama bir şekilde çağımız artık o kadar küresel bir çağ oldu ki. Dünyayı düşündüğümüzde, genel olarak sorunları düşündüğümüzde...
PC6C: Dünyayı genel olarak şu anda sermaye sahipleri ve para yönetiyor.
PC6F: Dünyada en büyük silah paradır.
PC6C: Yani şu an para yönetiyor. Bir şekilde böyle yani. Eskiden daha fazla... Ama ben hala ondan yanayım ve olacak eninde sonunda, ben öyle düşünüyorum. Gerçekten sistemleri bireyler oluşturur, sistemler yukarıdan enjekte edilmez.
Araştırmacı: Olacak derken, değişebileceği...?
PC6C: Ben umuyorum çünkü insanlar... Zamanla insan... Bunları konuşabiliyoruz. Aslında belki bunu duyurabiliriz size. Artık öyle bir aşamaya geliyoruz. Herkes her şeyin farkına varıyor. Ama yine de yaptırım olmuyor.
PC6B: Ya da başkasından bekliyoruz ya.
PC6C: Bir şekilde önüne geçiyorlar. 1 Mayıs'ta çok net gördük. Turistin bile üzerine bindiler ya. Yoldan geçenin... Burada durma yeter ki. Olay olmasın pat küt.
PC6B: Polisler dediğimiz de işçi yani. Kendi yapmıyor şiddeti, kendi yaptığı da vardır belki de.
PC6C: Şimdi bize ayaklar diyorlar ya. Ayaklar diyorlar çalışan emekçilere. Ayaklar diyorlar. Şiddeti ayaklar yapmıyor, şiddeti yukarıdakiler yaptırıyor. Asıl ayak onlar olmuş yani. Şiddeti onlar yaptırıyor ya, biz yapmadık şiddeti yani.

c. "Siyasi Parti Dediğiniz Şey Kurum ve Kurumlar, İster İstemez Otoriter Oluyor, Çünkü Dikey İlişkiler Oluyor": Siyasal Örgütlenmenin Hiyerarşik ve Bireyi Öldüren Yapılar Olduğuna Dair İnanç

Şimdiye kadar bahsettiğimiz siyasetin ve siyasal alanın olumsuzlanan özellikleri dışında siyasetin belirli kimlikleri dayattığı, bir anlamda "melez" kimlikleri reddettiği, net sınırlar çizdiği ve bu net sınırlar içinde bireyin kendini özgürce ifade edemediğinden özellikle daha eğitimli, sivil toplum örgütleri ve çeşitli insiyatiflerde gönüllülük yapan gençler tarafından bahsedildi. Böylece siyasetin özgürlükleri ve bireyi kısıtlayan yönünün altı önemle çizilmiş oldu. Örneğin Genç Siviller odak grup toplantısında üniversite öğrencisi erkek bir katılımcı siyasal ideolojilerin insanları kategorilere ayırdığından ve kafalardaki belirli çekmecelere yerleştirmeye çalıştığından bahsetmişti: "*Çünkü siyaset denilen şey o siyasal zihniyet tarafından belirlenmiş ve buradasın sen, bunun dışına çıkamazsın. O yüzden o kategorileri aşmak, onu zorlamak lazım. Bu anlamda ben Genç Siviller'deki 'genç' ismini de önemsiyorum, çünkü o kategorilerin dışına çıkma, onu zorlama, o zaman bir şey olur zaten. Bütün o zihniyet zaten kategorileştiriyor sizi yani belirli kategorilere yakıştırıyor.*"

Toplum Gönüllüleri Vakfı'nda aktif faaliyet gösteren gençlerden oluşan odak grup toplantısında da uluslararası ilişkiler okumakta olan bir genç kadın katılımcı kendisini hiçbir siyasal partiye yakın hissetmediği için hiçbirine "katılmamayı" seçtiğini fakat önemli olduğunu düşündüğü ve kendisine yakın hissettiği sivil toplum kuruluşlarının projelerinde yer aldığını anlatıyordu. Bu katılımcının "ait olmama" fakat "katılma" üzerine yaptığı vurgu gençlerle yaptığım önceki niteliksel araştırmalarda da karşılaştığım bir olgu[6]. Öyle görülüyor ki, en azından "bir kısım" gençlik için körü körüne bir ideolojiye ya da siyasal gruba ait olmak, bağlı olmak eleştirilirken birey olarak farklı çalışmalara ve farklı grupların çalışmalarına katılmak olumlu olarak tanımlanıyor:

> Araştırmacı: Tam siyaset tartışması yaparken TOG üzerinden, başta da konuşmuştuk gençlik araştırmalarının en çok çıktılarından biri de gençler siyasete ilgi duymuyor oluyor. Siz bununla ilgili ne düşünüyorsunuz? Hem kendiniz hem de geri kalan bütün gençler açısından, gençler gerçekten siyasete ilgi duymazlar mı?
> DV2E: Bundan sonra hemen sorulacak bir soru 'katılmamak da bir duruş mu?' Ben bir şekilde katılmıyorum çünkü bunu protesto ediyorum, benim katılabileceğim hiçbir şey yok gibi bir yaklaşımla. Bu acaba bir duruş mudur? Bunu böyle kabul edebilir miyiz? Ki ben bunu böyle kabul ediyorum, hakikaten hiçbirini beğenmiyorsam neden durayım ki onların yanında? Hiçbir şekilde durmak ya da hepsinden biraz toplayıp kendime ait bir duruş yaratırım gibi bir şey ben de. Tam liberal olamıyorsunuz çünkü ekonominin yapısını beğenmiyorsunuz, tam sosyalist olamıyorsunuz çünkü atıyorum değerleri uymuyor, bu tür şeyler ya da daha somut bakarsak AKP'nin türbanda duruşu hoşuma gidiyor da ekonomik duruşundan nefret ediyorum, baskıcı zihniyetinden nefret ediyorum. CHP desen bambaşka bir olay zaten, CHP ile hiçbir ortak yanım yok maalesef ama mesela sol tarafta işte muhalefetin aslında tam da korumadığı şeyler, ÖDP gibi partiler, TKP gibi partiler, onların da mesela parti şeylerinde olan beğendiğim şeyler var ama hiçbirinin yanında tamamen, içim rahat bir şekilde duramıyorum. Böyle bir sorunsal var bende, çünkü galiba Türkiye'de parti yelpazesi de biraz dar gibi geliyor ama sivil toplum açısından mesela beğendiğim projeler olduğu zaman katılabiliyorum, bu hoşuma gidiyor; gidiyorum, çalışıyorum 'tamam bu proje gerçekten içime sindi, onu sahiplenebilirim' gibi bir şey olduğu zaman gidiyorum. Sivil toplum, parti ve onun dışındaki yöntemleri bilmediğim için sadece bu dar kapsamda bakabiliyorum siyasete. Belirsiz bir durum oluyor benim için.

Benzer şekilde farklı odak grup toplantılarında siyasi partilerin gençlik kolları "genç" gibi davranılan değil de "yetişkin"lerin politikaları paralelinde hareket

[6] Lüküslü, a.g.e

eden örgütlenmeler olarak eleştirildi. Aslında gençlerin bu eleştirisi siyasal partilerin gençlik kolları üzerine araştırma yapan Birol Caymaz'ın araştırmasında da ortaya çıkmıştı. Caymaz, "parti gençlik kollarında genç kalmanın zorluğu"na dikkat çekmişti[7]. Benzer bir bulguya bizim araştırmamızın kapsamında, siyasal partilerde görev yapan gençlerle yapılan odak grup toplantılarının sonucunda da varmak mümkün. Siyasal partilere eleştiriler yapan gençler aynı zamanda siyasi partilerin dikey örgütlenme modeli yerine sivil toplum kuruluşlarının yatay örgütlenme modelini tercih ettiklerini de bu sayede belirtmiş oldular. Bu makale çerçevesinde yeni bir örgütlenme modeli üzerine zaten kafa yoracağız fakat Genç Siviller odak toplantısından yapılan uzun bir alıntı gençlerin yaptıkları eleştiriyi daha görünür hale getirecektir:

DV1D: *Ya siyasi partilerin gençlik kollarının bir şey yaptığını gördünüz mü?* Bir bildiri yayınladığını, ne bileyim ... gördünüz mü? Ne bileyim güncel bir siyasi meseleyle ilgili ... Ben böyle bir şey görmedim. Miting alanlarında yere düşen kağıtları falan topladılar herhalde? Bilmiyoruz, hiç arkadaşım olmadı ama ne yapıyor bu adamlar yani? Tamam gençlik kolları da ne yapıyor bunlar, ben faaliyet görmedim yani. Ben üreten, yapan kişi olmak isterim, ben yapılan bir şeyin içinde olmak isterim, parçası olmak isterim ama siyasi parti gençlik kolları gençliğin partisi değil, orada sadece bir vitrin "bizim de gençlik kollarımız var, bakın elleri yüzleri düzgün" ona da uygun bir insan değilim o kadar yani öyle bile değilim, yani hiç uygun değilim (gülüşmeler), gençlik kollarına hiç uygun değilim yani.
DV1A: Televizyonda bir tartışma vardı, başörtüsü tartışması, 19 Mayıs'ta mıydı neydi? Başörtüsü tartışmasının gündemde olduğu bir zaman. Siyasi partilerin gençlik temsilcileri vardı, bir kere hepsi takım elbise giymişler, kadınlar tayyör giymiş, böyle sanki modaymış gibi günlük hayatımızda hepimiz..
DV1F: *Siyaseti sadece takım elbiseliler yapar.*
[...]
DV1G: *Siyasi parti dediğiniz şey kurum ve kurumlar, ister istemez otoriter oluyor, çünkü dikey ilişkiler oluyor. O yüzden sivil toplum örgütlerinde o yatay ilişkileri geliştirmek, insanların kendini ifade edebileceği, kendini anlamlandırabileceği alanlar yaratmak lazım.* Siyasi partilerde tamamen bir baba vardır orada, parti lideri açıklama yapar onlar da oradan alırlar. Yani onun mesuliyeti, o öyle düşünmese bile onun hesabını vermek zorundadır, onun savunmasını yapmak zorundadır. Ama burada böyle bir şey yok, sonuçta burada bir şey söyleniyorsa burası adına sonuçta hepimiz beraber karar vererek, hepimiz ikna olarak karar verdiğimiz için bunun sorumluluğunu taşıyabiliriz, gerekirse bunu savunabiliriz

[7] Birol Caymaz, "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları", Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu (der.), *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversite Yayınları, 2008, s. 321-325.

yani, o yüzden rahat. Yani siyasi partilerin gençlik kolları insanı çok boğuyor. İki tecrübem oldu sadece, ikisinde de bir söyleşiye çağırdılar, az önce de anlattım zaten, siyaseti kariyer olarak gören küçük Süleyman Demireller, küçük Tayyip Erdoğanlar. Yok yani böyle bir yer. Ekşi Sözlük'te bir şey okumuştum, Tuna Bekleviç'le ilgili şey denmişti işte "Süleyman Demirel'e benzemek için kilo almaya çalışıyor"(gülüşmeler). Aynen öyle. Bir ara bizi de bir partinin entellektüel boyutunu oluşturun diye çağırdılar. Ama yok yani bizde seçimlere gireyim, iktidar olayım, baraj yapayım, yok böyle bir şey yani.

2. Nasıl Bir Örgütlenme? Nasıl Bir Yeni Siyaset?

Odak gruplarının bazılarında altı çizilen bir nokta özellikle ilgi çekiciydi. Bu konuşmalarda tüm kuşağın aslında apolitik olmadığı ama politik olan kesimin marjinalleştirildiği, içine kapandığı yorumu yapıldı ki hiç kuşkusuz bu yorum da siyasal alan hakkında fikir vermesi açısından çok önemliydi. Marjinalleştirilen ve de siyasal olarak aktif olan genç grupların varlığının altı çizildiği gibi, görüştüğümüz (sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük yapan) gençlerin hepsi kendilerini siyasetin/ geleneksel siyasetin dışında bir yerde konumladılar, bir şekilde siyaseti olumsuzladılar. Bu ilginç bir nokta çünkü siyasetin tanımını genişlettiğimizde bu gruplar aslında siyaset yapıyorlar. Bazen bunun böyle olduğu söyleniyor (yani aslında siyaset yaptıklarını kendileri belirtiyorlar) ama o zaman da geleneksel siyasetle kendilerinin yaptıkları siyasetin farkının altı önemle çiziliyor. Siyasi partiler örneğinden yola çıkılarak dikey örgütlenmeler eleştirilirken, özellikle sivil toplumun bir parçası olan gençler tarafından daha özgürlükçü bir örgütlenme ihtiyacına yanıt verildiği için sivil toplum kuruluşlarının ve insiyatiflerin tercih edildiği gözlemleniyor.

Bir başka önemli gözlem ise kendilerini siyaset dışında tanımlayan çeşitli sivil toplum kuruluşları ve insiyatiflerdeki farklı kökenden, farklı deneyimlerden gelen gençler arasında ve de farklı gruplar arasında bir empati kurulabilmesi, ağlar ve bağlar kurulabilmesi. Bu açıdan da sadece kendi içine kapanık, farklı gruplarla empati içinde olmayan ve insanları belirli kalıplara sokmaya çalışan örgütlenmeler özellikle sivil toplum kuruluşlarında ya da çeşitli insiyatiflerde gönüllülük yapan gençler tarafından eleştiriliyor. Üstelik bu tür farklı gruplarla iletişim içinde olan, empati içinde olan örgütlenmelere alışık olunmadığı için bu tip örgütlenmelerin oluşturulmasının hiç de kolay olmadığı, ezber bozan ve kafa karıştırıcı bir yanının olduğu hem genel olarak siyasal kültürün eleştirisi yapılarak hem de özeleştirilerde bulunularak belirtiliyor. Tüm bu belirtilen noktalar hiç kuşkusuz odak grup toplantılarımıza katılan gençlerin nasıl bir örgütlenme/nasıl bir yeni siyaset tarzı tercih ettikleri (daha doğrusu düşledikleri) üzerine düşünmek için önemli veriler sunuyorlar.

a. Hiyerarşisiz ve Özgürlükçü Bir Örgütlenme ve Siyaset Hayali

Sivil toplumun bir parçası olan gençlerle yapılan odak grup toplantılarında hiyerarşik değil eşitlerarası bir örgütlenmenin, dikey değil yatay bir örgütlenmenin (hiyerarşi derken de özellikle yaş hiyerarşisi ve de kadın katılımcıların dem vurdukları kadın-erkek arasındaki hiyerarşiden bahsedildi) öneminden bahsedilirken, gençleri dinleyen, gençlerin nesne değil özne olabildikleri oluşumların özleminin duyulduğundan da sık sık bahsedildi.

Görüşmeler gençlerle yapıldığı için yaş hiyerarşisinin sıkça dile getirilmiş olması şaşırtıcı olmasa gerek. Gerek siyasette gerek diğer örgütlenmelerde gerek ise ailede ve okulda varolan yaş hiyerarşisinden ve gençlerin sözlerinin dinlenmemesi, sözlerinin geçmemesi konusundan dem vuruldu. Genç feministlerle yapılan odak grup toplantısında, kadın-erkek arasındaki hiyerarşiyle mücadele eden kadın hareketinin içinde dahi yaş ve deneyim hiyerarşisinin (yaş ve deneyim hiyerarşisinin beraber gittiğine de dikkat çekmek gerekir) olabildiğinden yakınıldı:

> PC1E: Feminist hareket hiyerarşiyi reddeder zaten. Ama bir taraftan da... (gülüşmeler). Teorik olarak reddeder. Ama diğer taraftan da yaş hiyerarşisinin çok bariz olduğunu düşünüyorum. Profesyonel olarak çalışacağız diye düşünerek yaratıcı ruhun yok edilmeye çalışıldığını düşünüyorum.
> PC1B: Ben deneyim hiyerarşisi olduğunu da düşünüyorum. Baktığınızda mesela kadın hareketinde çok belli isimler vardır, hep ön plandadırlar, yenilere alan açmazlar, hep onlar koştururlar. Ama bu aslında çok baltalayan da bir şeydir kadın hareketini. Çünkü sürekli bir sirkülasyon olması da lazım. O deneyimin aktarılması...

Benzer bir şekilde, Genç Siviller odak grup toplantısında da yaş/deneyim hiyerarşisinin olmadığı gençlik örgütlenmelerinin önemi vurgulanırken sosyoloji yüksek lisansı yapmakta olan bir kadın katılımcı, siyasal alanda ve siyasi partilerin gençlik kollarında egemen olan yaş hiyerarşisinden şu sözlerle bahsediyor ve eleştiriyordu:

> "[...] ama gençlik üzerinden soruyorsanız şöyle söyleyeyim, ben bu gençlerin siyaset yaptığı bir yerde daha rahat oluyorum. Yani 50 yaşındaki, çünkü yaş bir tahakküm getiriyor bir yerden sonra, ben şöyle bir şey görmedim yani hakikaten en ılımlı yaşlı demiyeyim de, yani yaşlılarda şöyle bir şey var, bizim tecrübelerimizdir ama bakın 20 sene önce tamam ama tecrübe önemli bir şey şudur budur falan filan ama bu bir tahakküm boyutuna geldiği zaman bu sıkıntı. Dolayısıyla Türkiye'de ben hakikaten gençlerle yaşlıların ortak bir siyaset yapabileceği kül-

türe, organizasyon kültürüne henüz ulaştığını düşünmüyorum. Yani bu siyasi partilerde gençlik kolları diye bir kolun olmasından anlaşılıyor, gençlik kolları, kadın kolları, yani niye erkek kolları yok, niye erkek ve yaşlı kolları yok? Çünkü parti bize 'size şöyle bir kol verdik orada takılın'. Bu anlamlı bir şey, o yüzden gençlerin kendi aralarında siyaset yapmasını ben önemsiyorum, bunu açıkcası ayrımcı ve izolasyon üzerinden okumuyorum. Kendimi ifade etmeyi daha kolaylaştırıcı bir anlam üzerinden..."

Sadece gençler ve yetişkinler arasında var olan yaş hiyerarşisi ve tahakküm değil, aynı zamanda dikey örgütlenme modeliyle gelen hiyerarşik yapı da eleştiriler arasında yerini aldı. Örneğin sendikalı işçiler odak toplantısında deneyimlerden yola çıkılarak ülkücü harekette varolan "reislik" statüsünden dem vuruldu. Benzer bir şekilde, Lambda İstanbul'da yapılan odak grup toplantısında da Lambda'da başkan olmadığı, başkan olmamasının kaos yaratabildiği ama bunun "iyi bir şey" olduğu vurgulandı.

b) Farklı Grupların Bir Araya Geldiği ve Empatinin Kurulduğu Örgütlenmeler Hayali

Sivil toplum kuruluşlarında ya da farklı insiyatiflerde faaliyet gösteren gençlerle yaptığımız farklı odak grup toplantılarında farklı grupların bir araya gelmesinden, karşılaşma noktaları oluşturmaktan, empati kurmanın gerekliliğinden ve bunun gerçekleşmesi halindeki olası olumlu etkisinden sık sık bahsedildi. Genelde gündelik hayatta belirli bir tempo içinde yaşayıp giderken tanışılan, sosyalize olunan kesimlerin sınırlı olduğundan dem vuruluyor. Halbuki mensup oldukları STK çatısında farklı kimliklerle karşılaştıklarında ya da ortak bir amaç için farklı STK'lar ya da oluşumlar arasındaki işbirliklerinde gelişen karşılaşmaların ciddi bir katkı yaptığı ve empati yaratma açısından olumlu etkisinden büyük bir heyecanla bahsedildi. Bu açıdan da farklı kesimlerle en azından diyaloğa açık, empatiye açık, farklı gruplara empati duyan bir örgütlenme ve siyaset özleminden dem vurulurken, sadece kendi sorununu merkezde görmeyen/ belirli sınırlamalara koymayan örgütlenmelerin oluşmasının öneminden bahsedildi. TOG odak grup toplantısında bir genç katılımcının söyledikleri bu açıdan çok açıklayıcı:

Araştırmacı: Daha idealini düşündüğünüzde nasıl bir siyasal örgütlenme ya da nasıl bir siyasal yol bu sorunları çözmek için bir adım oluşturabilir ya da gerçekten çözebilir? Böyle bir inancınız var mı, şöyle olsaydı, şöyle bir şey yapabilseydik gibi?
DV2A: *Mesela bir sorun olduğu zaman kendi sorununun dışında başkasının sorunuysa buna bile müdahale edebilecek bir siyasi bütünlüğün olması lazım.*

"Bu senin sorunun beni ilgilendirmez" deyip aradan çıkmak değil. Böyle bir şey de göremiyoruz, herkes belli bir yol çizmiş kendine, belli siyasi görüşü var, onun dışındakilerin mümkünse ölmesini istiyor, çünkü onların yaşaması için onların ölmesi gerekiyor diye düşünüyorlar. Bunlara müdahil olan insanlar da aynı şeyi düşünüyorlar; tamamen bir düşman yaratıyor herkes kendine. Bu kadar düşmanın içinde de insanlar ancak kendini savunmaya geçebiliyor. Sokakta da böyle, herkes birbirine korkuyla bakıyor. Ben buna şey diyorum, bütün toplum hepsi uyuz olmuş durumda, herkes birbirinden uyuz oluyor. Oturup konuşmak ya da senin sorununu empati kurma gibi bir şeyler yok. Kimse kendini başkasının yerine koyup onun sorunlarını kendi yaşamış gibi düşünüp hareket etmiyor. Bu yüzden de sorunlar gün geçtikçe daha çok büyüyor. Ben düşündüğüm zaman içinden çıkamıyorum, boşu boşuna uğraştığımı düşünüyorum çoğu zaman çünkü yapıyorsun bir şeyler ama bir yerde bakıyorsun seninle beraber yaşayan insanlar, en yakın dediğin insanlar, onlar bile konuşurken iyi, güzel de harekete, eylem olunca hiç böyle tamamen söylediğinin dışında hareketler yapabiliyor. Bu da adamın inancını falan bitiriyor yani. Ben boşuna uğraşıyorum, en iyisi kendimi kurtarmaya çalışayım, çünkü sonuçta bu çıkıyor; istediğin kadar savaş, istediğin kadar birşeyleri değiştirmeye çalış senin hayatından gidiyor ama bir şey de değişmiyor çünkü onlar daha güçlü. Böyle bir izlenim de doğuyor bazen.

Bu farklı gruplarla empati kurma konusunda da odak grup toplantılarımıza katılan gençler, gençlerin yetişkinlere göre daha başarılı olduğunu savunuyorlar. Örneğin genç feministlerle yapılan odak grup toplantısında genç feministlerin belirli bir iktidara sahip olan daha deneyimli feministlere göre daha farklı gruplarla uzlaşıya açık olduğunun altı çizildi:

Araştırmacı: Peki senin dışında herkes kendine feminist dedi. 'Feminist'in başına gelen bir şey var mı mesela sol, vs.?
PC1B:Yok. Bence feminist olmak çok böyle bir kadınlık halinden, kadın olma durumundan kaynaklanan bir şey olduğu için. O ayrışma da hani kadınlar arasındaki oradan çıkıyor. Kemalist olarak da feminist olabiliyorsun, sosyalist olup da feminist olarak adlandırabiliyorsun ya da çok koyu bir Müslüman olup da yine feminist olarak adlandırabiliyorsun. Ama mesela İslami feministler "bedenimiz bizimdir" sloganını kabul etmiyorlar. Biz hani "bedenimiz bizimdir" diye haykırıyoruz bir yandan.
PC1A: Belki o diyalog zeminini oluşturmak. Hani farklı farklı fraksiyonlar olabilir ama bu birbirleriyle diyalog kuramaz halde olmamalarını gerektirmez. Ben şöyle diyorum: hani o hareket içinde de bir güç kavgası var. Koordinatör sınıf dediğimiz sınıf bu şekilde onu yaratıyor. *Yoksa, üniversiteli kadınlara baktığımızda, daha*

genç olanlara baktığımızda biz bambaşka şeylerden gelebiliyoruz. Sosyalist feminist arkadaşlarımız da var. Yeri geldiğinde tartışıyoruz ama bir şekilde diyalog zemini kurabiliyoruz. Aynı yaştayız, aynı, aynı bilgi birikimine sahibiz. Bilmiyorum ama gençlerde bu pek şey olmuyor ama ileriki yaşlarda, tam da o profesyonel feminizme adım attığınızda o güç şeyine de daha kolay kapılıyorsunuz.

PC1E: Bence o kadın... geneli... geneli demeyeyim ama bir çoğunda var. Çünkü şirket için kar için çalışırsın vs. Orada çarpıştıracağın tek şey egoların oluyor. Onlar da egoları üzerinden bir şey yapmaya çalışıyorlar.

PC1C: Ben bazen gözlemlediğimde ona inandığımı hissediyorum ama.

Araştırmacı: Sadece ego değil diyorsun.

PC1C: Evet, yani daha fazlası var. Bunu tam olarak ortaya koyamıyorum. Gerçekten de o onun için başka bir şey ifade ediyor. Tabii ki diyalog olsa daha farklı olur aralarındaki ilişki ama tamamen güce de bağlayamıyorum. O konuda inat etmek ona bir iktidar sağlamayacak biliyorum ama yine de...

PC1B: Bir yandan sivil toplum da şeymiş gibi geliyor, hani şey olarak düşünüyorlar. Bir de profesyonel olarak çalışıyorsa... Şey diyor hani: "Ben bir şirkette bu işi daha çok para kazanıp daha başka bir şeyler de yapabilirdim. Ben kendi hayallerim, ideallerim için buradaysam. Bunun için burada çalışıyorsam hani o zaman istediğim gibi olsun, istediğim şey olsun. Kendim burada çalışmayı seçiyorum o zaman istediğim olsun deyince ve herkes de böyle düşününce olmuyor.

PC1D: Aslında ne kadar şey yani. Bence bunu düşünmekle özel sektörde, gidip de kapitalizmin en göbeğinde çalışmak arasında bence fikren çok bir fark yok. İkisi de farklı tatminler sağlıyor. Tabii sen parayla da tatmin olabilirsin, gidip yardımlaşma faaliyetleriyle manevi olarak tatmin eden bir insan olabilirsin. *Hocamızın lafıydı, yani hep aklıma gelir: "Egemenimize o kadar benziyoruz ki" derdi. Sırf STK'larda değil, kendilerini bağımsız olarak tanımlayan örgütlenmelerde bile o bürokratik ağ eleştirdiğimiz ve tamamen karşı çıktığımız, alanlara falan döküldüğümüz o bürokratik ağ işleyen. Baktığımda kendine muhalifim diyen o kadar çok ses var ki böyle dikey bir hiyerarşi isteyen, tepeden aşağıya tanımlı olan her şey. Yine iktidarın şeyleri yine, elindeki araçlarla kendi sistemini oluşturuyorsun.*

Ekstra farklı bir sistem oluşabilir mi diye böyle bir hayalim bile...

PC1A: Ütopya...

Yaptığımız odak grup toplantıları sadece gençlerle sınırlı olduğu için yetişkinlerle gençler arasında bir karşılaştırma yapmak pek tabii ki imkansız. Ancak görüşme yapılan sivil toplumda farklı yapılar içinde çalışmalarda bulunan gençlerle yapılan odak grup toplantılarında, gençlerin farklı gruplara duydukları empati öne çıkıyordu desek yanlış olmaz. Hatta bu olgu, bize "demokratik ahlak"ın yerleşmekte olduğu düşüncesini de çağrıştırdı. Tüm görüşme yapılan gruplar, kendilerinin

faaliyet gösterdikleri ana konular dışındaki konularda da duyarlı olduklarını bize kanıtladı. Genç Sen'den Genç Siviller'e, Lambda'dan çevre örgütlerinde gönüllülük yapan gençlere, Toplum Gönüllüleri Vakfı'nda gönüllü gençlerden, genç feministlere tüm bu farklı gruplar farklı kesimlerin çektikleri acılara ve sıkıntılara duyarlı olduklarını dile getirdi. Bu gruplara kıyasla daha kendi içine kapalı bir özellik sergileyen İHH (İnsani Yardım Vakfı) odak grup toplantısında da, örneğin kapitalizmin acımasızlığından bahsedildi, Tuzla'da ölen işçilerle dayanışma içinde olunulduğundan bahsedildi. Benzer şekilde içlerinde en siyasetten uzak olduğu düşünülebilecek ÜNİFEB (Üniversiteli Fenerbahçeliler Birliği) grubu hiç de öyle olmadığını bize kanıtladı ve bu grupta oldukça sert kapitalizm eleştirileri yapıldı ve örneğin kapitalizmin taraftar ruhunu öldürdüğünden yakınıldı.

Bir kez daha, yeni bir örgütlenme biçimi üzerine en çok kafa yoran grubun sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük yapan gençler olduğunun altını çizmek gerek. Ve yine belirtmek gerekir ki görüşmeler yaptığımız bu gruplardaki gençler, diğer gruplarla empati kurmanın, bağlantılar kurmanın öneminden bahsederlerken, aslında hepsi de bir çeşit baskı altındaydı ve belki de bu baskının varlığı farklı gruplarla empati kurulmasını kolaylaştırıyordu. Örneğin Genç-Sen ve Lambda kendilerine karşı açılan mahkeme ile uğraşırken, kapatılma tehlikesi ile karşı karşıyaydılar. Her ne kadar diğer gruplar bu kadar net bir "tehdit"le karşı karşıya olmasalar da onlar da farklı duyarlılıklarından dolayı farklı aşamalarda kendilerini "dışlanmış" ya da "dezavantajlı" hissediyorlardı ve tabii hepsi de genç oldukları için yaş hiyerarşisinden de muzdariptiler.

c. Ezber Bozan ve Kafa Karıştırıcı Bir Örgütlenme ve Siyaset

Belirli sınırların ötesine geçmenin, farklı kesimlerle diyaloğa geçmenin, empati kurmanın ezber bozan ve kafa karıştırıcı olduğundan bahsediliyor. Özellikle Genç Siviller odak grubunda, ezber bozan ve kafa karıştırıcı olmak diğer geleneksel siyasal örgütlenmelerden Genç Siviller'i ayıran önemli bir fark olarak anlatılırken, Genç Siviller'in bu özelliğinin altı önemle çizildi. Bu odak grup toplantısında bir katılımcının (DV1A) söyledikleri ezber bozmak derken ne anlaşıldığını göstermesi açısından oldukça açıklayıcı:

> DV1A: Genç Siviller'in ben Türkiye'de –mutevazı olmak lazım elbette ama- şöyle bir şey olduğunu düşünüyorum, hakikaten bazı anlamlarda ezber bozan girişim olduğunu düşünüyorum. Hem dilindeki o mizah şeyi ama ondan öte şöyle Genç Siviller hakikaten ideolojilerden bağımsız bir hareket, bu beni çok heyecanlandırıyor. Türkiye'de mesela bir çok örgüt var, genç örgüt var, çok da takdirle izlediğim, yani çok da beğendiğim gençlik örgütleri var, belli ideolojik çevre üzerinden, işte sosyalistler bir araya gelmişler, Trocki, şuydu, buydu biraz da severler böyle

bölünmeyi farklı şeyler ama ortak bir ideolojik şey. Müslüman dernekleri var, sağ dernekleri var, şunlar var, liberaller var ama Genç Siviller bunun ötesinde bir şey, Genç Siviller bunu yapmıyor. Bizim burada hemfikir olduğumuz bir çerçeve var, bu da demokratik temel hak ve özgürlükler. Yani demokrasi derken de sadece şundan bahsetmiyorum, %50 oy şu, bu değil, bu aynen öyle. Yani bir insanın Irak'taki savaşa karşı çıkabilmesi için insan olması yeterli; sosyalist, sağcı, şey olmasına gerek yok, yani bu vicdani bir şey, bu insani bir şey, insan olmaktan gelen bir şey. Bunu derken de aslında bir apolitikleştirme de yapmıyorum ama bu da önemli. Dolayısıyla Genç Siviller'in böyle bir oluşum olduğunu düşünüyorum. Burada bir sürü farklı ideolojiden insan var, sosyalist de vardır, feminist de vardır, çevreci de vardır ve daha önce bütün bu organizasyonlarda görev yapmış insanlar vardır, müslüman vardır, liberal vardır, demokrat vardır. Yani bunların bir araya geldiği bir çeşitlilik. Şöyle bir durum var, bu yüzden mesela çok ciddi bir sıkıntı var şimdi, Genç Siviller'i nereye koymak lazım? Fethullahçı, Soroscu, AKP'li, AB'li, liboş falan filan yani. İlk başta bu bana çok şey geliyordu yani gerçekten sinir oluyordum, tamam kardeşim buraya iyiniyetle bir şey yapıyoruz ona rağmen işte, en son şey vardı ona çok güldüm, Ermenistan için bir mail grubunu duyurduk, burası daha sol eğilimli mail grubu, oradan bir arkadaşımız şöyle bir şey yapmış, tanımıyorum kim olduğunu da "bu AKP'li gençler nereden emir aldılar da böyle bir şey yapmaya karar verdiler?" Bu sırada biz gideceğimizi açıkladığımız zaman, biz bu planı 2-3 ay önce yapmaya başladık.

Araştırmacı: Ondan da bahset istiyorsan, çünkü biz şimdi biliyoruz ama belki deşifreler yapılana kadar unutabiliriz.

DV1A: Ermenistan'a maç için gitmek ama bu bir kampanya, 'sınır tanımayan taraftarlar' diye hemen küçük bir grup oluşturduk ve buradaki amaç şu, çok temel bir taleple çıktık önce, bir günlüğüne Türkiye-Ermenistan sınırı bir gün açılsın bu futbol maçı münasebetiyle ve bu ilişkilerin normalleştirilmesi için bir adım atılsın. Biz de maça gidiyoruz; bizim maça gitmemiz Abdullah Gül'le tamamen alakasız. Abdullah Gül'ün gideceği zannediyorum dün belli oldu, biz 2 aydır bu işi şey yapıyoruz falan. Bu sol şeylerde bile anında şey var, yani o kafa kontrolü diyorum ya, her yerde hakim ya bu. Tamam işte bunlar nereden emir almışlar da böyle bir şey yapmışlar? Dolayısıyla ben bunun da çok olumlu olduğunu düşünüyorum, yani tepki almak bazen iyi bir şey yaptığını gösterir, rahatsızlık yaratmak, yani rahatsız olmak kadar rahatsızlık yaratmak da iyi bir şey.

Ezber bozmanın belirli kalıplara alışkın olan kişiler tarafından algılanmakta zorluk çekildiği de belirtiliyor. Ezber bozmanın kafa karıştırıcı yanı da zaten buradan geliyor. Genç Siviller odak grup katılımcılarımızdan DV1F'e kafa karıştırıcı eylemleri insanlara *"başkaları için de birşeyler yapabileceğini gösteren aslında yalnızca*

kendine demokrat, yalnızca kendine müslüman değil de, bu ülkede hakları gasp edilen herkes için sesini çıkarması gerektiğini, vicdanen rahatsız olması gerektiğini iletebilen, bunu insanlara götürebilen" eylemler olarak tanımlıyor. Yine DV1F'e göre, bu kafa karıştırıcı eylemler de insanların Genç Siviller'i nereye koyacağını, kızmalı mı yoksa desteklemeli konusunda duraklama yaşamasına sebep olabiliyor. Örneğin Genç Siviller olarak Hürriyet Gazetesi'ni protesto ettiklerinde bir e-mail grubunda bir kadının "yanlış yapıyorsunuz" diyen bir e-posta attığından, fakat aynı kadının Ermenistan projesinde "ben sizi yanlış anlamışım" diyen bir başka e-posta yazmış olduğundan bahsediyordu. Benzer bir şekilde DV1D de aynı sorundan kendi ailelerinin de muzdarip olduğunu ve Genç Siviller'i nereye oturtacaklarını, kızacaklar mı alkışlayacaklar mı şaşırdıklarını söylüyor. Fakat DV1D'e göre insanlardaki bu kafa karışıklığı doğru yolda olduklarının bir işareti:

> Ben mesela amcamın anayasa mahkemesinden başörtüsü kararı çıktığında yaptığımız eylemi alkışladığını, daha sonra Ermeni sorunuyla ilgili yaptıklarımızla ilgili "oğlum ne yapıyorsunuz siz, Ermeniler bizi mahvetti" falan dedi. Yani o kafa karıştırma meselesi ailelerimizde de şey yapıyor.[...] [B]enim yaşadığım sorun genelde "siz ne yapıyorsunuz ya da sizi anlamıyoruz" bağlamında bir şey. O da zevkli olan kısmı zaten, o kafaları karıştırabiliyorsan doğru yoldasın tarzında bir şey.

İddia ediliyor ki-bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi-gençler daha önyargısız ve kalıpları daha rahat kırıp farklı gruplarla ilişkiye daha rahat girebiliyorlar, genç feministler odak grubunda bir katılımcının deyimiyle "gençlik örgütlenmelerinin dinazoru yok" olarak da özetlenebilecek bu özellik, ideolojik bölünmelerin çok güçlü olmamasından kaynaklanıyor gibi gözüküyor. Bu açıdan gençler, apolitik duruş üzerinden farklı gruplarla empatiye açık, ezber bozan ve kafa karıştıran bir siyasal tavır içine girebiliyorlar. Genç feministler odak grubunda hiyerarşisiz ya da en azından hiyerarşilerin sorgulandığı alanlar olarak gençlerin kurdukları Boğaziçi Üniversitesi'nde faaliyet gösteren Kadın Araştırmaları Kulübü ya da farklı STK'ların beraber organize ettikleri Gepgenç Festival[8] gibi örnekleri iyi örnekler olarak tanımlıyorlardı:

> PC1D: Ama en azından şey olduğunu düşünüyorum. Ben Kadın Araştırmaları Kulübü'nde çalışıyorum Boğaziçi Üniversitesi'nde. En azından hakikaten o şeyin hiyerarşik bir şey kurmaya çalıştığında, iktidarlanmaya sorgulanabiliyor olmak. Bir de sen ne yaptığının farkında mısın diyip... Çünkü o da bir şeydir, yani iktidar onu

[8] Sivil toplum alanında gençlik ile ilgili, gençler için ve/veya gençler tarafından etkinlikler yapan sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirmeyi amaçlayan festivalin birincisi 5-10 Aralık 2006 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. www.gepgencfestival.net

da engelleyen bir şeydir, senin onu söyleyebilme gücünü de elinden alır falan. En azından bunun olabildiği bir ortamda çalıştığımı düşünüyorum. Sen ne yaptığının farkında mısın diyebileceğim en azından. Bunun için tabii ki mücadele ediliyor ama tamamen bunlardan bağımsız bir alan yaratabilmiş olduğumu kendi adıma ben düşünemiyorum şu an yani. Ne kadar mücadele ediyorsam da.
Araştırmacı: Başka iyi örnekler mi diyelim?
PC1E: Gençlik bence de kadın hareketi kadar birbiriyle kapışır ya da yarışır halde değil. Yani nasıl diyeyim? Ben de Sosyal Hizmet Kulübü'ndeydim Boğaziçi Üniversitesi'nde ya da GepGenç festivali düzenleme komitesinde. GepGenç festivalde geçen sene elli iki örgüt kurumlarımızın adını bir yana koyarak, kurumlarımızı bir yana koyarak hep beraber çok güzel çalışabildik. Ama bilemiyorum böyle bir şey kadın hareketinde yapılabilir mi? Kadın hareketi kurum ve eğitim geçmişi, *background*'u, feminizm seviyen, bilmiyorum... aslında yanlış bir tanım ama ne kadar feministsin şeyi var aslında onlarda
PC1A: Zaten şeyden de belli oluyor. Son yıllardaki 8 Mart gösterilerine baktığında bilmem kaç ayrı yerde, kadınlar olarak ...
PC1E: Gençsen genç olman yetiyor orada bulunman için.
PC1A: Belki o heyecan, o amatör heyecan sana onu sağlıyor bilmiyorum
PC1D: Çünkü geçmişinde karşılaştığın ciddi şeyler, büyük polarizasyonlar, karışlaşmalar henüz yok yani. O kadınların hakikaten baktığında siyaseten yan yana düşünemeyeceğini söylediği insanla bir sürü kapışması var.
PC1C: Kişisel bir tarihi var.
PC1D: Şu anda öyle bir oluşturacak bir geçmişimiz olmadığı için. Umarım olmaz (Gülüşmeler)
PC1A: Orda sosyalizasyonunun sürekli oluyor olması bence çok önemli.
PC1D: O da bir deneyim aktarımı oluyor sana yani kutuplaşabiliyor.
PC1A: Ve sürekli insanlar, yüzler değişiyor, eskimiyorsun. Orada profesyonelim diyemiyorsun. Zaten genç bir kesim olarak...
Araştırmacı: Gençliğin o geçici olma.
PC1D: *Dinazorları yok.* (Gülüşmeler)

Belirtmek gerekir ki, bir taraftan farklı gruplara empati eksikliğinden bahsedilirken öte yandan iç eleştiriler de yapılıp bunun bu kadar kolay olmadığının söylenmesi zihin açıcıydı. Bu iç eleştirinin varlığı başlı başına önemli olduğu gibi, farklı gruplarla bir arada yaşama, hoşgörü ve empatinin ezber bozan ve kafa karıştırıcı olduğu kadar zor ve meşakkatli olduğunun da bir kanıtı. Genç Siviller odak grup toplantısından bir kadın katılımcının kendi öz eleştirisini yapması çok aydınlatıcı:

DV1A: Ben de şeyi hissediyorum bu arada, benim de ötekilerim, ben de saygı göstermiyorum yavaş yavaş. Mesela tektip ötekileştirmeye ben şikayet ediyorum, me-

sela ama benim de ötekilerim var ve bu çok acı bir şey, görmek de çok acı bir şey.
Araştırmacı: Kimdir senin ötekilerin mesela?
DV1A: Kimdir yani bu milliyetçilerin ötekisidir, ulusalcı genç milliyetçi ötekisidir mesela ama şöyle bir şey oluyor, bir yerden sonra şeyi çok kızlar için duydum cemaat içi kapanma ve eleştiriye kapalı olma. Ben bazen bunu kendimde görüyorum. Yani bazen hakikaten karşındaki insanları, özellikle bu saha çalışması yaptığım zaman dinlemeye tahammül edemiyorum, mecbur dinlemek zorundayım ama acayip bir işkence gibi geliyor onları dinlemek. Bu iyi bir şey değil, hiç iyi bir şey değil bence, bu kadar ötekileştirmeden şikayet edip sonra gidip kendi ötekini bir şekilde yaratmak. Tabii bunun için bir sürü bahane yaratabilirsin, bunu meşrulaştırmaya çalışabilirsiniz 'ama onlar bizim çok üstümüze geliyorlar, şöyledir, böyledir' diye ama sonuçta biraz daha şey olmak lazım yani.

3. Gençlerin Siyaseti İçin "Şükredilesi Bir Şey": Yeni Bir Örgütlenme ve Siyaset Yapma Aracı Olarak İnternet

Tüm odak gruplarda (özellikle de sivil toplum kuruluşlarında aktif olanların özel vurgu yaptıkları) çıkan bir ortak nokta da internetin bir siyaset yapma aracı, siyasi bir mecra olarak tanımlanmasıydı. Aslında özellikle eğitim alma "şansına" sahip gençlerde bilgisayar ve internet kullanımının oldukça yaygın olduğu ve giderek de yaygınlaşmakta olduğu ifade edilmektedir[9]. Bu da bize yeni bir siyaset, yeni bir örgütlenme üzerine düşünürken internetin konu dışında bırakılamayacağını açıkça gösteriyor. Odak grup toplantılarına katılan gençler e-mail gruplarının, internet sitelerinin ve hatta facebook'un siyasal bir alan olarak kullandıklarından, internetin farklı grupları bir araya getiren bir platform olduğundan ve bu yüzden de internetten gençlerin örgütlenmesinden "engelleri kaldırma" potansiyali olan bir alan olarak bahsettiler.

Gençlerin ifadelerinden internetin sadece eğlenmek, haberleşmek veya haber almak için kullanılan bir alan değil, ama aynı zamanda forumlar, e-posta grupları vs. kanalıyla kendilerini ifade edebildikleri alanlar olarak ortaya çıkıyor. Genç feministler odak grup toplantısında internetin gündelik hayattaki yeri açıkça belirtiliyor:

PC1E: [...] Mail grupları üzerinden her şeyden haberdar oluyorum.
(Evet, ben de sesleri)
PC1E: Yani çünkü gazetede de okusanız hep okurken bir acaba diyorsunuz. Yine üye olduğunuz mail grupları biraz daha olup biteni bireysel ilişki kurduğu için,

[9] Halil Nalçaoğlu, "Gençlik ve Yeni Toplumsal İletişim Ethos': Yanılsamalar, Bulgular ve Spekülasyonlar", Umut Sarp Zeylan (der.), Eğitimin Değeri ve Gençlik. *Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 103.

yorumlarıyla falanla da ilgileniyorsun. Haber alma kaynakları bir süre...
PC1B: Ben alırsam gazete. Her gün düzenli olarak almıyorum ama Birgün ya da Radikal alıyorum. Taraf zaten mail gruplarına, herkes Taraf okuduğu için bu ara, mail gruplarına Taraf'taki tüm haberler geliyor zaten hem de seçmece bir şekilde.
Araştırmacı: Mesela bu mail grupları o anlamda bir siyaset alanı gibi de düşünülebilir mi? Bu biraz da yeni siyaseti anlamak üzerinden bir soru. Orada farklı bir şey dillenmeye başlıyor mu? Bir şey şekilleniyor mu sizce? Yoksa mail üstünden bir şey çıkmaz mı?
PC1C: Benim açımdan çok şey çıkıyor.
PC1A: Hatta günlük siyaset tartışmaları mail üzerine taşınmış gibi. (Evet sesleri) Mekanlar çok ayrıştığı için insanlar birbirleriyle oradan hani politika konuşuyorlar.
PC1B: O kadar insanın toplanıp bir araya gelebildiği tek yer orası. Herkes aynı saatte bir yerde toplanıp düzenli bir şey yapamıyor ama. Mail grubu üzerinden okuduğun zaman orada, aradan iki hafta bile geçmiş olsa bile, ya ben kaçırmışım deyip o tartışmayı yeniden açıp bir şeyler söyleyebiliyorsun üzerine ve bir şeyler tartışabiliyorsun.
Araştırmacı: Bence bu mesela temel farklılıklardan birisi herhalde. İlişki olarak da. Bilmiyorum ama arkadaşlarınızla en çok iletişim, telefonla mesajlaşıyorsunuzdur ama...
(mail sesleri, massenger, facebook sesleri)
Araştırmacı: Facebook'ta olmayan var mı?
(sessizlik)
PC1D: Facebook da mesela inanılmaz bir iletişim şeyi. Oradan da bir sürü eylem. Artık eylemleri takip etmek durumunda kalmıyorum. Facebook'tan bir invitation bir şey geliyor yani.
(Evet, facebook'tan davet geliyor diyor biri.)

Benzer bir şekilde sadece kadın katılımcılardan oluşan bir başka odak grup toplantısında, AKDER odak grubunda da internetin siyasi bir mecra olduğundan bahsedildi:

DV6C: Internet hayatımızda çok büyük yer işgal ediyor, zaten iletişimi internetle kuruyoruz, zaten artık insanlar gazete almıyorlar, internetten okuyorlar. İnternet dışındaki iletişim araçları etkinliğini kaybetmiş gibi. Mesela internette Facebook var, Facebook'ta kurulan grup var, değişik web siteleri, islamcı web siteleri var, herkes bir yerden kendi siyasetini yapıyor işte. Evrimi savunan ve reddeden milyonlarca web sitesi var, ben çok şey öğrenmişimdir mesela internetten araştırıp. Kesinlikle siyasi bir mecra.

DV6B: Bildiriler genellikle internet üzerinden imzaya açılıyor, mail yoluyla irtibat kuruluyor. Burada da şey oluyor bir noktadan sonra mesela internet mail gruplarının 'keneleri' falan var, her mail grubunda günde 20-30 tane mail atan insanlar var ve çok sıkıcı oluyor. Bunlar muhtemelen gerçek insanlar da değiller, yani takma isimler kullanarak falan kendilerini tanıtmaya çalışıyorlar. Bir gerçek ismi oluyor, bir kaç tane takma ismi oluyor ve onları konuşturuyor falan. Bunlar çok var ya.
DV6C: Güzelmiş.
DV6B: Bazen şey yapıyorum, acaba bu gerçek mi diye ama bir süre sonra anlıyorsun.
DV6C: Tanışmak lazım önce, sonra mail grubundan iletişim kurmak lazım.

Lambda odak grup toplantısında bir katılımcı interneti "şükredilesi bir şey" olarak tanımlarken internetin farklı grupları bir araya getiren, birleştirici özelliği üzerinde duruyordu:

DV3D: Bunların tamamiyle dışında, hem başka yereller, Alsancak'tan, İstiklal Caddesi'nden ve Kızılay Meydanı'ndan ötede yaşayan eşcinseller var, LGBTT'ler var ve bunlar neler yapıyor hiçbir fikrimiz yok. Bazen küçük sivilceler çıkıyor, bir şeyler duyuyoruz, bir yerlerden bir şeyler çıkıyor ama o kadar güçlü bir heteroseksizm, o kadar güçlü ataerkillik var ki onlar hemen sıkılıp patlatılıyor Anadolu'nun bir takım yerlerinde. *İnternet burada şükredilesi şey, o olmasaydı böyle bir ağ kurup da bir araya gelebileceğimiz 70-80 kişilik toplantılar da yapamazdık bugün.*

Engelliler grubunda bahsedilen engelleri internet yoluyla aşıp iletişime geçmeleri çarpıcıydı. Engelli gençler odak grup toplantısındaki gençlerden bir tanesi toplumsal hayata açılamadığı, zorunlu bir ev hapsinde olduğu sekiz yıllık süreyi "sekiz yıl yattım çıktım" diyerek tanımlıyor. Evde zorunlu hapis yaşayan engelli gençler için de internet kuşkusuz engelleri kaldırabilen, farklı kişilerle iletişimi sağlayan "şükredilesi" bir şey:

PC7E: Engellilerin çoğu kendilerini eve kapatmış durumda. Çoğunlukla öyle yani, bilmiyorum. Beni bile bilen kimse yoktu. Ben sekiz yıl yattım çıktım.
Araştırmacı: Yattım çıktım dışarı diyorsun. Peki bilgisayar üzerinden bir haberleşme ağı falan oluyor mu? Benim bildiğim mesela engelliyizbiz platformu falan var.
PC7E: Evet. Oradan görüşebiliyoruz.

Tüm bu sebeplerden dolayı internete yapılan her türlü sansürü gençlerin kendilerini ifade etme ve örgütlenme alanlarına yapılan bir sansür olarak nitelemekte ve buna göre tepki vermekte yarar var gibi görünüyor.

Sonuç

Gençlerle yaptığımız en kısası iki saat süren odak grup toplantıları ve bu toplantılarda dile getirilenler vurdum duymaz, olup bitenle ilgilenmeyen, "apolitik" bir kuşaktan daha derin bir analizi hak eden bir kuşakla karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Gençlerin siyasal alana getirdikleri bütün eleştiriler göz önüne alındığında ise kendini siyasetin dışında konumlamanın bilinçli bir tercih olabildiği ortaya çıkıyor. Bir kez siyaset kirli bir ilişkiler ağı, değiştirilmesi zor, katı bir alan ve siyasi örgütlenmeler de hiyerarşik ve "bireyi öldüren" örgütlenmeler olarak tanımlanınca gençler kendilerini bu siyasal alanın ve siyasetin dışında tutmayı yeğliyorlar. Bu eleştiriler bu açıdan yeni bir siyaset üzerine düşünmemizi de sağlayan bulgular sunuyorlar. Eğer gençlerin taleplerine yanıt veren bir "yeni siyaset" düşlenecek ise bu siyasetin hali hazırda varolan geleneksel siyasetten çok farklı, hiyerarşisiz ve özgürlükçü bir örgütlenme tarzı benimsemiş; farklı grupların bir araya gelebildiği ve empati geliştiren; ve farklı hassasiyetleri bir araya getirdiği için de "geleneksel" ideolojik sınırlar açısından ezber bozan ve kafa karıştırıcı özellikte bir yeni siyaset olması gerektiği en azından sivil toplum kuruluşlarında aktif olan, daha eğitimli, daha avantajlı bir gençlik grubu tarafından açıkça dile getiriliyor. Bu yeni siyasetin en önemli aracı ise internet olacağa benziyor. Asıl ilginç olan nokta ise bu özlem duydukları tarz siyaset ve örgütlenmeyi talep etmelerini mümkün kılanın gençlerin geleneksel siyasetin kalıplarından uzak oluşu ve ideolojik bölünmelere uzak durmaları oluşu. Öyle görünüyor ki gençler geleneksel siyasal bölünmelerden ve kalıplardan uzak durdukları için var olan siyasal örgütlenmelerden tamamiyle farklı taleplerde bulunabiliyorlar. Gençlere eleştiriler getirmek yerine gençlerin geleneksel siyasete yaptıkları eleştirilerden ve dile getirdikleri taleplerden ders çıkarmanın, her ne kadar daha zor olsa da, gençleri de içeren yeni bir siyaset üzerine düşünmek için umut vaat ettiği söylenebilir.

SİYASİ ÖRGÜTLENMELERDE GENÇ OLMAK:

KURTARMAYA GİDERKEN YAKALANDIKLARIMIZ

Volkan Yılmaz

7. BÖLÜM

Giriş[1]

Dünyanın birçok ülkesinde gençliğin siyasi mecrada önemli ölçüde görünürlüğe ve güce sahip olduğu 1980 öncesi dönemde Türkiye'de de gençlik, değişimin motor gücü olarak hemen hemen tüm siyasi projeler içerisinde olumlanıyordu. Bu dönemdeki tüm siyasal hareketlere gençlik ekseninden yaklaşacak olursak, farklı siyasetlerin önemli ortak eksenlerinden birinin eğitimli gençliğe belirli bir siyasi misyonu taşıma görevi verilmesi olduğunu söyleyebiliriz[2]. Aslında dönemin tüm siyasetlerine sirayet eden eğitimli gençliğe öncülük rolü atfetme durumu -yetişkinlerce kısıtları fazlasıyla belirlenmiş şekilde de olsa- örgütlenmelerin ulus yaratımı sürecinde oluşan "gençlik mitini" üstlenmeleri ile yakından ilişkili[3]. Dönemin gençlerini de harekete geçiren bu söylemin kısıtları, 1980 askeri darbesinin getirdiği baskı rejimi içerisinde gençlere yaşatılan acı deneyimlerle görünür oldu. Türkiye'de bir dönemin gençliğini yok eden

[1] Başta araştırma süresince asistanlığını yaptığım Yrd. Doç. Dr. G. Demet Lüküslü ve bu araştırmada yer almam için beni cesaretlendiren Gülesin Nemutlu olmak üzere tüm araştırma ekibine süreç boyunca bana kattıkları için teşekkür ederim.

[2] L. Neyzi, "Object or Subject? The Paradox of 'Youth' in Turkey", International Journal of Middle East Studies, c. 33, No. 3, Cambridge University Press, 2001, s. 411-412.

[3] Türkiye'de ulus yaratımı süreci ve gençlik ilişkisi için bkz: D. Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, İletişim Yayınları, 2008.

darbe, hangi gençliğin nereye kadar olumlandığını belleklere kazıyarak, makbul gencin nasıl olması gerektiğine dair bir toplumsal hafıza da oluşturdu. Askeri rejimin beraberinde getirdiği 1980 anayasası ile de gençler bir yandan cumhuriyetin ve rejimin koruyucuları olarak sorumlu addedilirken, gençlerin devlet tarafından korunması ve terbiye edilmesinin gereği de anayasal koruma altına alındı[4].

Bu bağlam içerisinde, 1980 sonrası gençlik ile ilgili gençliğin apolitikliği, tüketim düşkünlüğü ve bireyciliği eleştirisi toplumda dolaşıma girdi. Gençlik ve siyaset ilişkisi üzerine akademik yazına baktığımızda da Türkiye'de gençlerin siyasete katılmadıkları ya da siyasetle ilgilenmediklerine vurgu yapan yeni bir akademik yazın oluştuğunu görüyoruz[5]. Niceliksel araştırmalara dayalı bu akademik yazın, siyasi örgütlenmelere[6] gençlerin üyelik temelinde katılımlarını mercek altına alarak literatüre önemli katkılar sunuyor. Örneğin, Arı Hareketi'nin 1999, 2003 ve 2008 yıllarında gerçekleştirdiği niceliksel araştırmalarda bu yıllar için karşılaştırmalı olarak gençlerin siyasi örgütlenmelere katılımına bakıldığında da hem siyasi partilere hem de sivil toplum kuruluşlarına katılım oranlarında yıllar içinde ciddi bir değişim olmadığı görülüyor[7]. Fakat bu yazın gerek gençleri sarmalayan darbenin yarattığı toplumsal belleği, gerekse gençlerin içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik bağlamı ve gençlerin Türkiye'deki siyasi örgütlenmelere dair deneyimlerini derinlemesine anlamaya çalışmadığı ölçüde gençleri olumsuzlamanın ötesine geçemiyor. Bu olumsuzlamanın ötesine geçilemediği takdirde de akademi, diğer tüm toplumsal grupların olduğu gibi gençlerin (de) özneleşmesiyle gerçekleşebilecek bir siyasi değişimin olanaksızlığına dair inancı perçinliyor.

Bu yazına ilk alternatifin 1980 sonrası gençliğin deneyimlerini merkeze alarak gençleri özne olarak kabul eden Neyzi tarafından verildiğini hatırlamak lazım. Neyzi, gençlerin eski kuşaklara oranla hep eksiklikleri üzerinden tanımlanmalarını, yetişkinlerin kendileri üzerinde kurdukları bir sosyal kontrol mekanizması olarak gördüklerine işaret ederek[8] gençleri merkeze alan yeni bir akademik yaklaşıma öncülük etti. Bu çerçevede, Lüküslü'nün gençlerin deneyimlerini anlamaya yönelik niteliksel araştırmaların "pasif

---

[4] D. Lüküslü, "New" Youth Movements and "New" Political Attitudes in Turkey, Paper presented at the Ninth Mediterranean Research Meeting, Florence and Montecatini Terme, 12-15 March 2008, coorganized by the Mediterranean Programme of the Robert Schuman Centre for Advanced Studies at the European University Institute and Social Science Research Council, New York, s. 6.

[5] Bkz. Konrad Adenauer Vakfı- İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında,* Ankara, 1999; İstanbul ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği,*Türk Gençliği ve Katılım,* İstanbul, 2001; TESEV, *Üniversite Gençliği Değerleri: Korkular ve Umutlar* (Araştırma Yöneticisi: İnci Erdem Artan), İstanbul: TESEV Yayınları, 2005; *Türk Gençliğinin Siyasal Tutumları Araştırması Raporu,* İstanbul, ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2008.

[6] Siyasi örgütlenmeler kavramını, yalnızca tüzel kişiliğe sahip siyasi partilere ve sivil toplum kuruluşlarına gönderme yapacak şekilde kısıtlı anlamıyla kullanıyorum.

[7] *Türk Gençliğinin Siyasal Tutumları Araştırması Raporu,* İstanbul, ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2008, s. 24-25.

[8] L. Neyzi., "Object or Subject? The Paradox of 'Youth' in Turkey", International Journal of Middle East Studies, c. 33, No. 3, Aug., 2001, Cambridge University Press, s. 424.

ve apolitik gençlik" imajını kırmaya yönelik önemli bir adım olacağına yaptığı vurgu ve bu yönde oluşturduğu yazın gençlik sosyolojisinin ülkemizdeki önemli örneklerini oluşturdu[9]. Neyzi ve Lüküslü'nün bireysel çabalarına ek olarak, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi'nin kurumsal olarak Türkiye'de gençlerin merkezinde olduğu gençlik politikaları üretilmesine dair oluşturduğu genç merkezli yaklaşımın ve bu yaklaşımla ürettiği akademik birikimin de bu makalenin kuramsal çerçevesine ve siyasi derdine ışık tuttuğunu belirtmek istiyorum[10].

Bu makale, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) çatısı altında gerçekleştirilen "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" araştırması dahilinde 2008 yılının Ağustos ve Kasım ayları arasında İstanbul'da, farklı siyasi örgütlenmelerde aktif olan gençlerle yapılan odak grup görüşmelerinden yola çıkıyor[11]. Odak grup görüşmelerine katılan gençlerle her ne kadar isimleri belirtilen kurumlar üzerinden iletişime geçilmiş olsa da, katılımcıların dile getirdikleri görüşler kendi kurumlarını temsil etmemekte, yalnızca katılımcının kendi görüşlerini yansıtmaktadır. Her ne kadar siyasi partilerin gençlik kolları ile sivil toplum kuruluşlarındaki gençlerin farklı deneyimler yaşadıklarına ve gençlik örgütlerinin siyasi partilere oranla gençlere daha çok kendilerini ifade etme özgürlüğüne sahip yapılanmalara sahip oldukları belirtilse de[12], ben bu makale içerisinde böyle bir kıyaslamaya gitmeden yetişkinlerle gençleri bir arada bulundurduğu ölçüde iki tür örgütlenmeyi de birlikte değerlendiriyorum[13].

Görüştüğümüz gençler arasında, içerisinde yer aldıkları siyasi örgütlenmelerde birebir yetişkinlerle birlikte çalışanlar ve yetişkinlerle ilişkileri farklı kurumsal yapılanmalarla düzenlenenler (gençlik kolları ve sivil toplum kuruluşlarının gençlik birimleri gibi), yalnızca gençlerden oluşan örgütlerde bulunanlara oranla çoğunluktaydı. Dolayısıyla araştırmanın niteliksel verilerinin sağladığı olanaklar çerçevesinde, makalenin temel sorunsalını farklı siyasetlerde örgütlü gençlerin içlerinde yer aldıkları siyasi örgütlenmelerde genç olmalarından dolayı ortak deneyimler edinip edinmedikleri üzerine bir tartışma yürütme çabası oluşturuyor. Siyasi örgütlenmelerde yer alan gençlerin yetişkinlerle nasıl bir *siyasi* ilişki içerisinde olduklarına bak-

---

[9] Bkz. D. Lüküslü, "Constructors and constructed: youth as a political actor in modernising Turkey", Joerg Forbrig (der.), *Revisiting youth political participation: Challenges for research and democratic practice in Europe* içinde, Council of Europe Publishing, 2005; D. Lüküslü, "Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlık Geleceği", Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu (der.), *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

[10] Bkz. N. Yentürk, Y. Kurtaran, G. Nemutlu (der.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

[11] Bu odak grupların geniş bir listesi giriş bölümünde verilmiştir.

[12] N. Yentürk, vd., "İstanbul Gençliği – STK üyeliği bir fark yaratıyor mu?", *Türkiye'de Gençler: Gençlik Çalışması ve Gençlik Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 170.

[13] N. Yentürk vd. (2006)'nin savına katılsam da, bu makalenin konusu yaş hiyerarşisinin siyasi örgütlenmeler içerisinde nasıl işlediği olduğu için bu tür bir ayrıma girmemeyi uygun buluyorum.

manın, gençlik ve siyaset ilişkisini gençliği merkeze alan bir yaklaşımla inceleme olanağı sunacağına inanıyorum.

Gençliği iktidar ilişkileri içine yerleştirmek[14]

Kavramsal olarak gençliği tanımlamak oldukça güç. Akademik yazında da genellikle sosyolojik kuşak teorileri ve gelişimsel psikoloji tarafından tanımlanan farklı gençlik tanımlarıyla karşılaşmak mümkün. Bu gençlik kavramlarına alternatif olarak, görüştüğümüz gençlerin deneyimleri ve anlatıları üzerinden yeni bir anlayış getirilebileceğini düşünüyorum.

> Araştırmacı: Kendini genç olarak görüyor musun?
> PC1D: Bilmiyorum şimdi ben üzerine düşünmedim hiç. Şimdi hani böyle sorunca genç miyim değil miyim diye... Belki de şeyden şimdiye kadar karşılaştığım hiç kimse bana genç değilsin demediği için tabii ki hiç böyle hissetmeme şansım olmadı. O yüzden hissediyorum tabii ya da hissettiriliyorum ya da bir şekilde." (Genç feministlerden bir katılımcı)
> DV2B: Bugün yok, önceden çocuktu, ilerinin gençleri falan arada bir kavram boşluğu var zaten." (Toplum Gönüllülerinden bir katılımcı)

Genç feministlerden katılımcının yukarıda belirttiği gibi, gençliği yetişkinlerle ya da yetişkinliği üstlenenlerle girilen bir iktidar ilişkisi içerisinde "hissedilen" ya da "hissettirilen" bir deneyim olarak kavramsallaştırabileceğimizi düşünüyorum. Foucault'nun da iktidar kavramına getirdiği önemli açılımda belirttiği gibi "iktidar ilişkilerinden kastım, birbirimize olan stratejik konumlanışlarımız"[15]. Bu bakış açısıyla gençliğin, -demografik ya da gelişimsel olsun- kendinden menkul bir kategori olmanın ötesinde, yetişkinlerle karşılaşmalarda beliren bir özne pozisyonu olarak görülebileceğini savunuyorum. DV2B'nin dile getirdiği gibi gençliği bugünün iktidar ilişkileri içerisine yerleştirmenin, gençliği "geçici" bir dönem olarak ifade eden gelişimsel yaklaşımların gençliğin genç olma deneyimlerini aktarmalarının önünde bir siyasete tercümesine bir alternatif oluşturacağını savunuyorum. Bu yaklaşım gençlik ve siyaset ilişkisine bakılırken, odağın yalnızca gençlerin kendilerine değil, gençlerin "genç" kılındığı iktidar ilişkilerine ve bugüne çevrilmesini gerektiriyor.

> PC1D: Bana da şöyle geldi; ailenin, toplumun, devletin kendi arasındaki işbirliği içinde gençler üzerinde kurulan iktidar, tüm baskı mekanizmalarının onlar üzerin-

[14] Makale boyunca güç ilişkileri ve iktidar ilişkileri kavramlarını birbirlerinin yerine kullanıyorum.

[15] M. Foucault, "Sex, Power and the Politics of Identity", in P. Rabinow (ed), *Essential Works of Foucault 1954-1984*. c. 1: Ethics, London, Penguin Books, 2000, s. 167.

den ilerlemesi gibi geldi. Biraz öyle düşündüm. Çünkü şey de var sistem her yerde neyi nasıl düşünmen gerektiğini, sen asla hiçbir zaman özgürce karar veremiyorsun yani." (Genç feministlerden bir katılımcı).
Araştırmacı: Yaş dışında mesela genç olmayı tanımlayacak ortak bir şey bulabilir miyiz? Bu hakikaten de benim bunun dışında hep düşündüğüm bir şey. Genç olmak nedir?
PC1A: Ben... ciddiye alınmamaktır diyebiliriz. (Gülüşmeler)" (Genç feministlerden bir katılımcı).

Genç feministlerden aynı katılımcının dile getirdiği gibi, bu hissedilen genç olma deneyimi çoğunlukla özgürlüğü kısıtlayıcı bir güç olarak kendini gösteriyor[16]. Genç olma durumunun getirdiği bir diğer his ise PC1A'nın ifade ettiği gibi "ciddiye alınmama". Altını çizdiğim gibi, gençlik her ne kadar yaş ile bağlantılı olsa dahi bu deneyimlere bakılmadan anlaşılması güç bir kategori. Dolayısıyla, gençlik yetişkinlerce karar almaları kısıtlanan ve özne kabul edilmeyen bir duruma da işaret ediyor. Tabii burada katılımcıların sözünü ettikleri gençliğe dair deneyimler, gençlerin gündelik yaşamlarında karşılaştıkları ortak deneyimler. PC1D'nin de ifade ettiği gibi, gençliğe biçilen dezavantajlı konum kendini aile ve vatandaşlık gibi bir çok ilişki biçiminde gösterebiliyor[17]. Farklı kurumsal bağlamlardaki gençlik deneyimi genellikle birbirini besleyerek, genç olmanın getirdiği özneleşememeyi pekiştiriyor. Tüm bu bağlamlarda gençlerin hissettiği ve dile getirdiği deneyimleri dikkate alarak, yaş üzerinden kurulan hiyerarşinin de toplumdaki girift iktidar ilişkilerinin parçası olduğunu ve siyasetin konusu olduğunu iddia ediyorum[18]. Bir çeşit iktidar ilişkisi ne zaman gündeme getirilse, bir başka çeşit iktidar ilişkisini öne sürerek gündeme getirileni sümen altı etmeye yönelik çabalar hep olmuştur. Bu nedenle şu noktayı açıkça vurgulamakta yarar var: Yaş hiyerarşisinin sınıfsal eşitsizlikler, toplumsal cinsiyetten kaynaklı eşitsizlikler ve statü farklılıkları gibi çok çeşitli iktidar ilişkilerinden daha önemli ve öncelikli olduğunu iddia edecek değilim. Fakat yaş hiyerarşisinin de tıpkı diğerleri gibi güç ilişkilerinin bir yüzüne işaret ettiğini söylüyorum. Ayrıca insanın deneyiminde bu farklı güç ilişkilerinin formları çoğu zaman tek, bütüncül ve iç içe geçmiş olarak yaşanıyorlar. Dolayısıyla, yaş hiyerarşisini de diğer tüm eşitsizlik yaratan ilişkilerle birlikte düşünmenin önemli olduğuna inanıyorum.

[16] İleride tartışacağım gibi bazı gençler bu kısıtlamayı, ilerideki bir güçlüleşme ihtimali için olumlayabiliyorlar.

[17] Aile kurumu ve gençlik ilişkisi için bkz. P. Uyan Semerci, "Gençlerle Beraber Siyasal Alanın Sınırlarını Düşünmek: Günlük Yaşam, Aileler ve 'Özgürce' Karar Almak", aynı kitabın içinde, TÜSES Yayınları, 2009.

[18] Bu söylemin bir diğer yansımasını ise, gençliğin örneğin kadınlık gibi geçici olmayan bir kimlik olmadığı için kimlik olamayacağına dair savlarda görüyoruz. Kimlik tartışmalarını bir yana bırakıp, genç olmanın kişiye neler getirip neler götürdüğüne odaklandığımızda ise, bu makaledeki anlatılar ışığında bir güçsüzleşme ile eşlendiğini söylemek mümkün oluyor.

Siyasi Örgütlenmelerde Gençlik ve İktidar: Gelecek ve Geçmişin Bugünü Kıskaca Alması

Gençliği iktidar ilişkileri içerisinde beliren bir özne pozisyonu olarak kavramsallaştırdıktan sonra, gençliğin farklı kurumsal bağlamlarda nasıl oluştuğuna odaklanmak istiyorum. Bu makalenin kısıtları çerçevesinde, siyasi örgütlenmelerin içindeki iktidar ilişkilerini gençlik açısından incelemenin, gençlerin kendilerini tarifledikleri siyasetler içinde dahi nasıl kısıtlanmış hissedebileceğini anlamak açısından önemli buluyorum[19]. Her ne kadar gençliğin güç ilişkilerinin iktidarsız tarafı olması yalnızca siyasi örgütlenmelere has bir durum olmasa da, siyasetin dönüştürücü potansiyelinin önünün açılması anlamında siyasi örgütlenmelerde genç olmanın nasıl bir deneyim olduğunu incelemenin önemli olduğunu düşünüyorum.

> YC9G: Onun için hep söylüyorum, gençler siyasetten uzak değil siyaset gençlere uzak diye anlatmaya çalışıyorum. (Cumhuriyet Halk Partisi gençlik kollarından bir katılımcı).

Bu çerçevede Türkiye'de gençlik ve siyaset üzerine güncel söyleme baktığımızda gençliğe yönelik olumlu ya da olumsuz yargılarda bulunan, gençlik adına karar veren ve gençlik üzerinde hak iddia eden farklı siyasi yaklaşımlardaki herkesi birleştirenin bir biçimde "gençlerin siyasete katılması gerektiği" fikri olduğunu söylemek mümkün. Bu yaklaşım akademik odağı yalnızca gençlere odaklıyor. Bu yaklaşıma alternatif olarak, Lauritzen'in "Herkes gençlerin siyasete katılımını arzu ediyor ama tam olarak gençlerin katılım sağlaması istenen şey ne?"[20] sorusunu gündeme getirmeyi önemli buluyorum. Gençliğe ilişkisel olarak bakma önerime paralel bir biçimde ve YC9G'nin de vurguladığı gibi, Lauritzen'in sorusu gençlerin katılmama tercihlerini gençliğe içkin bir sorun olarak gençlerde aramaktansa, akademik odağı "katılınması istenene" yani siyasete çeviriyor. Bu bağlamda halihazırda siyasi örgütlenmelere katılım göstermiş gençlerin deneyimleri ve anlatılarına yetişkinlerle ilişkileri çerçevesinde odaklanmak anlamlı görünüyor.

---

[19] Siyasi örgütlenmelerin içerisindeki gençlik deneyimine odaklanırken, gençlerin siyasi örgütlenmelerde daha çok söz sahibi yer olmalarının ya da kendi siyasi ifade mekanizmalarını yaratmalarının önündeki tek engelin örgütlü yetişkinlerin iktidar kurma çabaları olduğunu söylemek -hele de Türkiye gibi askeri darbelerle tüm örgütlü kesimlerin güçlükle var oldukları bir ülkede- çok doğru bir tespit olmaz. Bu noktada Beyazova'nın, "1980 sonrası dönem, gençlerin örgütlenmesini tehdit olarak gören bir toplumsal zihniyetin ve örgütlenme özgürlüğünü büyük ölçüde baskılayan bir hukuksal rejimin yerleşiklik kazanmasıyla beraber; küreselleşmeye bağlı neoliberal politikaların sosyal devleti giderek zayıflatmasına, gençlerin işsizlik ve gelecek endişesi artarken toplumsal konumlarının sıradanlaşmasına sahne olmuştur" tespitini hep akılda tutmak gerek. A. Beyazova, Örgütlenme Özgürlüğü Ekseninde Türkiye'de Üniversiteli Gençliğin Güncel Örgütlülük Deneyimlerine İlişkin Niteliksel Bir Analiz (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

[20] P. Lauritzen, "Preface: participation revisited", Joerg Forbrig (der.), *Revisiting youth political participation: Challenges for research and democratic practice in Europe* içinde, Council of Europe Publishing, 2005.

DV2B: Aslında şöyle bir şey var 'gençler yarının kurtarıcıları, savunucuları' falan ama 'bugünün neyi deyince' kalıyorsun. ... Bizim o anda genç olan kişilerin yapacağı bir şey yok, ileride tamam birşeyler yapacaklar illa ki, çünkü o anki baştakiler bir süre sonra gidecek, onlar geçecek yerine ama o gençken gençleri özde güvenilmiyor sözde güveniliyor; 'sen yarının büyüğüsün, sen kurtaracaksın, süpersin' şeklinde ama eee?" (Toplum Gönüllülerinden bir katılımcı).

Gençlik kavramı tartışmasında gündeme getirdiğim gibi, yaş hiyerarşisinin işleme stratejilerinden ilki ve belki de en görünür olanı gençliğin inisiyatif almaya "henüz" hazır olmayan bir geçiş dönemi olduğuna dair söylem. Bu söylem gençliği gelişimsel bir süreç olarak tanımlarken, biyolojik olarak gelişimi tamamlamamış olma durumu siyasete de doğrudan tercüme ederek, gençliği siyaseten de olgunlaşmamış olmaya eşitliyor. Her ne kadar yetişkinler tarafından kullanılan yaş hiyerarşisi içerisinde gençlere yetişkin olduklarında değişime katkıda bulunabilecekleri vaadi verilse de, gençlerden yetişkinliklerinde elde edecekleri öznelliklerine karşılık, bugün için sözlerini söylememeleri isteniyor. Gençliğin gelecekle eşlenmesi, gençlerin bugüne dair taleplerinin üstünü örtmeye başlıyor[21]. Türkiye'de siyasal söylemde egemen olan bu yaklaşımın, Parsons'un gençliğin katılımını toplumda egemen toplumsal normları içselleştirmeleri olarak tanımlamasını ile önemli bir ortaklık içerisinde olduğunu söylemek mümkün[22]. Gençlerin egemen yetişkinlerin toplumsal düzenini devralması ve mümkün oldukça koruması telkin edildiği bu söylemin, temelde muhafazakar bir siyasi proje olduğunu unutmamak gerek.

DV3E: politika konuşurken yaş hiyerarşine maruz bırakıldığımızı düşünüyorum had safhada, bir şeylerin kemale ermediğini, bir şeylere aklımızın ermediği ya da o zor yılları göremediğimiz için bence çok şanssız olduğumuz düşünüyorum 80'lilerin çocukları olarak çoğumuzun." (Lambdaistanbul Lezbiyen Gey Biseksüel Travesti Transseksüel Dayanışma Derneğinden bir katılımcı)
YC9B: bir dakika biz 40 senedir, 68'den beri arkadaşız, bu ilçeyi kurduk, silahlardan, bilmemnelerden siper olduk, siz okuyun biraz, şu kitabı vereyim sana, sen bunu oku -eski Maocu düşünceleri de içeren bir kitap mesela, o tarz şeyler çünkü solda bölünmeler falan- ama bir şey varsa, sen 30 Ağustos Zafer bayramında çelenk tutmak gerekiyor, gencimizsin, gençlik kolu, afiş gerekiyor, -ben bunlarda genelleştiriyorum, biraz da dalga geçiyorum, artık afiş asma gibi bir şey yok, en azından İstanbul özeline bakıyorum ama- yani gençlere sizin partinizde inandığınız, güvendiğiniz bir şeylerin sesi olacağına emin olduğunuz parti bile gençle-

[21] V. Yılmaz, "Gençlik Yarın Değil, Bugün!", *Radikal Genç*, Kasım, 2007

[22] T. Parsons, *The Social System*, Glencoe, Ill.: The Free Press, 1952.

re boş, yetersiz ve sadece fiziksel olarak yararlanacak şeyler olarak görüyorsa..." (Cumhuriyet Halk Partisi gençlik kollarından bir katılımcı)

Lambdaistanbul'dan ve CHP'den katılımcıların altını çizdiği gibi, yaş hiyerarşisin meşruiyet tabanını oluşturan stratejilerden bir diğerini ise, gençlerin eski kuşakların yaşadıklarını yaşamamış oldukları ve "kendini feda etmemişlik" söylemi oluşturuyor. Bu kez de geçmişin bugüne dair taleplerin önüne bir engel olarak çıkarıldığı muhafazakar bir müdahale ile karşılaşıyor gençlik. Bu bağlamda, Lambdaistanbul'dan ve CHP'den katılımcıların da dile getirdikleri gibi özellikle 1980 darbesini yaşamamış olmak özellikle darbenin baskısını ağır yaşayan siyasi örgütlenmelerde –yaşayanların çektiği sıkıntıları teslim etseler dahi- gençlerin söz hakkını kısıtlayıcı bir unsur olarak karşılarına çıkıyor. Bu söylemi yakından incelersek, eski kuşakların yaşadıkları dönemin gençlerin şu anda yaşadıklarından daha önemli ve geleceği kurarken daha fazla hesaba katılması gereken deneyimler olduğunu varsaydığını görebiliyoruz. Başka bir deyişle, siyasi örgütlenmelerdeki yetişkinler siyasi misyonları için feda ettikleri yıllarını, örgütlenme içerisine kendilerine daha fazla söz söyleme hakkı olarak tercüme ediyorlar. Tabii yetişkinin deneyimleri, gencin deneyimlerinden önemli hale gelince, siyasi örgütlenme içerisinde öğretme rolü de yetişkine geçiyor. Böylece Ergeç'in belirttiği gibi "Yukarıdan bakan yetişmiş, ehlileşmiş özne olarak yaş almışların dünyasında gençler; söz edilen, akıl verilen"[23] konumuna itiliyorlar. Bu söylemin pratik yansımaları ise siyasi örgütlenmeler içerisinde karar alma mekanizmalarında yer alamamaları, yer alsalar da "ciddiye alınmamaları", gençlerin gündelik taleplerini siyasetle ilişkilendirme şansı bulamamaları ve örgüt içi öğrenmenin yatay bir deneyim paylaşımının aksine, yetişkinden gence doğru bir indoktrinasyona dönüşmesi oluyor. Bu yansımalar ise gençler ve yetişkinler arasında deneyim paylaşımını engelleyerek, siyasi taleplerin gençleri de kapsayacak şekilde gelişmesine ket vuruyor.

Siyasi örgütlenmeler ve değişim

PC1D: Ben senin için gençliğimi feda ettim dediği noktada [annen] sen hemen kendini, kısacık bir empati kursan bile, sen bir canlı için var oluşunu feda et, ne yapardın, onun gibi düşünürdün deyip boyun eğiyorsun." (Genç feministlerden bir katılımcı)

YC3D: Kendi kişisel görüşümü, partiyi bağlamayan görüşümü söyleyeyim. Gençliğe bakış açısı, ne kadar deseler de, -bu her parti için geçerlidir- sizler bunu yapacaksınız, sizler şunu yapacaksınız, gençlik fazlalık, çok net, başağrısı, bir odaları varsa vardır, onlar orada dursun, tören zamanı kullanırız." (Demokrat Parti gençlik kollarından bir katılımcı)

[23] E. Ergeç, "Gençlik-Gençler ve Örgütlenme: Gençler Örünce", *Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu*, Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2007, s. 32.

Daha önce de belirtildiği gibi, gençliğin iktidar ilişkilerinin dezavantajlı tarafını oluşturması siyasi örgütlenmelere özgü bir durum değil. Fakat siyasi örgütlenmelerde toplumun diğer kurumlarının gençlik söz konusu olduğunda nasıl bir ilişki içerisinde bakmak siyasetin toplumu dönüştürücülüğüne dair çıkarımlar yapmak için önemli. Genç feministlerden PC1D'nin annesi ile ilişkisinde kendini "boyun eğmek" zorunda hissetmesiyle, YC3D tarafından dile getirilen siyasi örgütlenmeler içerisinde gençlere hissettirilen yetersizliğin birbirine ne kadar benzediğine işaret etmek istiyorum. Aileye atfedilen ve doğallaştırılan iktidar ilişkilerinin birbirlerine bu kadar benzer bir biçimde siyasi örgütlenmeler içerisinde hemen hemen aynen cereyan etmesi dikkat çekici. Gençlerin bugüne dair deneyimlerinin ve bu deneyimlerden yola çıkarak oluşturdukları gerek siyasi örgütlenmenin içine gerekse dışına dair siyasi taleplerinin yetişkinlerin geçmiş deneyimlerin önlerine çıkarmalarıyla susturulmasının gençlerin siyasi alanı "değiştirilmesi zor, katı bir alan"[24] olarak algılamasına katkıda bulunduğunu söyleyebilirim. YC3D'nin altını çizdiği gibi, örgütlenmeler içerisinde gençlere atfedilen rolün siyasi misyonun asıl taşıyıcıları olan yetişkinlerin –tıpkı ölüm kaygısını yok etmek için çocuk yapan bir yetişkin gibi- gelecekteki varlıklarını simgelemesi, gençlerin siyasetteki varlıklarını kısıtlıyor. Dolayısıyla siyasi örgütlenmelerin, aile içerisindeki ilişkileri örgütlenme içerisinde gençler ve yetişkinler arasında yeniden üretmesi siyasetin değişim getirebilme ihtimaline ciddi anlamda ket vuran bir unsur gibi görünüyor. Kimin gündeminin ciddi olduğunu belirleyen yaş hiyerarşisi gençlerin ortak gündemlerinin de siyasi örgütlerin önceliklerine tercüme olmasına engel oluşturuyor. Örneğin, tüm odak grup görüşmelerinde gençlerin gündemlerinin ilk maddelerinden birini oluşturan küresel ısınma sorununun nasıl siyasi örgütlenmeler içerisinde (çevre/ekoloji hareketi hariç) satırarasına hapsedildiği görülüyor[25]. Dolayısıyla gençlerin siyasi örgütlenmelere katılımları istendiğini ama gençlerin katılımlarının getireceği değişikliklerin istenmediği söylemek yanlış olmaz.

YC9C: Genç adam geldiği zaman şunu bir kaç ay zarfında görebilir, yani toplantılara girdiği zaman, "kesinlikle yükselemem" diyor." (Cumhuriyet Halk Partisi gençlik kollarından bir katılımcı).

Araştırmacı: Bildiğim kadarıyla sizin kurumun yönetim kurulunda gençlerden kimse yok.

DV4C: Toplantılarına tabii katılım oluyor ama sınırlı." (Çevre/ekoloji hareketinde yer alan gençlerden bir katılımcı).

[24] D. Lüküslü,"Gençlerin Siyaset Algıları ve Deneyimleri Üzerinden Yeni bir Siyaset ve Örgütlenme Modeli Üzerine Düşünmek", aynı kitabın içinde, TÜSES Yayınları, 2009.

[25] B. G. Baykan ve D. Lüküslü, "Gençlere Göre Çevre: Küresel ama Satırarası bir Sorun", aynı kitabın içinde, TÜSES Yayınları, 2009.

YC1E: Tabii canım. İki ay önceden başkanla görüşüyor, başkanım böyle bir liste çıkarıyorum, böyle olur mu olmaz mı ama erke başbakanlıkta, başbakan da diyor ki oğlum sen daha gençsin ya da oğlum iyi liste çıkardın diyor." (Adalet ve Kalkınma Partisi gençlik kollarından bir katılımcı).

Yukarıda katılımcıların dile getirdiği gibi, şüphesiz ki yaş hiyerarşisi söylemi gençlerin siyaset içerisinde özneleşmesini karar alma mekanizmalarında gençlere getirilen kısıtlar ile kurumsallaşıyor. Siyasi örgütlenmenin en az yetişkin kadar parçası olan gençler, yukarıda kurucu unsurları açıklanan söylemler dahilinde, örgütlenmenin kararlarında daha az söz sahibi olabiliyorlar. Gençler karar alma mekanizmalarına ya erişemiyorlar ya da erişimleri sınırlanıyor. Gençlerin örgüt içerisinde kendi aralarındaki örgütlenmelerinde dahi (gençlik kolları gibi), yetişkinlerden bağımsız bir karar almaları mümkün olmuyor. YC1E'nin örneklediği gibi, gençliğin kendi arasındaki örgütlenmesindeki temsiliyeti kimin yapabileceği yetişkinlerce kararlaştırılıyor. Dolayısıyla gençler, hem kendi aralarındaki örgütlenmelerinde hem de örgütün kendi karar alma mekanizmalarında söz sahibi olamıyorlar. Şüphesiz ki bu deneyimler, siyasi örgütlenmelere dahil olan gençlerin cesaretini kırar ve örgütü cansızlaştırırken, dahil olmayan gençlerin çoğu zaman pasif olumsuzlamacılığa kaçan eleştirilerini haklı çıkarıyor. Yukarıdaki alıntıların belirttiği gibi, deneyimlerinin dolayısıyla söz söyleme haklarının altı boşaltılan gençler siyasi örgütlenmelere dahil olsalar dahi katılımlarına "sınırlar" getiriliyor, gençlerden nereye konulurlarsa "orada" durmaları isteniyor. Lauritzen'in "tam olarak gençlerin katılım sağlaması istenen şey ne?"[26] sorusuna geri dönersek, yetişkinlerin gençler için katılım tahayyülleri genel olarak yaş hiyerarşisine sadık kalmak istemeyen gençlere dar geliyor. Bu nedenle siyasi örgütlenmelerde yer alan gençler kendilerini zaman zaman yabancılaştıkları görevler arasında buluyorlar.

Her ne kadar makalenin bu bölümünde, siyasi örgütlenmelere katılım gösteren gençlerin deneyimleri ile ilgili çok karamsar bir tablo çizmiş olsam da, odağı gençlerin motivasyonlarına değil örgüt içerisindeki yetişkinlerle ilişkilerine çevirdiğimi hatırlatmak isterim. Şüphesiz ki siyasi örgütlenmelerde aktif olan gençler, çoğu zaman kısıtlı olarak gördükleri bir katılım sağladıklarına inanıyor ve bunu önemsiyorlar. Ayrıca genç olmaktan kaynaklanan deneyimleri üzerinden yaş hiyerarşisini muhalefet edilecek bir güç ilişkisi olarak gören katılımcıların sık rastlanır olduğunu da söyleyebilirim. Her ne kadar bu dile döküş, her zaman yaş hiyerarşisini temelden sorgulamaya yönelik bir söylem geliştir(e)miyor olsa da gençlerin bu kadar farklı siyasi projelere sahip yapılanmalar içerisinde böylesine ortak bir deneyime sahip olmalarını ve buna tepki duymalarını ilgi çekici bir siyasi potansiyel olarak görüyorum.

[26] P. Lauritzen, "Preface: participation revisited", Joerg Forbrig (der.), *Revisiting youth political participation: Challenges for research and democratic practice in Europe*, Council of Europe Publishing, 2005.

Bir Siyasi Pozisyon Olarak Yaş Hiyerarşisine Karşı Çıkmak

Her ne kadar, içlerinde bulundukları örgütler içerisindeki yaş hiyerarşisinin işleyişine karşı görüş bildiren katılımcılar çoğunlukta olsalar da, bu hiyerarşiye karşı çıkmadığı gibi aktif katılım gösteren gençler olduğunu da belirtmeliyim.

> YC5B: Bu dediğiniz büyük manadaki siyaseti konuşmak, -bizim gençlik kollarından bahsediyorum- genel başkan adına yorum yapmak, Başbakan'a da yorum yapmak asla bizim işimiz değildir. Gençlik kolları teşkilatımız ne yapar? Öncelikle bizim teşkilat yapımızda şu vardır, gençlik kolları genel başkanı, gençlik kolları başkanlık divanı, gençlik kolları genel idare kurulu, il başkanlığı onun altında, her il başkanının altında 13-14 kişiden -iline göre değişiyor muhakkak- oluşan icra kurulu..." (Saadet Partisi gençlik kollarından bir katılımcı)
>
> YC1E: Büyük amcalar, büyük teyzeler bu işi yapar, gençlik zaten birşey bilmez, o yüzden bir arkadaşına siyasi partiye girme eğilimin var mı diye sorduğunda, siyasi partide sadece milletvekili, bakan, il başkanı, vs. vardır diye düşünüyorlar. Ak Parti'de başbakanımız sağolsun bize gençlik kolu diye bir kurum verdiler, biz gençlik kolu olarak projeyi koyuyoruz." (Adalet ve Kalkınma Partisi gençlik kollarından bir katılımcı)

YC5B'nin sözlerinde görüldüğü gibi kendisinin örgütlenmesi içindeki yaş hiyerarşisine yaklaşımı, şimdiye kadar çizdiğim tablonun tam aksi bir duruma işaret ediyor. YC5B, "büyük siyasetin" ve yüksek konumdaki siyasileri eleştirmenin gençlerin işi olmadığını vurguluyor. Gencin içinde bulunduğu siyasi örgütlenmenin kendine biçtiği rolü en iyi şekilde yerine getirmenin doğru olduğuna yapılan bu vurgunun, saha önce yetişkinlerin gençleri güçsüzleştiren söylemleri olarak sunduğum görüşlerle tam bir uyum içerisinde olduğunu söylemek mümkün. YC1E'nin dile getirdiği görüş ise, her ne kadar YC5B'nin bütünsel kabullenişinden çok farklı olsa da, gençlerin içerisinde yaş hiyerarşisini sorunsallaştırırken kendilerini ifade etmenin sınırlarını dar olarak tanımlayanların da mevcut olduğunu gösteriyor. Adalet ve Kalkınma Partisi gençlik kollarında çalışan bu katılımcı bir yandan gençlerin siyasi parti içerisinde güçlü olmalarını istediğini vurgularken, bir yandan partinin liderinin tanımladığı sınırlarda bir gençlik katılımını yeterli görebiliyor.

Bu alıntılardan yola çıkarak, yaş hiyerarşisinin varlığı her zaman gençlerin bu hiyerarşiye karşı eleştirel olacağını ya da bu hiyerarşinin sınırlarını zorlayacağı anlamına gelmediğini söyleyebilirim. Başka bir deyişle, gençlerin tümü yaş hiyerarşisi içerisinde bulunmaktan rahatsız olmuyorlar ve kimi zaman bu hiyerarşiye aktif bir biçimde katkıda bulunmayı seçiyorlar. Foucault'nun da belirttiği gibi, iktidarın kabul edilebilir ve işler olması onun yalnızca "hayır" demenin aksine, bazı hazlar yaratma-

sıyla mümkün oluyor[27]. Bu tespitten hareketle gençleri yalnızca genç olmalarından dolayı kutsamaktan kaçınmak ve gençlerin özsel olarak yaş hiyerarşisine direneceği fikrinin kolaycılığına düşmemek gerektiğini savunuyorum. Çünkü Foucault'nun da vurguladığı gibi -her toplumsal hiyerarşinin olduğu gibi- yaş hiyerarşisinin de yeniden üretilmesi, ilişkisel olarak hiyerarşinin dezavantajlı konumunda olduğunu düşündüğümüz grupların içinden bir kısmının güçlü pozisyona öykünmeleri ve belli bir zamandan sonra güçlü olmayı hayal etmesiyle mümkün oluyor. Bu hayal iktidar ilişkisinin dezavantajlı konumundaki kişilere sabrı öğütlüyor ve gelecekte gücü vaat ediyor. Bu vaat, gençliğin yaşamın yalnızca belirli bir dönemini kapsaması ile üst üste gelince çok daha inandırıcı oluyor. Bu anlamda yaş hiyerarşisini sorun etmeyen, hatta bu hiyerarşinin korunmasına aktif şekilde katılım gösteren gençlerin de bilinçli bir tercih yaptığını unutmamak gerekli. Tabii bu tercihin, siyasi bir tercih olduğunu da.

Sonuç

Yakın tarihli niceliksel araştırmalar özellikle 1980'li yıllardan bugüne kadar gençlerin siyasi örgütlenmelere olan ilgisinde bir değişme olmadığını ve katılımın düşük bir oranda seyrettiğini gösteriyorlar[28]. Her ne kadar siyasi örgütlenmelere üyelik bazında yapılan bu araştırmaların tespitleri doğru olsa da, bu düşük katılımın nedenlerini genelde yapıldığı gibi gençlere içkin bir sorun tanımlamamak gerektiğini düşünüyorum. Bu düşünceden hareketle, YC9G'nin belirttiği gibi, makalede odağı siyasetin kendisine çevirmeyi ve "siyasetin neden gençlere bu kadar uzak olduğuna" bakmayı tercih ettim. Bu soruya cevap ararken Foucault'nun iktidar kavramına getirdiği açılımdan esinlenerek, gençliği yetişkinlerle girilen iktidar ilişkileri içerisinde oluşan bir öznelik durumu olarak alıyorum. Bu çerçeve içerisinde, aile ilişkilerinde olduğu gibi, siyasi örgütlenmelerin de yaş üzerinden işleyen iktidar ilişkilerinden bağımsız ol(a)madığını savunuyorum. Siyasi örgütlenmeler içerisinde aktif olarak yer alan gençlerle yapılan odak grup görüşmeleri, gençlerin yetişkinlerle ilişkilerinde yaş hiyerarşisine dayalı bir iktidar ilişkisi içerisinde yaşadıklarını gösteriyor. Örgütlenmelerde gençlerin karar alma süreçlerine katılımına sınırlar getiriliyor, gençler yeterince ciddiye alınmıyorlar, gençlerin gündemleri örgütlenmenin gündemine giremiyor, gençler yetişkinlerin feda edilmiş geçmişleri ve kendilerine vaadedilen gelecek arasında bugünkü deneyimlerini siyasi taleplere dönüştürmekte güçlük yaşıyorlar.

---

[27] M. Foucault, "Truth and Power", *Power/Knowledge*, New York, Harvester Wheatsheaf, 1980, s.119.

[28] Bir örneği için bkz. *Türk Gençliğinin Siyasal Tutumları Araştırması Raporu*, İstanbul, ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, 2008.

Kimi gençler yaşa dayalı iktidarla sorunsuz bir ortaklık ilişkisine girmeyi *siyaseten* tercih ederken, görüşülen gençlerin çoğunluğu söz söyleme alanlarını kısıtlayan bu hiyerarşiyi sorguluyorlar. Yaş üzerinden kurulan hiyerarşinin de iç içe geçmiş diğer iktidar ilişkilerinin parçası olduğunu ve siyasetin meşru bir konusu olduğundan hareketle, siyasi tercihlerini bu hiyerarşiyi alt etmekten yana kullanan gençlerin içinde bulundukları siyasi örgütlenmeleri değiştirme güçlerinin olduğuna ve bu ortak gençlik deneyiminin önemli bir siyasi potansiyel taşıdığına inanıyorum. Dolayısıyla bu makaleden siyasi örgütlenmelere katılım gösteren gençlerin hiçbir şeyi değiştiremedikleri gibi bir sonuç çıkarılması doğru olmaz. Fakat şunu vurgulamak isterim ki özellikle siyasi olarak yaş hiyerarşisinin de diğer tüm eşitsiz ilişkiler gibi alt edilmesi gerektiğine inanan gençler, hangi siyasi örgütlenmede olurlarsa olsunlar bu alanda da ciddi bir mücadele alanı ile karşı karşıyalar. Siyasi örgütlenmeler açısından ise, gençleri gerçek anlamda karar alma mekanizmalarına katan örgütlenmelerin, gençlerin henüz karşılık bulmamış siyasi taleplerini dile getirebilecekleri mekanlar olarak ciddi bir örgütsel sıçrama yaşayacaklarını söylemek mümkün.

Gençler açısından baktığımızda, siyasi örgütlenmelerde Michels'in siyasi partiler için belirttiği "örgütün belirli bir zaman sonra temsil ettiği gruptan kopması ve örgütün 'sahiplerinin' oluşması"[29] durumunu gözlemleyebiliyoruz. Yetişkinler kendilerini makale boyunca anlatılan söylemsel ve pratik stratejiler ile kurumun sahibi konumuna yerleştirirlerken, gençler içlerinde yer aldıkları siyasetler içerisinde yaş hiyerarşisine yakalanıyorlar. Bu durumu siyaseten sorunsallaştıran gençlerin nasıl bir yol izleyebileceği üzerine düşünmek gerekirse, Fraser'ın "karşıkamusallık"[30] (*counterpublic*) kavramı faydalı olabilir diye düşünüyorum. Siyasi örgütlenmeleri Habermasçı bir iyimserlikle her rasyonel bireyin eşit katılabildiği kamusal alanlar olarak görmektense, örgütlenmeler içerisinde gençlere ait "karşıkamusallıkları" korumak ve geliştirmenin önemli olduğunu düşünüyorum.[31] Çevre/ekoloji hareketinde olan katılımcı DV4C'nin belirttiği gibi "Yani ona bağlı değil de ondan farklı bir şeyde kendin bir grup oluşturman gerekiyor ki söz sahibi olabilesin." Fakat yaş hiyerarşisini alt etmeyi hedefleyen gençler kendi alanlarını yaratırlarken, ancak yetişkinlerce onlara biçilen rolleri de aşacak talepleri geliştirmeleri ile bu alanlar siyaseten dönüştürücü bir rol üstlenebilirler. Başka bir deyişle, örgütlenmeler içerisinde yaş hiyerarşisinin önüne geçilebilmesi için, gençlerin "karşıkamusallıklarını" siyasal örgütlenmeyi dönüştürmeyi başardığı ve gençlerin sözünü örgütün karar alma mekanizmalarına sokabildiği ölçüde başarılı addebiliriz.

---

[29] R. Michels, "Democracy and Iron Law of Oligarchy", *Political Parties,* Free Press, 1996, s. 353.

[30] N. Fraser, "Rethinking the Public Sphere," *Justice Interruptus,* Routledge, 1997, p.76.

[31] Burada var olan siyasi parti gençlik kollarını ve sivil toplum kuruluşlarınının gençlik gruplarını var oldukları biçimiyle olumlamanın ötesinde, yaş hiyerarşisinin alt edilmesi amacıyla işletmeye ve böylece örgütü dönüştürmeye yönelik bir siyasi projeden söz ediyorum.

GENÇLİK VE SİYASET:
ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ ANLAMLANDIRMAK?

Cemil Boyraz-H. Ege Özen

8. BÖLÜM

Giriş

Gençliğin siyasal katılım biçimleri ve siyasal sosyalleşme süreçleri üzerine yaptığımız sorgulamalar ve tartışmalardan sonra, gençliğin uluslararası ilişkilerdeki tartışma konularına bakışı ve dünyadaki iktisadi-siyasal-kültürel süreçlere dair görüşleri üzerinde de durmak gerekliliğinin ortaya çıktığını düşünüyoruz. Uluslararası ilişkilerde ve Türkiye'nin dış politika konularında son dönemlerde gözlenen yapısal dönüşümün kendine özgü bir toplumsal kesit olan gençler üzerindeki düşünsel etkileri ya da tezahürlerinin bulunması ve yukarıdaki bahsedilen süreçlere dair geliştirdikleri yaklaşımlar-tepkiler bu bölümün temel sorunsalını teşkil edecektir. Genellikle gençlik çalışmalarında bu yönde bir tartışmanın eksikliği ya da yetersizliğinin, bu yazının çıkış noktasını daha da değerli kıldığını düşünmekteyiz[1].

Uuslararası ilişkiler konusunda gençlerin sahip olduğu söylemler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler yazı boyunca okuyucunun dikkat etmesi gereken bir unsurdur. Bir benzerlik noktası olarak realist söylemin hakimiyeti görülürken, ortaya çıkan

[1] Bu makaleyi yazmamızın arkasında yer alan en önemli motivasyonlardan bir tanesi de aynı araştırmadan hareketle Yüksel Taşkın'ın kaleme aldığı "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları: Politikleşme Öyküleri ve İdeolojik Yönelimler Üzerinden Bir Değerlendirme" adlı makalesinde yer alan siyasal parti gençlik teşkilatlarındaki katılımcıların "ideolojik yönelimlerine" dair yaptığı çıkarımlardır.

farklılıkların başında diğer odak grup katılımcılarının Türkiye'deki güncel siyaset konuları üzerine daha fazla yoğunlaşması ve uluslararası ilişkileri anlamlandırmada yaşadıkları güçlük sayılabilir. Yazının sonuç bölümünde gençlerin yaşadıkları bu güçlüğün ve uluslararası ilişkiler alanı ile ilgili sahip oldukları kafa karışıklığının nedenlerini, kendi kişisel değerlendirmelerimizden hareketle ortaya koymaya çalıştık.

Yine yazının giriş bölümünde belirtilmesi gereken başka bir husus ise, yazının, odak grup görüşmeleri sonrasında toplanmış olan verinin uluslararası ilişkiler alanında öne çıkan bazı konuların süzgecinden geçirilerek hazırlandığı gerçeğidir. Bu uygulama sonrasında ortaya çıkan ve bizim tarafımızdan sınıflandırılan konuları düzenli bir şekilde alt başlıklar olarak okuyucu ile paylaşmak oldukça zorlayıcı bir süreç olmuştur. Yazının ortaya çıkış sürecinde yaşadığımız bu zorluk da gençlerin alanla ilgili görüşlerinin oldukça farklı bir yelpazeye sahip olduğunu göstermektedir.

Uluslararası İlişkilere Yaklaşımlar: Teorik ve Güncel Sorgulamalar

Bu bölümde güç siyaseti, ulusal çıkar, uluslararası hukuk ve etik gibi kavramlar üzerinden gençlerin uluslararası ilişkilere dair bakışlarını teorik bir çerçeveden anlamlandırmaya çalışacağız. Bu anlamlandırma çabasından sonra ise tüm görüşmelerde uluslararası ilişkilere bakışta ortaya çıkan tabloyu ana hatlarıyla özetleyeceğiz. Tartışma noktalarına geçmeden önce görüşmeler süresince uluslararası siyaset başlığı altında hangi temaların ve konuların öne çıkarıldığına değinmekte fayda var: küresel gelir adaletsizliği-adil olmayan iktisadi işbölümü (uluslararası iktisadi düzene bakış); ABD'nin konumlandırılması üzerinden Irak işgali ve emperyalizm tartışmaları; Avrupa Birliği süreci; küreselleşme süreci ve sorun alanları (ulus-devletin rolü, küresel ısınma vb.); Türk dış politikasında temel tartışmalar, Ortadoğu'daki gelişmeler, Soğuk Savaş sonrası değişen güç dengeleri.

İlk olarak belirtilmesi gereken nokta, uluslararası ilişkileri anlamlandırmada güç siyaseti ve ulusal çıkar temelli realist söylemlerin görüşmeler boyunca ağırlık kazanmasıdır. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler alanının tamamen güç siyaseti ve ulusal çıkar ekseninde tanımlanabileceği ve Türkiye'nin dış politikasında bu yönde bir yaklaşım sergilemesi gerektiği şeklinde görüşler öne sürülmüştür. Ancak, bu bakış açısının siyasal parti gençlik kollarını temsil eden gençlerin arasında daha yaygın olduğunu söylemek, farklı siyasal katılım yöntemlerini benimsemiş olan grupların kendi aralarındaki farklılıklarını görünür kılmak adına önemli olduğunu düşünüyoruz. Katılımcıların bir bölümü bir yandan "güç siyaseti" ve "ulusal çıkar eksenli" projeleri uluslararası eşitsizlikleri arttıran faktörler olarak değerlendirirken, diğer yandan Türkiye'nin bu güç ve çıkar savaşı içerisinde gücünü ve çıkarlarını maksimize edecek politikaları gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda uluslararası sistemin anarşik yapısına sürekli göndermeler yapılarak, devletlerin temel aktörler olarak diğer devletlerin çıkarlarını rasyonalist bir çizgide hesaplamak

zorunda olduğu, uluslararası sistemin anarşik yapısının devletleri bu yönde hareket etmeye zorlamakta olduğu görüşleri hakimdir. Örneğin MHP'den YC2D'ye göre:

> Mesele milletler mücadelesidir, yani çeşitli milletler sürekli mücadele halinde, yani buna rekabet de diyebilirsiniz mücadele de diyebilirsiniz, sürekli bir mücadele, bir rekabet, bir yarış var. Aslında bunu sorgulamak lazım, biz bu yarışın ne kadar içindeyiz?

Benzer bir okumayı AKP'den YC1G de yapmakta:

> Adaletsizlik, ülkelerin kendi çıkarları uğruna, denge politikası adı altında kendi çıkarlarının başka ülkelere baskı uygulaması. Dünya aslında kendi başına yeterli, her ülke aşağı yukarı yeterli bir şeye sahiptir, misal bir ülkede petrol fazladır, başka bir ülkede başka bir kaynak fazladır, yani her ülke aşağı yukarı kendi kendini geçindirebilecek bir potansiyele sahiptir. Ama başka ülkeler tarafından sömürüldüğü için dengesizlik söz konusudur. Bu sömürü isteği, başa geçme isteği insanlar arasında ekonomiye sirayet edebiliyor, silahlanmanın hızını da arttırıyor, başka sorunları da beraberinde getiriyor. Çünkü ciddi manada bir liderlik hırsı her ülkede mevcut aşağı yukarı.

Bu rekabetin en önemli ayağının ise ekonomik çıkarlara dayalı mücadeler olduğunu belirten DP'den YC3C'ye göre:

> Yine temelde ekonomiye dayanıyor, tüm dünyada böyle; uluslararası hukuk da, uluslararası ilişkiler de, hepsinin temelinde ekonomik çıkarlara dayanıyor.

Benzer bir tartışma da sendikalı işçiler odak grubunda şöyle yansıyor:

> PC6C: Dünyayı genel olarak şu anda sermaye sahipleri ve para yönetiyor.
> PC6F: Dünyada en büyük silah paradır.

Yukarıda uluslararası eşitsizlikler başlığı altında belirtilenler içerisinde küresel gelir adaletsizliği meselesi, dünya sorunlarına bakışta ilk olarak söylenen konuların başında gelmektedir ve bu hususta katılımcılar arasında ufak söylem farklılıkları dışında (kimlerine göre Siyonizmin, kimilerine göre Batı'nın hegemonyasının ve kimilerine göre ise ABD emperyalizminin birer sonucu olarak azgelişmişlik ve bağımlılık) tam bir görüş birliği olduğu görülüyor. Buradan hareketle, katılımcılar bir dünya sistemi olarak "kapitalizme" bakmakta ve bu sistem içerisinde gelişmiş ve gelişmekte olan-az gelişmiş ülkeler arasında bir bağımlılık ilişkisi görmektedirler. Bu durum

bize Immanuel Wallerstein'ın 1974 yılında ortaya koyduğu "Dünya Sistemleri"[2] ve bununla paralellik içeren Andre G. Frank'ın öncülük ettiği "Bağımlılık Okulu" teorilerinin halen ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolünü anlamlandırma açısından bunun önemi, bu rolün bağımlılık ilişkileri içerisinde tanımlanması (yapısal gerçekçiliğin argümanlarına da bu anlamda yer verildiği görülmektedir) ve "mağdur ülke" söyleminin yeniden üretilmesidir.

Görüşmelere dönersek, DP'den YC3c'ye göre gelir dağılımı adaletsizliği önemli bir sorun olarak dünya siyasetinde öne çıkmakta:

> Bence ekonomik temelli ama gelirin adaletsiz dağılması. Dünyanın belirli kesiminde ekonomi çok çok iyi olmasa da üst seviye zengin olup pastanın büyük bölümünü alırken, dünyanın bir çok yerinde alt kesim gelir tablosunda ancak çok az kısmını alıyor o da ciddi anlamda siyasi sorunları, kültürel sorunları, topluma adaptasyon, yabancılaşma gibi bir çok sorunu da getiriyor. Bunun temeli gelirin tam olarak adaletli bir şekilde dağıtılmaması.

YC3C ile benzer görüşleri paylaşan CHP'den YC9D ise dünyanın en büyük sorunu olarak ezen-ezilen ülke çelişkisini görüyor:

> Ezen ve ezilen çelişkisi diyorum. Dünyanın en büyük sorununu sol parti temsilcisi olarak bunu görüyorum, emek üzerindeki sömürü veya zengin ulusların fakir ulusları sömürmesi, çeşitli mekanizmalarla idare etmesi olarak görüyorum.

Türkiye'nin "dışa bağımlılığı" olarak tanımlanan ve genelde ABD ve Avrupa Birliği ile ilişkilendirilen uluslararası sistemdeki konumunu, sendikalı işçiler grubundan PC6E şu şekilde anlatmaktadır:

> IMF'nin kölesi olmuşuz. Askeri olarak NATO'ya bağlanmışız, ekonomik olarak IMF'ye bağlanmışız, siyasi olarak Avrupa Birliği'ne bağlanmışız, Amerika'ya bağlanmışız. Yani belki bu yeni sömürgecilik sistemi var. Bilirsiniz siz. Ta, 70'lerde Mahir Çayanların, Deniz Gezmişlerin bahsettiği yeni sömürgecilik sistemi. Mesela şu anda Amerika'nın Irak'ta yaptığı gibi. Irak'a gidin her tarafta Irak bayrakları dalgalanıyordur ama Amerikan iktidarı vardır. Aynı şekilde Türkiye'de. Amerika'nın Irak'ta askerleri vardır, bizde yabancı sermayeleri var. Bu da askerdir yani bence.

Benzer bir şekilde hizmet sektöründe çalışan PC2D dışa bağımlılık meselesini önemsediğini şu sözlerle ifade ediyor:

---

[2] Immanuel Wallerstein, *The Modern World System*, New York: Academic Press, 1974.

Kendi kendimize esaret üretiyoruz; Amerika'ya esaret üretiyoruz, İngiltere'ye esaret üretiyoruz, hiç böyle bir şeye gerek yok bence. Onlar kendilerine yeni sömürge arıyorlar yani. Biz de bunu kabul etmeye çalışıyoruz. Başka bir şey değil.

Benzer bir yaklaşım AKP'li gençler içerisinde de görülebilirken, yine aynı gruptan kimi katılımcılar da bu yaklaşıma karşı çıkarak söz konusu bağımlılık durumunun Türkiye'nin AKP'nin uyguladığı aktif dış siyaset politikasıyla tersine çevrildiği de söylenmektedir. Bu çelişkili duruşu, AKP grubunda ifade edilen aşağıdaki sözler çok iyi şekilde yansıtmaktadır:

YC1İ: Türkiye'nin coğrafyası itibariyle önemli bir konumda ama bunu şunu iyi değerlendiremiyor. 1'e karşı 10 kişi var gibi bir durum, Türkiye her taraftan baskı görüyorsunuz...Türkiye bu şartlar altında politikalarını artık dünyaya göre belirlemek zorunda kaldığı için küreselleşmenin içinde, bu şekilde diğerlerinden bağımsız kendimize göre bir şey geliştirmek mümkün olmuyor...

YC1A: Türkiye artık gündemi belirlenen değil gündemi belirleyen ülke konumunda, artık aktif rol oynuyor.

Bu bağımlılık ilişkisi bir yandan eleştirilirken ve "ulusal kararlar verme" meselesi ön plana çıkarılırken, bir yandan da realist argüman sürekli olarak satır arlarında geçmektedir; örneğin kimi katılımcıların ABD'nin dünya siyasetindeki hegemonik gücünü ve insan hakları ihlallerini eleştirirken, diğer yandan ulusal stratejik çıkarları gerçekleştirmek için işbirliğinin de kaçınılmaz ve gerekli olduğunu belirtmektedir, keza aksi uluslararası arenada "fırsatlara sırt çevirmek" anlamına gelecektir. Eşitsizliklerin her anlamda bitmeyeceğini ancak güç dengelerinin değişebileceğini ve bunun için de yapılması gerekenin ne olduğunu realist bir bakış açısından MHP'den YC2B ve YC2A şöyle anlatıyor:

Şimdi balon patladığı için küreselleşme ve sermaye hareketliliği, kapitalizmin şu andaki süreci iki yöne, şimdi vahşi kapitalizm daha da vahşileşebilir ya da sonu gelebilir. Sonu gelirse ne olur alternatif olarak? Eşitsizlik bitmez bence dünyada, dünya kurulduğundan beri bir eşitsizlik var, dünya eşitsizlikler üzerine kurulu ama Doğu'ya geçebilir, Çin'e veya Rusya'ya geçebilir. Bizim bakacağımız burada acaba Çin'e veya Rusya'ya geçtiği zaman biz nasıl hareket edebiliriz? Tabii Türkiye açısından baktığım için bunu söylüyorum. Bir şey değişmez, dünyada mal olduğu sürece bu eşitsizlik bitmez, devletlerin tarlaları korumasında en başından, yani malların korunmasında olduğu için eşitsizlik yer değiştirir Daha

önce Doğu'daydı bildiğiniz üzere, Roma'dan sonra bir 500 sene Doğu dünyayı yönetti, aynı olaylar bizim vasıtamızla onlara oldu. Şu anda belki bizim baktığımız açıdan onlar da, Avrupa'da bazı ülkelere baktığın zaman 'Osmanlı şöyle yaptı, böyle yaptı' bilmem ne söylentileri vardı. İki şey olabilir, Doğu'ya geçerse, Çin'e veya Rusya'ya geçerse sonuç tam tersi. Türkiye'nin burada şanssızlığı, Türk milletinin şanssızlığı bizim alternatif, yani 300 senedir –yani Atatürk hariç, Atatürk'ü çıkardığımız zaman- alternatif bir uydu devlet politikası, ne olursa olsun Doğu'ya da geçse, Batı'ya da geçse, kapitalizm de olsa, komunizm de olsa, sosyalizm de olsa veya hiç bulunmayan başka bir fikir de olsa herşey eskisi gibi olur. Bizim burada yapacağımız, eşitsizlik bitmez ama eğer adaletli bir şekilde bu gücü elimize geçirirsek eşitsizliği azaltabiliriz. Sosyal reformlarla, vs. bütün dünyaya adalet getirebiliriz Osmanlı'nın yaptığı gibi. Ama bunun gitmeyeceği inancındayım.

Zamanında bir anlamı varmış Osmanlı çok iyi kullanmış, teo strateji ya da din bilimi gibi yani din politikası gibi, öyle bir şey varmış. Mesela bariz çok güzel bir örneği var, bunu da bir hoca vermişti, mesela Kudüs Osmanlı'nın elindeyken Kudüs'ün kapısında şey yazarmış, üç dinin de kutsal yeri olduğundan dolayı 'La ilahe illallah İbrahim resuluullah' ne demek bu? Allah tekdir İbrahim onun dostudur, yani onun peygamberidir. Bu bütün dinlere müştereken bir şey yapmak, peygamber efendimiz için de oraya öyle dediler, çünkü Osmanlı uhded etti bunu ama bütün insanların müştereken geçmek noktasında devletin yürütmüş olduğu bir siyasi unsur yani. Türk devleti buna ne kadar uzakta? Çok daha uzakta bir yerde.

Diğer yandan mevcut güç ve çıkar mücadelesine karşı eleştirel bir bakış açısı geliştiren katılımcılar da gözden kaçırılmamalıdır. CHP'den YC9E dünyada güç üzerinden işlediğine inandığı sistemi şöyle eleştiriyor:

Bu mekanizma artık gücü olmayanı, iktidarda olmayanı, zaten düşmüş olanı yargılıyor, güçlünün yargılanması sizin de bildiğiniz gibi pek mümkün değil dünyada. Bush'u niye yargılayamıyoruz?

Benzer bir şekilde Genç Siviller'den DV1A da realist dış politika paradigmasını eleştirirken, ülkeler arası ilişkilerde etik değerlerin yoksunluğundan şikayet ediyor:

Bir yandan İran'ı irticacı diye şey yapıp sonra İran'la işbirliği yapmak da tabii ki çok mantıksız. O yüzden demokratik bir ülkeyle işbirliği yapılabilir, demokrasi üzerinden ve bu dış politikanın etik üzerinden şekillenmesi gerekiyor. Realist dış politika paradigması, bütün dünyanın dış politikası bunun üzerine kurulu, bunun da çok gayri ahlaki olduğunu düşünüyorum.

Yukarıda örnekte de görüldüğü üzere, İran'ın son dönemlerde dünya siyasetinde ses getiren konumu ve duruşunun gençleri de uluslararası siyasete bakarken etkilemiş ve buraya odaklanmalarına sebep olmuştur. Az önce DV1A örneğinde gördüğümüz demokratik olmayan ülkelerle işbirliği yapılmamalı şeklindeki yaklaşımın karşıtı olarak, TKP'den YC7E şunları söylemekte:

> Farklı bir mesele o. Bunlara bakarken solcu dedik mesela solcu gittik İran'la görüştü ya da bugün İran'a biz nasıl sırtımızı dayarız? Basbayağı dayanıyor. Görüyoruz örneklerini. Bugün işte Latin Amerika'da oluşturulmaya çalışılan paktın önemi büyük mü? Bence çok büyük. İran'la yapılan bir Venezuela şeyinin de önemi çok büyük. Bence biraz buradan bakabilmek lazım.

DP'den YC3G bir yandan dünya siyaseti ile ahlak tartışmasını ön plana çıkarırken, bu tartışma üzerinden dünya siyaseti ile ilgili genel çıkarımlar yapmaktadır.

> Siyaset alanında zaten ahlaktan bahsetmek problemli; uluslararası siyasette de iç siyasette de, yani ahlak siyasete girmeli mi? Bu problemli bir şey. Uluslararası siyasete baktığımızda da hep belli ideolojilerin öne çıktığı dönemleri görüyoruz. Şimdi 2001 sonrası, 11 Eylül sonrası yine realizmin biraz yükseldiği bir dönem, o açıdan güç ilişkilerin öne çıktığı dönemler.

Normatif öğelerin dünya siyasetinde yerinin olmadığını düşünen ve güç maksimizasyonu-çıkarların realize edilmesi şeklinde uluslararası ilişkilere bakılması gerektiğini belirtenler de olmuştur; örneğin Türkiye'nin ABD'nin yanında Irak savaşına girmesi ve Kuzey Irak'ta oluşacak güç dengeleri arasında yer alması gerektiğini belirtmektedir; BBP'den YC4G'nin sözleri bu konuda toplumun farklı kesimleri üzerine yapılan çalışmalarda da görülen eğilimi açıklıyor:

> Kuzey Irak'ta engellenmeyecektik, rol alıp orada kendi kontrolümüzde tutacaktık, belki de daha mantıklı olurdu.

Uluslararası ilişkilerde realist paradigmadan ve "reel politika" söyleminden beslenen "güvensizlik" algısının katılımcılar arasında hakim bir olgu olduğunu da belirtmeliyiz. Bu güç mücadelesinin beraberinde uluslararası ilişkilerde artan güvensizliğe sebep olduğunu (ki son dönemlerde uluslararası ilişkiler teorisi alanında "güvenlik" çalışmalarına giderek artan ilgiyle bu anlamda bir paralelilik kurulabilinir) belirten Genç Siviller'den DV1C ise, bunun da kaçınılmaz olarak sorunlara güvenlik perspektifinden bakılması şeklinde kendini gösterdiğinin ve uluslararası alanın bir "savaş alanı" olduğunun altını şu şekilde çizmekte:

> Dünyadaki güvensizlik ve güvenlik önemli sorunlardan bir tanesi. Bu milliyetçiliği çok tetikleyen bir şey, bu milliyetçiliği etkilediği bağlamda iktidar odaklarına, iktidarları meşrulaştırma adına güç veren bir şey. Son bahsettiğimiz süreç Rusya-Amerika gerginliğini başlatan aslında Kosova'nın bağımsızlık süreci. Orada Balkanlar Rusya'nın elinden çıkmış bir coğrafya artık, eskisi kadar nüfuz edebildiği bir coğrafya değil. Avrupa Birliği ile beraber çok fazla liberalleşen, özgürleşen, bu özgürlüğü içselleştiren bir coğrafya. Rusya'nın artık orada bir hamilik pozisyonu kalmadı. Rusya'nın rövanş için orada veremediği cevabı bir yerde vermesi gerekiyordu, daha hâlâ kontrolü altında bulunan Gürcistan'ı şey seçti. Burada Türkiye'ye de patlayabilirdi, Kıbrıs olabilirdi, Güneydoğu olabilirdi, Kuzey Irak olabilirdi, filan. Mutlaka da Türkiye'nin çevresinde bir yerde patlayacaktı bu da, Balkanlar seçildi. Bilmiyorum artık zar mı atıyorlar ne yapıyorlarsa orada Gürcistan'da problem ortaya çıktı ve buralarda hep kitleler arası etnik problemlerden kaynaklanan bir güvensizlik ilişkisi var. Ve bu güvensizlik ilişkisi süreci ilerletici bir güvenlik problemine dönüşüyor. Daha sonra buradan iktidar odakları ciddi bir güç meşrulaştırma yoluna gidiyorlar. Problemlerden bir tanesi de bu.

Uluslararası güç mücadeleri, Rusya ve Çin'in yükselişi, ABD hegemonyasının zayıflamaya başlaması tartışması arasında, ulusal güvenlik ve bağımlılık meselelerini bir arada değerlendiren TKP'den YC7D:

> Bu değil de ülkemizin bu krizlerle nasıl bir bağı var ve bu krizler ülkemizi nasıl tehdit ediyor? Mesela Gürcistan'a silah yardımımız, Rusya'yla bir komşu ülkeyle güvenliğini sarsıyor Türkiye'nin. Türkiye'nin güvenliğini sarsan bir şey. Burada Rusya'ya yakın olmak falan değil, Türkiye'nin güvenliği. Türkiye'nin silah sanayisinin bu kadar Amerika'ya bağımlı olması, doğalgaz açısından Rusya'ya bağlı olması. Bu, elini kolunu bağlaması.

Uluslararası sistemde hüküm süren realist paradigma özelinde güç ve çıkar maksimizasyonu stratejisi, devletleri işbirliği yerine çatışmaya sürüklemektedir. Bu çerçeve içerisinde ahlaki-normatif önermeler yalnızca gücün arttırılması ve çıkarların realize edilmesi için birer araçtır. Bu araçsallaştırmayı en çok "milli öze ve değerlere" atıfla yapan katılımcılar, güç ve çıkar mücadelesi içinde yapılması gereken şeyi, tarihsel bir okumayla "milli özümüze" dönmek ve yeniden "milli devlet" olabilmek şeklinde öne çıkarmaktadır. BBP'den YC4B bu görüşü şöyle dile getirmekte:

> Sonunda burada Türkiye'nin liderlik konumundaki şeyi uluslararası ilişkilerden mi kaynaklanıyor soru da şöyle diyelim, dünyada bir çok ülke istilaya uğramış, Avrupa bir zamanlar bizim elimizi, eteğimizi öpüyormuş yani Osmanlıları, atalarımız.

> Dikkat edin Türk devletleri bugüne kadar hiçbir zaman sömürü altında yaşamamışlar, demişler ki "ölürüz, biz sömürü altında yaşamayız!" "Bir bardak çayımız olsun o bize yeter ama biz yeter ki bağımsızlık mücadelesine devam edelim". Bir de bu güzel ahlakın üzerine, İslam ahlakıyla pişen bir Türk devleti düşünsenize. O zaman dünya zaten çok akıllı uslu bir şeyde değil; hem liderlik vasfında, hem kültür, medeniyet vasfında, hem bilim vasfında, bizim bunları belki es geçiyoruz ama dünyaya liderlik yapabilecek olan bir Türkiye var. Şu an itibariyle Türkiye zamanında savaşlar, birinci dünya savaşından çıkmış, falan bunun neticesinde yine yenilmemiş. Yani annemiz sırtında mermi taşımış yine yenilmemiş, bilmediği halde, yani o zamandan annesi de cahil ama Türkiye'yi ayakta tutan bence tek şey içindeki söndürülmeye çalışılan, kurutulmaya çalışılan bir imandır.

Benzer bir okumayı hizmet sektöründe çalışan PC2D, konu Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine geldiğinde dile getirmekte:

> Şu AB üyeliği olmasa her şey kalkacak bence ama. AB üyeliğine ısrarımız olmasa. Biz ona ihtiyaç değiliz aslında. Biraz kendimizi toparlasak. İthalat ihracat tarafında. Biraz daha bilgili bilinçli davransak. Aslında nasıl tarihte Osmanlı bütün yani devletlerden üstünse şimdi de yapabiliriz. Bu güç bizde var zaten . Başka bir yerden güç almamıza, AB'den işte gidip de daha rahat vizesiz gitmemize hiç gerek yok. Biz kendimiz olarak kendimiz her şeyi halledebiliriz bence.

Bu noktada Avrupa Birliği üyelik süreci ile ilgili tartışmalarda ortaya çıkan motiflerden bir tanesi uluslararası ilişkilerde "güç" kavramına bakışı resmetmesi açısından önemlidir. Farklı odak gruplarında gücün kaynakları olarak, tıpkı H. Morgenthau'nun *Politics Among Nations* (1948)[3] adlı klasik realist eserindeki "doğal kaynaklar, coğrafi konum, endüstriyel gelişme, askeri kapasite, nüfus, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasi ve hükümetin etkinliği" gibi öğeler sıralanırken, asıl öne çıkan motiflerin başında ulusal moral-karakter olduğunu görmekteyiz. AB üyelik süreci tartışmalarında ortaya çıkan bir diğer motif ise, bir çok çalışmada ortaya çıkan sonuçlarda görülen "şüphecilik"tir. Tekstil işçileri arasında yer alan başka bir katılımcının (Tekstil İşçileri odak grubu, PC3D) Avrupa Birliği ile ilgili oldukça şüpheci bir algıya sahip olduğunu şu sözleri gösteriyor:

> Düşünüyorum mesela, gerçekten Avrupa Birliği'ne muhtaç mıyız? Niye acaba? Kendi kendimize... Bir de düşünsene, biz kaç sene sonra oraya girebiliriz? O kadar şey yapıyorsun, köle gibi ne diyorlarsa yapıyorsun. Sonra tam yüzüp yüzüp

[3] H. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, New York, 1948.

kuyruğa geleceksin, son anda biz seni kapıyı kapatıp almıyoruz deme şansları da var. Böyle bir ihtimal insanı çok rahatsız ediyor. O kadar yapabilirler diye düşünüyorum.

Katılımcının sahip olduğu söylem, kendisini milliyetçi ve İslamcı olarak tanımlayan partilerin gençlik kollarını temsilen araştırmaya katılmış olan gençlerin söylemleri ile örtüşüyor. Partili gençler ile herhangi bir siyasal örgütlenme içerisinde bulunmayan gençlerin, Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili benzer söylemlere sahip olmaları üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıktı. Öte yandan hem Avrupa Birliği'ne hem de SP ve BBP odak gruplarında altı çizilen İslam Birliği ya da Arap Birliği fikrine eleştirel duranlar da bulunmaktadır. Sendikalı işçiler arasında yer alan PC6C bu görüşü açıkça dile getirmektedir:

Mesela Erbakan. Bana çok zıt gelen bir insan ama Erbakan'ın yıllar önce adamın savunduğu bir şey vardı. Adam diyordu ki, Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne almazlar çünkü Avrupa Birliği'nin adı Avrupa Birliği. Oradakilerin dini belli, dili belli, ırkı belli, her şeyi belli. Adam sana diyor ki, Avrupa Birliği'ndeki adam. Sen diyor Müslüman mısın diyor? Elhamdülüllah diyoruz. Neden diyor Cuma günleri tatil değil? Neden bir baba alıp da çocuklarını bir camiye gitmiyor? Gitmiyor, Ok. Hıristiyan mısın diyor, onu da değilsin. Sen nesin ya diyor Türkiye'ye. Ama Erbakan ne dedi? Hepiniz bırakın dedi, Arap ülkeleri, İslam ülkeleri adı altında toplanalım Avrupa Birliği'ne karşı. Biz ona da karşıyız. Biz her şeye karşıyız ya. Türkiye kendi çapında bir şey yapamıyor. Sonra gelgelelim Amerika'nın uşağı olmuş...Araplar sağ olsun zamanında çok vurmuşlar bizi, Osmanlı zamanında. Araplara güven olmaz.

Yine bu tip realist bakış açılarından birini, Türkiye'nin öyle veya böyle dünya üzerindeki güç odaklarından biri ile birleşeceğini savunmak suretiyle TOG'dan DV2B şu şekilde dile getirmiştir:

Bir yandan da almak durumundalar ya da bu süreci uzatmak zorundalar çünkü Türkiye illa ki bir yere girecek; ya bu Ortadoğu ülkeleriyle birleşecek ya Amerika'yla birleşecek, bir şekilde bir birliğe girecek ama Türkiye o açıdan bence hem başıboş bırakmak istemiyorlar, çok nereye gireceği belirli olmayabilir....

Diğer yandan Avrupa Birliği'ne ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı farklı tutumlara sahip katılımcıların olduğunu söylemek gerekiyor. Bu noktadaki tutum farklılığının temelinde ideolojik farklılıkların önemli bir etken olarak karşımıza çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Daha milliyetçi ve muhafazakar ideoloji ile kendisini tanımlayan grup üyeleri, Avrupa Birliği ve ABD'nin Kürt meselesi, siya-

sal İslam ve ordunun siyasal özerkliği gibi hususlarla ilgili tutumlarını sert bir üslup ile eleştirirken, liberal düşünce ile tanımlayabileceğimiz bazı katılımcılar ise AB ve ABD'ye bakışta farklı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Genç Siviller'den DV1A'nın söyledikleri buna iyi bir örnek olabilir:

> Küreselleşme ilgili bir şey bütün dünyada, bence o anlamda küreselleşmenin olumlu bir şey olduğunu düşünüyorum. Çünkü Türkiye'de gerçekten azınlık hakları tartışılıyorsa, bu Amerika'nın, Avrupa Birliği'nin sayesindedir. Tabii ki sadece onların şeyi yoktur, tabii ki burada içsel bütünleşme de var, yani burada ciddi bir Kürt hareketi var, Alevi hareketi var, kadın hareketi var falan filan ama sonuçta çok büyük bir motivasyon olduğu inkar edilemez Avrupa Birliği'nin, Amerika'nın. Dolayısıyla ben küreselleşmenin genel olarak bu anlamda, yani bu insan hakları bağlamında olumlu yanları olduğunu düşünüyorum.

Tüm bu tartışmaların yanı sıra, Türkiye'nin stratejik konumuna yapılan atıflar da dikkat çekecek düzeydedir. Bu konumun uluslararası sorunların çözümü bağlamında bir dış politika yerine, bölgesinde ve küresel düzeyde bir güç merkezi olarak kullanılması gerekilen bir potansiyel şeklinde değerlendirildiğini belirtmeliyiz. Tabii bu potansiyelin hayata geçmesinde "dış mihraklar" ve "küresel güç mücadeleleri" engel teşkil etmekte ve ders kitaplarındaki "ulusal güvenlik" algısı kendini yeniden üretmektedir. Örneğin SP'den YC5A ve YC5D'ye göre:

> Biz hep liderimizin söylediği gibi dış mihraklar olayını çok fazla burada önemsiyoruz. Çünkü dış mihraklar dediğimiz olay Osmanlı'yı yıkan olay, dış mihraklar dediğimiz olay Türkiye'yi aslından soyutlayan bir olay, dış mihraklar dediğimiz olay şu anki ahlaki dejenerasyonun temellerini atan olay. Yani hep dışarısı, hep dışarısı, dışarısı ve onunla düşünen, o zihniyete sahip olan içerideki uzantıları.

> Hani dış mihraklar diyoruz ya, bu adamlar sadece bizim IMF politikalarımızı yönetmiyorlar ya da başkan seçilecek, bakan seçilecek adamları yönetmiyorlar, bu adamlar bizim giyim kuşamımızla, bu adam beyin fırtınaları yapıyor, onlar üzerinde de planları var, dinlediğimiz müzikleri bile bu adamların eleğinden geçiyor ondan sonra çıkıyor.

Özellikle MHP, BBP ve SP'li katılımcılarda fazlasıyla rastlanan bu yaklaşım, herhangi bir siyasal örgütlenme içinde yer almamış bazı katılımcılarda da gözlenmiştir. Bu durum bize, katılımcılar tarafından taşınan bu tür söylemlerin sadece siyasal parti gençlik kollarını temsil eden katılımcıların sahip olduğu ideolojilerle açıklanamayacağı iddiasını düşündürmüştür. Bu bağlamda, siyasal partilerin ideolojik söy-

lemlerinin yanında, genç nüfus içinde yaygın olarak gözlemlenen "ulusal güvenlik" algısı, daha geniş ve toplumun her kesimini etkileyecek süreçler üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir. Kuşkusuz bu süreçlerin başında "eğitim" gelmektedir. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Türkiye'deki eğitim politikalarında Türk-İslam sentezci bir bakış açısının etkili olduğu sürekli tartışılan konulardan biridir[4]. Uluslararası ilişkiler alanı düşünüldüğünde, gençlerin bu alanla ilgili algı ve tutumlarını en çok etkileyebilecek ders 1980 sonrasında adı "Milli Tarih" olarak değiştirilen tarih dersidir.

Bu bağlamda, Türk-İslam Sentezi'nin özcü ve kültüralist bir ulusçuluk ideolojisi olduğu savunulmakta ve buna göre, Türkiye'nin karşılaştığı tüm sorunların, 1980 öncesinde yaşanan kaotik ortama referans verilerek, temelinde Türk ulusunun kimliğinin ve varlığının nedenini oluşturan kültürel özünü yeniden üretemez hale gelmesi yatmaktadır. Ayrıca bu durumun asıl nedeni de Batı'nın kültür emperyalizminin "Milli Kültür"ü sürekli zayıflatmasıdır[5]. 1980 sonrasında uygulanan tarih derslerini ve bu derslerde okutulan ders kitaplarını bu çerçevede düşünürsek, gençlerin belli bir amaca yönelik aldıkları eğitim ile siyasal sosyalleşme süreçleri arasında önemli bir korelasyon olduğunu da iddia edebiliriz. Tüm bunlara ek olarak, uluslararası ilişkiler alanında öne çıkan eleştirel bakış açısından hareketle, "Tarih, birine veya bir nedene hizmet etmek için yazılmıştır." iddiasının buradaki durum için geçerli olduğunu düşünüyoruz[6].

Yukarıda değindiğimiz, Türk kültürü ve özü ile ilgili katılımcıların getirdiği negatif duruma karşı koyabilecek esas itici güç olarak, yukarıda bahsedilen milli ve manevi öğeleri doğru okuyabilecek, gücünün farkında olan ve basiretli kararlar verebilen devlet adamı ya da lider öne çıkarılmaktadır. Uluslararası ilişkilerde lider görevi üstlenecek devlet-adamı vurgusunu en net biçimiyle sendikalı işçiler arasında yer alan PC6B ifade etmekte:

> Öyle bir ülkeyiz ama bu gücü başbakan hissetmiyor mu işine mi gelmiyor? Sadece başbakan değil, genel olarak yani, siyasetçiler hissetmiyorlar. Dış politikamızda sanki biraz pasif kalıyoruz... Sonuçta Tayyip Erdoğan. Tanımam etmem de. Ama dediğim gibi biraz güçlü olması lazım. Ben öyle bir lider isterdim, güçlü. Sadece kendi ülkesinde değil. Anan da al git değil. Gerektiği zaman Rusya'ya da kafa tutacak, gerektiği zaman... Amerika'ya mesela gemileri geçiriyor. Neymiş

[4] Konu ile ilgili Etienne Copeaux'un "Tarih Ders Kitaplarında Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine" adlı eseri oldukça önemli bir katkı olarak göze çarpmaktadır. Bkz.:Etienne Copeaux, *Tarih Ders Kitaplarında Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

[5] İlhan Tekeli, *Tarih Bilinci ve Gençlik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 194-195

[6] Robert W. Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory," *Millennium-Journal of International Studies*, c. 10, no. 2, 1981, s. 128

> Montrö'ye uygunmuş. Yirmi gün sonra gemiyi çıkarıyor sonra tekrar sokuyor. Sen koskoca Türkiye'sin yani. Boğazlar sana ait. Geçme diyeceksin yani bu kadar basit. En ufak şeyde bile bunu yapamıyorsun. Rusya şey yapıyor Gürcistan savaşında, Gürcistan'a destek veriyormuşuz. Ya verdim dersin, ya vermedim dersin. Ne, iki arada bir derede kalıyorsun ki. Ne korkun var? Kimden, Rusya'dan mı korkuyorsun? Biraz böyle güçlü olacak lider dediğin. Lider zaten güçlüdür.

Kimi zaman ise Türkiye'nin sahip olduğu iddia edilen potansiyel güç, en basit haliyle Türkiye'nin kalabalık nüfusu ile temsil edilmektedir[7]. Oldukça popüler olan bu söylem, tarih boyunca gerek savaşları gerek savaş sonrasındaki süreci anlatan ilköğretim kitaplarında sıkça rastlanabilecek niceliksel kıyaslamaların bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Sendikalı işçiler arasında yer alan PC6B'ye göre de IMF politikalarına karşı koyulması gerekliliği, temelini nüfus yoğunluğundan almaktadır:

> Şey var bence mesela. Osmanlı'yı düşününce dış siyasette çok güçlü bir devletmiş. Bizde sanki o, özellikle bu hükümet döneminde daha da düştü yani. Dışarıdan gelen, nasıl diyeyim, tepki veremiyor bazı şeylere. Gerekli tepkiyi veremiyor, bazen çok pasif kalabiliyor. Türkiye sonuçta güçlü bir ülke. Her ne kadar dışarıya bağımlı da olsa, IMF'dir şudur budur. Sonuçta yetmiş milyonu arkasına alan bir ülkesin yani, sonuçta.

Dış politika konularının "milli" politikalarla çözülebileceğini savunanların yanında, uluslararası işbirliği ve ilişkilerin geliştirilmesi yönünde bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini belirtenler de olmuştur. Ancak uluslararası siyasette böyle bir işbirliğinin mümkün olup olmadığı ve nasıl hayata geçirilebileceği yönündeki değerlendirmeler, genelde realist bir bakış açısıyla sınırlı kalmaktadır. Yukarıda bahsedilen ülkeler arasındaki güç ve çıkar savaşları, böylesi bir işbirliğinin hayata geçmesini imkansız kılan faktör olarak ele alınmaktadır ve bu çatışma ortamının devletleri yeni işbirliklerine yöneltebileceği ihtimali söz konusu dahi olamamaktadır. Bu bağlamda uluslararası siyasi-iktisadi işbirliği modellerine hiç referans vermeyen katılımcılar, en geniş kapsamlı uluslararası örgüt modeli olan Birleşmiş Milletler'e de yine bu realist pencereden bakmaktadırlar; örneğin bu konuda MHP'den YC2B'ye göre BM:

> 5 tane daimi üyenin uluslararası politikalarında o kuruluşu baskı olarak kullanıp şey yapmak için oluşan bir grup.

[7] AB sürecinde genç nüfusun önemli bir avantaj teşkil ettiğini düşünenlerin yanında, üyeliğin oranı %20'lerin üzerinde genç işsizliği düşünüldüğünde AB açısından kabul edilemeyecek bir durum olduğunu belirtenler de olmuştur, örneğin TOG'den DV2B'ye göre "Ben de Türkiye'yi gibi bir ülkeyi almak istemem; biz bu kadar gitmeyi istememize rağmen, bu kadar düşünmemize rağmen gidebilirim diyebiliyorsak Avrupa'ya, şu anda bir sürü genç iş bulacağım, şunu yapacağım, bunu yapacağım direk akın edebilir".

Belirtilmesi gereken önemli konu başlıklarından bir tanesi de uluslararası ilişkilerin ve sorunların, devletlerin siyasal ve stratejik ilişkilerini ön plana çıkaran, oldukça devlet-merkezli bir bakış açısından ele alınmasıdır. CHP'den YC9E, uluslararası ilişkiler alanındaki sorunların çözümü için devleti "mutlak aktör" olarak görüyor ve bu noktada Türkiye'nin sorunlarının temelinde süregelen devlet politikaları ve mevcut hükümetin tutumunu birince neden olarak gösteriyor:

Egemen, kendi alanında, kendi hakimiyet alanında hakim bir devlet olsaydı Türkiye'nin bugün daha bağımsızlıkçı ve kendi siyasal çizgisini savunabilen, ekonomik anlamda çizgisini savunabilen bir hükümet olsaydı burada Amerika'nın en azından kendi alanına girmesine, uluslararası anlaşmalara aykırı olarak belki de olacak şekilde.

Bu noktada tartışılması gereken bir eğilim ise, görüşmeler boyunca katılımcıların uluslararası sistem içerisinde temel aktör konumunda olduklarını düşündükleri devlet(ler)i, kimi zaman uluslararası yapı içerisindeki dönüşümleri adapte eden ve kendine uyarlayan pasif bir birim olarak görmeleridir. Kimi zaman ise devlet(ler), rasyonel ve realist politikalar üretirse, bu yapısal dinamiklere karşı durabilecek ve ilişkinin seyrini değiştirebilecek, siyasal ve ekonomik değişimde rol oyanayan birim(ler) olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde devlet-merkezli hakim yaklaşımın yanında, yükselen bir aktör olarak toplumsal hereketleri görenler ve devlet merkezli bakışın iç siyasette de sorunlara yol açtığına, bu bağlamda iç-dış ayrımının ötesinde sorunlara demokrasi perspektifinden bakılmasına da nadiren değinenler olmuştur, örneğin DV1G'ye göre:

> Bunun dışında belli şeyler istiyorsun, belli şeyler yapmaya çalışıyorsun, bu noktada uluslararası ilişkiler bağlamında da devletlerden çok toplumlar giderek aktör olmağa başlıyorlar. Çok önemli bir şey bu. Çünkü sonuçta o devlet denilen o ağır işleyen mekanizma o toplumun çıkarlarını değil başka birilerinin çıkarını temsil ediyor bir yerde. Bu bütün sivil devlette bile, yani hiçbir şekilde demokrasiye duyarlı devletlerde bile bu olay oluyor. Böyle bir mekanizma çünkü devlet dediğiniz şey, bu yüzden o dış politikadaki o etik meselesi toplumun aktör olması, ancak bu şekilde bir şeyler ilerleyebilir, gelişebilir.

> Toplum eğer aktör olamıyorsa istediği gibi yaşamıyor. Çünkü siyaset dediğimiz şey en basitiyle nedir? İnsanın talebini iletmesidir, yani nasıl yaşamak istediğini söylemesidir. Bu olmadığı zaman da, toplum nasıl yaşamak istediğini söylemediği zaman başka bir şey olur, bir tahakküm altında yaşamaya mahkum edilir. Türkiye'de bir defa devlet şeyi üzerinden yönetiliyor, yani milleti kazıklama üzerinden, yani milleti sömürme üzerinden, halkı sömürerek yaşıyor bu devlet, halkı yaşatarak yaşamıyor, milletini yaşatmak endeksli değil, yani insan endeksli değil,

> insan endeksli bir devletimiz yok bizim. Devlet endeksli insan, devletin bekaası, ama insan ne oluyor, onun için sorun değil, insan ne kadar kaliteli yaşıyor onun için sorun değil. O yüzden orada bir kişi yok yani, belirli bir devlet diye bir özne var; onun menfaatleri, devletin belirlediği o vatandaş tipi önem arz ediyor. Yoksa onun dışında herhangi bir, insanlar orada özne değil kesinlikle tamamen nesne, kullanılıp atılabilecek insanlar.

Görüşmelerde, küreselleşme sürecine ve bu sürecin yarattığı hoşnutsuzluklara karşı öne çıkarılan öğelerden biri olarak milliyetçilik işaret edilirken, yukarıda görüldüğü üzere "din" unsurunu uluslararası sorunların çözümünde düzenleyici ilke olarak ortaya koyanlar da olmuştur, örneğin İHH'den bir katılımcıya göre:

> Şu an baktığımız zaman yirmi birinci yüzyılda en tehlikeli, hatta en piyasada olan şey dini faktör. Hakikaten din çok önemli bir şey. Dinsiz insanlara baktığımız zaman bunalımda olduklarını çok rahat görüyoruz. Genel olarak dünya üzerinde düşünürsek bunu. Bunalımdalar, çaresizler, ne yapacaklarını bilememiş durumdalar. Din gerçekten sığınılacak bir şey. Şimdi dine baktığımız zaman özellikle dini faktör dedim ki, eğitim faktörü, gözlem faktörü hepsini bir olarak düşünüyorum. Dini faktörü de yine bunların içinde ön plana çıkarmak istiyorum. Özellikle fıkıh dediğimiz olay; yani dinin baş temellerinden biri, sürekli gelişen ve gelişmeye açık olan bir şey ve hayatımızın içinde olan bir şey. Yani günümüz anlamında hukuk diyebiliriz. Hayatın içinden olan bir şey, yaşam bilim dediğimiz şey. Fıkıh dediğimiz olay, fıkıhın belirleyenlerinden birisi de örf ve adettir, yani İslami kurallar açısından baktığımızda. Örf ve adeti de dini faktörün geleneği olarak görüyorum zaten...

Ulusal moral ve dini değerlerin dış politika konularında başarıya götürecek unsurlar olduğu ifade edilirken, bunun mümkün olabileceği iktisadi düzenin ne olacağı meselesi cevapsız kalmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz küresel işbölümünün beraberinde getirdiği adalet ve eşitlik konularının can alıcılığı karşısında hemen hemen tüm katılımcılar ortak bir paydada buluşabilirken, bununla paralel yükselecek iktisadi düzen sorusuna verilen cevaplar eşitsizliklerin ve bağımlılık ilişkilerinin devam edeceğini, ancak bu sancılı sürecin "manevi kalkınma" ile dengelebileceği gibi görüşleri içermektedir. Aynı zamanda iktisadi sistemdeki eşitsizliklerin kaynaklarını da bu yönde okuyan ve bir anlamda sürekli olarak "yeniden bir tarih okuması" yapan MHP'den YC2B'ye göre:

> Şu anda bir parçalanma yaratmaya çalışıyorlar. Mesela İslam netice itibariyle bir selamet dinidir, hoşgörü dinidir, ancak bugün İslamiyeti ikiye parçaladılar yobazlar, aşırı dinciler ve ılımlılar diye bir şey çıkarmaya başladılar. Bunu yine planlayan-

lara baktığınız takdirde, bugün küresel sermayeyi devletlerden ziyade o devletleri yöneten bir kaç tane zengin idare ediyor. Yani dünya nimetlerinin %90'ını, hatta %90'ından daha fazlasını dünya nüfusunun %1'i kullanırken %1'lik bir kaynağı da geriye kalan %90'lık nüfus kullanmakta. Dünya zenginleri, bu zenginler de maalesef Yahudi, Hristiyan, onların dışında da Orta Asya ülkelerinde ya da kendi coğrafyamızda Müslüman devletlerinin, İslam devletlerinin bulunduğu coğrafyada yine onların yandaşları, yani oradaki zenginlerin yandaşları çekmişler, zenginlere baktığınızda öyle. Bir parçalama, 'böl, parçala ve yönet' politikası dünyada tarih sürecine baktığınız zaman her zaman varolan bir süreçtir. Bugün de devletimiz içerisinde, sadece Türkiye demeyelim bütün devletler içerisinde İslam'ı çeşitli kitlelere bölerekten yönetmeye çalışıyorlar.

Gerek siyasi partilerden gerek diğer gençlik gruplarından soruna daha eleştirel bakan katılımcılarda ise alternatif bir iktisadi-siyasi düzenin mümkün olamayacağı (örneğin realist bir bakışla YC9G'nin "bu iktisadi ortamda dünyada Washington konsensüsü filan. Bu şartlarda ulusal kararlar vermek mümkün değil, ulusal kararlar verecek bir siyasi irade gerek, bu tartışılmalıdır, konuşulmalıdır" sözlerinde olduğu gibi) ve bu sebepten de "iç politika" meselelerine yönelmebaşta "kimlik siyaseti" ve karşıtları olmak üzere-fikri, bu konuda somut öneriler üzerinden konuşmalarında engel teşkil etmektedir. Bu durumun örneklerini ise aşağıda görmek mümkün:

(Aleviler)YC11A. Dünyanın sorunu beni bağlamaz. İnsan olarak, sol görüş olarak Somali'de çocuklar ölüyormuş, Afrika'da insanlar ölüyormuş, Irak'ı vuruyormuş Amerika, beni bağlamaz açıkça söyleyeyim. Ama benim kendi sorunum nedir? En başta işte maddi durumu kötü olabilir, işsizlik olabilir ama benim kafamdaki en büyük sorunum Alevi insanlarının gün giderek hem asimile olması...

(TKP)YC7E. Ben Türkiye için bakıyorum. İstatistikler üzerinden muhafazarlaşmayı ya da dine yönelimi ya da gericiliğe yönelimi ne noktada olduğunu istatistikler üzerinden anlamamız biraz zor. Mesela şöyle bir tabloyla karşılaşabiliriz: Yüzde on dokuzluk bir kısım ateizm yanlısı olabilir ama kalan yüzde seksen birlik bir kesimin daha önceden yüzde ellisi muhafazakarken şimdi yüzde otuzluk bir kesim buraya daha fazla eklenmiş olabilir ki Türkiye'de böyle oluyor. Türkiye'de, ne bileyim, muhafazakar kesim bundan önce yüzde kırk yedi oy almıyordu, yüzde otuzlarda, yüzde yirmi beşlerde bir oy potansiyeli vardı. Ama artık Türkiye'de muhafazakarlık tartışmalı bir şey değil meşru bir zemine oturdu... Bugün hangi koşullarda yaşıyoruz diye sorsak, gerici bir atmosferde yaşıyoruz... Gericilik cüret kazandı yani Türkiye'de. Utanmadan, sıkılmadan.

(DTP) YC6C. Kürt sorunu, temel sorunumuzun bu olduğunu. Bu noktadan çıkamıyorsun bir türlü. Kürtlerin de en büyük şeyi sorunu da; var olma savaşı. Ortada böyle bir durum var aslında. Genelde fark ediyorum dar noktadan gidiyoruz. Genelde kültür çerçevesinde gidiyoruz da. İçinde büyüdüğümüz ortamdan...Keşke insan ister ki diğer noktalardan da bahsedebilsin ama senin kalende yaran var.

(EMEP) YC10E. Ama şimdi mesela bir Türk genci ile bir Kürt gencini ortak bir zeminde siyasallaştıracak bir talep... Böyle bir şey bugün için başarılmış değil. Ya da bir Alevi genci ile bir Sünni gencini ya da bir türbanlı gençle, bir türbansız genci -laiklik bahsi az once söylediğimiz şeyde- birleştirmiş değil.

Görüşmelere katılan gençlerin genel olarak Batı'yı anlamlandırma biçimleri ya da daha genel bir dille ifade edecek olursak, diğer ülkelerdeki toplumların yapısı ve kültürel özellikleri ile ilgili görüşleri de üzerinde durulmaya değerdir. Burada farklı zihniyet algıları üzerine yapılan çalışmalarda ortaya çıkan "yoz, dejenere, maneviyat yoksunu" toplumlar, kültürler ve gençlik tanımlamaları görülmekle birlikte, bunun kırılmaya başladığını gösteren ifadeler de eksik değildir. Her iki yaklaşıma da örnek olabilecek aşağıdaki ifadeler bu durumu açıklayıcıdır:

PC6F: Şimdi gençler eski örf adetlerin hepsini unutuyorlar. Mehmet Akif Ersoy nüfus sayımının olduğu gün yolda sayım yapan gençleri görüyor. "Arkadaşlar," sizce diyor, "nüfus ne kadar çıkabilir" diyor. Gençler de kırk, kırk iki milyon. O zaman da kırk üç milyon nüfusun çıktığı zamana denk geliyor bu. Ondan sonra, "Olur mu öyle şey" diyor, "bence, altı yüz yedi yüz milyon çıkar" diyor. Çocuklar diyor, "Nasıl çıkar Mehmet Bey". "Siz zaten" diyor, "ecdadıyla yaşayan bir toplum olamıyorsunuz." diyor. Bence de ecdadıyla yaşayan bir genç olsa, örf adetlerini bilse gençlik çok farklı yerlere kaymazdı. Ben çünkü Avrupalaşmaya karşıyım. Ben de Avrupa'yı gördüm, hatta ben yeni geldim. İki üç hafta önce yemin ediyorum ki... Hatta msn'de "Türkiye Türkiye canım ülkem" yazmıştım. İstanbul'dan dışarı çıksan, Türkiye'den dışarı çıkılmaz yani cidden iğrenç.

PC6C: Dürüstler. Çıkın sokağa, orada da çok fazla nüfus kalabalığı var. Millet... Orada şöyle; On sekiz yaşına kadar, reşit olana kadar gerçekten çocuksunuzdur. Hiçbir şeye karışmazsınız. İş güç falan yok yani. Sorumluluk almazsınız. Tamamen çocukluğunuzu, gençliğinizi yaşarsınız. Sonra okul başlar. Yirmili yaşlarda falan bir başlıyorsunuz çalışma hayatına, hayatın tam anlamıyla dolu dolu çalışıyorsunuz. Sokakta trafik varsa o kadar düşünceli yaşıyorlar ki, işadamı ya. Bir tane laptopu asmış böyle, bir de iş çantasını böyle asmış. Trafik olmasın. Hani... Sistemi işte böyle yani insanlar üretiyor. Adam kimseye rahatsızlık vermeyeyim diye adam bi-

sikletiyle gidiyor, iş adamı bu, işine. Toplumsal bilinç var. Bizde bir evde üç tane araba var. Yani çok sistemli yaşıyorlar.

YC1E: Yurt dışındaki gençler bizim kadar aktif, bizim kadar potansiyele sahip, bizim kadar sosyal yönü fazla olan insanlar, gençler değil. Onlarınki belirli noktada madde bağımlılığı, alkol, vs.

YC1C: Mesela Avusturya'nın siyasi yapılanması kesinlikle Türkiye'nin rahat 3-4 kat üstündedir. Çünkü herşey yerli yerindedir; bugün bir hastanesinden tutun ta en basit birisinin hakkına kadar, bireyin hakkına kadar çok güzel değil yani tabii ki eksiklerle beraber, yani oradaki duvar biraz daha yükselir, o yükseğe çıktığınız zaman olumsuzlukları görebilirsiniz ama altlarda hep seviyeler aynıdır. Bizim burada öyle değil, bizim burada duvarlar şu kadar, herkes çok rahat bir şekilde ayrımcılığı görebilir. Bu ülkenin ciddi manada –tabii bunu da artı olarak söylüyorum- çok çok kötü bir ülkede yaşıyoruz, siyasi ya da hukuksal açıdan bunu söylemiyorum, hani burada yaşama isteğimiz şahsi olarak ondan kaynaklanıyor. Burada da hukuk bir şekilde işliyor ama Avrupa'da kesinlikle daha iyi işliyor. Onların gençliği çalışmıyor, etmiyor falan diyoruz, kendimizi -ben öyle düşünüyorum- öyle kandırıyoruz, bunlar mutlu değil. Hayır kardeşim öyle değil, sen bundan mutlu oluyorsun öbürü içki içerek mutlu oluyor, bu. Dünyadaki konumu olsun, ekonomisi daha güzel gençlerin böyle olmasıyla beraber. Önemli olan bu gençlerin bununla beraber ne yaptığı ve aktifler, ben öyle görüyorum.

Temel Çıkarımlar ve Değerlendirmeler

Makale boyunca ortaya koymaya çalıştığımız gençlerin uluslararası ilişkiler ve Türkiye'nin dış siyaseti ile ilgili algıları düşünüldüğünde, bu algıları üzerinde belirleyici olduğunu düşündüğümüz kimi çıkarımları ve değerlendirmeleri bu bölümde sıralamaya çalışacağız. Genel olarak bakıldığında, uluslararası ilişkiler ve küresel iktisat alanında yaşanan gelişmeler, mücadeleler ve eşitsizlikler araştırmaya katılan gençlerin dünya siyasetine bakışlarını temelden etkilemektedir. ABD'nin dünya siyasetindeki ve küresel iktisadi sistemdeki yeri, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin üyelik süreci, dünyada ortaya çıkmakta olan alternatif güç odakları, kapitalist ilişkiler ağı, ülkeler arasındaki eşitsizlikler ve anlaşmazlıklar katılımcılara göre, Türkiye'nin dış siyasetini ve dünyadaki konumunu birincil olarak etkileyen dinamiklerdir. Saydığımız bu altyapısal unsurların yanında, katılımcı gençlerin algılarını etkilediğini düşündüğümüz bazı üstyapısal unsurları da saymamız gerekiyor. Her ne kadar katılımcılar dünyadaki siyasal ve iktisadi dönüşümleri materyalist unsurlar üzerinden yorumlamış olsalar da, kültürel-ideolojik üstyapısal mekanizmaların katılımcıların sahip olduğu algı-zihniyet kalıplarını belirleyici özelliğe sahip olduğunu düşünmekteyiz.

Yukarıdaki değerlendirmelerin konumuz açısından en fazla öne çıkan öğesi, katılımcıların uluslararası ilişkileri anlamlandırmada realizme başvurmalarıdır. Uluslararası sistemin ya da düzenin anarşik ve hiyerarşik yapısı ve bu yapı içerisinde güç dengeleri-çıkar mücadeleleri içerisinde hareket eden devletler tanımlamaları bu durumun en açık göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır[8]. Söz konusu realist bakışın uluslararası bir düzenin ve devletler sisteminin varlığını "verili" olarak ele almayı beraberinde getirdiğini söyleyebiliriz. Benzer biçimde egemenlik olgusu da başlıca referans verilmesi ve korunması gereken değer olarak resmedilmekte ve sorgulanmamaktadır. Egemenlik olgusu üzerine yapılan değerlendirmelerde ortaya çıkan "içerisi-dışarısı ayrımı" ise yine uluslararası ilişkilere bakışı belirleyen önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bu ayrımın uluslararası iktisadi süreçlere bakışa dair yansımaları görülebilinirken, esas olarak dış politikanın "yüksek siyaset" (askeri konular ve güvenlik sorunları) olarak kabul edilip, iç politikadan farklı bir hükümet etkinliğine ihtiyaç duyulan alan olarak bakılmasında kendini gösterdiği söylenebilinir. Bu bağlamda bu konularda elitist bir yaklaşımın ortaya çıktığı, söz konusu "yüksek siyaset" konularının kamusal tartışmadan uzak bir biçimde "ulusal öncelikler" çizgisinde ve konunun uzmanlarınca ele alınması gerektiği söylemi öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımın içerisinde "doğal olarak" ahlak-hukuk ikilisine yer olmadığı vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle, güç ilişkileri çervesinde ele alınması gereken "yüksek siyaset" konularının ahlaki olanı önceldiği belirtilmektedir.

Görüşmelerimizde öne çıkan bir diğer önemli öğe ise, yukarıda belirttiğimiz realist tutumun bir süreklililik ve temel bakış açısı olarak kendini gösterse de, zaman zaman idealist değerlendirmelere de yer verilmesidir. Ancak bu yöndeki değerlendirmelerin hemen hemen tamamı realist argümanlarla sonlandırılmış ve son kertede "gönül ister ki dünya daha iyi ve yaşanılabilir bir yer olsun ama gerçeklik de kendini bu yönde dayatmakta" şeklindeki yaklaşıma evrilmiştir. Elbette ki bu bağlamda katılımcılardan teorik bir tutarlılık göstermelerini beklemek anlamsız olacaktır. Öte yandan bu durum gerçekliğin "doğal olarak" can alıcı belirleyiciliği sonucu göz önüne alındığında, önemli bir bulgudur. Bu bağlamda bir diğer önemli ve ilginç bulgu ise, sağ söylem içinde kendisini konumlandıran katılımcılar açısından söz konusu realist yaklaşımın gayet anlaşılır olması iken, kendini sol söylem içinde gören gruplarda da benzer öğelere sıklıkla rastlanılmasıdır. Bu durumun politik-pratik açıdan anlamı ise, milliyetçi-tepkici reflekslerin bu gruplarda gelişmesi ve gerçekliğin ötesinde bir alternatif sunulamamasıdır. Bu nedenle mevcut gerçeklik algısının ve söyleminin bu gruplar özelinde dönüşüme dair bir akıl yürütmeyi sınırladığını ve burada da var olan durumun olağanlaştırıldığı

[8] Kenneth Waltz'un Theory of International Politics-1979 ve Hedley Bull'un Anarchical Society-1977 adlı eserlerindeki *sistem-düzen-anarşi* tanımlamalarına birebir denk düştüğünü söylemek mümkündür.

söylenebilinir. Gerçekliğin doğallaştırılması ve somutlaştırılması olgusuna burada bir parantez açmak gerekmektedir. Katılımcıların uluslararası ilişkilerdeki hakim realist kavramları gerçekliğin kendisine referans verme saikiyle öne çıkarmaları ve doğallaştırmaları, bu kavramların normatif ve ideolojik bir içeriğe sahip olabileceği ve toplumsal olarak inşa edilmiş gerçeklikler de olabileceği düşüncesini bertaraf etmekte ve gözden uzaklaştırmaktadır.

Yukarıdaki değerlendirmelerimiz kaçınılmaz olarak gerçekliğin inşa edilmesinde ve doğallaştırılmasında en önemli mekanizmalar olarak ortaya koyabileceğimiz, gençlerin sosyalleşme süreçleridir. Bu çalışmada yer alan diğer makalelerde yapılan tartışmalarda da görüldüğü üzere, söz konusu realist tavır yalnızca uluslararası ilişkilere bakışta değil güncel politika konuları ile ilgili değerlendirmelerde de karşımıza çıkmıştır. Bu noktada altı çizilmesi gereken husus, Değirmencioğlu'nun da belirttiği üzere, öğrenme ve katılımın, Türkiye'deki gençlerin siyasal dahiliyet, sosyal entegrasyon süreçleri ile gelişimlerinin temelini oluşturmasıdır[9]. Bu temelin oluşturulmasında eğitim sistemi ve okul çok önemli birer kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. İlköğretimden yükseköğretime uzanan eğitim ve öğrenme süreci içerisinde devlet-merkezli, ulusal çıkar ve güvenliğe öncelik veren tanımlamaların, uluslararası ilişkilere bakışta ortaya çıkan algılara yansıdığını görebilmekteyiz. Öğrenme sürecinin içerisinde tartışma ve katılım unsurlarının eksikliği, bu algıların sorgulanması olasılığını da azaltmaktadır. Ayrıca söz konusu düşünce kalıplarının ve algıların yerleşmesinde ve sorgulanmayan bir gerçekliğin sürekli olarak kendini yeniden üretmesinde, medya ve siyasal tartışmaların-söylemlerin etkili olduğunu da söylemek gerekmektedir. Keza bu algılamaların ve kalıpların yerleşmesinde, gerek uluslararası ilişkilere dair konuların medyada ele alınışında gerek dış politika konularına dair siyasetçilerin ve kanaat önderlerinin söylemlerinde görülen dar realist çerçevenin belirleyici olduğunu iddia etmek mümkündür[10]. Bu nedenle yukarıdaki düşünce kalıplarının yerleşmesini ve sorgulanmamasını olağandışı bulmak, her anlamda haksızlık olacaktır.

Çalışmamız içerisinde uluslararası ilişkilere dair oldukça karmaşık ve her biri kendi içerisinde ayrı ayrı değerlendirmeyi gerektiren gençlere ait yaklaşımların, teorik açıdan da konuyu farklı bir düzlemde ele almak gerekliliğini ortaya çıkardığını ve uluslararası ilişkiler teorisi açısından da bunun önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bu noktada yayınlanışının 70. yılında E. H. Carr'ın *The Twenty Years' Crisis* (1939) adlı eserinin bir yol haritası olabileceğini söyleyebiliriz. E. H. Carr farklı yorumlara

[9] Serdar Degirmencioglu, "Recasting the Role of Youth in the MENA Region and Beyond: Civic Engagement as a Tool for Learning, Empowerment and Social Change," in Youth in the Middle East and North Africa: Expanding Economic Prospects in Urban Areas Conference, 2007, s. 207

[10] Bu konuyla ilgili ilginç ve örnek bir çalışma için bkz. A. Yumul ve U. Özkırımlı, "Reproducing the nation: 'banal nationalism' in the Turkish press", *Media, Culture & Society*, c. 22, s. 787–804, 2000.

ve tartışmalara açık eserinde, anlamlı siyasal düşüncenin ("sound political thinking") hem realizmden hem de idealizmden unsurlardan oluşabileceğini belirtmektedir. Buna göre, hem realizmin hem idealizmin kendi içlerinde güçlü ve zayıf olduğu yönler bulunmaktadır. Daha tutarlı bir yaklaşım ise her ikisinde de mevcut güçlü yönleri birleştirilmesiyle ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda gerçekliğin kendisini ortaya koymakla sınırlı kalmayıp, bunun ötesine geçip gerçekliğin nasıl değiştirilebileceği üzerinde de düşünme süreçlerini hayata geçirebilmek, uluslararası sistemdeki hızlı ve sarsıcı dönüşümü yeniden okunabilmesi ve ortaya çıkan gerilimlerin çözülmesi yolunda önemli bir ilk adım olacaktır. Bu yazı, bu yönde atılmış bir adım olarak da ele alınabilir.

GENÇLERE GÖRE ÇEVRE: KÜRESEL AMA SATIRARASI BİR SORUN

Barış Gençer BAYKAN ve Demet LÜKÜSLÜ

9. BÖLÜM

Giriş

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın (TÜSES) yürütücülüğünü yaptığı ve Friedrich Ebert Vakfı (FES) Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen İstanbul'da gerçekleştirdiğimiz "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" araştırması çerçevesinde yapılan odak grup toplantılarının büyük çoğunluğunda çevre sorunları ve özellikle küresel ısınma konusu katılımcı gençler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Çevre sorunlarının küreselleştiği ve küresel ısınmanın uluslarası toplumun önemli bir gündem maddesi haline geldiği bir ortamda yetişen bu kuşak belirli bir çevre duyarlılığı geliştirmiş olmakla beraber özellikle çevre örgütlerinde gönüllülük yapan gençler çevrenin ülkenin gündeminde henüz satırarası olarak değerlendirilmesinden de yakınmaktadır. Bu makalede gençliğin değişik katmanlarının çevreye bakışını ve ait oldukların kuşağın çevreyle ilişkisini incelemeye çalışacağız.

Bu gençlik araştırmasına başlarken ve odak grup toplantısı yapacağımız farklı genç gruplarını belirlemeye çalışırken, çevre ve ekoloji konularında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak çalışan gençlerle de bir odak grup toplantısı yapmanın önemli olduğuna ve de bu gençlerin de siyasetin tanımını genişlettiğimizde siyasal ve kamusal alanın bir parçası olduğunu düşünmüş ve böyle bir odak grup toplantısı yapmayı aklımıza koymuştuk. Fakat itiraf etmeliyiz ki yapacağımız odak grup toplantılarının büyük bir çoğunluğunda çevre ve ekoloji konularının (özellikle de küresel ısınma konusunun) dile getirileceğini düşün(e)memiştik. Bir kez tüm bu

odak grup toplantılarında bu konudan dem vurulduğunun farkına vardıktan sonra zaten bir süreden beri gençlik ve yeşil siyaset[1] üzerine kafa yoran kişiler olarak bu konu üzerine bu odak grup toplantılarında dile getirilen düşünceler üzerinden bir analiz yapmanın gerekli olduğuna karar verdik.

Gençlerin siyasal tutum ve davranışlarını anlamaya çabaladığımız bu araştırmada sorduğumuz farklı temel başlıklardan bir tanesi de gençlerin hangi konuları sorun olarak gördüklerine dairdi. Sorunlar başlığı altında gençlerin "dünya sorunları" ve "ülke sorunları" dendiğinde gündem maddeleri arasında hangi sorunları sıraladıkları anlaşılmaya çalışıldı. Bu konuda ilk olarak şunu belirtmek gerekir ki, odak grup toplantıları yaptığımız 26[2] farklı genç grubunda da oldukça farklı sorunlardan bahsedildi. Kendilerine dünya sorunları sorulduğunda bahsettikleri sorunların çeşitliliği ise özellikle ilgimizi çekti. Bu sorunlar savaşlardan, ırkçılığa, kapitalizme, sınıf ayrımcılığına, mülteciler sorununa, hayvan haklarından, ekolojik dengenin bozulmasına kadar farklı konuları içeriyor ve gençler bu sorunları elden geldiğince geniş bir yelpazeden ele alıyorlardı. Bu makale çerçevesinde bizler, farklı gruplardan gençlerle yapılan odak grup toplantılarında dünya sorunu deyince çok büyük bir yoğunlukla bahsi geçen küresel ısınma ve çevre sorunları üzerinden gençliğin değişik katmanlarının çevreye bakışını anlamaya ve ait oldukları kuşağın çevreyle ilişkisini incelemeye çalışacağız.

Küresel Çevre Sorunlarının Gölgesinde Bir Kuşak

Gençler ve siyaset üzerine analizler yaparken ya da bu makalede yaptığımız gibi gençlerin çevre sorunlarına bakışlarını analiz ederken hiç kuşkusuz gençliğin ve kuşak kavramının her kuşağın yaşadığı dönemden ayrı olarak düşünülemeyeceği noktasından yola çıkmalıyız. Bu açıdan bugünün genç kuşağını anlamak için bu kuşağın içine doğmuş oldukları dünyanın özelliklerini anlamak büyük önem taşıyor. Kuşak kavramını çalışan tüm sosyal bilimciler, kuşaksal farklılıkların hızlı değişimlerle (ekonomik, sosyal, teknolojik) alakalı olduğu üzerinde durmaktadırlar. Örneğin 1928 yılında yayınladığı makalesi bugün kuşak üzerine yazılmış klasik bir makale olmuş olan "Karl Mannheim'a göre, aynı yaş grubundan gençler, ancak büyük tarihsel dönüşümlere yol açan olaylar yaşadıklarında bir kuşak bilinci geliştirirler. Bu durumda yaş grubu, kendine özgü bir kimliği olan bir kuşağa dönüşmektedir. Bir kuşağa mensup farklı gruplar karşıt görüşlere sahip olsalar bile, yetiştikleri tarihsel döneme ilişkin ortak bir değerler bütü-

[1] Bkz. B. G. Baykan ve G. D. Lüküslü, "Genç ve Yeşil Politika", Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM) Araştırma Notu 019, 16 Aralık 2008.

[2] Araştırma dahilinde İstanbul'da farklı siyasi partilerde aktif olarak çalışan, çeşitli sosyal hareketler ve sivil toplum kuruluşlarında yer alan ve herhangi bir şekilde katılım göster(e)meyen genç gruplarıyla toplam 164 gencin katıldığı 26 odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Giriş bölümünde de belirttiğimiz bu odak grup toplantılarına katılan gençler araştırmaya belli gruplara aidiyetleri sebebiyle dahil edilmiş olsalar bile her biri kendi özgün fikirlerini dile getirmiştir; onlar tarafından dile getirilenler o grubu temsil etmemektedir.

nünü paylaşmaktadırlar"[3]. Yine kuşak üzerine klasik çalışmalardan birine imza atmış olan Margaret Mead de, insanların önceki kuşakların hayatlarını yeniden ürettikleri (aynı çeşit yaşam tarzlarına sahip oldukları) geleneksel toplumlarda kuşak çatışması olmadığının altını çizerken, modern toplumla beraber kuşak çatışmasının oluşmaya başladığını savunur. Modern toplumla beraber "yaşlı" kuşaklarla "genç" kuşakların değerleri çatışmaya başlar. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan değişimlerle beraber ise kuşaklar arasında çatışma değil uçurum oluştuğunu savunur Mead. Hızla değişen dünyaya ayak uyduramayan eski kuşak ile genç kuşak arasında Mead'in deyimiyle bir "uçurum" oluşmuştur[4]. Kuşağa dair tüm bu fikirler bize kuşak kavramının, yaşanan dönemden ayrı düşünülemez bir kavram olduğunu düşündürtür. Bu yüzden gençliğin çevreye bakışı incelenecekse bu gençlerin hangi kuşağın üyesi oldukları, nasıl bir dönemde doğmuş ve büyümüş oldukları, hangi olaylardan etkilendikleri üzerine de kuşkusuz kafa yormak gerekir. Hiç bir kuşak pek tabii ki de homojen değildir, kendi içinde farklı eğilim ve değerlere sahip gruplara (*generation units*) sahiptir ama yine de bu farklılıklara rağmen ortak paydalardan ve kuşağın genel özelliklerinden (*generation as actuality*)[5] bahsetmek mümkündür.

Analizini yapmaya uğraştığımız genç kuşağın küresel çevre sorunlarının ve bu küresel çevre sorunlarıyla küresel mücadele etmenin zorunluluğunun öne çıktığı bir dönemde doğmuş olduklarını söylemek yanlış olmaz. Bu dönemde ekolojik sorunlarla küresel mücadele edilmesinin gerekliliği Birleşmiş Milletler'in düzenlediği Çevre Konferansları'nda ve Zirveleri'nde genç kuşakların bu mücadeleki rolünü de içine alarak gelişti. 1972 yılında çevre konusunda uluslararası düzeyde toplanan ilk önemli konferans olan Birleşmiş Milletler Stockholm İnsan ve Çevresi Konferansı çerçevesinde, tüm insanlar ve gelecek nesiller için çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için hükümetlerin ve toplumların ortak çaba sarf etmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Konferans sonunda imzalanan deklarasyonun 19. maddesi genç nesillere özel bir anlam yüklememekle beraber çevre ve eğitimi ilişkilendiriyor: "Çevre olaylarında eğitim; genç nesil kadar yaşlılar için de; korunmaya muhtaç gruplara özel önem verilerek, bireylerin teşebbüslerinin ve toplumların çevreyi koruma ve geliştirmesi için insan boyutu açısından bilinçli görüşü genişletmek ve sorumlu icraatı sağlamak için şarttır"[6].

1992'de toplanan BM Rio de Janeiro Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilen ilkelerin 21.'si "Herkese daha iyi bir gelecek sağlamak ve sürdürülebilir kal-

---

[3] L. Neyzi, "Nesne ya da özne? Türkiye'de 'gençliğin' paradoksu", *"Ben Kimim?" Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 109. Ayrıca Mannheim'ın çalışması için bkz. K. Mannheim, "The Problem of Generations", *Essays in the Sociology of Knowledge* içinde, Routledge&Kegan Paul, Londra, 1952.

[4] Bkz. M. Mead, Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap, Columbia University Press, New York, 1970.

[5] Aynı kuşağın içinde farklı eğilim ve değerlere sahip gruplarla (*generation units*) kuşağın genel özellikleri (*generation as actuality*) arasındaki ayrım için bkz. K. Manheim, A.g.e.

[6] A. R. Karacan, *Çevre Ekonomisi ve Politikası*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2007, s. 30.

kınmayı başarabilmek için dünya gençliğinin yaratıcılığı, idealleri ve cesareti global bir sorumluluğu paylaşmaları yönünden kanalize edilmelidir" diyerek gençlerin olumlu özelliklerine vurgu yaparken "dünya gençliğinin global bir sorumluluk" alması istenmektedir. Bu konferansta kabul edilen belgelerden olan Agenda 21 (Gündem 21), kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen "sürdürülebilir gelişme" kavramının yaşama geçirilmesine yönelik bir eylem planı niteliğindedir ve bu belgenin 25. bölümünde dünyanın her yerinde gençlerin karar alma süreçlerine etkin olarak katılmalarının zorunluğu üzerinde durulmuştur.

Gençlik örgütlenmeleri incelendiğinde de gençlerin çevre sorunlarına karşı duyarlılıkları ortaya çıkmaktadır. Özellikle küresel iklim değişikliği konusunda gençler yerel, ulusal ve ulusötesi organizasyonlar kurdular, farkındalığı arttırıcı çalışmaları yaptılar ve siyasilerden küresel ısınma ile mücadele için gerekli önlemleri acilen almalarını talep ettiler[7]. En son olarak 50 ülkeden 500'ü aşkın genç, 2008 yılının Aralık ayının ilk iki haftasında Poznan-Polonya'da düzenlenen ve Kyoto Protokolü'nün yerini alması beklenen anlaşmanın müzakere edileceği BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 14. Taraflar Konferansı'na katıldı ve hükümetleri güçlü ve etkili bir iklim sözleşmesi yapmaları için küresel işbirliğine çağırdı.

Küresel iklim değişikliğinin yarattığı ortamda yetişen gençler, çevre eğitiminden ekolojik yaşama, çevre protestolarından doğa korumaya birçok alanda bilinçlenmeye ve kendi sözlerini söylemeye başladılar. 2000 kuşağı olarak adlandırabileceğimiz kuşak, Türkiye toplumu ve koşullarından etkilendikleri gibi daha genel anlamda dünyanın durumundan ve koşullarından da yakından etkilendiler. Çevre de içinde olmak üzere dünyanın sorunlarına "küresel" çözümler bulunmasının gerekliliğinin ortaya çıktığı bir dönemde sosyalleştiler.

The Economist dergisi yaşanılan dönemin özelliklerinden yola çıkarak II. Dünya Savaşı'nın ardından gelen "baby boom" kuşağının nükleer tartışmalarının içine doğmuşken, 2000 kuşağının küresel ısınma tartışmalarının içine doğmuş bir kuşak olduğunu vurguluyor[8]. Türkiye'deki kuşak da kuşkusuz tüm bu olaylardan bağımsız bir şekilde yetişmiyor. Son birkaç yılda gençlerin iklim mücadelesinde yerlerini aldıklarını gözlemliyoruz. Türkiye'nin, iklim değişikliğine neden olan gazları hızla artan oranda üreten bir ülke olarak, dünya üzerindeki yaşamı tehdit eden küresel ısınmayı durdurmak için üzerine düşenleri yapmasını ve Kyoto Protokolü'nü en kısa

[7] Bu konuda dünyanın çeşitli ülkelerinde, iklim değişikliği ile mücadele için oluşturulan ulusal ve uluslarötesi gençlik gruplarının ve koalisyonlarının listesi için şu web adreslerine bakılabilir. www.youthagainstclimatechange.org, **Energy Action Coalition** (www.energyactioncoalition.org), **Australian Youth Climate Action** (www.aycc.org.au) **Canadian Youth Climate Action** (www.ourclimate.ca), **China Youth Climate Action Network** (http://groups.takingitglobal.org/CYCAN), **African Youth Initiative on Climate Change** (www.ayicc.org), **Eco-League International Team** (Japan) (http://gathering.eco-2000.net/global), **Indian Youth Climate Network** (http://iycn.in), **Youth Climate Action Network Europe** (www.climateyouthnetwork.org), **School Students Against Climate Change** (www.ssacc.org.uk)

[8] http://www.economist.com:80/surveys/displaystory.cfm?story_id=11565609&fsrc, Life after death, 10/06/2008

zamanda imzalamasını sağlamak amacıyla Şubat-Nisan 2007'de düzenlenen "Türkiye Kyoto'yu İmzala" kampanyasına gençler aktif bir şekilde katıldılar[9].

Doğanın gençlere miras kalacağı düşüncesi, gençlerin çevre ve doğa koruma ile yakından ilgilenmeleri gerektiği yargısını oluşturmuştur[10]. Bu yüzden çevre hareketi genellikle gençlerle özdeşleştirilir ve gençlerin hareketin öznesi olması gerektiği vurgulanır. Bu önkabüller üzerine oturtulan misyonu tekrar etmek yerine gençlerin çevre sorunlarını algılayış biçimlerini, çevre bilinçlerini ve kaygılarını incelemek gerekir. Bu amaçla odak gruplarda çevre konusunun nasıl ele alındığına yakından bakarak görüşülen gençlerin düşüncelerine yer vermeye çalışacağız.

Çevre ve Küresel Isınma: Dünyanın Sorunu, Gençliğin Sorunu

Araştırma için yaptığımız odak grup çalışmalarında çeşitli sivil toplum kuruluşlarında veya insiyatiflerde gönüllülük yapan gençlerin kendilerinin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdikleri alanlar dışındaki alanlar için de hassasiyet göstermeleri ilgimizi çeken noktalardan bir tanesiydi. Bu kitapta yer alan bir başka makalede farklı konulara ve gündem maddelerine hassasiyet duyulması ve farklı gruplar arasındaki empati arayışına zaten değiniliyor[11]. Detayları vermeyi diğer makaleye bırakarak farklı hassasiyetleri olan sivil toplum kuruluşlarında ve insiyatiflerde gönüllülerinin hangi alanda faaliyet gösterirlerse göstersinler ekolojik sorunlardan ve özellikle de küresel ısınmadan bahsettiklerine değinmekle yetinelim. Örneğin Genç-Sen odak grup toplantısında (grubun hepsi üniversite öğrencilerinden oluşuyordu) dünyanın sorunları sorulduğunda kapitalizm, sınıf eşitsizliği, bölgesel eşitsizlikler gibi sorunlarla beraber çevre sorunlarından da bahsedilmesi anlamlıydı. Benzer bir şekilde Lambda-İstanbul ile yaptığımız odak grup toplantısında (ki bu gruba katılanların hepsi eğitimli gençlerden oluşuyordu) dünyanın sorunları deyince ilk aklınıza hangi sorunlar gelir sorusuna cinsiyet ayrımcılığından önce ilk olarak savaşların, ardından ise ekolojik dengenin bozulması ve küresel ısınmanın dile getirilmesi anlamlıydı. Bu soruya cevaben katılımcılardan birinin söyledikleri hissiyatı anlamamız açısından zihin açıcı olacaktır: *"Benim ilk sırada ekolojik dengenin bozulması, küresel ısınma ama küresel ısınmayla birlikte aslında bütün ekolojik denge bozuluyor ve durum hiç de iyiye gitmiyor. En çok beni o korkutuyor. Savaşlar bir zaman sonra besin savaşlarına dönüşecek çünkü verimli tarım arazileri ya da verimli araziler zaten bütün dünyada adil olarak dağıtılmıyor ama bu ekolojik bozulma daha da bu uçurumları açıyor. Ben bir gün kurşunla*

---

[9] "2 ay geçmeden bile 168 bin imza toplandı ve bunların içinde çok sayıda öğrenci, üniversite ve lise öğrencisi olduğunu, yani genç kuşağın bu konuya sahip çıkmakta olduğunu gördüm." Belirtiler çoğalıyor- Doğa ve gençlik kazanacak. Ömer Madra http://www.acikradyo.com/default.aspx?_mv=a&aid=22738, 26/06/2008

[10] K. Skogen, "Young Environmentalists: Post-modern Identities or Middle-class Culture?", *The Sociological Review*, cilt 44, sayı 3, 1996, s. 452–73.

[11] Bkz. Demet Lüküslü'nün bu kitapta yer alan diğer makalesi: "Gençlerin Siyaset Algıları ve Deneyimleri: Yeni bir Siyaset ve Örgütlenme Modeli Üzerine Düşünmek", aynı kitabın içinde, TÜSES Yayınları, 2009.

öleceksem bu büyük bir ihtimalle besin savaşlarının içerisinde olacak diye düşünüyorum. Açlıktan da ölmeyeceğim, onu da söyleyeyim, bu küresel ısınma insanları açlıktan öldürmeyecek, bu savaşlar öldürecek." Küresel ekonomik krizin patlak verdiği ve etkilerinin hissedilmeye başladığı bir dönemde yaptığımız yine eğitimli bir grup olan TOG (Toplum Gönüllüleri Vakfı) odak grup toplantısında da dünya sorunlarıyla ilgili soruda ekonomik kriz ardından çevre sorunlarından dem vurulması dikkat çekiciydi:

DV2D: Benim ilk aklıma gelen şu dünyadaki bu ekonomik kriz, son zamanlarda da çok düşünüyorum, kafam bir türlü almıyor. Yani bu işin kazananı yok, bütün dünya dibe doğru gidiyor, dışarıdan bakınca Mortgage kredi vermişler de para ödememiş falan filanın dışında baktığın zaman bu insanlar birbirlerine ne yapıyorlar böyle diye düşünüyorum. Hiç anlam veremiyorum. Biri diğerini kazıklamaya çalışıyor, yok 'ödeyemezse evinin üstüne konarım da bir daha satarım', o satamıyor, vs. Hep beraber dibe doğru gidiyoruz, zaten çevre falan desen zaten onu da tüketiyoruz.
DV2B: Benim çevreydi valla, küresel ısınma değil de yenilenebilir enerjileri kullanmamamız, doğalgaza, nükleere falan öncelik vermemizdi, dünyadaki problem genel problem deyince direk bunu düşünmüştüm.
DV2F: Benim de ilk aklıma çevre geldi, yaşamımızı bir şekilde sürdürebilmemiz için, evet belki ekonomik krizle başedebiliriz ama bizim elimizde olmayan bir şeyleri engellemek çok daha güç olacak. Ki elimizden kaçmış durumda bir çok şey.

Sivil toplum kuruluşlarında veya farklı insiyatiflerde gönüllülük yapan gençlerin dünya sorunları arasında çevre sorunlarını (özellikle de küresel ısınma) vurgulamalarına dair örnekleri çoğaltabiliriz . Fakat diğer yandan yaptığımız analize şöyle bir eleştiri de getirilebilir: "Sizin fikirlerinden bahsettiğiniz gençler hem eğitimli hem de bir şekilde sivil toplumun parçası olan gençler. Aynı durum daha dezavantajlı gençlik kategorilerinde de gözlemlenebiliyor mu?" Yapılan odak grup toplantıları dezavantajlı kategoriler için de karşımıza benzer bir sonuç çıkartıyor. Örneğin hizmet sektörü işçileri ile yapılan odak grup toplantısında "dünyanın en acil, en önemli sorunu" sorulduğunda direkt olarak ilk yanıtlardan bir tanesinin küresel ısınma, ardından ise susuzluk sıralandıktan sonra dünyanın kirlenmesinin ve geri dönüşümün öneminden bahsedilmesi oldukça anlamlıydı:

Araştırmacı: [...] Türkiye üzerinden düşündük bütün bu sorunları. Peki dünya için düşünsek. Size göre dünyanın en acil, en önemli sorunu?
PC2A: Küresel ısınma. Suyumuz yok. Attığımız pet şişeler topraklarda kaç milyonlarca yıl sonra... Onları geri dönüştürsek hiç yapılmasa. Mesela bir su içiyoruz onları geri dönüşüm kutusuna atılsa.. Sonra niye yenisi yapılsın ki, onunla öyle idare etsek. Dünyamız da kirlenmez.

Benzer bir şekilde engelli gençlerle yapılan odak grup toplantısında da (ki bu grup da eğitim alma ayrıcalığını yakalayamamış dezavantajlı bir gruptu) dünyanın sorunları deyince akıllara su kıtlığı, küresel ısınma, hava kirliliği gibi sorunların gelmesi dikkat çekicidir:

Araştırmacı: Peki şimdi Türkiye'nin sorunları dedik. Dünyanın sorunu deseniz aklınıza ne gelir? Dünyanın en büyük sorunu?
PC7E: Su kıtlığı.
Araştırmacı: Başka var mı?
PC7E: Küresel ısınma.
Araştırmacı: Başka dünyanın böyle genel aklınıza gelen?
PC7A: Susuzluk.
PC7D: Hava kirliliği.

Alevi gençlerle yapılan odak grup toplantısında da (ki bu grup da eğitim seviyesi düşük, işsizlik sorunları çeken, dezavantajlı bir gruptu) dünyanın sorunları deyince aklınıza ne gelir dendiğinde akla küresel ısınma gelmekte ve çözümü için hiçbir önlem alınılmamasından şikayet edilmektedir:

YC11A: Mesela en önemlisi bence küresel ısınma. Onun gidişatı. Bir de bakıyorsun dünyada, medyada bakıyorsun ilgilenirmiş gibi görünüyor. Kendi çevrene bakıyorsun, hiçbir tanesinin mesela bir katkısını görmüyorum. Ben de dahilim bunun içine. Ne bileyim hiçbir şey yapmadık.
Araştırmacı: Önlem açısından hiçbir şey yapılmıyor.
YC11A:Önlem açısından, alınmıyor yani alınmıyor.

Tıpkı sivil toplum kuruluşlarının ve insiyatiflerin bir parçası gençlerle ve de daha dezavantajlı gençlik gruplarıyla yapılan odak grup toplantılarında olduğu gibi araştırmanın diğer bir grubunu oluşturan siyasi partilerin gençlik teşkilatları ile yapılan 10 odak grup toplantısında da biri hariç hepsinde genelde çevre özelde de küresel ısınma konusu dünyanın en önemli sorunları arasında sıralanıyor. Bu konuların, her grupta genellikle birden fazla kişi tarafından dile getirilmesi siyasi partilerde örgütlü gençler arasında belirli bir çevre bilincinin geliştirilmiş olmasına işaret ettiği söylenebilir[12].

Partili gençlerin odak gruplarında çevre başlığı altında gündeme gelen görüşler hakkında neler söyleyebiliriz? Öncelikle, gençlerin çevre sorunlarını ve küresel

[12] Bu bağlamda Mayıs 2008'de yapılmış bir araştırmanın bulgularından bahsetmek anlamlı olabilir. Arı Hareketi için Infakto RW'den Emre Erdoğan'ın yürüttüğü ve 15-27 yaş arası 840 gencin katılımıyla yapılan bir "Türk Gençliği'nin Siyasal Tutumları" başlıklı araştırmada, katılımcılara çevre hakkında ne kadar bilinçli oldukları sorulduğunda, % 22'si "Tamamen bilinçliyim" ve % 57'si "Biraz bilinçliyim" (Toplamda % 79) cevabını veriyorlar.

ısınmayı dünyanın önemli sorunları arasında telaffuz ederken Türkiye'nin sorunları arasında bunlara yer vermediklerini gözlemliyoruz. Araştırmanın yapısı gereği bunun nedenini irdeleyecek sorular sorulmamasına rağmen, bu ayırıma temel teşkil edebilecek bir kaç nedeni sayabiliriz. Özellikle küresel ısınmada çok güçlü olan "küresel" vurgusunu, gençlerin küreselleşme olgusunun etkisiyle küresel ile yerel arasında bir ayırım yap(a)mamalarını, yakın zamana kadar siyasetçilerin ve medyanın Türkiye'nin küresel ısınmada çok az sorumluluğu olduğu ve sonuçlarının Türkiye'de fazla hissedilmeyeceğini vurgulamaları ve Türkiye'de ekonomik ve sosyal sorunların çevresel sorunlara çok baskın gelmesini ileri sürebiliriz. Demokrat Partili gruptan bir gencin sözleri bu son sava örnek olarak gösterilebilir: *"Çevre sorunlarından dünya bazında bahsetmemiz gerekiyor çünkü temelinde işsizlik ön plandaki sorunumuz."*

İkinci olarak çevre konusunda faaliyet yürütmek isteyen gençlerin partilere mi yoksa sivil toplum kuruluşlarına mı yöneleceği sorusu ön plana çıkıyor. Siyasi partilerde çevre başlığı altında bağımsız bir siyasi faaliyet olmaması ve halihazırdaki gençlik kolları faaliyetlerinde çevre konusunun sadece söylem bazında gündeme gelmesi, çevre konularında etkin olmak isteyen gençleri siyasi partiler yerine çevre sivil toplum kuruluşlarına ve çevreci toplumsal hareketlere yönlendiren nedenlerden biri olarak sayılabilir. Özellikle profesyonel ve yaygın çevre STK'ları gençler için bir çekim gücü oluşturuyor ve temelde öğrenci gençlik kitlesine yönelik farkındalık yaratma ve örgütlenme faaliyetleri yürütüyorlar[13]. CHP odak grubunda, katılımcılardan biri partilerin henüz girmediği değişik alanlardaki STK'larda farklı bir siyasallaşma yaşandığı şöyle belirtiyor:

> YC9B:[...] Ben de iki farklı STK'da çalışıyorum, bizim CHP'ye gelen gençler daha farklı gençler, onu sonra konuşuruz ama oralarda biraz daha bu sosyal demokrat bilinci olmayan ama daha liberaller, benim çalıştığım STK biraz daha liberal çizgide. Bence hepsinin söylemek istediği bir şey var, siz dinlerseniz eğer 2-3 saçma şeyden sonra hakikaten orada bir şey söylemeye çalıştığını, bir yerden bir şeyi yakalamaya çalıştığını, o arkada bilinç var ya, mesela CHP'de bu çok var, gençlerde özellikle var, 80'den itibaren anne babalar çok apolitikleştirildiği için onların çocukları da, şimdi şeyler de klişeleşmiş saçma saçma cümleler var ama gençler apolitik değil. Sadece belki evet sosyal demokrat politikaları veya Türkiye'nin makro politikalarını eleştirmiyorlar ama orada mesela yeşilci oluyor. Kendini çevreye adamış ve küresel ısınmayla ilgili çok 5 sene önceden highlight ediyordu sorunları veya bir başkası bor mineralleriyle bozmuş kafayı "benim borum var biz bunu niye kullanmıyoruz?" Sizin hiç daha araştırmadığınız ama onun ilgisini çeken bazı gruplar var, ben apolitik görmüyorum, hepsi bir şekilde politikleşiyor.

[13] B. G. Baykan ve G. D. Lüküslü, a.g.e, s.3

TKP grubunda ise çevreci STK'lara çok daha eleştirel bir bakış dile getiriliyor. Bu tür STK'ların, çevre sorunlarını siyasetten arındırılmış bir çerçevede ele aldıklarına dair bir kanı söz konusu.

YC7E: Mesela Greenpeace de. Greenpeace kötü bir şey mi? Bence kötü bir şey. Bunda biraz radikal olmak lazım. Bence kötü bir şey. Mesela ekolojik dönüşümün şeyini... Mesela ben Greenpeace'cilerle çok konuşmuşumdur. Ekoloji sorunu, nükleer başlık sorunu... Nükleer başlık sorunu... Kapitalizmden ayrı bir nükleer sorun konuşmamızın imkana yok, mümkünatı yok. Oturtabileceğimiz bir zemin yok. Nükleer santrallerin kurulmasına karşı çıkmanın sadece insani boyutuyla alakalı olabilirsin. Hiç düşünmüyorum ben.
YC7D-Siyaset karıştırmayalım derler zaten.

Üçüncü bir nokta da gençlik kollarında siyaset yapan gençlerin çevre konularını benimsedikleri ideolojik süzgeçlerden geçirip yorumlamalarıdır. Örneğin BBP odak grubu çevre korumayı din ile temellendiriyor; DTP grubu Kürt hareketinin son dönemlerde öne çıkardığı yerel ağlar ve konfederalizm ile ilişkilendiriyor ve ÖDP grubu da sınıf mücadelesine atıf yapıyor. MHP grubu ise diğerlerinde olduğu çevre meselesini dünyanın en önemli sorunları arasında gösterirken nükleer santralin kurulmasını savunma sanayi birlikte düşünerek savunuyor. BBP grubundaki din ve gelenek referanslı şu konuşma aydınlatıcı olabilir:

YC4A: Sorunu inanç problemine bağlayabiliriz, şimdi gerçek inancını yaşarsa bunlar olmaz. Mesela çevre kirliliği, bu da bir inancın dezenformasyona uğramış şeklidir. Müslüman asla çevresini kirletmez. Mesela Türkiye'de zekat müessesesi işlese Türkiye'de fakir olabileceğini düşünüyor musunuz? İnsanlar zekatını verse Türkiye'de fakir kalmaz.
YC4F: Çok ilginç mesela hadis-i şerifte vardır, laf tüketimden açıldı, diyor ki "nehirde dahi abdest alsanız israf etmeyiniz" diyor. Yani bu hadisteki derinliğe bakar mısınız? Öte yandan islamın bir şeyidir "kıyamete 5 kala dahi fidan dikin" der. Çevre sorunlarından açıldı da, aslında olaya bu açıdan baktığımız zaman geniş açının, ama kaçınız bunu uyarlayabiliyorsunuz? Kaçınız bir koltuk ya da bir kanepeyle iktifa ediyor?
YC4G: Çevre bilincine sahip olmamız için o eski başkan adayı Al Gore'u dinlememize gerek yok, zaten o bizim kökümüzde var yani. Her türlü soruna kendi geleneğimizden cevap bulabiliriz.

Sonuç olarak, siyasal parti gençleriyle yapılan odak grup toplantılarında (Yeşiller Partisi gençleriyle odak grup toplantısı yapılmadığının altını çizmek gerekir) çev-

re sorunlarına gösterilen belirli bir hassasiyetin varlığına rağmen sorunlara bakışın ideolojik süzgeçten geçmekte olduğunu ve de somut politikalar ve çözüm önerileri sunmaktan uzak olduğunu söylemek çok yanlış olmaz sanırız.

Çevre Henüz "Satırarası"

Bütün bu odak grup toplantılarında çıkan sonuçları nasıl analiz etmeliyiz? Çevre sorunlarına önem veren çevreci bir kuşak mı yetişti Türkiye'de yoksa umutlanmak için henüz erken mi? Hiç kuşkusuz bu konuya yanıt vermek bir hayli zor. Fakat şunu belirtmek gerekir ki çevre sorunlarına duyarlı olmak bir değer olarak kabul edilmeye başlamıştır. Bu değer verme her ne kadar pratikte yerini bulamasa da bugün herkes "çevreden bana ne!" gibi bir söylemin meşru görülemeyeceği konusunda hem fikir gibi gözüküyor. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Ağustos 2008'de Rize gezisi sırasında Rize'de derelerin üzerine yapılacak hidroelektriksantrallerin ve Sinop Akkuyu'da yapılacak nükleer santralin yapımına karşı çıkan çevrecilere çatarken sarfettiği "Ben çevrecinin daniskasıyım. Asıl çevreci benim" sözleri hiç kuşkusuz çevrenin en azından söylemsel düzeyde kendisini bir değer olarak empoze ettiğini sergiliyor. Türkiye çevre hareketi, son 30 yılda biriktirdiği mücadele bilgi ve birikimiyle, küresel sorunlarla yerel mücadelenin gerekliliğinin kesiştiği günümüzde belli bir momentumu yakalamış durumda. Çevre politikalarına mevzuat, eğitim ve farkındalık açılarından müdahil olabilme imkanı ise yurttaş desteğinin artmasıyla doğru orantılı. Bir Yeşiller Partisi'nin kurulmuş olması, NTV gibi ulusal bir kanalda yayına başlayan "Yeşil Ekran" kuşağı, internet siteleri, ulusal gazetelerde yer almaya başlayan çevre sayfaları/ekleri, son on yıldan beri Açık Radyo'da Ömer Madra önderliğinde bu konu üzerinde ısrarlı bir şekilde yapılan radyo yayınları, Çevre üzerine yapılan akademik ve popüler yayınlar ve belki de en önemisi sayıları gittikçe artmakta olan çevre STK'ları[14] gibi örnekler bu konunun gündemde olduğunu gözler önüne seriyorlar. Bugün Türkiye'de çevre hareketi toplumun çok geniş kesimine yayılmasa da etkili, kendi içinde farklılıklar/zenginlikler barındıran, birbirleriyle iletişim içinde, ortak ağlar örmekte olan, ortak tepkiler verebilen bir özellik taşımakta. Çevre hareketinin yaygınlığı ise çevre örgütlenmelerinin gönüllü sayılarına bakıldığında yüz binlerle ifade ediliyor. Tüm bu gelişmelerin karşısında çevrenin ve çevre hareketinin ülkenin siyasi ve ekonomik gündeminde hak ettiği yeri alamadığı ve siyasette çevrenin marjinal bir konu olarak değerlendirildiği bir gerçek. Çevreci sivil toplum kuruluşlarında ve çevreci toplumsal hareketlerde aktif olarak yer alan gençler bu durumu daha çok hissediyorlar.

Çevreci kuruluş ve örgütlenmeler içinde gönüllülük yapan gençlerle yaptığımız odak grup toplantısında gençler, ülkenin gündeminde feministler ya da

[14] Bkz. H. Paker ve B. G. Baykan, "Türkiye'de Çevre ve Sivil Toplum: Örgütlenme ve Son Eğilimler", BETAM Araştırma Notu 008, 2008.

çevreciler gibi bazı grupların taleplerinin marjinalleştirilmesinden, asıl gündem maddesi olarak değil de satırarası olarak tartışılmasından şikayetçi olduklarını belirttiler. İki üniversite öğrencisinin aşağıda aktarılan ilginç konuşmasında sadece çevre hareketinin marjinalleştirilmesinden rahatsızlıklarını değil de aynı zamanda örneğin feministlerin ya da eşcinsellerin de marjinalleştirilmesinden rahatsız olduklarını belirtmeleriydi:

DV4A: Ben şeyden çok rahatsızım, böyle satırarası olmaktan rahatsızım aslında ama gündem dışı olmak değil benim kastım, yani marjinalleştirilmek. Feminist misin sen? Marjinalsin.
DV4E: Çevre köşesi var mesela değil mi?
DV4A:Evet, evet Ekoloji Servisi, yani sen satırarasısın. İklim değişikliği, 'tamam dünya batıyor olabilir de kusura bakma cicim Avrupa Birliği de var' falan. Ya da bir cumhurbaşkanı gelmiş ya da cumhurbaşkanımız şuraya gitmiş falan. Bu da beni çok rahatsız ediyor, yani kalkıp anayasa komisyonu başkanı eşcinsellere "siz bilmem kaçıncı kuşak insan hakları bu haklar, kusura bakmayın, böyle bir talepte bulunamazsınız" demesi. Sivil anayasa diye böyle ortaya bir şey atıp onu geri çekmesi ve benim dilimle bunu yapıyor olması, benim dilimi dejenere etmesi. Çok rahatsızım yani, bir dil var ortada ve o benim dilim, ben söyleyebilirim onu, özgürlükten, demokrasiden, olması gerekenden ben bahsedebilirim; içselleştirmemiş adamların kalkıp böyle, gerçekten gözümün içine baka baka böyle 'salaksın sen!' der gibi bu dili kullanması beni rahatsız ediyor. Birinci problemim aslında bu, herşey satırarası.
(sessizlik)

Bu eleştirilere rağmen yine aynı odak grup toplantısında yer alan bir gönüllü diğer yandan da yoksulluğun ağır yaşandığı dönemde çevrenin ikincil sorun olmasına da anlayış gösterdiğinden bahsediyor :

DV4F: Türkiye'de şu noktada bazı insanlara hak verebiliyorum, çoğu insan yoksulluk sınırı, açlık sınırının altında ve bugün yiyecek yemeğim yok ve şu anda nükleer santralle uğraşamam, yani bugün yemek yiyemeyeceğim ve 5 yıl sonraki nükleer santralle ilginemeyeceğim, hak verme olabiliyor bazı insanlara benim açımdan. O yüzden bu da öncelik, iklim değişimi gelmeden insan ölebilir tamam. Şey de acıtıyor, çok bariz bir potansiyelimiz var, hala nükleer ve termik konuşmaları çok saçma, dik şu panelleri, tribünleri falan gibi sinir olmam da var ama genel olarak insanların yaşadığı koşullar ve iç savaş, insanların bu miliyetçilik duygularını kabarttığı ve hergün bunlara maruz kalmak çok cansıkıcı olabiliyor ayrıca.
(sessizlik)

Sonuç

Çevre sorunlarının yakıcılığı ve küresel boyutları orta ve uzun vadede toplumların siyasi ve ekonomik gündemini meşgul etmeye devam edeceğe benziyor. Bu yakıcı ve küresel sorunların içine doğmuş bir kuşak olan gençlerin bakış açıları da hiç kuşkusuz diğer kuşaklarınkine göre farklılık gösteriyor. Üstelik bu kuşağa yerel, ulusal ve küresel olarak sunulan olanak ve olanaksızlıkların da kuşkusuz onlar üzerinde önemli bir etkisi var. Bugün Türkiye'de gençlerin siyasi duruş ve tutumları anlaşılmak istendiğinde hiç kuşkusuz bu kuşağın çevreye olan bakışlarını ve çözüm önerilerini de izlemek zorunlu hale geliyor. Bu makale çerçevesinde, İstanbul'da 26 farklı grup gençle yapılan odak grup toplantılarında dünya sorunları içinde çevre sorunlarından ve özellikle küresel ısınmadan dem vurmalarından yola çıkarak gençlerin çevre sorunlarına bakışlarına büyüteç tutmaya çalıştık.

Odak gruplarda gözlemlediğimiz üzere gençler, küresel ısınma başta olmak üzere çevre sorunlarından kaygı duyuyorlar ve buna paralel olarak belirli bir çevre duyarlılığı geliştirmişler. Gençlerin bu duyarlılığı nasıl geliştirdiği ve bu duyarlılığın bir politizasyona dönüşüp dönüşmeyeceğini incelemek aydınlatıcı olabilir. Odak gruplarda dile getirilen politizasyon süreçlerinde ailenin ve yakın çevrenin önemi ön plana çıkıyor ama yeni gelişmekte olan çevre siyasetinde bu iki faktörün etkisi olmayabilir. Genç kuşağın hem bu duyarlılığı hem de muhtemel politizasyonunu daha değişik kanallardan edindiği (medya,internet) ve klasik siyasi akımlarda gözlemlenebilen rol modellerin (siyasi figür veya kanaat önderi) çevre siyasetinde henüz ortaya çıkmadığı söyleyebilir.

Bu kuşağın çevre bilinci ve eylemliliği geliştirmesi açısından avantajları, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, çevre sorunlarının çözümünde etkin olmak isteyenlerin iletişimi kolaylaştıracak araçlara sahip olmaları ve çözüm için kendi örgütlülüklerini de kurabilmeleridir. Odak gruplara katılan gençler, dünyanın önemli sorunları arasında değerlendirdikleri çevre sorunlarını ve küresel ısınmayı, Türkiye'nin sorunu olarak görmemişlerdir ve bu ayrışma araştırmala kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Hiç kuşkusuz bu konunun daha yakından incelenmesi ve değerlendirilmesi için niteliksel ve niceliksel veri üreten araştırmalara ihtiyaç vardır.

Çevre alanındaki sivil toplum etkinliklerinde gençlerin belirli bir ağırlığı özkonusudur fakat çevre politikası ile ilgili karar alma mekanizmalarında henüz yer al(a)mamaktadırlar. Bu da bir kez daha gençlerin politikalar oluşturma sürecine katılabilmelerinin zorluğunu gözler önüne sermektedir. Gençler üzerine yapılan farklı gençlik politikası önerileri gençlik karar alma mekaniz-

malarına katılmasını sağlayacak gençlik politikalarının oluşturulmasının önemini vurgulamaktadır[15].

Sonuç olarak gençler çevre konusunu sorun boyutuyla ele almakta ve küresel ısınma tartışmalarının etkisiyle çevre sorunlarını küresel planda değerlendirmektedirler. Özellikle çevre alanındaki sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren gençler, çevrenin ülkenin siyasi ve ekonomik gündeminin arka sıralarında yer alması hatta marjinalleştirilmesinden yakınmaktadırlar.

[15] Bkz. Gülesin Nemutlu ve Yörük Kurtaran, "Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri", Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu (der.), *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 24-45 ve Türkiye 2008 İnsani Gelişme Raporu. Türkiye'de Gençlik, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Ankara, 2008.

Yakın tarihte siyasal katılım süreçleri ve bu süreçlerde yer alan siyasal örgütlenmeler üzerine yapılan akademik ilginin arttığını görmekteyiz. Bu yazın içerisinde Türkiye'deki mevcut siyasal yapı ve bu yapının kurumsal çerçevesine içkin sorunlar farklı yönleriyle ele alınmakta, eleştirilmekte ve sorunlara çözüm önerileri ortaya konmaktadır. Elinizdeki çalışma gelişmekte olan bu yazına toplumsal bir kesit olarak gençliğin siyasal katılım açısından yaşadığı sorunlara eğilerek ve bu sorunların çözümüne dair fikirler geliştirerek katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Elinizdeki çalışmada gençlik ve siyasal katılım ortak teması etrafında farklı odakları bulunan makaleler yer almaktadır. İlk olarak Türkiye'de siyasal katılım süreçlerinin ve mekanizmalarının genel bir çerçevesi çizilmekte, ardından geçmiş yıllarda yapılan gençlik çalışmalarında ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmekte ve nihayet bu çalışma içerisinde yer alan makalelerin üzerine kurulduğu niteliksel araştırmanın çıktıları tartışmaya açılmaktadır.

Araştırma, gençlerin siyaseti algılayış biçimlerine ve kendileri ile siyaseti nasıl ilişkilendirdiklerine odaklanmakla birlikte, gençlerin güncel siyasetin durumunu nasıl gördüklerini, siyasal alanla ilişkilerini ve gençlerin hayata geçirdikleri farklı siyasi katılım biçimlerini ortaya koymaktadır. Gençlerin oluşturdukları farklı siyasi katılım biçimleri ve gençlerin gündelik hayat pratiklerinden yola çıkarak araştırma çıktıları üzerine yapılan tartışmaların, genel kullanımdaki siyaset tanımını genişleten yorumlar yapmaya ve yeni bir siyaset üzerine düşünmeye yönelik zengin bir katkı sunmaktadır.

SKB 0563140 VUR
T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

ISBN 978-605-5755-41-6
9 786055 755416

TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı